

SŁAWOMIR M. MAZUR,
MAJA CZMIELEWSKA,
ANNA SIUDAK

ZAWÓD ŻOŁNIERZA
GWARANCJĄ STABILNEGO
ROZWOJU SPOŁECZNEGO
DLA MŁODEGO POKOLENIA

SERIA WYDAWNICZA WYDZIAŁU NAUK O BEZPIECZEŃSTWIE
KRAKOWSKIEJ AKADEMII IM. ANDRZEJA FRYCZA MODRZEWSKIEGO

„BEZPIECZEŃSTWO I OBRONNOŚĆ”

18

ZAWÓD ŻOŁNIERZA GWARANCJĄ STABILNEGO ROZWOJU SPOŁECZNEGO DLA MŁODEGO POKOLENIA

SŁAWOMIR M. MAZUR,
MAJA CZMIELEWSKA,
ANNA SIUDAK

KRAKOWSKA AKADEMIA IM. ANDRZEJA FRYCZA MODRZEWSKIEGO
WYDZIAŁ NAUK O BEZPIECZEŃSTWIE

2018 BEZPIECZEŃSTWO I OBRONNOŚĆ

Rada Wydawnicza Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego:
Klemens Budzowski, Maria Kapiszewska, Zbigniew Maciąg, Jacek M. Majchrowski

Rada naukowa serii wydawniczej „Bezpieczeństwo i Obronność” Wydziału Nauk
o Bezpieczeństwie Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego
Mieczysław Bieniek (Polska), Edward Gruszka (Polska), Boris Dürkech (ONZ), Janusz Kręcikij
(Polska), Sławomir M. Mazur – przewodniczący (Polska), François Fd Miche (Szwajcaria),
Cindy Miller (USA), Eric Pouliquen (Francja), Michal Pružinský (Słowacja), Rastislav Rosinský
(Słowacja), Piotr Sienkiewicz (Polska), Jadwiga Stawnicka (Polska), Jan Widacki (Polska),
Karlheinz Viereck (Niemcy)

Redakcja: Sławomir M. Mazur, Mieczysław Bieniek

Recenzja: płk (r) dr hab. Stanisław Gulak

Korekta językowa: Maria Kasza

Publikacja powstała w ramach projektu badawczego
WNoB/DS/1/2018-KON

Projekt okładki: Oleg Aleksejczuk

Na okładce rewers medalu „Memoria Gratum Facit – Za zasługi dla Wydziału Nauk
o Bezpieczeństwie Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego”
autorstwa prof. Czesława Dźwigaja – ASP, Kraków

ISBN 978-83-66007-23-9

Copyright© by Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Kraków 2018

Żadna część tej publikacji nie może być powielana ani magazynowana
w sposób umożliwiający ponowne wykorzystanie,
ani też rozpowszechniana w jakiegokolwiek formie
za pomocą środków elektronicznych, mechanicznych, kopiujących,
nagrywających i innych, bez uprzedniej pisemnej zgody właściciela praw autorskich

Na zlecenie:

Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

www.ka.edu.pl

Wydawca: Oficyna Wydawnicza AFM KAAFAM, Kraków 2018

Sprzedaż prowadzi: e-mail: ksiegarnia@kte.pl

Druk z materiałów dostarczonych i opracowanych przez Wydział Nauk o Bezpieczeństwie
KAAFAM

Skład: Sara Kozioł

Druk i oprawa: MK Promo

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
Rozdział 1. Istota bezpieczeństwa narodowego i jego zagrożenia we współczesnym świecie	11
1.1. Dylematy współczesnego bezpieczeństwa i źródła jego zagrożeń w XXI wieku	11
1.2. System bezpieczeństwa narodowego RP	31
1.3. Siły Zbrojne RP w systemie bezpieczeństwa narodowego	45
1.4. Siły Zbrojne z ich specyficzną strukturą i systemem kierowania i dowodzenia	54
Rozdział 2. Metodologiczne podstawy przeprowadzonych badań	65
Rozdział 3. Żołnierz zawodowy jako zawód gwarantujący stabilny rozwój społeczny	75
3.1. Zawód żołnierza zawodowego w dobie współczesności	75
3.2. Skutki stresu bojowego w kształtowaniu bezpieczeństwa narodowego	83
3.3. Zawód żołnierza i czynniki ryzyka z nim związane	93
3.4. System socjalny zabezpieczenia żołnierzy i ich rodzin oraz propozycja jego udoskonalenia	103
Rozdział 4. Analiza zawodu żołnierza oraz ryzyka z nim związane i ocena jego społecznej rangi	107
4.1. Problematyka stresu bojowego	107
4.2. Stres bojowy jako zagrożenie ciągłości wykonywania zawodu	114
4.3. Opinie społeczne dotyczące funkcjonowania systemu bezpieczeństwa RP	117
4.4. Wpływ środowiska zewnętrznego na stan bezpieczeństwa narodowego	131
Zakończenie	141
Bibliografia	145
Załączniki	155
Spis rysunków i wykresów	155

WSTĘP

*Honor służby jest jak sztandar,
z którym żołnierz rozstaje się wraz z życiem¹*
Józef Piłsudski

W dzisiejszych czasach termin bezpieczeństwo jest chyba najczęściej używanym słowem wśród polityków, dyplomatów, przywódców państw, przedstawicieli instytucji bezpieczeństwa, a przede wszystkim zwykłych obywateli tego świata. Obawa o bezpieczeństwo życia codziennego i bezpieczny rozwój obywateli oraz społeczności międzynarodowej stała się jednym z najbardziej widocznych zachowań ludzkich.

Z całą odpowiedzialnością można uznać, że pomimo oficjalnie przyjętego przez społeczność międzynarodową funkcjonowania czasu pokoju, jako obywatele tego świata żyjemy w okresie największej liczby konfliktów zbrojnych, które dla tuszowania otwartych wojen, przez znawców i strategów wojskowych oraz przywódców potęg gospodarczych zglobalizowanego świata nazywane są „wojnami podprogowymi”, „działaniami poniżej progu wojny” lub „konfliktami lokalnymi o małej skali”. Dynamika wydarzeń międzynarodowych jest tak wielka, że nawet media nie nadążają za ich aktualnością. Wydarzenia ostatniej dekady w Europie, na Bliskim Wschodzie, zagrożenia na południowej i wschodniej flance Sojuszu Północnoatlantyckiego, w rejonie Indii – Pakistanu, Korei Północnej, ostatnie relacje USA – Chiny oraz USA – Rosja (żądanie zwrotu Krymu dla Ukrainy), czy brak równowagi nuklearnej nie napawają optymizmem w kontekście bezpieczeństwa międzynarodowego i narodowego. Wybory nowych przywódców państw o ogromnym znaczeniu gospodarczym i wpływie na kształtowanie bezpieczeństwa międzynarodowego, jak dotychczas nie są optymistycznie przyjmowane przez ogół społeczności. W niedalekiej przyszłości może dojść do kolejnych ważnych zmian wśród przywódców takich państw jak Francja i Niemcy, które stanowią trzon Unii Europejskiej, czyli jednego z naszych podstawowych obok NATO filarów bezpieczeństwa narodowego.

Po tak mało optymistycznym wprowadzeniu w najbardziej aktualne (na dzień dzisiejszy) środowisko bezpieczeństwa autorzy uważają, że warto zdecydowanie więcej uwagi poświęcić zbadaniu problematyki bezpieczeństwa narodowego.

---

¹ *Z listu wielkopostnego do duchowieństwa i wiernych archidiecezji gnieźnieńskiej i warszawskiej*, Popielec 1970, [w:] S. Wyszyński, *Kościół, naród, ojczyzna*, Bydgoszcz 1992, s. 29.

Jednym z istotnych aspektów polityki państwa jest zagwarantowanie optymalnego bezpieczeństwa narodowego oraz obrony terytorium kraju. Jedną z kluczowych pozycji w tym zakresie, na gruncie polityki bezpieczeństwa i obrony narodowej Polski, zajmują Siły Zbrojne RP. SZ RP stanowią podsystem militarny, który wykonuje „zadania wynikające z Konstytucji RP, Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP i Strategii Obronności RP, uszczegółowione w Polityczno-Strategicznej Dyrektywie Obronnej RP oraz stosownych, narodowych i sojuszniczych planach operacyjnych. Siły Zbrojne RP są apolityczne i podlegają cywilnej oraz demokratycznej kontroli”². Zgodnie z zapisem przedstawionym w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Siły Zbrojne naszego kraju mają dbać o niepodległość, nietykalność terytorialną oraz bezpieczeństwo obywateli.

W roku 2014 doszło do nowelizacji struktury Sił Zbrojnych RP, to był przełomowy rok, po którym wciąż następują zmiany zarówno strukturalne (przykładem czego jest utworzenie 1 stycznia 2017 roku Wojsk Obrony Terytorialnej) jak i technologiczne w obszarze wojskowości naszego kraju (w dalszym ciągu dążenie do modernizacji sprzętu wojskowego). Na Siłach Zbrojnych RP spoczywa misja i zadania, którym nie jest łatwo sprostać bez dobrej logistyki zarządzania i profesjonalnej kadry, ponieważ siły zbrojne to nie tylko jednostki organizacyjne i sprzęt, ale również ludzie, którzy je tworzą. Wyszkolony personel wojskowy to żołnierze, będący jednostkami, których zadaniem jest dążenie do sprostania misji przypisanej SZ RP w zakresie bezpieczeństwa narodowego oraz obrony terytorialnej państwa.

Celem głównym niniejszego opracowania było przedstawienie czynników wpływających na to, że zawód żołnierza SZ RP stanowi gwarancję rozwoju społecznego dla młodego pokolenia Polaków, a także analiza opinii na temat wpływu skutków stresu bojowego na poziom funkcjonowania systemu bezpieczeństwa narodowego. Żołnierze i pracownicy wojska oraz ich rodziny są jedną z wielu specyficznych (mundurowych) grup społecznych, które charakteryzują się dużą stresogennością. Szczególnie interesujące są zachowania osób, które w przeszłości uczestniczyły pośrednio lub bezpośrednio w zdarzeniach traumatycznych.

Zawarto tutaj studium literatury przedmiotu z zakresu problematyki Sił Zbrojnych, jako głównego instrumentu polityki bezpieczeństwa i obrony narodowej kraju, miejsca żołnierza jako jednostki służącej w ich płaszczyznach oraz przedstawienie problematyki związanej z istotą, ewolucją historyczną oraz dziedzinami bezpieczeństwa narodowego (państwa).

Problematyka bezpieczeństwa międzynarodowego i narodowego odnosi się do aktualnych wydarzeń w środowisku bezpieczeństwa europejskiego i regionalnego, nawiązując do bezpieczeństwa Polski. Wiele uwagi zostało poświęcone Siłom Zbrojnym RP, które jako podsystem systemu obronnego państwa stanowią podstawę bezpieczeństwa narodowego (szczególnie zewnętrznego). Uwzględniono również rolę sił zbrojnych w misjach i operacjach wojskowych poza granicami

---

² *Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej. Strategia sektorowa do strategii bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej opublikowanym w 2009, pkt 3.3, pdpkt 65, s. 14.*

kraju. Wskazano na cenne wnioski i doświadczenia (zarówno pozytywne jak i negatywne). Z działalnością Sił Zbrojnych na współczesnym polu walki nierozwalnie związany był i jest stres bojowy oraz jego skutki, które zostały przedstawione w kontekście istotnych zagrożeń dla społeczeństwa, w konsekwencji wpływających na sprawność funkcjonowania systemu bezpieczeństwa państwa.

Opracowanie niniejsze zawiera również wyczerpujący zapis rozważań na temat czynników związanych z zawodem żołnierza, wpływających na to, że stanowi on, wykonując swoją profesję, gwarancję rozwoju społecznego dla młodego pokolenia Polaków, stojąc na straży bezpieczeństwa narodowego i obrony kraju. Zamieszczono tu przede wszystkim opinie na temat zawodu żołnierza i czynników ryzyka z nim związanych, tego co w tym zawodzie stanowi gwarancję stabilnego rozwoju dla młodego pokolenia oraz opinie ekspertów na temat sposobów udoskonalenia systemu zabezpieczenia socjalnobytowego żołnierzy i ich rodzin, z uwagi na zagrożenia wynikające z charakteru wykonywanej profesji.

Ogólnie dostępna literatura przedmiotu w dość skromnym zakresie zajmuje się powyższą problematyką, koncentrując się w zasadzie na efektach i osiągniętych celach politycznych, pomijając istotne meritum problemu, jakim są skutki zdrowotne i społeczno-socjologiczne stresu bojowego. Wiele źródeł jest z kolei dostępnych tylko w wersji elektronicznej. Wśród nich na uwagę zasługują szczególnie oficjalne strony internetowe poszczególnych kontyngentów. Bibliografia dotycząca skutków stresu bojowego w ostatnich latach sprowadza się do wspomnień uczestników działań poza granicami kraju. Spośród najistotniejszych i podstawowych publikacji należy na pewno wymienić prace: Ch.R. Figley, W.P. Nash, *Stres bojowy Teorie, badania, profilaktyka i terapia*, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa 2010, pod redakcją naukową wydania polskiego Stanisława Ilnickiego oraz R.A. Bryant, A.G. Harvey, *Zespół ostrego stresu, Teoria, pomiar, terapia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011. Dużo uwagi problematyce stresu i stresu zawodowego, w tym służb mundurowych, poświęcił J.F. Terelak.

Wykorzystano najnowsze dokumenty strategiczne, wydane przez Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, do których należy zaliczyć *Strategię Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego 2013–2022*, *Strategię Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2014 roku* oraz materiały *Strategii Na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju*, przyjętej przez rząd w dniu 14 lutego 2017 roku.

ROZDZIAŁ 1

ISTOTA BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO I JEGO ZAGROŻENIA WE WSPÓŁCZESNYM ŚWIECIE

W powodzi haseł w rodzaju: „po pierwsze, gospodarka”, lub „po pierwsze, człowiek”, szybko zapominamy, że fundamentem tego wszystkiego, co „po pierwsze”, jest bezpieczeństwo¹.

Roman Kuźniar

Przełom XX i XXI wieku, to okres eksplodujący szczególnie niebezpiecznymi sytuacjami, które w zdecydowany sposób zachwiały istniejącym stanem systemu bezpieczeństwa globalnego, regionalnego i narodowego w prawie każdym zakątku świata. Aktualna sytuacja międzynarodowa w poważnym stopniu zagraża stabilizacji pokojowej i pomyślnemu rozwiązywaniu trudnych problemów w różnych dziedzinach funkcjonowania narodów i państw, będących podstawą światowego systemu bezpieczeństwa.

Środowisko bezpieczeństwa współczesnego świata jest bardzo dynamiczne, coraz bardziej niespokojne i o coraz niższym poziomie stabilności, co spowodowane jest wciąż pojawiającymi się nowymi zagrożeniami. Marzenia każdego obywatela świata o świetlanej przyszłości, spokojnym i bezpiecznym funkcjonowaniu oraz rozwoju zostały w tej sytuacji zdominowane dbałością o realizację szerokiego spektrum obszarów i przedsięwzięć związanych z bezpieczeństwem.

1.1. DYLEMATY WSPÓŁCZESNEGO BEZPIECZEŃSTWA I ŹRÓDŁA JEGO ZAGROŻEŃ W XXI WIEKU

BEZPIECZEŃSTWO W ASPEKTCIE AKTUALNYCH ZAGROŻEŃ MIĘDZYNARODOWYCH

Słowo „bezpieczeństwo” pochodzi z języka łacińskiego i znane jest jako *securitas*². *Securitas* jest terminem na bazie *se* – oddzielnie, osobno lub *sine* oznaczającym

¹ R. Kuźniar, *Po pierwsze bezpieczeństwo*, „Rzeczpospolita”, 9.01.1996.

² J. Pieńkos, *Słownik łacińsko-polski*, Warszawa 1996, s. 376.

„bez” oraz *cura* – troska, staranie, dbałość o coś, o kogoś, opieka³. Natomiast w języku polskim pierwotne pojęcie „bezpieczeństwo” oznaczało stan „bez pieczy”, co może sugerować, że poczucie zagrożenia było pierwotne w stosunku do poczucia bezpieczeństwa⁴. Innego znaczenia nabiera słowo bezpieczeństwo w języku rosyjskim, w którym złożone jest ono z dwóch wyrazów: *bez* i *opastnost*, (czyli niebezpieczeństwo), co wprowadza chaos i trudności lingwistyczne, ale też metodologiczne, gdyż oznacza to brak niebezpieczeństwa, a nie brak bezpieczeństwa⁵. Ważne w kontekście porównawczym ma także znaczenie tego słowa w języku angielskim, gdzie *danger* oznacza niebezpieczeństwo, zaś słowo *security* oznacza bezpieczeństwo, przy czym istnieje podwójny źródłosłów tego ostatniego pojęcia. Pierwszy odnosi się do łacińskiego słowa *securitas*, który oznaczał stan bez strachu i obaw, zaś drugi do słowa *security*, który oznacza stan wolny od niepokoju, albo sytuację pokojową, w której brak jakiegokolwiek ryzyka lub zagrożenia⁶. Bardzo istotne znaczenie dla dookreślenia pojęcia bezpieczeństwa mają definicje leksykalne. Oto trzy z nich:

Leksykon politologii podaje, że bezpieczeństwo jest pojęciem dynamicznym, wieloznacznym i wielopłaszczyznowym, trudnym do zdefiniowania w sposób niebudzący wątpliwości. Dynamika pojęcia wyraża przede wszystkim zmienny charakter stosunków międzynarodowych, które zmieniały się w przeszłości i będą się zmieniać w przyszłości. Wieloznaczność podkreślana jest szeroką gamą wartości, potrzeb i stanów, które identyfikuje się z bezpieczeństwem. Są to suwerenność, tożsamość narodowa, kulturowa, istnienie, przetrwanie i jakość życia. Natomiast wielopłaszczyznowość sygnalizuje jego militarny, ekonomiczny, kulturowy wymiar oraz wyraża także wyzwania cywilizacyjne współczesnego świata, jakim muszą sprostać państwa, aby ich narodowe bezpieczeństwo pozostawiało swoje wartości w stosunkach międzynarodowych⁷.

Leksykon bezpieczeństwa ekonomicznego definiuje bezpieczeństwo jako stan, który daje poczucie pewności i gwarancje jego zachowania oraz szansę doskonalenia. Istotą bezpieczeństwa jest ochrona tego, co wartościowe, co zapewnia przetrwanie i rozwój. Bezpieczeństwo może mieć wymiar globalny, regionalny i narodowy. Bezpieczeństwo państwa określono, jako stan, w którym jego potencjał przeciwdziałania będzie w stanie równoważyć możliwie wszystkie potencjały zagrożeń. Jako części składowe bezpieczeństwa wyróżniono między innymi bezpieczeństwo: militarne, polityczne, gospodarcze, społeczne, socjalne, ekolo-

³ L.F. Korzeniowski, *Securitologia na początku XXI wieku*, „Securitologia” 2007, nr 6, s. 186; R. Zięba, *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego – koncepcje – funkcjonowanie*, Warszawa 2004, s. 27; J. Pieńkos, *op. cit.*, s. 110.

⁴ W. Feler, *O pojęciu bezpieczeństwa państwa*, [w:] *Bezpieczeństwo państw i narodów w procesie integracji europejskiej*, red. W. Śmiałek, J. Tymanowski, Toruń 2002, s. 165

⁵ I.B. Kardaszow, *O kategoriałno-ponjatijnom teorii nacyonalnoj bezopastnosti*, „Rossijskij Sledowatiel” 2005, nr 5.

⁶ F. Danielewski, *Interpretacja stanu bezpiecznego*, [w:] *Bezpieczeństwo lokalne w opiniach mieszkańców Tarnobrzega*, red. J. Dziubiński, E. Moczuk, P. Szulich, J. Żak, Tarnobrzeg 2007, s. 46.

⁷ *Leksykon politologii*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wrocław 2002, s. 37.

giczne, ekonomiczne, energetyczne, informacyjne, intelektualne, żywnościowe, przemysłowe, kulturowe i publiczne⁸.

W zdecydowanie szerszym zakresie bezpieczeństwo przedstawia *Leksykon bezpieczeństwa morskiego*, uznając, że jest to wolność od zagrożeń i możliwość zaspokojenia podstawowych potrzeb człowieka, za które uznaje się: istnienie, przetrwanie, tożsamość, niezależność, spokój, posiadanie czy pewność rozwoju. Bezpieczeństwo przedstawiono w dwóch aspektach: jako stan i jako proces. Jako stan oznacza ono brak występowania zagrożeń, poczucie bezpieczeństwa, wolność od zagrożeń, strachu lub ataku. Jako proces cechuje się zmiennością w czasie i przestrzeni, jest podatne na zmiany układu sił oraz stan wzajemnych relacji pomiędzy poszczególnymi podmiotami na scenie międzynarodowej⁹. Zaprezentowane definicje leksykalne identyfikują bezpieczeństwo z pewnością, zabezpieczeniem i wskazują, że oznacza ono brak zagrożenia oraz ochronę przed zagrożeniem¹⁰.

Dogłębna analiza literatury przedmiotu pokazuje, że pojęcie bezpieczeństwa jest jednym z najczęściej używanych terminów w języku dyplomacji i polityki, a termin bezpieczeństwo należy współcześnie zaliczyć do pojęć polisemantycznych. Według J. Świniarskiego jest on używany w różnych kontekstach, różnie definiowany i pojmowany. Wielość i różnorodność jego znaczeń wynika z faktu wykorzystania tego pojęcia przez coraz większą liczbę nauk współczesnych, ich dyscyplin i subdyscyplin. W wykorzystywaniu tym bezpieczeństwo jest definiowane i pojmowane w kontekście wielu tzw. różnic gatunkowych (jakościowych), z punktu widzenia struktury definicji klasycznej – wskazania rodzaju i różnicy gatunkowej¹¹.

W definicji zawartej w *Leksykonie bezpieczeństwa morskiego* bezpieczeństwo przedstawiono jako stan i proces. Określenie bezpieczeństwa w aspekcie stanu zazwyczaj wiąże się ze stwierdzeniem, że stan bezpieczeństwa jest trudno mierzalny lub wręcz niemierzalny, a w tej sytuacji zasadniczą kwestią w zapewnieniu bezpieczeństwa jest jego postrzeganie przez społeczność i władze państwa. Szwajcarski politolog D. Frei dokonując analizy obiektywnych i subiektywnych aspektów zagrożenia ocenił, że stan bezpieczeństwa może być przedstawiony w następującej postaci:

- stan braku bezpieczeństwa – występuje duże rzeczywiste zagrożenie, a postrzeganie tego zagrożenia jest prawidłowe;
- stan obsesji – nieznaczne zagrożenie jest postrzegane jako duże;
- stan fałszywego bezpieczeństwa – zagrożenie jest poważne, a postrzegane bywa jako niewielkie;

⁸ J. Piłżys, *Leksykon bezpieczeństwa ekonomicznego*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2011, s. 25–32.

⁹ T. Szubrycht, *Leksykon bezpieczeństwa morskiego*, AMW, Gdynia 2008, s. 17–24.

¹⁰ R. Zięba, *Pojęcie i istota bezpieczeństwa państwa w stosunkach międzynarodowych*, „Sprawy Międzynarodowe” 1989, nr 10, s. 49–50.

¹¹ J. Świniarski, *Bezpieczeństwo w ujęciu aksjologicznym*, [w:] *Zarządzanie bezpieczeństwem – wyzwania XXI wieku*, red. M. Lisiecki, Warszawa 2008, s. 61.

- stan bezpieczeństwa – zagrożenie zewnętrzne jest nieznaczne, a jego postrzeganie prawidłowe¹².

Na podstawie obszernej literatury przedmiotu można jednoznacznie stwierdzić, że od zarania ludzkości bezpieczeństwo było i nadal jest postrzegane jako podstawowa potrzeba i wartość dla człowieka, grup społecznych, narodów i państw. Nie możemy zapomnieć o bezpieczeństwie w kontekście naszego rozwoju, które powinno zapewnić ochronę i wzbogacać tożsamość jednostki lub narodu. Bezpieczeństwo w ogromnym stopniu zależy od środowiska, w którym funkcjonujemy, od dalszego i od bliższego otoczenia, które może być źródłem wszelkiego rodzaju zagrożeń. Bezpieczeństwo w dużym stopniu zależy również od naszej dyspozycji i stanu zdrowia oraz przygotowania do sprostania różnym zagrożeniom. R. Zięba w swoich rozważaniach proponuje dwa rodzaje rozumienia bezpieczeństwa:

- wąskie – bezpieczeństwo jako brak zagrożeń;
- szerokie – aktywne kształtowanie wewnętrznej i zewnętrznej sytuacji państwa w taki sposób, aby zapewnić pewność jego przetrwania oraz możliwość rozwoju¹³.

Według J. Stańczyka istnieją dwa zasadnicze składniki bezpieczeństwa: gwarancje nienaruszalnego przetrwania danego podmiotu oraz swobody jego rozwoju, zaś istotą bezpieczeństwa w tym przypadku będzie pewność, która staje się podstawowym warunkiem obu wymienionych składników. Pewność może być obiektywna lub subiektywna¹⁴.

Bardzo ciekawie, w kontekście realistycznej oceny i możliwości wykorzystania w praktycznym działaniu, bezpieczeństwo definiuje S. Koziej: „Jeśli mówimy o dynamicznym zjawisku (procesie) bezpieczeństwa danego przedmiotu, mamy na myśli tę dziedzinę jego aktywności, która zmierza do zapewnienia możliwości przetrwania, rozwoju i swobody realizacji własnych interesów w konkretnych warunkach, poprzez wykorzystywanie okoliczności sprzyjających (szans), podejmowanie wyzwań, redukcja ryzyka oraz przeciwdziałanie (zapobieganie i przeciwstawianie się) wszelkiego rodzaju zagrożeniom dla podmiotu i jego interesów”¹⁵.

Z kolei R. Zięba znaczenie bezpieczeństwa przedstawia w sposób uogólniony, stwierdzając, że „w najogólniejszym znaczeniu bezpieczeństwo można określić jako pewność istnienia i przetrwania, posiadania oraz funkcjonowania i rozwoju

¹² D. Frei, *Sicherheit: Grundfragen der Weltpolitik*, Stuttgart 1997, s. 17–21; R. Jakubczak, J. Marczak, K. Gąsiorek, W. Jakubczak, *Podstawy bezpieczeństwa narodowego Polski w erze globalizacji*, Warszawa 2008, s. 8, cyt. za: J. Stańczyk, *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*, Warszawa 1996, s. 17.

¹³ K. Liedel, *Zwalczanie terroryzmu międzynarodowego w polskiej polityce bezpieczeństwa*, Warszawa 2010, s. 10.

¹⁴ J. Stańczyk, *op. cit.*, s. 19.

¹⁵ S. Koziej, *Między piekłem a rajem. Szare bezpieczeństwo na progu XXI wieku*, Toruń 2008, s. 7.

przedmiotu. Pewność jest wynikiem nie tylko braku zagrożeń (ich występowania i wyeliminowania), ale także powstaje wskutek kreatywnej działalności danego podmiotu i jest zmienna w czasie, czyli ma naturę procesu społecznego¹⁶.

Analizując przedstawione powyżej rozważania i definicje traktujące o sposobie ujęcia i możliwości zdefiniowania współczesnego bezpieczeństwa, można w podsumowaniu tej problematyki wyróżnić następujące tendencje:

- rozszerzeniu ulega zakres przedmiotowy bezpieczeństwa, obejmując zarówno istotę, jak i treść powyższego procesu, a tym samym i zbiór wartości chronionych w ramach bezpieczeństwa, w których mogą rozwijać się zagrożenia dla tych wartości; oprócz tradycyjnego polityczno-militarnego wymiaru bezpieczeństwa wyróżniamy aspekty społeczne, kulturowe, technologiczne czy demograficzne;
- rozszerzeniu ulega zakres podmiotowy pojęcia bezpieczeństwa, gdzie odchodzi się od traktowania państwa jako jedynego podmiotu bezpieczeństwa, włączając jednocześnie instytucje międzynarodowe, podmioty pozarządowe w ramach struktur narodowych, zbiorowości ludzkiej wreszcie pojedyncze jednostki;
- pojawia się akcentowanie subiektywnego wymiaru bezpieczeństwa oraz znaczenie jego percepcji u zainteresowanego podmiotu;
- uwidacznia się internacjonalizacja i uwspólnotowanie pojęcia bezpieczeństwa, wskazując na ścisłą zależność bezpieczeństwa od wszystkich uczestników stosunków międzynarodowych, a tym samym brak możliwości samodzielnego osiągnięcia przez podmiot zadowalającego poziomu poczucia bezpieczeństwa¹⁷.

Ujęcie bezpieczeństwa w wymiarze aksjologicznym stało się przyczynkiem do podjęcia wielu dyskusji i rozważań na temat jego wzorca, przyjmowanego jako podstawy do rozumienia otaczającej nas rzeczywistości. Amerykański filozof nauki, a właściwie fizyk Thomas Samuel Kuhn, w jednym z wykładów stwierdził, że każda nauka jest realizowana zawsze według pewnego wcześniej określonego wzoru, który w określonym czasie jest akceptowany i przyjmowany za prawdziwy i postanowił go nazwać paradygmatem¹⁸. Istnienie wielu definicji słownikowych pozwala na stwierdzenie, że paradygmat to akceptowalny i przyjęty sposób postrzegania rzeczywistości w określonej dziedzinie, doktrynie, teorii naukowej, które w określonym przedziale czasowym jest dostarczycielem modelowych rozwiązań w danej dziedzinie nauki.

¹⁶ *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, red. R. Zięba, Warszawa 2008, s. 16.

¹⁷ A. Urbanek, *Współczesny człowiek w przestrzeni bezpieczeństwa. W poszukiwaniu teoretyczności bezpieczeństwa personalnego*, Słupsk 2015, s. 39–40; J. Czaputowicz, *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa – aspekty teoretyczne*, [w:] *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa*, red. S. Dębski, B. Górka-Winter, Warszawa 2003; A. Dudek, T. Łoś-Nowak, *Bezpieczeństwo państwa w środowisku międzynarodowym*, [w:] *Kryteria...*, *op. cit.*

¹⁸ Zob. T. Kuhn, *Struktura rewolucji naukowych*, Warszawa 1963.

Współcześnie przyjęty paradygmat bezpieczeństwa tworzony jest w wymiarze ontologicznym, w którym poszukuje się odpowiedzi na pytanie, czym jest bezpieczeństwo w kontekście rodzaju bytu. W kolejnym wymiarze, czyli epistemologicznym treść zasadniczego pytania dotyczy granic jego poznania oraz rodzaju wygenerowanej wiedzy. W sferze metodologicznej paradygmat powinien wskazać procedury, zasady, metody, techniki lub narzędzia badawcze, które powinniśmy zastosować, aby badać zjawiska związane z bezpieczeństwem. Natomiast głównym zagadnieniem w aspekcie aksjologicznym jest pytanie, po co badać bezpieczeństwo i jego otoczenie oraz jaką wartość przedstawia wiedza o bezpieczeństwie¹⁹. Choć ogólnie przyjmujemy, że współczesne bezpieczeństwo jest niepodzielne, to jednak dla celów jego zbadania dokonano podziału i przedstawia się je w trzech zasadniczych ujęciach: podmiotowym, przedmiotowym i mieszanym.

Główną cechą współczesnego bezpieczeństwa jest coraz większy wzrost jego znaczenia podmiotowego. Podmiot bezpieczeństwa posiada dość dużą możliwość odczuwania i przewidywania w sposób intuicyjny, że nadchodzi lub zagraża mu niebezpieczeństwo oraz potrafi określić, kiedy czuje się bezpieczny albo odnosi wrażenie, że posiada taką wiedzę²⁰.

Na podstawie odpowiedzi podmiotu bezpieczeństwa na pytanie, o czyją pewność istnienia i przetrwania chodzi, wyodrębniamy:

- bezpieczeństwo narodowe, które jest kategorią jednostkową i odnosi się do pojedynczych państw oraz ich społeczeństw i narodów;
- bezpieczeństwo międzynarodowe, które jest terminem służącym zwykle do charakterystyki bezpieczeństwa określonej zbiorowości państw, w tym charakterystyki systemu międzynarodowego²¹.

Bardzo ważne znaczenie dla bezpieczeństwa stwarza w obecnym czasie ciągły, dynamiczny, nagły i niespodziewany rozwój wydarzeń lub pojawianie się kolejnych nowych wydarzeń, co powoduje konieczność głębokich zmian w sposobie myślenia i działania na rzecz bezpieczeństwa. Ogromne dysproporcje ekonomiczne, rozwojowe, wpływ procesów globalizacji, który w konsekwencji narzuca uniwersalizm i homogenizację kultury, powodują wzbudzenie oddolnych reakcji dezintegracyjnych, różnego rodzaju napięć, chęci dążenia lub dążenie do obrony zagrożonej tożsamości i narodowych wartości. Coraz mniej kontrolowane i specyficzne zmiany oraz transformacje systemu międzynarodowego, w tym wysoki poziom współzależności, wywołują zwiększoną penetrację wewnętrznych struktur państwa przez struktury transnarodowe. Szczególnie niebezpieczne są organizacje przestępcze i terrorystyczne, które bezpośrednio mogą zagrozić wewnętrznej stabilności oraz poczuciu bezpieczeństwa w społeczeństwie²².

¹⁹ A. Urbanek, *op. cit.*, s. 188.

²⁰ J. Piwowarski, *Fenomen bezpieczeństwa*, Kraków 2014, s. 13.

²¹ *Bezpieczeństwo...*, *op. cit.*, red. R. Zięba, s. 16–17.

²² M. Pietraś, *Hybrydowość późno westfalskiego ładu międzynarodowego*, [w:] *Bezpieczeństwo państwa w późnowestfalskim środowisku międzynarodowym*, red. M. Pietraś, K. Marzęda, Warszawa 2003, s. 69.

W celu uzyskania bardziej dokładnych i uszczegółowionych analiz ogólnych i częściowych pojęć związanych z bezpieczeństwem wyodrębnia się bezpieczeństwo narodowe i bezpieczeństwo międzynarodowe. Należy zaznaczyć, że podział ten uznawany jest w obszarze nauki jako umowny. W dostępnej literaturze przedmiotu istnieje duża liczba definicji tego terminu. Wspólną ich cechą jest powiązanie bezpieczeństwa z utrzymywaniem stabilnej sytuacji pokojowej oraz akcentowanie konieczności podejmowania przez całą społeczność międzynarodową wysiłków mających na celu zapewnienie i utrzymanie bezpieczeństwa²³.

Bezpieczeństwo międzynarodowe ma szerszy zakres treści niż bezpieczeństwo narodowe. Nie jest tylko sumą bezpieczeństwa poszczególnych państw, lecz czymś więcej – o jego istocie stanowi zespół warunków, norm i mechanizmów międzynarodowych oraz oddziaływań, które zapewniają każdemu państwu danego systemu międzynarodowego czy regionu mniejszą lub większą pewność niezagrażonego istnienia, przetrwania i swobód rozwojowych. Bezpieczeństwo międzynarodowe obejmuje nie tylko wartości egzystencjalne poszczególnych państw, ale również wartości wspólne dla danego systemu, takie jak: stabilność, pokój, równowaga, współpraca itp. O ich ochronie decyduje prowadzona przez państwo polityka bezpieczeństwa oraz całościowy kształt więzi i instytucji międzynarodowych. Celem działania na rzecz bezpieczeństwa jest eliminowanie zagrożeń dla istnienia, przetrwania, tożsamości oraz rozwoju państw i systemów międzynarodowych, a także kształtowanie pewności tych przedmiotów²⁴.

W dobie rozwijającej się globalizacji coraz istotniejszą rolę odgrywają systemy międzynarodowe, w tym systemy bezpieczeństwa, które tworzą modele bezpieczeństwa międzynarodowego. Do głównych zaliczyć należy:

- system równowagi sił polegający na układzie sił między państwami lub grupami państw, w którym żadne z nich nie góruje w sposób zdecydowany nad innymi, lub prowadzeniu polityki zagranicznej zmierzającej do stworzenia lub utrzymania takiego układu sił, czyli niedopuszczenia do nadmiernego wzrostu potęgi któregośkolwiek państwa lub grupy państw;
- sojusz polityczno-wojskowy polegający na zobowiązaniu się stron – sygnatariuszy traktatu sojuszniczego – do udzielania sobie wzajemnej pomocy w razie ataku zbrojnego ze strony państwa lub grupy państw, niebędących członkami danego sojuszu (zobowiązanie *casus foederis*);
- system bezpieczeństwa zbiorowego polegający na prawnomiędzynarodowym zobowiązaniu się grupy państw do współdziałania na rzecz utrzymania pokoju i zapobieganiu wojnom, zobowiązują się one do współpracy w celu utrzymania pokoju, niestosowania siły lub groźby jej użycia, rozstrzygania sporów środkami pokojowymi, zapobiegania zagrożeniom, agresji zbrojnej i innym naruszeniom pokoju oraz usuwania ich skutków, jeśli występują;
- system bezpieczeństwa kooperacyjnego oparty na rozwijaniu współpracy między państwami i strukturami międzynarodowymi, przyczyniającej się do

²³ Zob. *Leksykon współczesnych międzynarodowych stosunków politycznych*, red. C. Mojsiewicz, Wrocław 1997.

²⁴ *Bezpieczeństwo...*, *op. cit.*, red. R. Zięba, s. 20.

eliminowania zagrożeń i budowy zaufania, a przez to umożliwiającą rozwiązywanie trudnych problemów bezpieczeństwa międzynarodowego²⁵.

Odnosząc się do ujęcia przedmiotowego bezpieczeństwa, K. Malak wskazuje na to, że w społeczeństwie żywotne interesy obiektów bezpieczeństwa podlegają oddziaływaniu różnorodnych zagrożeń, dlatego szczególne znaczenie praktyczne mają podziały rodzajów bezpieczeństwa dotyczące poszczególnych sfer działalności ludzkiej, w których przejawiają się te zagrożenia. Według tej zasady klasyfikujemy żywotne interesy, zagrożenia i kierunki zapewnienia bezpieczeństwa²⁶.

Biorąc pod uwagę coraz szerszy zakres i ilość zagrożeń związanych z bezpiecznym funkcjonowaniem i możliwościami rozwoju jednostki ludzkiej, dla uszczegółowienia rozumienia pojęcia bezpieczeństwa w wymiarze przedmiotowym, niezbędnym staje się wykorzystywanie koncepcji bezpieczeństwa wszechstronnego. Wykracza ona poza tradycyjny zakres bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego na płaszczyźnie militarnej i akcentuje potrzebę współdziałania państw w ochronie także innych dziedzin bezpieczeństwa (np. środowisko naturalne czy energetyka) z zastosowaniem metod budowy zaufania, środków dyplomacji prewencyjnej oraz możliwości, jakie daje współcześnie informatyzacja i środki międzynarodowej komunikacji. Obejmuje więc takie niemilitarne aspekty bezpieczeństwa, jak: polityczne, ekonomiczne, prawne, środowiskowe, kulturowe i humanitarne. Współcześnie, w ramach bezpieczeństwa wszechstronnego sytuuje się pozawojkowe działania na rzecz stabilizacji instytucji demokratycznych, wzmacniania rządów prawa, respektowania zasad gospodarki wolnorynkowej, poszanowania praw i wolności człowieka²⁷. Nie jest celem niniejszej pracy dokonywanie analizy i charakterystyki typologii ujęcia przedmiotowego bezpieczeństwa. W jednym z kolejnych podrozdziałów przybliżony zostanie natomiast obszar bezpieczeństwa społecznego i wpływ jego sprawnego działania na bezpieczeństwo narodowe.

Współcześnie, w związku z dynamiczną działalnością nauk społecznych na rzecz badań nad bezpieczeństwem, występuje szerokie spektrum niezgodności co do kryterium oraz zakresu treści poszczególnych rodzajów bezpieczeństwa. Tego typu zjawisko podyktowane jest przeróżnym poglądem na ogólnie przyjmowaną typologię bezpieczeństwa. Należy wspomnieć o ujęciu procesualnym, które ogólnie przedstawia i uszczegóławia zmienność bezpieczeństwa w czasie, przyjmując, że jest ono traktowane nie tylko jako stan, ale także pewien proces. Najważniejszą i najistotniejszą jego cechą jest ogromny dynamizm i zmienność,

²⁵ J. Zając, *System bezpieczeństwa międzynarodowego*, [w] *Bezpieczeństwo...*, op. cit., red. R. Zięba, s. 34–35.

²⁶ K. Malak, *Typologia bezpieczeństwa. Nowe wyzwania*, <http://stosunki-miedzynarodowe.pl/bezpieczenstwo/954-typologia-bezpieczenstwa-nowe-wyzwania?start=2> [dostęp: 15.06.2015 r.].

²⁷ J. Czaputowicz, *Bezpieczeństwo w teoriach stosunków międzynarodowych*, [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i praktyka*, red. K. Żukrowska, M. Gracik, Warszawa 2006, s. 67.

co w pełni odzwierciedla współczesne środowisko bezpieczeństwa, w którym zaczynają zacierać się wszelkie granice i kryteria przyjmowane dotychczas do jego oceny. W dalszym rozważaniu problematyki bezpieczeństwa nie możemy zapomnieć o analizie bezpieczeństwa, które oparte jest na kryterium przestrzennym. W odniesieniu do tego kryterium dzieli się ono na²⁸:

- bezpieczeństwo lokalne – ochrona żywotnych oraz ważnych interesów lokalnej wspólnoty społecznej i lokalnych instytucji bezpieczeństwa przed zagrożeniami wewnętrznymi i zewnętrznymi, a także zapewnienie warunków dla realizacji tych interesów;
- bezpieczeństwo subregionalne – dotyczy mniejszego obszaru niż region i rozumiane jest podobnie jak bezpieczeństwo regionalne;
- bezpieczeństwo regionalne – bezpieczeństwo państw położonych w danym regionie. O jego jakości i stabilności świadczą: jedność interesów, analizy polityczne, interesy geopolityczne oraz kulturowa bliskość²⁹; to ochrona systemu stosunków wzajemnych państw regionu przed zagrożeniami destabilizacji sytuacji, kryzysami, konfliktami zbrojnymi i wojnami o charakterze regionalnym;
- bezpieczeństwo ponadregionalne (strefowe) – odnosi się do obszarów znacznie większych niż region i jest analogicznie definiowane jak bezpieczeństwo regionalne;
- bezpieczeństwo globalne (światowe, uniwersalne) – zjawiska i procesy bezpieczeństwa dotyczące całej ludzkości, obejmujące w różny sposób kulę ziemską, angażujące decydujących graczy na arenie światowej i większość innych podmiotów (w tym organizacji) międzynarodowych; jako system bezpieczeństwa jest celowo budowany przez ludzkość dla przeciwstawienia się różnym zagrożeniom o skali globalnej³⁰.

Bardzo często w trakcie różnego rodzaju dyskusji o bezpieczeństwie, zagrożeniach oraz sposobach ich unikania lub też obrony przed nimi, rozmawia się o wielu innych pojęciach, kategoriach i terminach, które znacząco wpływają na problematykę bezpieczeństwa w szczegółowym jego ujęciu, na przykład:

- otoczenie (środowisko bezpieczeństwa) podmiotu i związany z nim przedmiot bezpieczeństwa. Przedmiot bezpieczeństwa definiuje rodzaj bezpieczeństwa lub też to, jakiego przedmiotowego wymiaru (aspektu) bezpieczeństwa ono dotyczy. Otoczenie podmiotu jest jego środowiskiem. Gdy odnosi się ono do środowiska naturalnego, to mówi się wtedy o bezpieczeństwie ekologicznym, a gdy do środowiska społecznego, o bezpieczeństwie społecznym, ekonomicznym, politycznym i militarnym (...). Można przyjąć, że przedmiot bezpieczeństwa niejako łączy podmiot ze środowiskiem;
- relacje podmiot – środowisko. Pod pojęciem relacje należy rozumieć akcje, reakcje, interakcje, stosunki, kontakty, więzi i oddziaływania między podmiotem

²⁸ *Bezpieczeństwo...*, *op. cit.*, red. R. Zięba, s. 18; *Kryterium...*, *op. cit.*, red. S. Dębski, G. Górka-Winter, s. 22–23.

²⁹ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2008, s. 17.

³⁰ *Ibidem*, s. 16.

a jego otoczeniem (...). Dla bezpieczeństwa istotne są dwie grupy relacji: po pierwsze – rozpatrywanych ze względu na ich kierunek (jednostronne – dwustronne, symetryczne – niesymetryczne, pozytywne – negatywne, zwrotne), po drugie – analizowanych ze względu na ich skutki (relacje, które w jakimś wymiarze czasu i przestrzeni są jeszcze niedookreślone, dlatego nazywa się je wyzwaniami; relacje pozytywne, określane są jako szanse, relacje negatywne jako zagrożenia);

- czas i przestrzeń (czasoprzestrzeń), (...). Element czasu i przestrzeni albo wpływa na zwiększenie prawdopodobieństwa zetknięcia się podmiotu z zagrożeniem, albo przyczynia się do pojawienia się szansy, której wykorzystanie w dużym stopniu zależy od kultury bezpieczeństwa podmiotu³¹.

Bardzo istotną rolę w procesie analizy bezpieczeństwa odgrywa kryterium sposobu organizowania bezpieczeństwa. R. Zięba wyróżnia³²:

- indywidualne (unilateralne);
- hegemonizm mocarstwowy (zapewnienie przez działanie);
- jednostronne (izolacjonizm, neutralność, niezaangażowanie);
- sojusze (system blokowy);
- system bezpieczeństwa kooperacyjnego;
- system bezpieczeństwa zbiorowego (regionalnego, uniwersalnego).

Charakteryzując pojęcie bezpieczeństwa, a przede wszystkim całe spektrum zagadnień i obszarów jego funkcjonowania we współczesnym świecie, którego główną i w zasadzie nieodwracalną cechą i podstawowym czynnikiem jest globalizacja, brak wskazania oraz zidentyfikowania zagrożeń globalnych dla bezpieczeństwa międzynarodowego byłoby wielką pomyłką. Z prognozy rozwoju środowiska bezpieczeństwa, przedstawionej w *Białej Księdze Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej* zdecydowanie wynika, że współczesne środowisko bezpieczeństwa kształtowane jest przez globalizację i rewolucję informacyjną, co pozwala na podnoszenie poziomu dobrobytu i rozprzestrzenianie nowoczesnych technologii, doskonalenie metod zarządzania i sposobów finansowania rozwoju gospodarczego. Stwarza to szansę na dalszy rozwój demokracji oraz postęp gospodarczy i społeczny, również w biedniejszych częściach świata.

Oprócz pozytywnych skutków powstały nowe wyzwania i zagrożenia dla światowego bezpieczeństwa w aspekcie militarnym, a także pozamilitarnym. Szczególnie niebezpieczna stała się niestabilność poszczególnych rejonów świata (Półwysep Koreański, Japonia – Rosja, Chiny – Filipiny – Wietnam, Sahara Zachodnia, Egipt – Etiopia czy Izrael – Syria). To właśnie te rejony są ogniskami zapalnymi, które w przyszłości mogą stanowić zarzewie konfliktów na szerszą

³¹ M. Cieślarczyk, *Teoretyczne i metodologiczne podstawy badania problemów bezpieczeństwa i obronności państwa*, Siedlce 2009, s. 40–105.

³² R. Zięba, *Instytucjonalizacja...*, *op. cit.*, s. 25.

skalę. Wciąż niebezpiecznym jest zjawisko proliferacji broni masowego rażenia i środków jej przenoszenia. Powoduje to erozję reżimów rozbrojeniowych, a w końcowym etapie może doprowadzić do ich rozpadu. Poważnym wyzwaniem jest grupa państw upadłych i upadających. Z najświeższych prognoz wynika, że w najbliższych dekadach coraz większego znaczenia nabierać będzie skala wyzwań i zagrożeń transnarodowych i asymetrycznych. Warto wspomnieć, że Barack Obama w jednej ze swych wypowiedzi określił konflikt w Syrii jako „wojnę pośrednią”. Terroryzm będzie zagrożeniem, do przeciwdziałania któremu państwa muszą się przygotowywać jak do działań wojennych. Aktywność terrorystów coraz częściej przenosi się do cyberprzestrzeni, która w coraz większym stopniu staje się obszarem rywalizacji i konfrontacji, również między państwami. Niepokojąco niski jest poziom działania i oddziaływania na skonfliktowane państwa organizacji międzynarodowych, a szczególnie Organizacji Narodów Zjednoczonych, natomiast w Europie (w wymiarze regionalnym) Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. Obserwujemy zmniejszenie się hegemonicznej pozycji Stanów Zjednoczonych, przy jednoczesnym rozwoju tzw. mocarstw wschodzących (często określanymi jako BRIC: Brazylia, Rosja, Indie, Chiny) i wysunięciu się na pierwszą pozycję Chin³³.

W odniesieniu do bezpieczeństwa Europy, należy wymienić cztery podstawowe czynniki: NATO, Unię Europejską, strategiczną obecność USA oraz relacje z Rosją (Rosja po aneksji Krymu staje się coraz bardziej niebezpiecznym graczem na arenie europejskiej (incydenty lotnictwa rosyjskiego w różnych obszarach i akwenach Europy), a nawet światowej. Bardzo niepokojącym zjawiskiem w Unii Europejskiej są nierozwiązane problemy migracyjne, referendum o wyjściu ze struktur UE Wielkiej Brytanii, spadającej dynamiki gospodarki, problemy finansowe (kryzys strefy euro) oraz ogromne trudności z rozwojem Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony. Za poważne wyzwanie należy uznać również niską samowystarczalność surowcową, która tylko częściowo rekompensowana jest przez źródła energii odnawialnej. Coraz częściej słyszymy o nowej zimnej wojnie, o konflikcie w Syrii z udziałem Syrii, Rosji oraz USA, jako ognisku III wojny światowej.

Przedstawione dylematy bezpieczeństwa międzynarodowego i regionalnego przekładają się na kształtowanie bezpieczeństwa narodowego (państwowego) we wszystkich regionach świata. Są to ogromne i poważne wyzwania dla całej społeczności międzynarodowej, ponieważ ich dalsze potęgowanie, przy braku przeciwstawiania się im, może w ostateczności doprowadzić do konfliktu o globalnym zasięgu.

---

³³ *Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2013, s. 11–13.

ZAGROŻENIA, WYZWANIA, RYZYKA I SZANSE
BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO RP

*Polska może liczyć na pomoc sojuszników tylko wtedy,
jeśli będzie chciała i mogła bronić się sama,
jeśli zdobędzie własne możliwości odstraszania napastnika.*

Jan Nowak-Jeziorański

Większość z nas uwierzyła, że XXI wiek to wyłącznie okres dobrobytu, pokoju i ogromnych możliwości bezpiecznego rozwoju. Globalizacja i informatyzacja stały się podstawową siłą napędową gospodarczych rozwojów państw i ich społeczeństw. Okazuje się, że to tylko pozory. Ostatnie pięciolecie jednoznacznie wskazuje, że wraz z szansami na rozwój rosną napięcia oraz roszczenia terytorialne, a różnice kulturowe i religijne stają się zarzewiem wielu konfliktów, nazywanych wojnami podprogowymi lub konfliktami asymetrycznymi z udziałem i użyciem sił zbrojnych oraz innych uzbrojonych organizacji pozarządowych (sił najemnych, prywatnych organizacji zbrojnych). R. Chulda pisze, że „rok 2015 obfitował w liczne zagrożenia i kryzysy niemal na całym świecie i wydaje się niemal pewne, że rok 2016 nie przyniesie pozytywnej zmiany³⁴. Duński fizyk i noblista Niels Bohr stwierdził kiedyś, że przewidywanie jest trudne, szczególnie, jeśli dotyczy przyszłości³⁵. Z punktu widzenia Polski, największym i najgroźniejszym zagrożeniem międzynarodowym jest wciąż nierozwiązany problem Ukrainy oraz zdecydowany wzrost aktywności mocarstwowej Rosji (w tym militarnej i politycznej – aneksja Krymu) w powiązaniu z czynnym udziałem w rozwiązaniu konfliktu w Syrii.

Zapewnienie bezpieczeństwa państwa oraz jego obywateli należy do żywotnych interesów narodowych Rzeczypospolitej Polskiej. Bezpieczeństwo narodowe oznacza zdolność państwa i jego społeczeństwa do zapewnienia warunków jego istnienia i rozwoju, integralności terytorialnej, niezależności politycznej, stabilności wewnętrznej oraz jakości życia. Zdolność ta jest kształtowana poprzez działania polegające na wykorzystaniu szans, podejmowaniu wyzwań, redukowaniu ryzyka oraz eliminowaniu zagrożeń zewnętrznych i wewnętrznych, co zapewnia trwanie, tożsamość, funkcjonowanie i swobody rozwojowe państwa i narodu (społeczeństwa)³⁶.

Zasadniczo można przyjąć, że całością problematyki związanej z kształtowaniem bezpieczeństwa zajmuje się strategia, która należy do kategorii prakseolo-

³⁴ <http://www.defence24.pl/287702,globalne-zagrozenie-2016-roku-poczetek-balkancji-europy-zachodniej-bliski-wschod-bez-kontroli-opportunity-gap-putina-prognoza%20> [dostęp: 21.09.2017 r.].

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ Na podstawie: R. Zięba, J. Zając, *Budowa zintegrowanego systemu bezpieczeństwa narodowego Polski* (ekspertyza sporządzona na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego w ramach prac nad aktualizacją średniookresowej strategii rozwoju kraju), Warszawa 2010, [w]: *Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022*, przyjęta uchwałą Rady Ministrów z dnia 9 kwietnia 2013 r., s. 3.

gicznych, co w praktyce dotyczy sprawności działania każdego podmiotu i odnosi się do najogólniejszych sposobów tego działania. Według S. Kozieja, strategia bezpieczeństwa stanowi teorię i praktykę kierowania sprawami bezpieczeństwa danego podmiotu przez naczelnego decydenta (indywidualnego lub zbiorowego), w tym zwłaszcza ustalania celów bezpieczeństwa oraz sposobów ich osiągnięcia³⁷. Przez wiele wieków pojęcie strategii utożsamiane było z bezpieczeństwem militarnym, a właściwie oznaczało sposoby użycia sił zbrojnych. Obecnie następuje bardzo dynamiczna ewaluacja strategii, a okres połowy XX i XXI wieku przynosi ogromne zmiany i znacznie poszerza jej znaczenie. Coraz częściej mówi się o strategii bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego w kontekście sposobów wykorzystania wszelkich posiadanych zasobów podmiotu (państwa, koalicji, sojuszu oraz regionalnej i globalnej społeczności międzynarodowej) do zapobiegania oraz rozstrzygania konfliktów i kryzysów (militarnych i niemilitarnych).

Całość problematyki związanej z bezpieczeństwem narodowym czy też międzynarodowym związana jest z podstawowymi kategoriami pojęciowymi w obszarze, z których najważniejszą rolę odgrywają:

- interesy podmiotu narodowego (lub misji organizacji międzynarodowej) oraz wynikające z nich cele strategiczne i operacyjne w dziedzinie bezpieczeństwa;
- środowisko (warunki) bezpieczeństwa, czyli szanse, wyzwania, ryzyka i zagrożenia dla realizacji interesów oraz osiągnięcia celów w dziedzinie bezpieczeństwa. Zagrożeniami są w tej sytuacji wszelkiego rodzaju kryzysy i konflikty;
- strategiczne (długofalowe) i polityczne (operacyjne, bieżące) koncepcje działań zmierzających do osiągnięcia przyjętych celów w określonych warunkach;
- systemy bezpieczeństwa, czyli wszystkie możliwe zasoby podmiotu wydzielone do realizacji przyjętych koncepcji i zadań, w pełni zorganizowane i odpowiednio przygotowane³⁸.

Rozważając pojęcie interesu danego podmiotu (narodu, czy grupy lub osoby), możemy przyjąć, że są to przemyślane i zbilansowane oczekiwania podmiotu wobec otaczającej go rzeczywistości (otoczenia), wynikające i kształtowane przez jego tożsamość, uznawane wartości, cały dotychczasowy dorobek, tradycje, bieżące potrzeby oraz zamiary i zakładane cele przyszłościowe.

Rzeczpospolita Polska jest samodzielnym podmiotem bezpieczeństwa, suwerennie określającym własne interesy narodowe i cele strategiczne. Wynikają one z doświadczeń historycznych, istniejących warunków polityczno-ustrojowych oraz potencjału, jakim dysponuje państwo. Interesy narodowe określa art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej³⁹. Wynikają z nich interesy narodowe w dziedzinie bezpieczeństwa, do których należą:

- dysponowanie skutecznym, narodowym potencjałem bezpieczeństwa, zapewniającym gotowość i zdolność do zapobiegania zagrożeniom, w tym odstraszania, obrony i ochrony przed nimi oraz likwidowania ich następstw;

³⁷ S. Koziej, *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, „Bezpieczeństwo Narodowe II” 2011, nr 18, s. 21.

³⁸ *Ibidem*, s. 26.

³⁹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku.

- silna pozycja międzynarodowa Polski i członkostwo w wiarygodnych systemach bezpieczeństwa międzynarodowego;
- ochrona indywidualna i zbiorowa obywateli przed zagrożeniami dla ich życia i zdrowia oraz przed naruszeniem, utratą lub degradacją istotnych dla nich dóbr (materialnych i niematerialnych);
- zapewnienie swobody korzystania przez obywateli z wolności i praw, bez szkody dla bezpieczeństwa innych osób i bezpieczeństwa państwa oraz zapewnienie tożsamości narodowej i dziedzictwa kulturowego;
- zapewnienie trwałego i zrównoważonego rozwoju potencjału społecznego i gospodarczego państwa, ze szczególnym uwzględnieniem ochrony środowiska naturalnego oraz warunków życia i zdrowia ludności, jako podstawy bytowania.

Interesy stanowią zazwyczaj podstawę do określenia celów strategicznych w dziedzinie bezpieczeństwa. Najogólniej mówiąc, cele strategiczne w dziedzinie bezpieczeństwa to zoperacjonalizowane interesy. Cele te wynikają z rozłożenia poszczególnych interesów narodowych na podstawowe elementy, dokonanego w kontekście konkretnych i przewidywanych strategicznych warunków bezpieczeństwa oraz potrzeb i możliwości (potencjału strategicznego państwa). Są to pożądane z punktu widzenia tych interesów przyszłościowe stany, zjawiska i procesy w sferze bezpieczeństwa. Porównując, możemy stwierdzić, że interesy narodowe i międzynarodowe odzwierciedlają ponadczasowe, niezależne od bieżących warunków, wartości, aspiracje i dążenia podmiotu. Cele strategiczne zawsze będą odnosiły się do konkretnych, bieżących warunków⁴⁰.

W wyniku przyjętego układu interesów, Strategia sformułowała cele w dziedzinie bezpieczeństwa, za priorytetowe uznając utrzymywanie i demonstrowanie gotowości zintegrowanego systemu bezpieczeństwa narodowego do wykorzystywania szans, podejmowania wyzwań, redukcji ryzyk i przeciwdziałania zagrożeniom. W następnej kolejności przedstawiono cele znacznie uszczegółowione, poczynając od doskonalenia zintegrowanego systemu bezpieczeństwa narodowego i zapewnienia mu niezbędnych zasobów i zdolności, przez umacnianie pozycji Polski na arenie międzynarodowej, w tym także poprzez udział w sojuszach i współpracy z innymi państwami, zapewnienie bezpieczeństwa powszechnego, cyberbezpieczeństwa, bezpieczeństwa finansowego, energetycznego, klimatycznego, żywnościowego, po bezpieczeństwo społeczne, a w tym skuteczną politykę prorodziną oraz świadomość społeczną w sferze bezpieczeństwa. Pokazując elementy strategicznego potencjału bezpieczeństwa narodowego, stara się ona wskazać na istotne znaczenie systemu bezpieczeństwa narodowego w rozumieniu sił i środków przeznaczonych do realizacji zadań i osiągnięcia celów strategicznych w sferze bezpieczeństwa.

W zasadzie trudno pominąć którykolwiek z zapisanych i przyjętych celów strategicznych, ponieważ każdy z nich jest równie ważny dla bezpieczeństwa państwa oraz stabilnego rozwoju jego społeczeństwa. Tylko pełna realizacja wszystkich

⁴⁰ S. Koziej, *Bezpieczeństwo...*, *op. cit.*, s. 27.

przyjętych celów strategicznych może zapewnić osiągnięcie zakładanego poziomu bezpieczeństwa narodowego.

Znamienną rolę dla każdego podmiotu jest środowisko bezpieczeństwa, w którym ten podmiot funkcjonuje. Przyjmuje się, że tworzą je wszelkie bieżące i przewidywane zewnętrzne i wewnętrzne, militarne i pozamilitarne warunki realizacji interesów danego podmiotu w dziedzinie bezpieczeństwa i osiągnięcia zakładanych przez niego celów w tym zakresie. Całość obszaru środowiska bezpieczeństwa zazwyczaj najpełniej można scharakteryzować przy pomocy czterech podstawowych kategorii pojęć, do których zalicza się: szanse, wyzwania, ryzyka i zagrożenia.

Szansy bezpieczeństwa – niezależne od woli podmiotu, okoliczności (zjawiska i procesy w środowisku bezpieczeństwa) sprzyjające realizacji interesów oraz osiąganiu celów podmiotu w dziedzinie bezpieczeństwa⁴¹. Zasadnym jest zapoznanie się z istotą rozumienia powyższych definicji przez S. Kozieja, który „szanse” określa jako okoliczności sprzyjające realizacji interesów oraz osiąganiu celów. Generowane są głównie przez neutralne podmioty środowiska bezpieczeństwa. Mają zazwyczaj charakter szybko przemijający. W dzisiejszym, globalizującym się świecie, gdzie wzajemne uzależnienia podmiotów nasilają się, szans pojawia się coraz więcej. Trzeba umieć je w porę dostrzec, ocenić i wykorzystać. Sztuka wykorzystania szans staje się dzisiaj niewątpliwie coraz ważniejszą dziedziną szeroko rozumianej sztuki zarządzania bezpieczeństwem. Przykładem strategicznej szansy Polski były możliwości wstąpienia do NATO i UE. Zarówno jedna jak i druga zostały dostrzeżone i pozytywnie dla bezpieczeństwa Polski wykorzystane. Przykładem nieumiejętnego postępowania państwa w tym obszarze było niewykorzystanie szans na pozamilitarne korzyści dla polskich interesów narodowych z naszego wojskowego zaangażowania w Iraku i Afganistanie⁴².

Wyzwania bezpieczeństwa – sytuacje problemowe w dziedzinie bezpieczeństwa, generujące dylematy decyzyjne, przed jakimi stoi podmiot w rozstrzygnięciu spraw bezpieczeństwa⁴³. Wyzwania to dylematy, przed jakimi stoi podmiot (społeczność międzynarodowa, państwo) w rozstrzygnięciu spraw bezpieczeństwa. Często generowane są przez partnerów i sojuszników, którzy prezentują pewne oczekiwania, windują standardy obowiązujące w sojuszach i koalicjach (art. 4 i 5 NATO, sankcje UE w stosunku do Rosji po aneksji Krymu). Wyzwania mogą być podjęte lub zignorowane. Podjęcie wyzwania łączy się z koniecznością wysiłków i poniesienia pewnych kosztów, co stwarza z kolei dodatkowe szanse w przyszłości. Zignorowanie wyzwań z zasady utrudnia czerpanie korzyści z faktu wspólne-

⁴¹ <https://www.bbn.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-narodowe/minislownik-bbn-propozy-6035,MINISLOWNIK-BBN-Propozycje-nowych-terminow-z-dziedziny-bezpieczenstwa.html> [dostęp. 11.07.2017 r.].

⁴² S. Koziej, *Wstęp do teorii i historii bezpieczeństwa*, skrypt internetowy, Warszawa Ursynów 2010, s. 12–14.

⁴³ <https://www.bbn.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-narodowe/minislownik-bbn-propozy-6035,MINISLOWNIK-BBN-Propozycje-nowych-terminow-z-dziedziny-bezpieczenstwa.html> [dostęp. 11.07.2017 r.].

go działania i w niekorzystnych warunkach może rodzić dodatkowe zagrożenia. Jednym z przykładów wyzwania jest problem zapewnienia dobrego poziomu, zwłaszcza interoperacyjności (zdolności do wspólnego działania w ramach sojuszu) sił zbrojnych państwa członkowskiego NATO. Podjęcie wyzwania i sprostanie wspólnym standardom w NATO daje szansę czerpania korzyści z członkostwa w sojuszu (można śmiało domagać się większych świadczeń całego sojuszu na rzecz własnego bezpieczeństwa). Zignorowanie takiego wyzwania i utrzymywanie sił zbrojnych poniżej standardów sojuszniczych osłabia możliwości pełnego wykorzystania faktu przynależności do NATO. W tym zakresie Siły Zbrojne RP (COS KWS i COL KWL), osiągnęły pełną interoperacyjność z NATO i zdolność do dowodzenia operacjami międzynarodowymi⁴⁴.

Ryzyka bezpieczeństwa – zagrażające bezpieczeństwu konsekwencje przyszłych, własnych działań⁴⁵. Ryzyka to niepewności związane z własnym działaniem, z jego skutkami, niebezpieczeństwo niepożądanych skutków własnego działania. Im większa aktywność w sferze bezpieczeństwa, tym większe ryzyko. Przykładem ryzyk są dodatkowe, potencjalnie negatywne konsekwencje (np. wzrost zagrożeń terrorystycznych) szerokiego zaangażowania Polski w międzynarodowe operacje wojskowe lub też niebezpieczeństwa związane z decyzją o lokalizacji na terytorium Polski amerykańskiej bazy przeciwrakietowej. Ponieważ w dzisiejszych warunkach potrzeba szerokiej aktywności jest obiektywnie bardziej konieczna, niż w czasach przed globalizacją, rośnie znaczenie umiejętnego szacowania i redukcji ryzyk w dziedzinie bezpieczeństwa, a także strategicznego ubezpieczania się przed owymi ryzykami⁴⁶.

Zagrożenia bezpieczeństwa – pośrednie lub bezpośrednie destrukcyjne oddziaływanie na podmiot. Najbardziej klasyczny czynnik środowiska bezpieczeństwa, Rozróżnia się zagrożenie potencjalne i realne, subiektywne i obiektywne, zewnętrzne i wewnętrzne, militarne i niemilitarne (polityczne, ekonomiczne, społeczne, informacyjne, ekologiczne, przyrodnicze itp.), kryzysowe i wojenne, intencjonalne i przypadkowe (losowe)⁴⁷. W opisie zagrożeń intencjonalnych wyróżnić można cztery elementy: aktor, jego intencje, możliwości oraz czas na reakcję. Poziom zagrożenia wzrasta wraz z narastaniem wrogości przeciwnika, rozwojem jego możliwości oraz skracaniem się czasu na reakcję⁴⁸.

W podsumowaniu warto przedstawić największe zagrożenia świata widziane oczami obywateli 40 państw. W okresie marzec – maj 2015 roku, jeden z amerykańskich think-tanków „Pew Research Center” przeprowadził badanie, który-

⁴⁴ S. Koziej, *Wstęp...*, *op. cit.*, s. 12–14.

⁴⁵ <https://www.bbn.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-narodowe/minislownik-bbn-propozy-6035,MINISLOWNIK-BBN-Propozycje-nowych-terminow-z-dziedziny-bezpieczenstwa.html> [dostęp. 11.07.2017 r.].

⁴⁶ S. Koziej, *Wstęp...*, *op. cit.*, s. 12–14.

⁴⁷ <https://www.bbn.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-narodowe/minislownik-bbn-propozy-6035,MINISLOWNIK-BBN-Propozycje-nowych-terminow-z-dziedziny-bezpieczenstwa.html> [dostęp. 11.07.2017 r.].

⁴⁸ S. Koziej, *Wstęp...*, *op. cit.*, s. 12–14.

mi objął ponad 45 tysięcy ludzi z 40 państw. Z ankietowanymi przeprowadzono wywiady telefoniczne lub bezpośrednio. Respondenci zobowiązani byli do ustosunkowania się do 6 globalnych problemów wybranych przez autorów sondażu: zmiany klimatu, ISIS, kryzysu gospodarczego, Rosji, Iranu i Chin. Istniała możliwość określenia swego subiektywnego zagrożenia w skali od „głębokiego zaniepokojenia” do „nie czuję żadnego zagrożenia”. Oto ciekawsze wyniki przeprowadzonego sondażu:

- tylko Izrael wskazał na Iran jako zagrożenie numer jeden (aż 53% Izraelczyków jest „głęboko zaniepokojonych” sąsiedztwem z Iranem, 44% niebezpieczeństwem ze strony ISIS, a 28% niestabilnością ekonomiczną na świecie);
- ponad 50% zagrożenia Iranem uzyskano w USA i Hiszpanii;
- w 22 z 40 przebadanych państw 30% obywateli stwierdziło, że czuje się zaniepokojonych irańskim programem nuklearnym;
- wśród największych zagrożeń w regionie Ameryki Południowej, Azji i Afryki wskazuje się zmiany klimatu, natomiast wśród takich obszarów jak Ameryka Pn., Zach. Europa, Australia i państwa sąsiadujące z ISIS na Bliskim Wschodzie – terroryzm ze strony Państwa Islamskiego.

Największym globalnym problemem jest jednak zmiana klimatu – tak ostatecznie ocenia zagrożenia 19 z 40 państw. Jeśli chodzi o Polaków, to tylko 19% naszego społeczeństwa obawia się skutków globalnego ocieplenia. Dla Polaków największym zagrożeniem, podobnie jak Ukraińców, jest Rosja z jej wielkomocarstwową i nieobliczalną polityką zagraniczną⁴⁹.

BEZPIECZEŃSTWO SPOŁECZNE

I JEGO WPŁYW NA BEZPIECZEŃSTWO NARODOWE

*Moralna i materialna siła kraju jest dzisiaj
w istocie najwydatniejszą gwarancją bezpieczeństwa.*
Gen. broni Władysław Sikorski

Realia współczesnego świata stają się przyczynkiem tego, że jednym z coraz ważniejszych obszarów bezpieczeństwa narodowego jest bezpieczeństwo społeczne, rozumiane jako ochrona egzystencjalnych podstaw życia ludzi, stworzenia dogodnych warunków do zaspokajania indywidualnych potrzeb oraz rozwoju i realizacji aspiracji życiowych poprzez stworzenie sprzyjających warunków do podjęcia pracy i nauki, ochronę zdrowia oraz zapewnienie gwarancji emerytalnych.

Bezpieczeństwo społeczne obejmuje całokształt działań prawnych, organizacyjnych i wychowawczych, realizowanych przez podmioty rządowe (narodowe i ponadnarodowe), pozarządowe oraz osobiście przez obywateli, które mają na celu zapewnienie pewnego poziomu życia osobom, rodzinom, grupom społecznym oraz niedopuszczenie do ich marginalizacji i wykluczenia społecznego. Pod-

⁴⁹ <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1626291.1.najwieksze-zagrozenia-swiate-oczami-obywateli-40-krajow.read> [dostęp: 9.06.2017 r.].

stawową zasadą jest zapewnienie pomocy ludziom, którzy czasowo lub trwale są niezdolni do pracy zawodowej lub poprzez swoją niezadarność lub bezradność znaleźli się w trudnych sytuacjach życiowych lub też z powodu zaistniałych okoliczności zewnętrznych doświadczyli obniżenia poziomu warunków życia⁵⁰.

W skład strategicznego potencjału bezpieczeństwa narodowego, oprócz potencjału obronnego, ochronnego oraz gospodarczego, wchodzi potencjał społeczny, który w swym składzie jako najważniejszy wskazuje kapitał ludzki, będący ważnym czynnikiem warunkującym wzrost gospodarki narodowej, sprawność państwa, aktywność społeczeństwa obywatelskiego oraz ogólną poprawę jakości życia obywateli. Istotnym elementem rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego jest edukacja na rzecz bezpieczeństwa⁵¹.

Z oceny zawartej w *Białej Księdze Bezpieczeństwa Narodowego* wynika, że społeczny potencjał bezpieczeństwa uwarunkowany jest przede wszystkim tożsamością narodową i dziedzictwem kulturowym. W dużej mierze jest on pochodną bezpieczeństwa socjalnego, potencjału demograficznego oraz w coraz większym stopniu potencjału intelektualnego, naukowego i technologicznego. W dobie czwartej fazy uprzemysłowienia coraz istotniejszy wpływ ma rozwój edukacji, kształcenie oraz innowacyjność badań naukowych i prac rozwojowych, między innymi w dziedzinie bezpieczeństwa, służby zdrowia, a także media. Tożsamość narodowa i dziedzictwo kulturowe stanowią fundament, na którym powstaje z jednej strony przeświadczenie o jego odrębności wobec obcych, z drugiej zaś – poczucie przynależności do danej zbiorowości, która posiada wspólną świadomość oraz wszelkiego rodzaju doświadczenia i etapy przeżyć historycznych. To wszystko nazywane jest mianem tożsamości narodowej, a jej znaczącym wyznacznikiem jest kultura narodowa, często zwana dziedzictwem narodowym oraz trwałe przekonanie o bezwzględnej konieczności zachowania w pamięci i obowiązku przekazania tych wartości kolejnym pokoleniom. Kulturowanie i przekazywanie tradycji jest bardzo ważne w formowaniu tożsamości narodowej Polaków⁵².

Bezpieczeństwo socjalne było, jest i zawsze będzie jedną z podstawowych wartości i praw obywatelskich. Poczucie pewności co do poziomu eliminowania lub w znacznym stopniu ograniczania przez państwo stanów niepewności lub zagrożeń związanych z sytuacją życiową obywateli jest jednym z podstawowych narzędzi utrzymywania porządku społecznego. W szczególności, państwo zobowiązuje się zagwarantować pomoc i zabezpieczenie minimalnych świadczeń obywatelom egzystującym w trudnych i wyjątkowych warunkach⁵³.

Jedną z ważniejszych ról odgrywa potencjał demograficzny, który jako jeden ze składników bezpieczeństwa państwa posiada decydujące znaczenie dla pozycji Polski w europejskim układzie sił. Można powiedzieć, że od ponad pięciu lat liczba

⁵⁰ <http://stosunki-miedzynarodowe.pl/bezpieczenstwo/797-bezpieczenstwo-spoleczne-w-polsce> [dostęp: 10.09.2017 r.].

⁵¹ *Strategia...*, *op. cit.*, s. 14.

⁵² http://www.bbn.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-narodowe/system-bezpieczenstwa-n/bezpieczenstwo-spoleczny/5978_Potencjal-spoleczny.html [dostęp: 13.11.2016 r.].

⁵³ *Ibidem*.

mieszkańców Polski sukcesywnie spada. Najnowsze wyliczenia Głównego Urzędu Statystycznego wskazują, że w pierwszym półroczu ubyło 15 tysięcy ludzi. Polska, naśladowując większość państw Unii Europejskiej, zdecydowanie wkroczyła w fazę załamania demograficznego, którego konsekwencje przyniosą już w nieodległej przyszłości określone skutki dla bezpieczeństwa społecznego, do których można zaliczyć: ograniczenie podaży pracy (a więc trudności w powiększeniu PKB), zagrożenie dla stabilności systemu finansów publicznych oraz ograniczenie zdolności obronnych państwa. Jak wynika z danych GUS, od końca lat dziewięćdziesiątych w Polsce zauważa się stałą tendencję do spadku liczby urodzeń, co w konsekwencji coraz wyraźniej wskazuje na groźbę poważnego niżu demograficznego, który z kolei ma negatywny wpływ na możliwość przetrwania i rozwoju naszego państwa. Już w 1999 roku stwierdzono, że liczba zgonów zrównała się z liczbą urodzeń, a współczynnik przyrostu naturalnego osiągnął poziom zera. Najnowsze badania demografów wskazują, iż w latach 2000–2050, przy tak niskim wskaźniku dzietności, nastąpi ciągły spadek ludności Polski z 38,7 mln do około 27,3 mln obywateli. Konsekwencją takiej tendencji będzie niewątpliwie szybki proces starzenia się polskiego społeczeństwa. Na rynku pracy będzie mało młodych ludzi, co w początkowym okresie może być pozytywne, ale po okresie 15–20 lat pojawią się kłopoty. Pojawi się proces lawinowego wzrostu liczby emerytów. Grozi to całkowitym załamaniem systemu emerytalnego, w którym obecnie na pięć pracujących osób przypada jeden emeryt, a za 50 lat na jednego emeryta pracować już prawdopodobnie tylko jedna osoba.

Zapobieganie i przeciwdziałanie skutkom, jakie może przynieść katastrofa demograficzna, powinno stanowić jedną ze strategicznych misji państwa, obejmującą całe spektrum zamierzeń i przedsięwzięć w sferze społecznej, ekonomicznej, edukacyjnej i kulturowej. Świadomość priorytetowego znaczenia macierzyństwa i rodziny dla właściwego funkcjonowania narodu powinna towarzyszyć na równi organom władzy, pracodawcom oraz reszcie społeczeństwa. Wśród czynników potencjału społecznego wyróżniamy jeszcze:

- kapitał społeczny;
- instytucje edukacji dla bezpieczeństwa;
- badania naukowe i prace rozwojowe w sferze bezpieczeństwa;
- potencjał intelektualny, naukowy i technologiczny;
- media w systemie bezpieczeństwa narodowego;
- służba zdrowia w systemie bezpieczeństwa narodowego.

Należy zwrócić większą uwagę na znaczenie instytucji edukacji dla bezpieczeństwa, którymi zajmuje się Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Ministerstwo Obrony Narodowej i Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji. Ważnymi wykonawcami zadań edukacyjnych są formacje podległe MSWiA (Policja, Państwowa Straż Pożarna oraz Straż Graniczna) oraz MON (Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej). Ważnym elementem systemu edukacji dla bezpieczeństwa są publiczne i niepubliczne uczelnie wyższe. Istotną, a w ostatnim okresie nawet bardzo istotną rolę (Wojska Obrony Teryto-

rialnej) odgrywają również stowarzyszenia, organizacje pozarządowe, organizacje proobronne i paramilitarne.

Bezpieczeństwo narodowe jest wspierane poprzez badania naukowe i prace rozwojowe, a głównym ośrodkiem kreowania polskiej polityki naukowej jest MNiSW. Finansowaniem zajmują się Narodowe Centrum Nauki oraz Narodowe Centrum Badań i Rozwoju, które również odpowiada za zarządzanie strategicznymi programami badań naukowych i prac rozwojowych (w tym szczególnie na rzecz bezpieczeństwa i obronności państwa).

Wyjątkową rolę w systemie bezpieczeństwa narodowego będą odgrywały media, które w ostatnim czasie uległy głębokim zmianom. Media powinny, faktycznie i potencjalnie, sprzyjać rozpoznawaniu wszelkiego rodzaju zagrożeń i niezwłocznie informować społeczeństwo o ich występowaniu oraz sposobach przeciwstawiania się im. Głównym zadaniem mediów powinno być wskazywanie społeczeństwu tematów i problemów wartych publicznego zainteresowania. Niestety, w ostatnich latach, ze względu na wymogi biznesowe i w pogoni za możliwie najszerszym spektrum odbiorców, media uległy procesowi tabloidyzacji. W przypadku natężenia informacji negatywnych może to potęgować ogólne poczucie utraty bezpieczeństwa. Coraz częściej przekaz medialny cechuje dramatyzacja i personalizacja zarówno formy, jak i treści. W konsekwencji częstym tematem są zdarzenia nacechowane przemocą czy tragedią ludzką, do których zaliczyć możemy katastrofy lub akty terroryzmu.

Bardzo ważne zadanie w systemie bezpieczeństwa narodowego spełnia Ministerstwo Zdrowia, które między innymi odpowiada za organizację systemu ochrony zdrowia, politykę zdrowotną i lekową. Narzędzia prawne, będące w dyspozycji ministra zdrowia, pozwalają na prowadzenie polityki wypełniającej konstytucyjny obowiązek państwa, polegający m.in. na zapewnieniu każdemu obywatelowi prawa do ochrony zdrowia, równym dostępie do świadczeń opieki zdrowotnej, finansowanej ze środków publicznych, zapewnieniu szczególnej opieki zdrowotnej dzieciom, kobietom ciężarnym, osobom niepełnosprawnym i osobom w podeszłym wieku oraz zwalczaniu chorób epidemicznych i zapobieganiu negatywnym dla zdrowia skutkom degradacji środowiska⁵⁴.

Ważną rolę w systemie ochrony zdrowia spełnia wojskowa służba zdrowia, której misją jest pełne zabezpieczenie medyczne wojsk na terenie kraju oraz poza jego granicami. Wieloletnie niedoinwestowanie i zaniedbania doprowadziło wojskową służbę zdrowia do sytuacji, w której posiada ona ograniczone ilości sprzętu i wyposażenia, mogącego spełnić wymagania współczesnego pola walki oraz wymagania NATO w zakresie współdziałania w środowisku wielonarodowym. Dodatkowym negatywnym czynnikiem są braki kadrowe, często uniemożliwiające realizację zadań. W obecnym stanie, wojskowa służba zdrowia nie ma możliwości realizowania pełnego, sprawnego i efektywnego zabezpieczenia medycznego wojsk. W tej sytuacji, w celu naprawienia obecnego stanu wojskowej służby zdrowia, w treści celu nr 2.2.6. Strategii Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego RP 2022 zakłada się następujące działania:

⁵⁴ *Ibidem*.

- poprawa ukończenia etatowego, szczególnie w grupie osobowej lekarzy, poprzez wprowadzenie systemu zachęt do pozostawania w służbie oraz systemu szkolenia i doskonalenia zawodowego, uwzględniającego specyfikę wojska;
- wprowadzenie aktów prawnych, umożliwiających funkcjonowanie wojskowego systemu zabezpieczenia medycznego, uwzględniającego specyfikę zabezpieczenia medycznego wojsk w kraju oraz, w szczególności, w misjach poza jego granicami;
- kontynuacja zakupów nowoczesnego sprzętu i wyposażenia, ze szczególnym uwzględnieniem systemów kontenerowo-namiotowych (...), samochodów specjalnych i sanitarnych nowego typu, nowego wzoru zestawów medycznych zbiorowych oraz indywidualnych;
- szkolenie żołnierzy jednostek bojowych w zakresie pierwszej pomocy medycznej na polu walki (zgodnie z zasadą 10-1-2: pierwsza pomoc powinna być udzielona do 10 minut od zranienia);
- rozwój systemu ewakuacji medycznej drogą powietrzną, na szczeblu taktycznym i strategicznym;
- dostosowanie uprawnień wojskowego personelu medycznego do rzeczywistych zadań i poziomu umiejętności (wojskowi ratownicy medyczni)⁵⁵.

1.2. SYSTEM BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO RP

Mamy ogromnie rozwinięte granice, a w stosunku do nich za mało wojska. Przy tym wszystkim mamy do czynienia w społeczeństwie z tak niskim poziomem myślenia o rzeczach wojska i obrony, że mówiąc do ludzi o tych trudnych zagadnieniach, mówi się jak w próżnię – tak trudne zadania stawiając, nie znajduje się odzewu. Jest to jeszcze jedna dziedzina, w której triumf święci u nas specjalnego rodzaju analfabetyzmu. O sprawach strategicznych, sprawach obrony, wojska, ogół nasz nie nauczył się myśleć, a nawet słuchać⁵⁶.

Byłoby dobrze, aby powyższy cytat z jednej z wypowiedzi Józefa Piłsudskiego był inspiracją do dalszych przemyśleń nad problematyką bezpieczeństwa narodowego ze szczególnym uwzględnieniem aktualnych uwarunkowań międzynarodowego środowiska bezpieczeństwa.

UDZIAŁ SIŁ ZBROJNYCH RP

W UMACNIANIU BEZPIECZEŃSTWA MIĘDZYNARODOWEGO

Zadania dla Sił Zbrojnych RP w zakresie udziału w tworzeniu właściwych warunków i realizacji określonych przedsięwzięć w ramach bezpieczeństwa międzynarodowego i narodowego wynikają z Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a uszczegółowiane są w Strategii Bezpieczeństwa Narodowego, Polityczno-Strategicznej

⁵⁵ *Strategia...*, op. cit., s. 60–61.

⁵⁶ Za: Z. Kopa, *Istota terminu bezpieczeństwo*, „Konspekt. Pismo Akademii Pedagogicznej w Krakowie” 2007, nr 2 (29), s. 32

Dyrektywie Obronnej RP oraz Strategii Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego RP 2022. Bardzo istotne dla bezpieczeństwa państwa, jak określa Strategia Bezpieczeństwa Narodowego, są działania obronne, których istotą jest stałe utrzymywanie gotowości całego potencjału obronnego do skutecznego reagowania na zagrożenia dla niepodległości i nienaruszalności terytorialnej Rzeczypospolitej Polskiej. Wśród tych działań znajdują się działania w sferze militarnej, które głównie wykonywane są przez Siły Zbrojne RP, a ukierunkowane są szczególnie na ciągłe utrzymywanie i demonstrowanie wszechstronnej gotowości państwa do skutecznego i natychmiastowego reagowania na wszelkie militarne zagrożenia dla niepodległości i integralności terytorialnej Polski. W tym celu Siły Zbrojne RP utrzymują ciągłą gotowość do realizacji trzech rodzajów misji:

- zagwarantowania obrony państwa i przeciwstawienia się agresji zbrojnej;
- wspierania podsystemów ochronnych w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego i pomocy społeczeństwu;
- udziału w procesie stabilizacji sytuacji międzynarodowej, w tym międzynarodowych działaniach z dziedziny zarządzania kryzysowego⁵⁷.

Warto również zaznaczyć, że w obszarze misji obrony państwa znajduje się wypełnienie funkcji militarnego odstraszenia, poprzez utrzymywanie w czasie pokoju sił, które demonstrują gotowość do skutecznej obrony oraz gotowości do ich mobilizacyjnego rozwinięcia i osiągnięcia gotowości do działania w razie wojny.

Aby w pełni przeciwdziałać wszystkim potencjalnym zagrożeniom bezpieczeństwa, opracowano i przyjęto do realizacji „Strategię rozwoju systemu bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022” (SRSBN RP), która określa warunki funkcjonowania i sposoby rozwoju systemu bezpieczeństwa narodowego, opartego na wszelkiego rodzaju uzgodnieniach sojuszniczych i bilateralnych umowach i paktach oraz ciągłym rozwoju własnego potencjału cywilno-militarnego. Przyjęcie tego dokumentu, który określany jest dokumentem nowej generacji, jest pełną realizacją postulatu zawartego w średniookresowej *Strategii Rozwoju Kraju 2020*, która w obszarze strategicznym *Sprawne i efektywne państwo* wskazywało na potrzebę „podjęcia i szybkiego zakończenia prac nad zintegrowanym systemem bezpieczeństwa państwa”⁵⁸.

Jako główny cel przedmiotowej strategii przyjęto *wzmocnienie efektywności i spójności systemu bezpieczeństwa narodowego*, którego osiągnięcie zakładano zrealizować poprzez wypełnienie celów operacyjnych. Cele operacyjne podzielono na dwie grupy (grupa efektywności i grupa spójności). Efektywność założono osiągnąć poprzez podnoszenie sprawności kluczowych elementów systemu bezpieczeństwa narodowego (cel 1–3). Poprzez realizację celów 4–5 zapewniona powinna zostać spójność systemu bezpieczeństwa narodowego (na zewnątrz

⁵⁷ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2014, pkt. 3.1., 73, s. 30–31.

⁵⁸ *Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022*, przyjęta uchwałą Rady Ministrów z dnia 9 kwietnia 2013 roku, s. 7.

i do wewnątrz). Warto przedstawić zasadnicze priorytety i kierunki interwencji, szczególnie celów nr 1 i nr 2.

W celu nr 1 priorytetami są:

- zwiększenie skuteczności realizacji polskich priorytetów w NATO i UE oraz dbanie o sprawność mechanizmów sojuszniczych;
- efektywna współpraca dwustronna i wielostronna;
- zwiększenie skuteczności prawa międzynarodowego i instytucji międzynarodowych; • umacnianie instrumentów międzynarodowych w zakresie nieprolifracji broni masowego rażenia, środków jej przenoszenia oraz rozbrojenia globalnego;
- dbanie o skuteczność i wspieranie rozwoju reżimu kontroli zbrojeń konwencjonalnych i rozbrojenia oraz środków budowy zaufania i bezpieczeństwa;
- zmniejszenie różnic rozwojowych w świecie oraz popieranie demokracji i poszanowania praw człowieka⁵⁹.

Szczególną uwagę należy zwrócić na problematykę skuteczności realizacji polskich priorytetów w NATO i UE, uwzględniając aktualną sytuację, a szczególnie kierunki polityki bezpieczeństwa po wyborach w USA oraz ogóle obniżenie stabilności funkcjonowania Unii Europejskiej (Brexit, problemy migracyjne, bezpieczeństwo energetyczne, cybernetyczne oraz całe spektrum problemów związanych ze współpracą w formule Trójkąta Weimarskiego, Grupy Wyszehradzkiej i współpracy Bałtyckiej). Dopełnieniem problemów jest również efektywność i skuteczność OBWE.

W celu nr 2, którego wypełnienie jest gwarancją umocnienia zdolności państwa do obrony, głównymi priorytetami i kierunkami interwencji są:

- zwiększenie potencjału Sił Zbrojnych RP do wypełnienia misji;
- doskonalenie struktur organizacyjnych SZ RP;
- podniesienie poziomu wykształcenia wojsk;
- wzmocnienie zdolności struktur administracyjno-gospodarczych kraju do funkcjonowania w sytuacjach kryzysowych i do wspierania obrony państwa;
- poprawa narodowego planowania obronnego;
- skuteczna promocja obronności;
- budowa nowoczesnego i produktywnego potencjału naukowo-badawczego na rzecz obronności;
- poprawa zdolności rozpoznania i ochrony przed zagrożeniami bezpieczeństwa państwa⁶⁰.

Odnosząc się do problematyki związanej ze zwiększeniem potencjału Sił Zbrojnych RP do wypełniania misji, główną uwagę zwraca się na zapewnienie zdolności państwa do obrony oraz przeciwstawienia się agresji w ramach zobowiązań sojuszniczych. Zdolności te zamierza się osiągnąć poprzez podnoszenie wskaźników skuteczności bojowej, utrzymywanie zapasów wojskowych i mobil-

⁵⁹ *Ibidem*, s. 39.

⁶⁰ *Ibidem*, s. 53.

nej logistyki oraz ciągłe doskonalenie współpracy międzynarodowej w ramach wspólnej ochrony granic (lądowych, powietrznych i morskich).

W ramach polityki bezpieczeństwa, jaką prowadzi państwo, Siły Zbrojne RP już od dłuższego czasu zaangażowane są w operacje prowadzone poza granicami kraju. Państwa posiadają różne potencjały gospodarcze i możliwości w zakresie uczestniczenia, zgodnie z przyjętymi zobowiązaniami, w operacjach i misjach stabilizujących sytuację międzynarodową w niestabilnych regionach. Aktualny poziom ambicji wojskowych Rzeczypospolitej Polskiej wymaga utrzymania potencjału Sił Zbrojnych RP na poziomie jakościowym i ilościowym niezbędnym do skutecznego odstraszenia i gwarantowania Polsce wiarygodności obronnej na arenie międzynarodowej. Ogromną rolę, co do zadań Sił Zbrojnych RP, odegrała Doktryna Komorowskiego, bazująca na doświadczeniach i rekomendacjach Strategicznego Przeglądu Bezpieczeństwa Narodowego, przeprowadzonego w latach 2010–2012 na polecenie ówczesnego prezydenta. Na podstawie tej doktryny zmieniono priorytety z zaangażowania zewnętrznego na zadania związane z bezpośrednim bezpieczeństwem (obroną) kraju (narodu, terytorium, zasobów), co znalazło odbicie w takich dokumentach jak: Strategia Bezpieczeństwa Narodowego i Polityczno-Strategiczna Dyrektywa Obronna⁶¹.

Kluczowym zadaniem dla wiarygodności Polski w zakresie udziału w stabilizowaniu sytuacji międzynarodowej jest osiągnięcie interoperacyjności i kompatybilności przez Siły Zbrojne RP w ramach NATO i UE. Dumą może napawać pełna realizacja zakresu przedsięwzięć i obowiązujących standardów, które osiągnęły niektóre komponenty Sił Zbrojnych, co potwierdza sojuszniczą wiarygodność w ramach systemu wspólnego bezpieczeństwa. Interoperacyjność i kompatybilność w środowisku międzynarodowym osiągnęły następujące jednostki Sił Zbrojnych RP:

- Dowództwo Komponentu Wojsk Specjalnych, które od 1 stycznia 2015 roku, w rocznym dyżurze, w ramach Sił Odpowiedzi NATO, w charakterze Dowództwa Komponentu Operacji Specjalnych jako natowski Komponent Operacji Specjalnych, uformowany przede wszystkim na bazie DKWS oraz polskich Wojsk Specjalnych i wspierany żołnierzami sił specjalnych z 8 innych państw NATO realizowało określone zadania;
- Centrum Operacji Lądowych Dowództwa Komponentu Lądowego, które po odbyciu ćwiczeń pod kryptonimem „Common Challenge-15” osiągnęło gotowość do objęcia dowodzenia jako Dowództwo Operacyjno-Strategiczne w Unii Europejskiej. W skład dowództwa, oprócz żołnierzy polskich, weszli żołnierze z Czech, Słowacji i Węgier, którzy posiadają odpowiednie umiejętności do realizacji postawionych przed nimi zadań. Dowództwo powstało na potrzeby Grupy Bojowej Unii Europejskiej Państw Wyszehradzkich (GB UE V4), która pełniła dyżur od 1 stycznia do 30 czerwca 2016 r. *Dowództwo to nowy element bezpieczeństwa w naszym regionie, co musi napawać nas wszystkich optymizmem. To praktyczne wzmocnienie możliwości militarnych naszego*

⁶¹ www.bbn.gov.pl, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Doktryna Komorowskiego.

regionu. To też wymowny materialnie i organizacyjnie przykład bliskiej współpracy krajów członkowskich Grupy Wyszehradzkiej (...). Dziękię za służbę na rzecz wzmocnienia poczucia bezpieczeństwa w granicach Unii Europejskiej, w tym szczególnie w państwach Grupy Wyszehradzkiej – powiedział do zgromadzonych podczas uroczystości otwarcia Dowództwa minister Jarosław Brysiewicz⁶²;

- Centrum Operacji Powietrznych – Dowództwo Komponentu Powietrznego;
- Centrum Operacji Morskich – Dowództwo Komponentu Morskiego.

Wszystkie jednostki dowodzą i kierują jednostkami wydzielanymi z Dowództwa Generalnego Rodzajów Sił Zbrojnych oraz wydzielonymi do stałych i doraźnych zespołów i sił NATO, w ramach realizacji określonych misji, operacji narodowych i międzynarodowych, sojuszniczych oraz w ramach UE, na obszarach, akwenach oraz przestrzeni powietrznej.

W ramach działalności zagranicznej przyjmuje się, że udział Sił Zbrojnych RP jest jednym ze znaczących instrumentów polskiej polityki zagranicznej, świadczącej o właściwym pojmowaniu bezpieczeństwa na arenie międzynarodowej. Pierwszą misją zagraniczną, w której udział wzięli żołnierze polscy była misja KNPN (Komisja Nadzorcza Państw Neutralnych) w Korei w 1953 roku (skład misji stanowiło około 300 uczestników wojskowych i cywilnych)⁶³. Misje zagraniczne z udziałem żołnierzy polskich ewoluowały wraz ze zmianami zachodzącymi w środowiskach bezpieczeństwa i zmianami politycznymi w kraju i na świecie. Zaangażowanie Polski w misje zagraniczne wynikało z poziomu aktywności Polski na arenie międzynarodowej oraz przynależności do sojuszy politycznych i militarnych, a także wynikających z nich zobowiązań nie tylko w rejonie Europy, ale i na świecie.

W okresie ostatniego dwudziestolecia Polska szczególnie aktywnie zaangażowana była militarnie w misje i operacje prowadzone przez NATO (PKW SFOR, PKW KFOR, PKW ISAF, „Active Endeavour”, PKW Pakistan, NATO Balic Air Policing, PKW Irak), Unię Europejską (EUFOR „Althea”, EUFOR RD Congo, MINURCAT, PKW Mali), Organizację Narodów Zjednoczonych (UNDOF, UNIFIL, PKW Sudan, PKW Czad) oraz realizowane w ramach doraźnie tworzonych koalicji (PKW Afganistan, PKW Irak)⁶⁴. Wysoki poziom zaangażowania Sił Zbrojnych RP w operacje prowadzone przez wszystkie podmioty bezpieczeństwa międzynarodowego potwierdził wiarygodność Polski jako partnera na forum międzynarodowym oraz dał wyraz potrzebie utrzymania spójności, efektywności i wiarygodności sojuszu i przynależności do UE, które pozostają dla Polski zasadniczymi filarami bezpieczeństwa.

⁶² <https://www.bbn.gov.pl/pl/wydarzenia/7165,Nowe-Dowodztwo-Operacyjno-Strategiczne-UE.html> [dostęp: 19.11.2015 r.].

⁶³ https://pl.wikipedia.org/wiki/Misja_Polska_do_Komisji_Nadzorczej_Pa%C5%84stw_Neutralnych_w_Korei [dostęp: 6.10.2017 r.].

⁶⁴ M. Gocuł, *Współczesne uwarunkowania funkcjonowania i rozwoju Sił Zbrojnych RP*, „Bezpieczeństwo i Obronność. Kwartalnik Bellona” 2014, nr 1, s. 34.

SIŁY ZBROJNE RP FUNDAMENTEM
SYSTEMU BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO RP

*Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej służą ochronie
niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium
oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic.*
Art. 26. Konstytucji III RP (1997 r.)

Zapewnienie przez państwo możliwości przeciwdziałania wszystkim potencjalnym zagrożeniom bezpieczeństwa wymaga posiadania zintegrowanego systemu bezpieczeństwa narodowego, gwarantującego szybkie i sprawne działanie w każdych warunkach oraz w reakcji na wszelkiego typu kryzysy i zagrożenia. Konieczność przygotowania, utrzymywania i doskonalenia systemu bezpieczeństwa narodowego przewidywała Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 13 listopada 2007 roku, która sformułowała definicje i stworzyła teoretyczne podstawy funkcjonowania takiego systemu. Od 2013 roku przyjęto, że system bezpieczeństwa narodowego to całość sił, środków oraz zasobów przeznaczonych przez państwo do realizacji zadań w dziedzinie bezpieczeństwa, odpowiednio do tych zadań zorganizowana, utrzymywana i przygotowana, w którym wyróżnia się podsystem kierowania i szereg podsystemów wykonawczych⁶⁵.

System bezpieczeństwa narodowego obejmuje siły, środki i zasoby przeznaczone przez państwo do realizacji zadań w tym obszarze, odpowiednio zorganizowane, utrzymywane i przygotowane. Składa się on z podsystemu kierowania i podsystemów wykonawczych, w tym podsystemów operacyjnych (obronne i ochronne) oraz podsystemów wsparcia (społeczne i gospodarcze)⁶⁶. Do podstawowych elementów systemu bezpieczeństwa narodowego zaliczamy podsystem kierowania, który tworzy się z organów władzy publicznej i kierowników jednostek organizacyjnych, wykonujących zadania związane z bezpieczeństwem narodowym, wraz z całym zapleczem organizacyjnym i infrastrukturą. Najważniejszą rolę przypisuje się Parlamentowi, Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej i Radzie Ministrów. Podsystemy wykonawcze tworzone są na bazie sił i środków realizujących zadania w obszarze bezpieczeństwa, które pozostają w dyspozycji organów kierowania bezpieczeństwem. Zostały one podzielone na dwa podsystemy: operacyjny (obronny i ochronny) oraz wsparcia (społeczny i gospodarczy).

Podsystemy operacyjne wykorzystywane i angażowane są do podejmowania działalności związanych z wykorzystywaniem szans, podejmowaniem wyzwań, redukowaniem ryzyk i przeciwdziałania wszelkim zagrożeniom o charakterze polityczno-militarnym i pozamilitarnym. Podsystemy społeczne i gospodarcze wspierają działalność podsystemów operacyjnych poprzez zasilanie ich odpowiednimi zdolnościami i niezbędnymi zasobami⁶⁷. Z podsystemami wykonawczymi ściśle związane są dwa potencjały, które w najwyższym stopniu decydują o poziomie bezpieczeństwa państwa. Należy do nich potencjał obronny, którego głównym

⁶⁵ *Strategia Rozwoju Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022*, s. 3.

⁶⁶ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego 2014*, rozdz. 1.3. pkt 15.

⁶⁷ *Ibidem*, rozdz. 1.3. pkt 16–17.

elementem są profesjonalne Siły Zbrojne RP. Ważną rolę odgrywa realizacja przyjętej polityki bezpieczeństwa, która stanowi integralną część polskiej polityki zagranicznej, co w konsekwencji sprzyja wzmocnieniu potencjału obronnego, zarówno w wymiarze militarnym jak i niemilitarnym.

Całokształt działań podejmowanych przez państwo na rzecz sprawnego funkcjonowania systemu bezpieczeństwa narodowego zawiera się w koncepcji działań strategicznych, ujętych w strategii operacyjnej i koncepcji przygotowań strategicznych (strategii preparacyjnej). Główny kierunek działań strategicznych w zakresie bezpieczeństwa Polski, ze szczególnym uwzględnieniem zwiększenia strategicznej odporności kraju na różnego rodzaju zagrożenia, zawarte są w trzech priorytetach polityki bezpieczeństwa, a należą do nich:

- zapewnienie gotowości i demonstracja determinacji do działania w sferze bezpieczeństwa i obrony oraz wzmocnienie narodowych zdolności obronnych, ze szczególnym traktowaniem tych obszarów bezpieczeństwa narodowego, w których sojusze (wspólne działania) mogą być utrudnione (sytuacje trudno konsensusowe);
- wspieranie procesów służących wzmocnieniu zdolności NATO do kolektywnej obrony, rozwój Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony UE, umacnianie strategicznych mocarstw (w tym USA) oraz strategicznych relacji z partnerami w regionie;
- wspieranie i selektywny udział w działaniach społeczności międzynarodowej, realizowanych na podstawie norm prawa międzynarodowego (...), reagowanie na kryzysy oraz przeciwdziałanie ich rozprzestrzenianiu się⁶⁸.

Zgodnie z przyjętymi priorytetami, państwo polskie w sferze bezpieczeństwa organizuje i prowadzi następujące działania strategiczne: obronne, ochronne oraz w obszarze bezpieczeństwa społecznego i gospodarczego. Motywem przewodnim działań obronnych jest stałe utrzymywanie gotowości do skutecznego reagowania na zagrożenia dla niepodległości i nienaruszalności terytorialnej Rzeczypospolitej Polskiej, które zrealizowane zostaną przy pomocy działań dyplomatycznych na rzecz bezpieczeństwa, działań wojskowych, działań wywiadowczych i kontrwywiadowczych w sferze obronnej oraz bezpieczne i sprawne funkcjonowanie naukowo-przemysłowego potencjału obronnego.

Działania w sferze militarnej realizowane będą przez Siły Zbrojne, które są gotowe do realizacji następujących rodzajów misji:

- zagwarantowania obrony państwa i przeciwstawienia się agresji zbrojnej;
- wspierania podsystemów ochronnych w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego i pomocy społeczeństwu;
- udziału w procesie stabilizacji sytuacji międzynarodowej, w tym w międzynarodowych działaniach z dziedziny zarządzania kryzysowego.

W misji obrony państwa mieści się również wypełnianie funkcji militarnego odstraszenia poprzez demonstrowanie gotowości do obrony siłami utrzymywa-

⁶⁸ *Ibidem*, rozdz. III pkt 65.

nymi w czasie pokoju oraz gotowości do ich mobilizacyjnego rozwinięcia w przypadku wojny.

Główne zadania Sił Zbrojnych RP, nadające kierunek działalności planistycznej i szkoleniowej w czasie pokoju, dotyczyć będą zapewnienia zdolności państwa do:

- obrony i przeciwstawienia się agresji;
- utrzymywania gotowości do realizacji zadań związanych z obroną i ochroną nienaruszalności granic;
- prowadzenia strategicznej operacji obronnej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- udziału w działaniach antyterrorystycznych w kraju i poza granicami;
- udziału w operacji obronnej poza obszarem państwa, stosownie do zobowiązań sojuszniczych w ramach art.5 Traktatu Północnoatlantyckiego;
- prowadzenia działalności rozpoznawczej i wywiadowczej.

Zgodnie z przyjętą Strategią Bezpieczeństwa Narodowego z 2014 roku, w przypadku prowadzenia operacji obronnej na terenie kraju, szczególnie ważne zadania realizować będą oddziały i pododdziały Wojsk Specjalnych oraz Narodowe Siły Rezerwowe. W związku z bardzo dynamiczną zmianą bezpieczeństwa narodowego i regionalnego, w ostatnich miesiącach 2016 roku, w Siłach Zbrojnych RP próbuje się wprowadzać zmiany w strukturze dowodzenia i kierowania Siłami Zbrojnymi⁶⁹. Rząd przyjął projekt (19.09.2016) ustawy o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz o zmianie niektórych innych ustaw i w art. 3 dodał pkt. 5, w którym wpisuje Wojska Obrony Terytorialnej jako piąty rodzaj wojsk, którego dowódca podporządkowany zostaje bezpośrednio pod Ministra Obrony Narodowej, przez co nie wchodzi w struktury Dowództwa Generalnego Rodzajów Sił Zbrojnych ani Dowództwa Operacyjnego Rodzajów Sił Zbrojnych. Pomimo podpisanego 11 grudnia 2012 roku *Planu Modernizacji Technicznej i zatwierdzonego wcześniej Programu Rozwoju Sił Zbrojnych RP w latach 2013–2022*, powyższy program znajduje się w kolejnych fazach modernizacji, co tym samym powoduje opóźnienia w realizacji harmonogramu zakupu uzbrojenia i sprzętu wojskowego oraz jego dostawy do określonych odbiorców. W konsekwencji takiego działania, Siły Zbrojne RP nie posiadają określonych zdolności operacyjnych do podejmowania działań zgodnie z przeznaczeniem.

Jednym z bardzo ważnych zadań stojących przed Siłami Zbrojnymi RP w kontekście zagrożeń cyberprzestrzeni jest uzyskanie i dysponowanie zdolnościami defensywnymi i ofensywnymi do odstraszenia potencjalnego przeciwnika w tym obszarze. Siły Zbrojne RP muszą osiągnąć gotowość do samodzielnego, lub we współpracy z sojusznikami, prowadzenia operacji ochronnych i obronnych na większą skalę w razie cyberkonfliktu lub cyberwojny⁷⁰.

⁶⁹ Ustawa z dnia 21 czerwca 2013 r. o zmianie ustawy o urzędzie Ministra Obrony Narodowej oraz niektórych innych ustaw.

⁷⁰ *Ibidem*.

Ze względu na możliwości wystąpienia różnorodnych wyzwań i nieprzewidywalność mogących wystąpić zagrożeń, należy prowadzić taką działalność, aby system bezpieczeństwa narodowego zachowywał zdolność do wszechstronnej reakcji na pojawiające się problemy bez względu na poziom strukturalny i zasięg obszarowy.

Zgodnie z treścią strategii preparacyjnej, fundamentalnym założeniem koncepcji działań przygotowawczych stało się właściwe połączenie w systemie bezpieczeństwa narodowego tworzących go składników militarnych i niemilitarnych, wewnętrznych i zewnętrznych. Działania te skupione zostaną na realizacji następujących priorytetów preparacyjnych: stosownej integracji podsystemu kierowania bezpieczeństwem narodowym, profesjonalizacji podsystemów operacyjnych (obronnego i ochronnych), powszechności przygotowań podsystemów wsparcia (społecznych i gospodarczych). W ramach strategii preparacyjnej, głównym celem przygotowania podsystemu obronnego jest utrzymywanie i jakościowa metamorfoza ogólnego potencjału bezpieczeństwa narodowego w dziedzinie obronnej. Priorytetem musi być posiadanie wszystkich zdolności do zapewnienia bezpośredniego bezpieczeństwa własnego narodu i jego obywateli wraz z terytorium i strukturami państwa.

Ocenia się, że najpilniejszym zadaniem przygotowawczym w obszarze obrony narodowej jest kontynuacja przyjętego tempa rozwoju zdolności operacyjnych Sił Zbrojnych RP, w celu uzyskania wymaganego poziomu interoperacyjności w ramach NATO. Aby osiągnąć zakładane wymogi, jako priorytet należy przyjąć realizację wieloletniego programu „Priorytetowe Zadania Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w ramach programów operacyjnych”⁷¹. Priorytetowe programy operacyjne, z uwzględnieniem systemu obrony powietrznej, w tym przeciwrakietowej oraz pozostałych czterech, uznanych jako podstawowe dla bezpieczeństwa narodowego, mogą zapewnić niezbędne minimum bezpieczeństwa państwa. „Modernizacja sił zbrojnych jest kosztowna, ale bezpieczeństwo nie ma ceny”⁷² – powiedział na targach zbrojeniowych w Kielcach prezydent Andrzej Duda. Wraz z rozwojem zdolności operacyjnych należy podnosić poziom szkolenia i umiejętności profesjonalnego wykorzystywania zaawansowanej techniki wojskowej, w tym narzędzi informatycznych, zapewnienia odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa systemów teleinformatycznych oraz osiągnięcia przez Siły Zbrojne RP kompetencji w zakresie kryptologii, w celu zapewnienia bezpieczeństwa teleinformatycznego.

Ogromnym i bardzo istotnym dla podsystemu kierowania bezpieczeństwem narodowym jest szybka decyzja związana z kolejną reformą systemu kierowania i dowodzenia siłami zbrojnymi wraz z problematyką funkcji planistycznych, do-

⁷¹ Uchwała Nr 123 Rady Ministrów z dnia 23 czerwca 2014 r. zmieniająca uchwałę w sprawie ustanowienia programu wieloletniego „Priorytetowe Zadania Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w ramach programów operacyjnych”, Dz.U. z 2014 r., poz. 558.

⁷² <https://www.bbn.gov.pl/pl/wydarzenia/7652,Prezydent-na-targach-XXIV-Międzynarodowego-Salonu-Przemyslu-Obronno-Bezpieczen.html> [dostęp: 4.04.2017 r.].

wodzenia ogólnego i dowodzenia operacyjnego. Istotnym problemem, mającym wpływ na bezpieczeństwo narodowe, jest ustosunkowanie się do funkcjonowania, zadań i miejsca w podsystemie obronnym Narodowych Sił Rezerwowych, przy jednoczesnym projekcie utworzenia Wojsk Obrony Terytorialnej jako piątego rodzaju wojsk.

„W dzisiejszych czasach to potencjał gospodarczy państwa jest gwarantem jego bezpieczeństwa”⁷³ – powiedział sekretarz stanu w MON Bartosz Kownacki w rozmowie z Dziennikiem Gazetą Prawną o realizacji programu modernizacji armii. Bardzo ważną rolę, zgodnie z założeniami przedmiotowej strategii, ma odegrać przemysłowy potencjał obronny, który wspólnie z administracją rządową powinien tworzyć warunki prawne, zachęty inwestycyjne oraz wszystkie dostępne i możliwe mechanizmy instytucjonalno-koordynacyjne dla rozwoju przemysłowego potencjału obronnego, w tym dla zwiększenia jego innowacyjności. Działania obydwu stron będą zmierzać do osiągnięcia wysokiej jakości produkcji, zgodnie z oczekiwaniami możliwości racjonalizacji asortymentu i kosztów produkcji oraz rozwijaniu współpracy z partnerami zagranicznymi. Należy przyjąć zasadę, że rozwój krajowego przemysłu obronnego musi się odbywać w równowadze ze zobowiązaniami międzynarodowymi Polski, w tym związanymi z budową europejskiego rynku obronnego.

ROLA SIŁ ZBROJNYCH RP

W ZAPEWNIANIU BEZPIECZEŃSTWA WEWNĘTRZNEGO PAŃSTWA

*Różne są siły zbrojne, różne są ich formy
i sposoby użycia w wojnie.
gen. Ludendorff (1865–1937)⁷⁴*

W polskiej literaturze politologicznej podejmowano próby definiowania pojęcia bezpieczeństwa przede wszystkim na użytek badań problematyki międzynarodowej⁷⁵. We wcześniejszym rozumieniu, bezpieczeństwo wewnętrzne zazwyczaj kojarzono z problematyką związaną z ochroną państwa i jego najważniejszych instytucji, ochrony istniejącego i obowiązującego porządku prawnego oraz ochrony posiadanych dóbr indywidualnych obywateli. Całokształt problematyki odnosił się przede wszystkim do działalności policji w zakresie zwalczania wszelkich przejawów przestępczości i jej zapobiegania. W okresie tzw. „zimnej wojny” bezpieczeństwo wewnętrzne kojarzone było ze zwalczaniem wrogów wewnętrznych (kontekst ideologiczny), których działalność inicjowano z zewnątrz. Podejście do problematyki bezpieczeństwa uległo zmianie po zakończeniu wspomnianego

⁷³ <http://www.defence24.pl/481632,potencjal-gospodarczy-gwarantem-bezpieczenstwa-kownacki-mozliwy-zakup-trzeciego-ndr-i-integracja-z-wisla> [dostęp: 2.11.2016 r.].

⁷⁴ E. Ludendorff, *Wojna totalna*, Warszawa 1959, s. 101.

⁷⁵ Por. R. Kuźniar, Z. Lachowski, *Bezpieczeństwo międzynarodowe czasu przemian*, Warszawa 2003; *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i praktyka*, op. cit.; S. Sulowski, *W poszukiwaniu definicji bezpieczeństwa wewnętrznego*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2009, nr 1, s. 10.

okresu i pojawieniu się tematyki związanej ze stanami nadzwyczajnymi, zagrożeniami terrorystycznymi oraz innych zmian, wynikających z lewicowych i prawicowych zmian rygorystycznego bezpieczeństwa. W konsekwencji tych zmian, bezpieczeństwo wewnętrzne stało się priorytetem i wysunęło na pierwszy plan działalności państwa w zakresie tworzenia nowych instytucji oraz normalizacji i uregulowań prawnych w obszarze polityki bezpieczeństwa wewnętrznego⁷⁶.

W ogólnodostępnej i naukowej literaturze przedmiotu w zasadzie nie dokonuje się analizy lub oceny obszarów bezpieczeństwa, które dotyczą spraw związanych z bezpieczeństwem wewnętrznym, z punktu widzenia politologicznego. Uważamy, że nie należy lekceważyć tego podejścia w kontekście współczesnych zagrożeń i nakładania obszarów bezpieczeństwa zewnętrznego i wewnętrznego. Istnieją dwa ważne aspekty, dla których taka ocena jest niezbędna. Pierwszym jest odpowiedzialność za funkcjonowanie systemu bezpieczeństwa wewnętrznego państwa (podsystem ochrony), co jest domeną organów władzy i administracji publicznej (Sejm, Senat, władze samorządowe na wszystkich szczeblach). Drugim, bardzo ważnym i coraz częściej spotykanym powodem jest to, że czynniki polityczne stają się źródłem zagrożeń wewnętrznych, niebezpiecznym dla bezpieczeństwa i stabilności funkcjonowania państwa. Źródłami takich zagrożeń może stać się długotrwała destabilizacja polityczna, próby przewrotów politycznych, demonstracje, zamieszki oraz innego rodzaju zdarzenia, które godzą w porządek konstytucyjny (bezpieczeństwo publiczne i porządek publiczny), wzmożona przestępczość zorganizowana, korupcja, czy też klęski o charakterze naturalnym i ekologicznym. Bardzo duże znaczenie dla bezpieczeństwa narodowego mają działania ochronne, które zawarte w strategii operacyjnej stanowią podstawę dla zapewnienia warunków utrzymywania ładu konstytucyjnego, wewnętrznej stabilności państwa, bezpieczeństwa powszechnego i porządku publicznego, zarówno wspólnych, jak i indywidualnych zasobów materialnych, a także funkcjonowania infrastruktury krytycznej.

Do działań ochronnych włączone są:

- działania wymiaru sprawiedliwości;
- osłona kontrwywiadowcza;
- przeciwdziałanie i zwalczanie terroryzmu i ekstremizmu;
- zapewnienie bezpieczeństwa Polski w cyberprzestrzeni;
- ochrona informacji niejawnych;
- ochrona infrastruktury krytycznej;
- utrzymanie bezpieczeństwa i porządku publicznego;
- zapewnienie bezpieczeństwa powszechnego (ratownictwo i ochrona ludności);
- ochrona najważniejszych organów władzy i administracji publicznej;
- zarządzanie kryzysowe;
- przeciwdziałanie i zwalczanie zjawisk korupcyjnych i korupcjogennych;
- ochrona zdrowia⁷⁷.

⁷⁶ S. Sulowski, *op. cit.*, s. 11.

⁷⁷ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego*, s. 33–38.

W celu wypełnienia jednego z trzech rodzajów misji, określonych dla Sił Zbrojnych RP w Strategii Bezpieczeństwa Narodowego, wynikającego z koncepcji działań strategicznych, pododdziały sił zbrojnych zobowiązane są do wspierania podsystemów ochronnych w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego i pomocy społeczeństwu w realizacji zadań polegających na:

- monitorowaniu i ochronie przestrzeni powietrznej oraz wsparciu ochrony granicy państwowej na lądzie i morzu;
- prowadzeniu działalności rozpoznawczej i wywiadowczej;
- monitorowaniu skażeń promieniotwórczych, chemicznych i biologicznych na terenie kraju;
- oczyszczaniu terenu z materiałów wybuchowych i niebezpiecznych przedmiotów pochodzenia wojskowego;
- prowadzeniu działań poszukiwawczo-ratowniczych;
- pomocy władzom państwowym, administracji publicznej oraz społeczeństwu w reagowaniu na zagrożenia (sytuacje kryzysowe) oraz likwidacji ich skutków.

Warto wspomnieć, że w realizacji ostatniego zadania znaczącą rolę powinny odgrywać Narodowe Siły Rezerwowe, które w razie potrzeby wydzielane będą do użycia według uzasadnionych potrzeb wojewodów. Dodatkowe zadania w tym obszarze realizowane będą przez oddziały i pododdziały nowo powstałego piątego rodzaju sił zbrojnych – Wojsk Obrony Terytorialnej⁷⁸.

Wszelkie współczesne zagrożenia, które mogą być wywołane przez siły przyrody oraz powstałe w wyniku działalności ludzkiej, wymagają podejmowania natychmiastowych działań w ramach ochrony ludności. Za organizację i realizację tych działań odpowiedzialne jest państwo, które wykorzystuje w tym celu wiele podmiotów, w tym także Siły Zbrojne RP. Pododdziały i oddziały sił zbrojnych dysponują odpowiednio przygotowanym potencjałem ludzkim i wyposażeniem technicznym, które mogą być wykorzystywane do wsparcia środowiska cywilnego podczas różnorodnych zagrożeń, w przypadku gdy użycie innych sił jest niemożliwe, niewystarczające, lub gdy zasoby i możliwości tych sił zostały wyczerpane, a zagrożenie lub jego skutki nie ustały.

Na szczeblu państwa, rolę, zadania i procedury dotyczące użycia Sił Zbrojnych RP w obszarze bezpieczeństwa wewnętrznego uregulowane zostały w Konstytucji RP, ustawach, dokumentach wykonawczych, którymi są rozporządzenia, oraz zawarte porozumienia międzyresortowe⁷⁹. Postanowienie Prezydenta RP z dnia 8

⁷⁸ *Ibidem*, s. 31.

⁷⁹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483), Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony RP (Dz.U. z 2009 r. Nr 22, poz.120), Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz.U. Nr 89, poz. 590), Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (Dz.U. z 2002 r. Nr 62, poz. 558 ze zm.), Ustawa z dnia 21 czerwca 2002r. o stanie wyjątkowym (Dz.U. z 2002 r. Nr 113, poz. 985 z późn. zm.), Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. z dnia 10 maja 1990 r. z późn. zm.), Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (Dz.U. z 2013 r., poz. 568, 628), Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o służbie kontrwywiadu

listopada 2011 r. w sprawie określenia głównych kierunków rozwoju Sił Zbrojnych RP i ich przygotowań do obrony państwa na lata 2013–2022, w ramach strategicznych zadań Sił Zbrojnych RP wymienia m.in.:

- wzmacnianie zdolności operacyjnych, gwarantujących integralność terytorialną, nienaruszalność granic oraz ochronę i obronę przestrzeni powietrznej kraju;
- udział w stabilizowaniu sytuacji międzynarodowej;
- wspieranie organów państwa w zapewnieniu bezpieczeństwa wewnętrznego.

W ramach Systemu Bezpieczeństwa Narodowego oraz systemu reagowania kryzysowego NATO, Siły Zbrojne RP powinny być przygotowane do wykonywania zadań stabilizacyjnych i prewencyjnych w czasie pokoju, reagowania na sytuacje kryzysowe o charakterze militarnym i niemilitarnym oraz zadań realizowanych w ramach prowadzenia operacji obronnej państwa w czasie wojny.

W strukturze krajowego systemu zarządzania kryzysowego, na szczeblu MON funkcjonuje Zespół Zarządzania Kryzysowego oraz Centrum Zarządzania Kryzysowego. Głównym organem SZK MON jest Sztab Kryzysowy MON, który jest organem wykonawczym Ministra ON. Jak wynika z analizy sytuacji międzynarodowej oraz prowadzonej przez Rządowe Centrum Bezpieczeństwa oceny zagrożeń, dla bezpieczeństwa naszego kraju największe zagrożenie stwarzają:

- terroryzm;
- klęski żywiołowe;
- katastrofy techniczne;
- niekorzystne zjawiska społeczne i polityczne.

---

wojskowego i służbie wywiadu wojskowego (Dz.U. z 2006 r., Nr 104, poz. 709 z późn. zm.), Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej (Dz.U. z 2013 r., poz. 852), Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 lutego 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad pododdziałów i oddziałów SZ RP w zapobieganiu skutkom klęski żywiołowej lub ich usuwaniu (Dz.U. z 2003 r., Nr 41, poz. 346), Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 grudnia 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad użycia oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych w czasie stanu wyjątkowego (Dz.U. z 2013 r., poz. 1733), Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie szczegółowych warunków i sposobu użycia oddziałów i pododdziałów Policji oraz Sił zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w razie zagrożenia bezpieczeństwa publicznego lub zakłócenia porządku publicznego (Dz.U. z 2013 r., poz. 1037 z dnia 6 sierpnia 2013 r.), Rozporządzenie Rady Ministrów z 6 sierpnia 2013 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu użycia oddziałów i pododdziałów Policji oraz Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w razie zagrożenia bezpieczeństwa publicznego lub zakłócenia porządku publicznego (Dz.U. z 9 września 2013 r., poz. 1037), Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z 14 października 2013 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych zasad współdziałania Straży Granicznej z Siłami Powietrznymi i Marynarką Wojenna Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie ochrony granicy państwowej (Dz.U. z 15 października 2013 r., poz. 1217), Rozporządzenie Rady Ministrów z 20 grudnia 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad użycia oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w czasie stanu wyjątkowego (Dz.U. z 31 grudnia 2013 r., poz. 1733).

Głównymi elementami wykonawczymi Sił Zbrojnych, wydzielanymi do przeciwdziałania zagrożeniom niemilitarnym są:

- Bataliony Ratownictwa Inżynieryjnego;
- Zespoły Rozpoznania Biologicznego;
- Chemiczno-Radiacyjne Zespoły Awaryjne;
- Grupy Ratownictwa Lotniczego (w tym Grupy Naziemnego Poszukiwania);
- Minerskie Patrole Oczyszczania.

Podstawowym dokumentem, stosowanym podczas realizacji zadań w czasie kryzysów pozamilitarnych, jest *Plan użycia oddziałów i pododdziałów SZ RP w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych*. W zakresie wsparcia władz cywilnych w sytuacjach kryzysowych, wydzielone siły i środki Sił Zbrojnych RP realizują zadania w następujących obszarach:

- działania antyterrorystyczne i utrzymanie porządku publicznego;
- izolowanie zagrożonych obszarów, działania zabezpieczające;
- akcje poszukiwawczo-ratownicze;
- użycie specjalistycznego sprzętu;
- monitorowanie i ocena zagrożeń niemilitarnych;
- likwidacja skażeń chemicznych i promieniotwórczych;
- naprawa i odbudowa zniszczonej infrastruktury technicznej;
- udzielanie pomocy medycznej, likwidacja skażeń biologicznych;
- ewakuacja ludności i mienia.

Szczególne znaczenie w zakresie działania na rzecz bezpieczeństwa wewnętrznego, w tym bezpieczeństwa publicznego, posiadają pododdziały Żandarmerii Wojskowej. Do zakresu jej działalności w obszarze wsparcia służb i instytucji stojących na straży porządku wewnętrznego należy między innymi:

- ochranianie porządku publicznego na terenach i obiektach jednostek wojskowych oraz w miejscach publicznych;
- współdziałanie z polskimi oraz zagranicznymi organami i służbami właściwymi w sprawach bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz policjami wojskowymi (...);
- zabezpieczenia śladów i dowodów popełnienia przestępstw i wykroczeń oraz sporządzanie ekspertyz i opinii kryminalistycznych (...).

Żandarmeria Wojskowa jest jedyną formacją wojskową posiadającą tak szerokie uprawnienia w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego. Jest także najlepiej przygotowana do działań wspierających policję, szczególnie oddziały specjalne Żandarmerii Wojskowej, które są gotowe do podjęcia natychmiastowych działań w sytuacji kryzysowej⁸⁰.

⁸⁰ B. Pacek, *Oddziały specjalne żandarmerii wojskowej*, Warszawa 2007, s. 173–178; A. Zapałowski, *Rola Sił Zbrojnych RP w zapewnieniu bezpieczeństwa wewnętrznego*, [w:] *Studia wschodnie. Polityka – gospodarka – bezpieczeństwo*, red. A. Zapałowski, Rzeszów 2014, s. 7.

1.3. SIŁY ZBROJNE RP

W SYSTEMIE BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO

Polityka państwa dąży do zapewnienia bezpieczeństwa narodowego kraju i jego obywateli, a polski rząd wspierany jest przez logistykę zarządzania w postaci stworzonego systemu oraz obranej strategii politycznej. W dziedzinie tej problematyki wykorzystywane są również narzędzia i środki obrony narodowej.

Bezpieczeństwo, w prostym znaczeniu tego słowa, stanowi pewnego rodzaju proces odczuwania i przeżywania braku zagrożenia, czyli odczuwania poczucia spokoju. To swoisty fundament człowieka, niezbędny do prawidłowego i niezakłóconego funkcjonowania w każdym aspekcie życia. Proces ten jest dynamiczny i zmienny, ponieważ związany jest z charakterem zmiennej aktywności ludzi we wszelkich jej obszarach. Zagadnienie bezpieczeństwa ma priorytetową wagę i odgrywa rolę pierwszoplanową w życiu jednostki, stanowi bowiem jedną z podstawowych potrzeb ludzkich, a jej zapewnienie odgrywa istotną rolę w życiu człowieka, z płaszczyzny zarówno odrębnej jednostki, grupy lokalnej, społeczeństwa, jak i narodu i jego polityki (wewnętrznej i zewnętrznej) kraju. Na taką pozycję wpływa wiele czynników. W kontekście Polski, wśród najważniejszych należy wskazać:

- wspólnotę narodową oraz wspólne terytorium – Ojczyznę, która w założeniu winna przyjmować najwyższą wartość w życiu jej jednostek społecznych (w życiu jej członków);
- istotę państwa narodowego, w kontekście najwyższej formy organizacyjnej narodu, dążącej do realizacji swych dążeń (celów) narodowych, w których naczelną (kardynalną) rolę przyjmuje zapewnienie bezpieczeństwa narodowego;
- ciężkie doświadczenia historyczne na przestrzeni wieków, w których było dużo cierpienia, upokorzeń, ludzkiej nienawiści, gwałtu na godności i życiu jednostki, grabieży majątku narodowego i zniewolenia⁸¹.

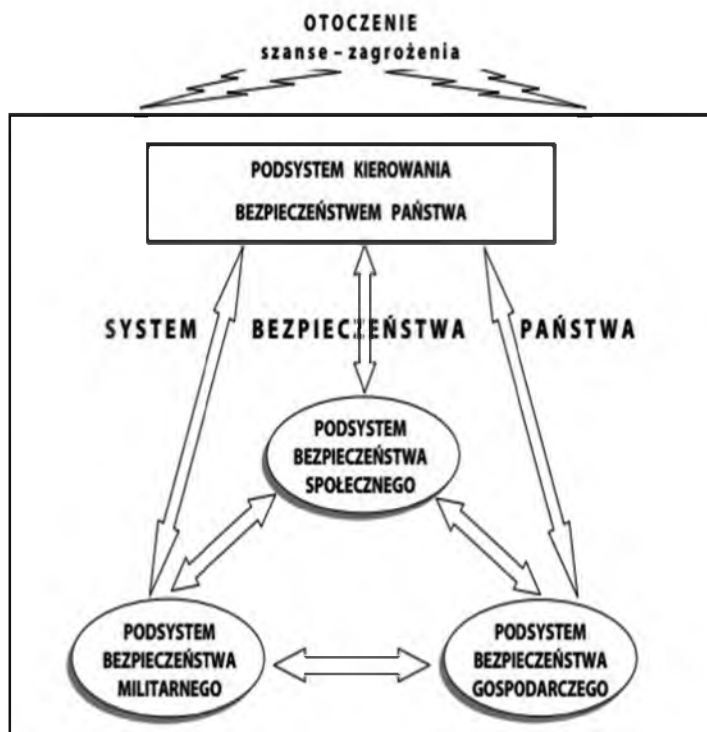
Polityka dążąca do zabezpieczenia bezpieczeństwa w państwie to strategia polityczna, która ma wpływać na zapewnienie jednostkom (obywatelom i mieszkańcom kraju) możliwość działania i rozwoju z zachowaniem tego poczucia spokoju. Bezpieczeństwo to nie ogranicza się tylko do zakresu bezpieczeństwa związanego z obszarem militarnym, ale również z bezpieczeństwem związanym z zagrożeniami niemilitarnymi (tj. zagrożenia klęskami żywiołowymi, epidemiami, katastrofami technicznymi, terroryzmem, niszczeniem środowiska naturalnego). Wszelkie zagrożenia mogą bowiem skutkować niepokojem wewnętrznym w kraju, a w konsekwencji prowadzić do zamieszek i wojny. Taki stan rzeczy wymusza zatem szerszy zakres działania polityki państwa w obszarze bezpieczeństwa i obronności. Wśród głównych narzędzi obrony narodowej należy wskazać: organy władzy, służbę zagraniczną, siły zbrojne, służby wywiadu, policję, straż graniczną, straż pożarną, stowarzyszenia pozarządowe. W sferze niematerialnej na-

⁸¹ R. Jakubczak, *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku. Wyzwania i strategie*, Warszawa 2011, s. 16–17.

rządziami są: morale narodowe, strategie polityki państwa, prawo państwowe, nauka, edukacja, itd. W zagadnieniu środków politycznych obrony narodowej, na pierwszy plan wysuwają się: środki gospodarcze, wojskowe, bezpieczeństwa publicznego i powszechnego, naukowo-techniczne obrony narodowej, ekologiczne, oraz ideologiczne obrony narodowej⁸². Wszystkie te narzędzia i środki wykorzystywane są w systemie bezpieczeństwa państwa, którego budowa jest modułowa i na którego obraz końcowy składają się:

- podsystem kierowania bezpieczeństwem państwa;
- podsystem bezpieczeństwa społecznego;
- podsystemu bezpieczeństwa gospodarczego;
- podsystemu bezpieczeństwa militarnego⁸³.

Rysunek 1. Schemat ilustrujący elementy systemu bezpieczeństwa państwa za M.Z. Kuliszem

Źródło: M.Z. Kulisz, *Zarządzanie systemem bezpieczeństwa państwa*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2010/2011, nr 100, s. 103.

⁸² *Polityka bezpieczeństwa – zasadnicze pojęcie*, Stosunki międzynarodowe, <http://stosunki-miedzynarodowe.pl/bezpieczenstwo/884-polityka-bezpieczenstwa-zasadnicze-pojecia> [dostęp: 3.01.2017 r.].

⁸³ M.Z. Kulisz, *op. cit.*, s. 102.

„W zależności od potrzeb (kierunku i obszaru oddziaływania zagrożeń), możliwe będzie dołączanie do głównych podsystemów wykonawczych (bezpieczeństwa społecznego, bezpieczeństwa gospodarczego i bezpieczeństwa militarnego) dodatkowych elementów z różnych resortów, co umożliwi wybranie najbardziej adekwatnego wariantu rozwiązania problemu, w zależności od wielu uwarunkowań współczesnych szans i zagrożeń. Takie rozwiązanie, w określonym przedziale czasu, pozwoli na zachowanie zarówno rygorów gry systemowej, jak i zrealizowanie w pełni usługi bezpieczeństwa, adekwatnie do potrzeb i oczekiwań społeczeństwa”⁸⁴.

CHARAKTERYSTYKA PODSYSTEMÓW SYSTEMU BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO RP

Przyjęty w RP System Bezpieczeństwa Narodowego (bezpieczeństwa państwa) składa się z dwóch rodzajów podsystemów:

- 1) podsystemu kierowania⁸⁵ bezpieczeństwem narodowym, który tworzą:
  - organy władzy publicznej,
  - kierownicy jednostek organizacyjnych, którzy pełnią zadania na rzecz bezpieczeństwa,
  - organy dowodzenia Sił Zbrojnych RP;⁸⁶
- 2) podsystemów wykonawczych⁸⁷, czyli podsystemów, które określa się jako „siły i środki, będące w dyspozycji ministrów kierujących działami administracji rządowej, centralnymi organami administracji rządowej, wojewodów, organy samorządu terytorialnego. Do podsystemów wykonawczych wchodzi również inne podmioty, które są odpowiedzialne za realizację ustawowo określonych zadań w zakresie bezpieczeństwa narodowego”⁸⁸;
- 3) w tym również podsystemów operacyjnych (obronny i ochronne) i podsystemów wsparcia (spoleczne i gospodarcze).

⁸⁴ *Ibidem*.

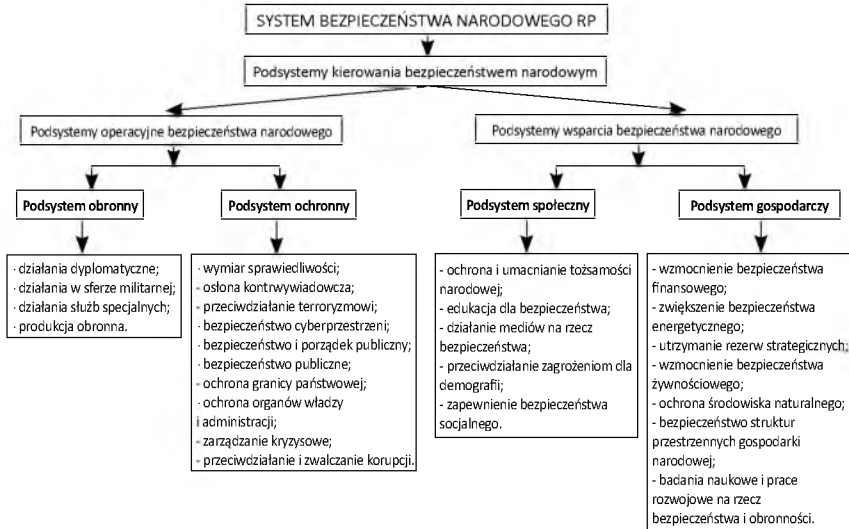
⁸⁵ „Podsystem kierowania jest kluczowym elementem systemu bezpieczeństwa narodowego. Tworzą go organy władzy publicznej i kierownicy jednostek organizacyjnych, wykonujący zadania związane z bezpieczeństwem narodowym, wraz z organami doradczymi i aparatem administracyjnym oraz procedurami funkcjonowania i stosowaną infrastrukturą. Jego fundamentem są trwałe zasady ustrojowe. Szczególna rola w kierowaniu bezpieczeństwem narodowym przypada Parlamentowi, Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej i Radzie Ministrów. Istotnym elementem podsystemu kierowania bezpieczeństwem narodowym jest zarządzanie kryzysowe.” [za:] *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, zatwierdzona przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Bronisława Komorowskiego 5 listopada 2014 r. na wniosek Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2014, Rozdział III, *Koncepcja działań strategicznych. Strategia operacyjna*, pkt 16, s. 13.

⁸⁶ M. Jasińska, *Rola i zadania Sił Zbrojnych RP w systemie obronnym państwa*, Muzeum Historii Polski, „Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej” 2012, nr 1, s. 80.

⁸⁷ *Ibidem*.

⁸⁸ *Ibidem*, s. 81.

Rysunek 2. Znowelizowany system bezpieczeństwa narodowego RP za J. Wojnarowskim

Źródło: J. Wojnarowski, *Dekompozycja systemu obronnego państwa w systemie bezpieczeństwa narodowego*, „Zeszyty Naukowe AON” 2014, nr 4 (97), s. 72.

Kierując się charakterystyką J. Wojnarowskiego (rysunek 4), podsystemy operacyjne i wsparcia można opisać następująco:

- podsystem obronny – składający się z służb zagranicznych, które zajmują się działalnością dyplomatyczną i wywiadowczą, a także wszystkich podmiotów organizacyjnych sił zbrojnych oraz przemysłowego potencjału obronnego państwa⁸⁹;
- podsystem ochronny – obejmujący „wymiar sprawiedliwości, osłonę kontrwywiadowczą, przeciwdziałanie terroryzmowi i ekstremizmowi, ochronę cyberprzestrzeni, bezpieczeństwo i porządek publiczny, ratownictwo i ochronę ludności, ochronę granicy państwowej, ochronę organów władzy i ludności, ochronę obiektów szczególnie ważnych dla bezpieczeństwa, ochronę informacji niejawnych, bezpieczeństwo w ruchu drogowym, przeciwdziałanie korupcji oraz współpraca i koordynacja działalności w zakresie bezpieczeństwa lokalnego”⁹⁰;
- podsystem społeczny – mający na celu zapewnienie bezpiecznych warunków godnej egzystencji obywatelom państwa oraz zagwarantowanie rozwoju duchowego i materialnego wraz z ochroną dziedzictwa narodowego. W jego obszarze znajduje się również ochrona oraz umacnianie tożsamości narodowej, edukacja dla bezpieczeństwa a także bezpieczeństwo demograficzne i społeczne państwa;

⁸⁹ J. Wojnarowski, *op. cit.*, s. 71.

⁹⁰ *Ibidem*.

- podsystem gospodarczy – mający na celu ochronę podstaw materialnych zasobów gospodarczych przed zagrożeniami zarówno w czasie pokoju, kryzysu jak i w czasie wojny, a także wsparcie działań bezpieczeństwa narodowego państwa z zakresu działań ochronno-obronnych⁹¹.

STRATEGIA BEZPIECZEŃSTWA I OBRONY NARODOWEJ RP

System bezpieczeństwa narodowego (zarówno bezpieczeństwa wewnętrznego – w kraju, jak i zewnętrznego – poza jego granicami) zmierza do realizacji strategii bezpieczeństwa oraz obrony narodowej przyjętej przez państwo, w której duże miejsce ma wojskowość, a zatem Siły Zbrojne kraju.

Założenia Systemu Bezpieczeństwa RP i jego budowa zapisane są w dokumencie *Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej. Strategia sektorowa do strategii bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, opublikowanym w 2009 roku. W myśl postanowień strategii obronności RP, poziom zdolności obronnych Polski stanowi swoistą wypadkową dwóch stanowisk: pierwsze to potrzeby narodowe a drugie to zobowiązania sojusznicze. Oznacza to, że „działania na rzecz bezpieczeństwa i obrony są i będą prowadzone przede wszystkim w układzie sojuszniczym, choć nie wyklucza się działań samodzielnych. Udział w operacjach militarnych i niemilitarnych poza granicami kraju jest wyrazem odpowiedzialności za bezpieczeństwo wspólne oraz ma charakter prewencyjny wobec zagrożeń o charakterze asymetrycznym i globalnym”⁹².

Rozbudową Strategii obronności RP jest, przyjęta w 2014 roku przez Prezydenta Bronisława Komorowskiego, *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, która mówi o tym, że politykę bezpieczeństwa i obronności RP należy skupić wokół trzech komponentów:

- 1) „zapewnienie gotowości i demonstracja determinacji do działania w sferze bezpieczeństwa i obrony oraz wzmocnienie narodowych zdolności obronnych, ze szczególnym traktowaniem tych obszarów bezpieczeństwa narodowego, w których sojusznicze (wspólne) działania mogą być utrudnione (sytuacje trudnokonsensusowe)”⁹³. Chodzi tu o koncentrację wszelakich działań polskiej polityki bezpieczeństwa i wszelakich struktur z nią związanych na zapewnieniu bezpieczeństwa obywateli Polski oraz terytorium państwa polskiego, a także o koncentrację na wsparciu obrony państw sojuszniczych, dostosowując podejmowaną politykę i czynności do przyjętych umów międzynarodowych, a także na podejmowaniu działań związanych z udziałem w reagowaniu na wszelakie zagrożenia występujące poza terytorium sojuszniczym. Siły Zbrojne RP mają zatem wspierać państwo zarówno w czasie wojny, jak i pokoju, w czasie sytuacji kryzysowych oraz w momentach ewentualnej

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² *Strategia obronności...*, *op. cit.*, pkt 36, s. 8.

⁹³ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, zatwierdzona przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Bronisława Komorowskiego 5 listopada 2014 r. na wniosek Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2014, Rozdział III, *Koncepcja działań strategicznych. Strategia operacyjna*, pkt 65, s. 27.

okupacji całości bądź części terytorium objętego polityką bezpieczeństwa narodowego przez nasze państwo⁹⁴.

- 2) „wspieranie procesów służących wzmocnieniu zdolności NATO do kolektywnej obrony, rozwój Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony UE, umacnianie strategicznych partnerstw (w tym z USA) oraz strategicznych relacji z partnerami w regionie”⁹⁵. Dotyczy to działań mających na celu:
- konsolidację NATO wokół funkcji obronnej (w tym strategicznemu wzmocnieniu wschodniej flanki Sojuszu),
  - rozwój i spójność polityczną Unii Europejskiej i dążenie do pogłębiania procesów integracyjnych UE w dziedzinie bezpieczeństwa,
  - dążenie do poprawy strategicznej współpracy między NATO a UE,
  - zabieganie o jak najszerszą obecność wojskową USA w Europie, w tym w Polsce oraz wspieranie działania na rzecz zachowania amerykańskich gwarancji dla bezpieczeństwa Europy⁹⁶,
  - aktywna działalność „na rzecz wzmocnienia podmiotowości państw Europy Wschodniej, zwłaszcza objętych inicjatywą Partnerstwa Wschodniego UE. Z sąsiadami Polski rozwijane będą stosunki z wykorzystaniem różnych form współpracy. W relacjach z Federacją Rosyjską istotne będzie rozwiązywanie spraw trudnych z uwzględnieniem standardów prawa międzynarodowego. Punktem wyjścia dla kształtowania stosunków NATO z Rosją powinny być: analiza sojuszniczych interesów bezpieczeństwa, przestrzeganie norm prawa międzynarodowego oraz zasady pragmatyzmu i wzajemności. Rozwijana będzie współpraca regionalna w ramach Grupy Wyszehradzkiej. Konieczne będzie intensyfikowanie relacji z państwami o rosnącej pozycji międzynarodowej”⁹⁷.
- 3) „wspieranie i selektywny udział w działaniach społeczności międzynarodowej, realizowanych na podstawie norm prawa międzynarodowego, mających na celu zapobieganie powstawaniu nowych źródeł zagrożeń, reagowanie na zaistniałe kryzysy oraz przeciwdziałanie ich rozprzestrzenianiu się”⁹⁸. Wynika z tego podejmowanie działań „na rzecz wzmocnienia ONZ, kontynuacji starań o dokonanie przeglądu norm prawa międzynarodowego oraz wzmocnienia skuteczności reżimów i regulacji w obszarze kontroli zbrojeń i rozbrojenia, w tym środków budowy zaufania i bezpieczeństwa. W wymiarze regionalnym istnieje potrzeba odbudowy znaczenia OBWE, choć proces ten wymaga konstruktywnego podejścia wszystkich państw członkowskich. Ważną formą udziału w działaniach społeczności międzynarodowej jest uczestnictwo w operacjach poza granicami kraju. Działania wojskowe powinny być wzmocniane poprzez zaangażowanie cywilne, w tym poprzez pomoc rozwojową”⁹⁹.

⁹⁴ *Ibidem*, pkt 66, s. 28.

⁹⁵ *Ibidem*, pkt 65, s. 27.

⁹⁶ *Ibidem*, pkt 67, s. 28.

⁹⁷ *Ibidem*, s. 28, 29.

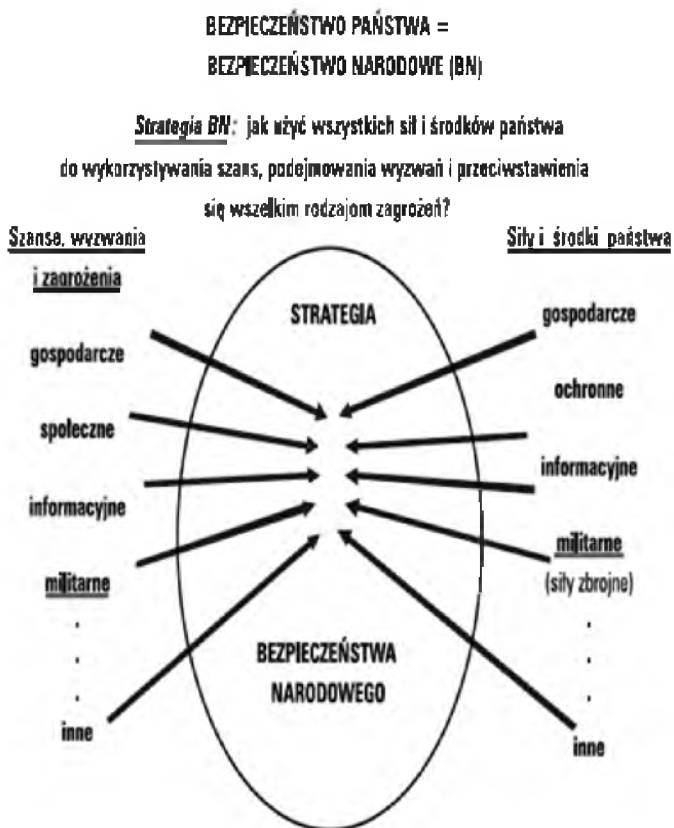
⁹⁸ *Ibidem*.

⁹⁹ *Ibidem*, pkt 69, s. 29.

ISTOTA STRATEGII BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO
(BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA) ORAZ OBRONNOŚCI NARODOWEJ
(ZA S. KOZIEJEM)

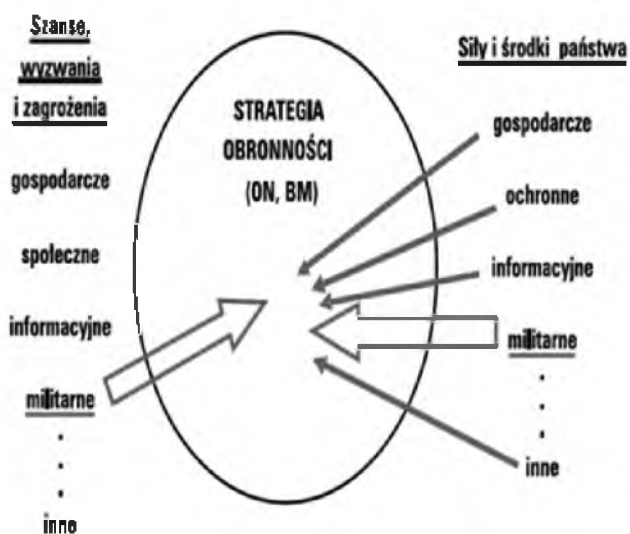
Aby można było sprostać temu zadaniu, w podejmowanych działaniach należy brać pod uwagę zarówno czas pokoju jak i czas kryzysu. Strategia bezpieczeństwa państwa równa się strategii bezpieczeństwa narodowego, koreluje ściśle ze strategią obronności (co równa się z obroną narodową w zakresie obszarów bezpieczeństwa niemilitarnego oraz bezpieczeństwa militarnego) i opiera się na pytaniu dążącym do uzyskania odpowiedzi na temat możliwości podjęcia skutecznych do zastosowania sił i środków, w celu wykorzystania szans, podejmowania wyzwań i przeciwdziałania się wszelkim rodzajom zagrożeń – rysunek 3.

Rysunek 3. Istota strategii bezpieczeństwa narodowego (bezpieczeństwa państwa) oraz obronności narodowej (za S. Koziejem)

**OBRONNOŚĆ = OBRONA NARODOWA (ON) =
= BEZPIECZEŃSTWO MILITARNE (BM) =
CZĘŚĆ BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO**

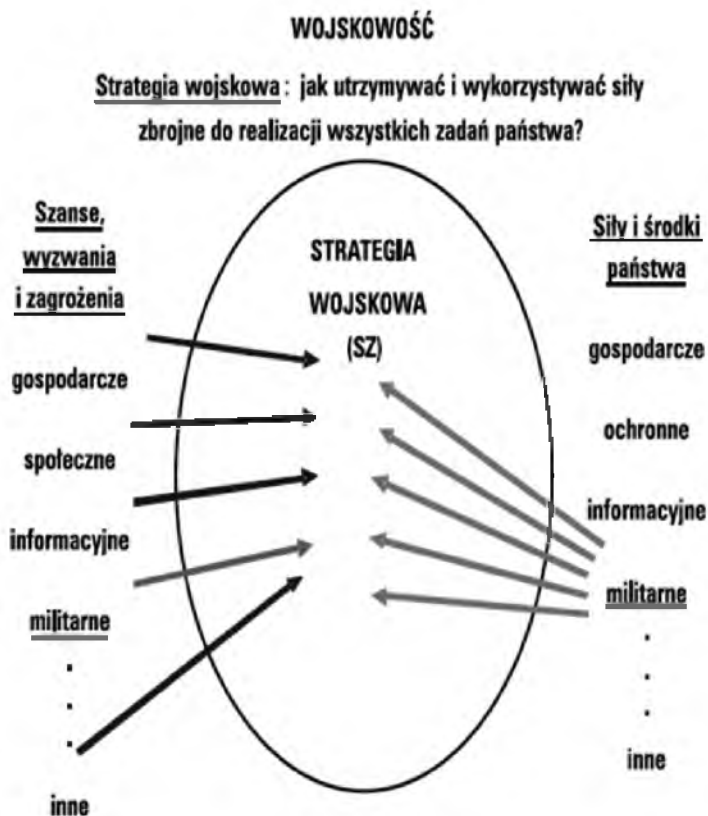
Strategia obronności: jak użyć wszystkich sił i środków państwa do wykorzystania szans, podejmowania wyzwań i przeciwstawiania się zagrożeniom militarnym?

Źródło: S. Koziej, *Bezpieczeństwo*, op. cit., s. 18, 19.

Pojęcie bezpieczeństwa narodowego i obrony kraju związane jest z zagwarantowaniem bezpieczeństwa o szerokim zakresie, w tym bezpieczeństwa: politycznego, społecznego, ekonomicznego, kulturowego, militarnego, ekologicznego oraz ekologicznego. Jest to pewnego rodzaju funkcja państwa, w której wykonanie nadzoruje MON wraz z całym systemem i strukturą wojskowości. Zadanie Wojska Polskiego w tej strategii oscyluje wokół pytania, w jaki sposób działać, by utrzymać oraz wykorzystać siły zbrojne kraju do realizacji wszystkich zadań państwa z obszaru zagwarantowania bezpieczeństwa państwu i jego obywatelom (pod względem bezpieczeństwa wewnętrznego – terytorialnego, jak i zewnętrznego – międzynarodowego).

Rysunek 4. Miejsce wojskowości w strategii bezpieczeństwa narodowego oraz obrony narodowej państwa

Źródło: S. Koziej, *Bezpieczeństwo*, op. cit., s. 19.

ZADANIA OBRONNE MILITARNE I NIEMILITARNE SYSTEMU OBRONNEGO PAŃSTWA

Siły Zbrojne RP stanowią jeden ze składowych elementów systemu obronnego państwa. „Zadania obronne w sferze kierowania obronnością państwa – dotyczą zapewnienia optymalnych warunków do sprawnego podejmowania decyzji oraz ciągłego i trwałego koordynowania działań przez organy władzy i administracji publicznej wszystkich szczebli oraz organy dowodzenia Sił Zbrojnych RP, zarówno czasie pokoju, kryzysu, a przede wszystkim – wojny”¹⁰⁰.

¹⁰⁰ M. Kuliczowski, *Przygotowania obronne państwa Systemie Bezpieczeństwa narodowego RP – podział i charakterystyka zadań obronnych*, „Bezpieczeństwo Narodowe i Obronność Państwa. Zeszyty Naukowe AON” 2013, nr 4 (93), s. 195.

1.4. SIŁY ZBROJNE Z ICH SPECYFICZNĄ STRUKTURĄ I SYSTEMEM KIEROWANIA I DOWODZENIA

W obliczu różnorodnego zagrożenia, związanego ze skomplikowaną sytuacją polityczną, religijną i gospodarczą świata, coraz większe znaczenie zaczyna odgrywać już i tak istotna problematyka bezpieczeństwa narodowego. R. Zięba wyodrębnił „następujące podstawowe wartości, składające się na bezpieczeństwo współczesnych państw:

- „przetrwanie państwa jako niezależnej jednostki politycznej, narodu jako wyróżnionej grupy etnicznej, biologiczne przeżycie ludności państwa. Jest ono naczelną wartością, której każde państwo gotowe jest poświęcić inne wartości, gdyż nie mogą być one zachowane w sytuacji zagrożenia istnienia ludności. Wartość ta jest stawiana na naczelnym miejscu;
- integralność terytorialna, która w potocznym rozumieniu nadal jest uważana za główny korelat bezpieczeństwa;
- niezależność polityczna (w sensie ustrojowym, samowładności i swobody afiliacji), czyli suwerenności;
- jakość życia, na którą składają się takie wartości jak standard życia, szczebel rozwoju społeczno-gospodarczego, zakres praw i swobód obywatelskich, system kulturalny, narodowy styl życia, stan środowiska naturalnego, możliwości i perspektywy samorealizacji i rozwoju”¹⁰¹.

Jedną z form dbałości o bezpieczeństwo narodowe państwa i jego obywateli jest struktura wojskowa w postaci sił zbrojnych, w naszym kraju określanych jako Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej.

Zgodnie z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej: „Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej służą ochronie niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic”¹⁰², a także „(...) zachowują neutralność w sprawach politycznych oraz podlegają cywilnej i demokratycznej kontroli”¹⁰³. Ponadto, zgodnie z Ustawą o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, Siły Zbrojne stoją na straży suwerenności, niepodległości oraz bezpieczeństwa i pokoju Narodu Polskiego¹⁰⁴, a w tym również „(...) mogą brać udział w zwalczaniu klęsk żywiołowych i likwidacji ich skutków, działaniach antyterrorystycznych, akcjach poszukiwawczych oraz ratowania życia ludzkiego, a także w oczyszczaniu terenów z materiałów wybuchowych i niebezpiecznych pochodzenia wojskowego oraz ich unieszkodliwianiu”¹⁰⁵.

¹⁰¹ Hasło: bezpieczeństwo narodowe, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Bezpiecze%C5%84stwo> [dostęp: 11.09.2016 r.].

¹⁰² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r., art. 26, pkt 1.

¹⁰³ *Ibidem*, pkt 2.

¹⁰⁴ Ustawa o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 21 listopada 1961 r., Dz.U. 1967 Nr 44, poz. 220. Wraz z późniejszymi zmianami (tj. Dz.U. z 2016 r. poz. 1534, 2138, z 2017 r. poz. 60), art. 3, pkt 1.

¹⁰⁵ *Ibidem*, art. 3, pkt 2.

SZ RP to jeden z głównych instrumentów polityki narodowej z zakresu bezpieczeństwa państwa w postaci zorganizowanej armii, która posiada swoją strukturę organizacyjną i opiera się na systemie bezpieczeństwa narodowego RP, znowelizowanego i przekształconego zaledwie 3 lata temu, w 2014 roku.

Zgodnie z zapisem *Strategii obronności...*, „Siły Zbrojne RP dzielą się na:

- a) wojska operacyjne, obejmujące siły i środki rodzajów sił zbrojnych, przygotowane do prowadzenia działań połączonych w kraju i poza jego terytorium, w strukturach Sojuszu i w ramach innych organizacji bezpieczeństwa międzynarodowego oraz doraźnie tworzonych koalicji. W zależności od charakteru wykonywanych, zadań w strukturach wojsk operacyjnych wyróżnia się:
- jednostki bojowe: ogólnowojskowe, aeromobilne, specjalne, lotnictwa taktycznego, raketowe obrony powietrznej (OP) oraz zespoły okrętów uderzeniowych;
  - jednostki wsparcia bojowego: rozpoznania, wywiadu, walki elektronicznej, działań psychologicznych, raketowe i artylerii, obrony przeciwlotniczej, chemiczne, inżynieryjne, radiotechniczne OP, okręty obrony przeciwminowej, zwalczania okrętów podwodnych i zabezpieczenia hydrograficznego;
  - jednostki zabezpieczenia bojowego: dowodzenia, łączności i informatyki, logistyczne, medyczne, współpracy cywilno-wojskowej oraz inne pomocnicze jednostki pływające.
- b) wojska wsparcia, przeznaczone do wspierania wojsk operacyjnych i wykonywania zadań obronnych głównie na terytorium kraju, we współdziałaniu z pozamilitarnymi elementami systemu obronnego państwa. W ich skład wchodzi jednostki obrony terytorialnej, Żandarmerii Wojskowej, organy administracji wojskowej oraz jednostki logistyki stacjonarnej, stacjonarne placówki medyczne i inne zabezpieczające w systemie stacjonarnym. W szczególnych sytuacjach jest możliwe czasowe podporządkowanie części tych sił – w strefie bezpośrednich działań na terenie kraju – dowództwom sojuszniczym i koalicyjnym¹⁰⁶.

Nad SZ RP zwierzchnictwo w czasie pokoju sprawuje Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, a dokonuje tego za pośrednictwem Ministra Obrony Narodowej, stanowiącego ogniwo kierujące – steruje działaniem administracji rządowej obrony narodowej¹⁰⁷, sprawując nadzór z tego zakresu w obszarach:

- gospodarki finansowej;
- realizacji polityki kadrowej i personalnej;
- działalności kontrolnej;
- działalności obsługi prawnej;
- realizacji polityki obronnej;
- kontaktów międzynarodowych¹⁰⁸.

¹⁰⁶ *Ibidem*, art. 3, pkt 4.

¹⁰⁷ Ustawa z dnia 21 czerwca 2013 r. o zmianie ustawy o urzędzie Ministra Obrony Narodowej oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2013 poz. 852, art. 1.

¹⁰⁸ *Ibidem*, art. 4.

Wszystkie rodzaje Sił Zbrojnych RP składają się z jednostek wojskowych (czyli z jednostek organizacyjnych SZ, które funkcjonują na podstawie nadanego przez MON etatu określającego jej strukturę wewnętrzną, liczbę, rodzaje i rangę wszystkich stanowisk służbowych występujących w tej jednostce oraz liczbę i rodzaje uzbrojenia, środków transportu i innego wyposażenia należnego do jednostki; jednostka wojskowa posługuje się pieczęcią urzędową z godłem RP i nazwą (numerem) jednostki i związków organizacyjnych (czyli jednostki wojskowe zorganizowane w określonej strukturę tj. korpus, dywizja lub brygada, funkcjonującą samodzielnie albo w składzie rodzaju SZ)¹⁰⁹.

RODZAJE SIŁ ZBROJNYCH RP

I ICH OGÓLNY ZARYS STRUKTURY I SYSTEMU DOWODZENIA

Siły Zbrojne RP składają się z 5 rodzajów:

- Wojska Lądowe (WL);
- Siły Powietrzne (SP);
- Marynarka Wojenna (MW);
- Wojska Specjalne (WS);
- Wojska Obrony Terytorialnej (WOT)¹¹⁰.

W skład SZ RP wchodzi także Żandarmeria Wojskowa (ŻW), która stanowi wyodrębnioną i wyspecjalizowaną służbę, tzw. organ ścigania oraz kontroli dyscypliny wojskowej, a w chwilach ogłoszenia powszechnej lub częściowej mobilizacji oraz w czasie wojny, z mocy prawa częścią SZ staje się również Służba Kontrwywiadu Wojskowego i Służba Wywiadu Wojskowego¹¹¹. Służby te pełnią funkcje informacyjne i bezpieczeństwa na rzecz MON, SZ RP i obronności Rzeczypospolitej Polskiej i określane są mianem służb specjalnych, ale zgodnie z Ustawą z dnia 9 czerwca 2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego (Dz.U. Nr 104, poz. 709, z późn. zm.) są „centralnymi organami administracji państwowej i nie są formalnie podporządkowane MON, a współpraca ma charakter merytoryczny”¹¹².

1 stycznia 2014 roku wprowadzono zmiany w systemie kierowania armią na rzecz struktury opartej na trzech równolegle działających dowództwach. System ten wprowadzony został przez prezydenta Bronisława Komorowskiego w 2013 roku, w trakcie sporządzania Ustawy z 21 czerwca 2013 r. o zmianie ustawy o urzędzie Ministra Obrony Narodowej oraz niektórych innych ustaw, co przedstawia rysunek 5.

¹⁰⁹ *Ibidem*, pkt 4, pkt 4a, pkt 5, pkt 6.

¹¹⁰ Ustawa o powszechnym..., pkt 3.

¹¹¹ *Ibidem*, pkt 7, pkt 8.

¹¹² A. Dytkowski, *Siły zbrojne w zwalczaniu zagrożeń terrorystycznych*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2012, nr 7, s. 236.

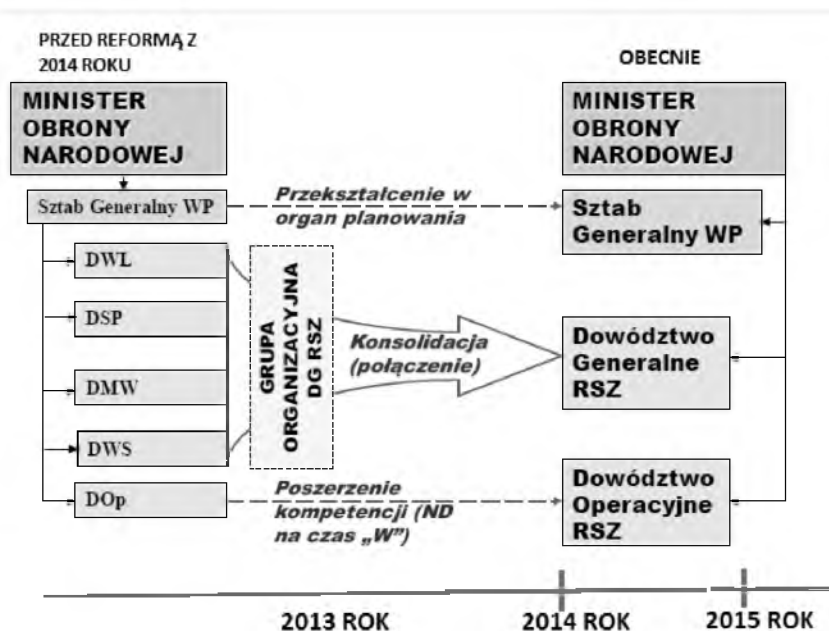
Tabela 1. Skład bojowy Sił Zbrojnych RP – podział na rodzaje

Godło	Rodzaj Sił Zbrojnych RP	Liczba żołnierzy
	Wojsko Lądowe	ok. 57 tys. żołnierzy (2017)
	Siły Powietrzne	ok. 17,5 tys. żołnierzy (2017)
	Marynarka Wojenna	ok. 8,5 tys. żołnierzy (2017)
	Wojska Specjalne	ok. 2,5 tys. żołnierzy
	Wojska Obrony Terytorialnej (utworzone 1 stycznia 2017 roku)*	ok. 53 tys. żołnierzy (planowane)

* Utworzone na podstawie ustawy z dnia 16 listopada 2016 r. o zmianie Ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw, która weszła w życie 1 stycznia 2017 roku.

Źródło: Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej, https://pl.wikipedia.org/wiki/Si%C5%82y_Zbrojne_Rzeczypospolitej_Polskiej [dostęp: 20.02.2017]; Orzeł Wojsk Lądowych – https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/8/84/POL_Wojska_L%C4%85dowe.svg/750px-POL_Wojska_L%C4%85dowe.svg.png [dostęp: 1.09.2017 r.]; Orzeł Sił Powietrznych – https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/6/6d/POL_Wojska_Lotnicze.svg/744px-POL_Wojska_Lotnicze.svg.png [dostęp: 24.08.2017 r.]; Orzeł Marynarki Wojennej – https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/b/b1/POL_Marynarka_Wojenna.svg/567px-POL_Marynarka_Wojenna.svg.png [dostęp: 11.08.2017 r.]; Orzeł Wojsk Specjalnych, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/0/0f/POL_Wojska_Specjalne.svg/750px-POL_Wojska_Specjalne.svg.png [dostęp: 15.07.2017 r.]; Orzeł Wojsk Obrony Terytorialnej https://pl.wikipedia.org/wiki/Wojska_Obrony_Terytorialnej#/media/File:POL_Wojska_Obrony_Terytorialnej.svg.

Rysunek 5. System kierowania i dowodzenia SZ RP – przekrój następujących zmian do i po roku 2014

Źródło: <http://www.nowastrategia.org.pl/sily-zbrojne-a>, [za:] S. Koziej, Szef BBN, *Reforma systemu kierowania i dowodzenia Siłami Zbrojnymi RP*, prezentacja multimedialna dostępna na: <https://www.bbn.gov.pl/pl/.../4396,Reforma-systemu-kierowania-i-dowodzenia.pdf> [dostęp: 11.11.2016 r.].

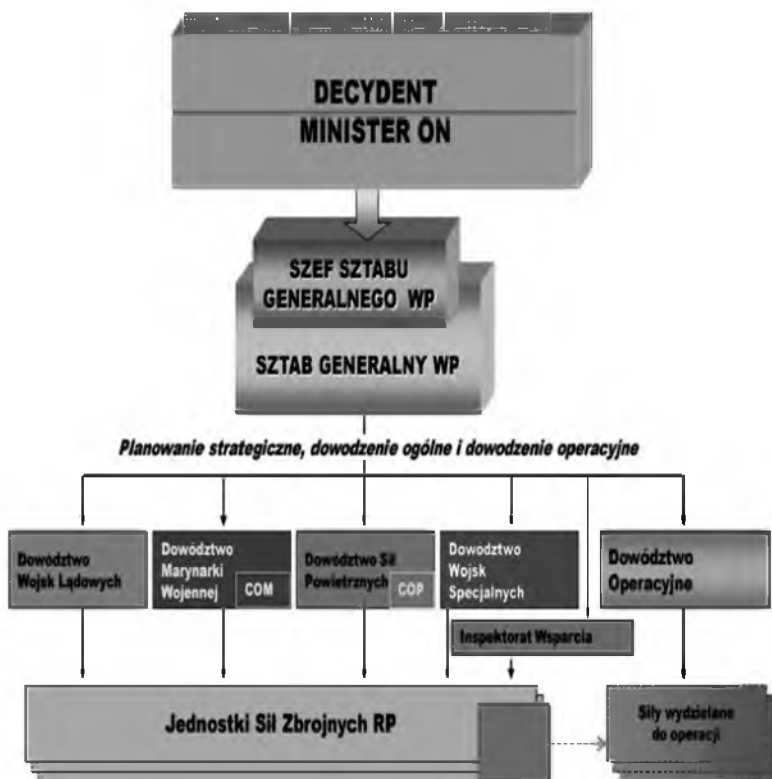
Wprowadzona w tym czasie reforma kierowania i dowodzenia SZ PR zlikwidowała wszystkie dowództwa poszczególnych rodzajów Sił Zbrojnych, w miejsce których powołano Dowództwo Generalne Rodzajów Sił Zbrojnych (DG RSZ), z przypisaną rolą przygotowania i utrzymania wszystkich sił oraz Dowództwo Operacyjne (DO RSZ), mające na celu planowanie ćwiczeń i dowodzenie wojskami w czasie kryzysu, wojen oraz misji zagranicznych. Sztab Generalny (SG), odgrywający do dnia reformy, wraz ze swoim szefem, pierwszoplanową rolę w strukturze dowodzenia, przekształcono w organ strategiczny.

Zgodnie z *Ustawą z dnia 21 czerwca 2013...*, w czasie pokoju MON „kieruje działalnością rodzajów Sił Zbrojnych przy pomocy Dowódcy Generalnego oraz Dowódcy Operacyjnego”¹¹³, a organem pomocniczym jest wówczas Szef Sztabu Generalnego WP¹¹⁴. Całkowity przekrój struktury zarządzania i dowodzenia prezentuje rysunek 6.

¹¹³ Ustawa z dnia 21 czerwca 2013 r. o zmianie..., art. 6, pkt 1.

¹¹⁴ *Ibidem*, art. 6, pkt 2.

Rysunek 6. System kierowania i dowodzenia w Wojsku Polskim

Źródło: S. Koziej, *Reforma systemu kierowania i dowodzenia Siłami Zbrojnymi RP*, prezentacja multimedialna dostępna na: <https://www.bbn.gov.pl/pl/.../4396,Reforma-systemu-kierowania-i-dowodzenia.html> [dostęp: 11.11.2016 r.].

Reforma z 2014 roku dokonała zatem zmian w systemie i wprowadziła do niego dwa główne dowództwa w miejsce odrębnych dowództw rodzajów Sił Zbrojnych, a Sztab Generalny uczyniła ośrodkiem planowania strategicznego (doradczo-planistycznego), a nie dowodzenia.

Dowódcami rodzajów Sił Zbrojnych są:

- Dowódca Generalny Rodzajów Sił Zbrojnych;
- Dowódca Operacyjny Rodzajów Sił Zbrojnych;
- Dowódca Wojsk Obrony Terytorialnej (świeżo powstałe od 1 stycznia bieżącego roku).

ZADANIA SZEFA GENERALNEGO WOJSKA POLSKIEGO

„Do zakresu działania Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego należą:

- 1) planowanie strategicznego użycia Sił Zbrojnych;
- 2) programowanie wieloletniego rozwoju Sił Zbrojnych;

- 3) nadzór nad ogólną i operacyjną działalnością Sił Zbrojnych, w tym, w szczególności, nad planowaniem operacyjnym, gotowością mobilizacyjną i bojową, szkoleniem oraz rozwojem organizacyjno-technicznym Sił Zbrojnych;
- 4) reprezentowanie Sił Zbrojnych w najwyższych kolegialnych organach polityczno-wojskowych organizacji międzynarodowych, których Rzeczpospolita Polska jest członkiem;
- 5) doradzanie Ministrowi Obrony Narodowej w sprawach dotyczących ogólnej i operacyjnej działalności Sił Zbrojnych;
- 6) planowanie przygotowania Ministerstwa do funkcjonowania na stanowiskach kierowania w czasie zagrożenia bezpieczeństwa państwa i w czasie wojny;
- 7) przygotowanie i utrzymanie stanowisk kierowania w rejonach rozwinięcia zapasowych stanowisk kierowania obroną państwa dla Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Prezesa Rady Ministrów oraz ministrów i centralnych organów administracji rządowej, wskazanych przez Prezesa Rady Ministrów¹¹⁵.

Wszystkie te działania Szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego wykonuje za pośrednictwem Sztabu Generalnego Wojska Polskiego – dokładna struktura pracy Sztabu zaprezentowana została na rysunku ⁷119.

Rysunek 7. Szef Sztabu Generalnego WP – struktura organizacyjna

Źródło: Sztab Generalny Wojska Polskiego, <http://sgwp.wp.mil.pl/pl/5.html> [dostęp: 24.11.2016 r.].

¹¹⁵ *Ibidem*, art. 8, pkt 1.

Pomimo ogromnych zmian, jakie nastąpiły od 2014 roku, w dalszym ciągu dostrzega się potrzebę modyfikacji zarządzania wojskowością RP. „Na początku grudnia prezydent Andrzej Duda po spotkaniu w Sztapie Generalnym Wojska Polskiego, w którym uczestniczyli także szef MON Antoni Macierewicz i szef BBN Paweł Soloch, mówił, że potrzebny jest nowy system kierowania i dowodzenia polską armią. Dodał, że zmiany powinny zostać wprowadzone na początku przyszłego roku. Macierewicz podtrzymał wówczas zapowiedź przygotowania nowej koncepcji do końca roku; mówił, że prace nad zmianami w systemie dowodzenia się kończą”¹¹⁶. 23 grudnia 2016 roku przedstawiono projekt ustawy ujednoczonego systemu kierowania armią. Projekt ten przewiduje, iż model oparty na równoległym istnieniu Dowództwa Generalnego, Dowództwa Operacyjnego oraz Sztabu Generalnego przestanie obowiązywać jesienią 2017 roku, zatem można przypuszczać, że nadchodzący czas przewiduje dla SZ RP dalszy ciąg radykalnych zmian.

KIERUNKI ROZWOJU SZ RP NA LATA 2013–2022

Główne kierunki rozwoju SZ RP na lata 2013–2022, według postanowienia Prezydenta RP¹¹⁷:

I. Priorytety organizacyjne:

- reforma systemu kierowania i dowodzenia SZ RP;
- konsolidacja organizacyjna wyższego szkolnictwa wojskowego.

II. Priorytety modernizacyjne.

- doskonalenie obrony powietrznej, w tym budowa obrony przeciwra-kietowej;
- rozwój z informatyzowanych systemów walki i wsparcia;
- zwiększenie mobilności wojsk lądowych, głównie śmigłowcowej.

Z czasem doszło do naniesienia zmian w postanowieniu, w tym roku weszło bowiem w życie *Postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 9 lutego 2017 r. o zmianie postanowienia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie określenia głównych kierunków rozwoju Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz ich przygotowań do obrony państwa na lata 2017–2026*.

¹¹⁶ *Ujednoczony system kierowania armią. MON: Ustawa w uzgodnieniach resortowych*, <http://www.defence24.pl/515669,ujednoczony-system-kierowania-armia-mon-ustawa-w-uzgodnieniach-resortowych> [dostęp: 24.01.2016 r.].

¹¹⁷ *Postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 listopada 2011 r. w sprawie określenia głównych kierunków rozwoju Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz ich przygotowań do obrony państwa na lata 2013–2022*, [za:] S. Koziej, *Reforma systemu...*, *op. cit.*

Rysunek 8. Klasyfikacja zadań obronnych systemu obronnego państwa według kryterium rodzaju za *Strategią obronności RP*

Źródło: M. Kuliczkowski, *op. cit.*, s. 195.

„Zadania obronne – militarne – są realizowane przez Siły Zbrojne RP w celu utrzymania gotowości do realizacji trzech rodzajów misji:

- 1) zagwarantowanie obrony państwa i przeciwstawienie się agresji – Siły Zbrojne RP utrzymują gotowość do realizacji zadań związanych z obroną i ochroną nienaruszalności granic RP; udziałem w działaniach antyterrorystycznych w kraju i poza nim; udziałem w rozwiązywaniu lokalnego lub regionalnego konfliktu zbrojnego na obszarze odpowiedzialności NATO lub poza nim oraz udziałem w operacji obronnej poza obszarem kraju odpowiednio do zobowiązań sojusznicznych w ramach artykułu 5 Traktatu Północnoatlantyckiego, a także prowadzeniem strategicznej operacji obronnej na terytorium RP;
- 2) udział w procesie stabilizacji sytuacji międzynarodowej oraz w operacjach reagowania kryzysowego i humanitarnych – wymaga utrzymywania przez Siły Zbrojne RP sił i zdolności do realizacji zadań związanych z udziałem w operacjach pokojowych i reagowania kryzysowego, prowadzonych przez NATO, UE, ONZ oraz w innych operacjach, wynikających z porozumień międzynarodowych; udział w operacjach humanitarnych, prowadzonych przez organizacje międzynarodowe, rządowe i inne, a także współpraca wojskowej w zakresie rozwoju i stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa;
- 3) wspieranie bezpieczeństwa wewnętrznego i pomoc społeczeństwu – Siły Zbrojne RP utrzymują zdolność do realizacji zadań polegających: na monitorowaniu i ochronie przestrzeni powietrznej oraz wsparciu ochrony granicy lądowej i wód terytorialnych; prowadzeniu działalności rozpoznawczej i wy-

wiadomości; monitorowaniu skażeń promieniotwórczych, chemicznych i biologicznych na terytorium kraju; oczyszczaniu terenu z materiałów wybuchowych i przedmiotów niebezpiecznych pochodzenia wojskowego; prowadzeniu działań poszukiwawczo-ratowniczych; pomocy władzom państwowym, administracji publicznej oraz społeczeństwu w reagowaniu na zagrożenia¹¹⁸.

Do zadań obronnych, realizowanych przez niemilitarne struktury systemu obronnego państwa, należą:

- 1) zadania ogólne o charakterze przygotowawczym, dążące do stworzenia warunków organizacyjnych dla funkcjonowania struktur niemilitarnych w poszczególnych stanach gotowości obronnej państwa, a także w czasie ich podwyższenia;
- 2) zadania informacyjne, których celem jest dążenie do ochrony i propagowania polskich interesów; mają też służyć informacyjnemu osłabianiu przeciwnika, a także zmierzać do umacniania woli i morale, wzmocnienia determinacji obronnej oraz wytrwałości społeczeństwa (obywateli kraju);
- 3) zadania dyplomatyczne, które mają na celu zmniejszanie do jak najniższego poziomu (minimalizowanie) ryzyka zagrożenia podstawowych, a zarazem fundamentalnych, interesów narodowych oraz założeń polityki zagranicznej i polityki bezpieczeństwa, a przy tym również wsparcie dyplomatyczne zarówno w czasie konfliktu zbrojnego, jak i w czasie jego wygaszania;
- 4) zadania gospodarczo-obronne, które w swoim założeniu mają zmierzać do zapewnienia materialnych podstaw realizacji zadań obronnych, w tym:
  - przygotowanie do produkcji i usług oraz realizacja zadań ujętych w programie mobilizacji gospodarki (PMG),
  - utrzymanie mocy produkcyjnych i remontowych koniecznych do realizacji zadań wynikających z PMG,
  - tworzenie i utrzymanie rezerw (zapasów),
  - przygotowanie transportu (środków komunikacji na drodze zarówno lądowej, wodnej, jak i powietrznej) na potrzeby obronne państwa,
  - uruchomienie świadczeń osobistych i rzeczowych,
  - przygotowanie do działania w warunkach ograniczonych dostaw,
  - utrzymywanie rezerw (zasobów) strategicznych,
  - wprowadzanie ograniczeń w komunikacji, łączności (nadmierna swoboda stwarza wiele zagrożeń),
  - przyspieszenie realizacji inwestycji o znaczeniu strategicznym,
  - odtwarzanie (naprawa, modernizacja, odbudowa) zniszczonej infrastruktury,
  - monitorowanie potencjału ekonomicznego (zdolności ekonomicznych) w zakresie przemysłu, rolnictwa, łączności, transportu, energetyki oraz leśnictwa,
  - zapewnienie zaopatrywania formacji obrony cywilnej w sprzęt, materiały i środki ochrony;

¹¹⁸ *Ibidem*, [za:] *Strategia obronności...*, *op. cit.*, pkt 69–74.

- 5) zadania ochronne, służące zapewnieniu prężnego i poprawnego funkcjonowania państwa oraz ochrony i zapewnienia podstawowych potrzeb egzystencjalnych społeczeństwa (ludności zamieszkującej państwo)¹¹⁹.

Możliwe jest również użycie sił zbrojnych w okresie zagrożeń terrorystycznych (zarówno do bezpośredniego zwalczania terroryzmu, jak i ograniczania jego skutków).

---

¹¹⁹ *Ibidem.*

ROZDZIAŁ 2

METODOLOGICZNE PODSTAWY PRZEPROWADZONYCH BADAŃ

*W badaniach ankietowych nie tyle sam ankieter
musi być mądry, co sama ankieta.*

J. Sztu

Rzeczywistość drugiej dekady XXI wieku sprawia, że bezpieczeństwo jest jednym z najważniejszych problemów współczesnego świata. Marzenia o nowej i doskonałej rzeczywistości zostały zdominowane dbałością o sprawy związane z bezpieczeństwem. Stąd też, jest ono pierwotną, egzystencjalną potrzebą jednostek, grup społecznych i narodów. Chodzi nie tylko o przetrwanie, integralność i niezależność, lecz o bezpieczeństwo rozwoju, które zapewnia ochronę i wzbogacenie tożsamości jednostki czy narodu. Bezpieczeństwo zależy od tego, co dzieje się wokół nas, od środowiska zewnętrznego, z którego mogą pochodzić potencjalne zagrożenia, zależy także od każdego z nas – naszej gotowości do sprostania wszystkim zagrożeniom¹.

Jednym z ważniejszych przedsięwzięć pozwalających tworzyć bezpieczne środowisko, w którym funkcjonuje i rozwija się człowiek, jest realizacja wszelkich oddziaływań edukacyjnych, które mogą wpływać na wzrost poziomu bezpieczeństwa. Działalność na rzecz troski o ludzki byt i jego niezagrożone funkcjonowanie było a w ostatniej dekadzie jest szczególnie związane z realizacją przedsięwzięć, które obejmują wiele obszarów i płaszczyzn poznawczych. Wymiarem płaszczyzny poznawczej jest działalność naukowa.

Wzrost wszelkiego rodzaju zagrożeń dla funkcjonowania społeczności ludzkich stał się bodźcem dla pobudzenia aktywności naukowców, którzy coraz częściej podejmują próby naukowego wyjaśnienia tego, czym jest bezpieczeństwo. Bardzo wielką rolę w tej działalności odgrywać będą pracownicy naukowcy i naukowo – dydaktyczni, ponieważ to głównie na nich spoczywa w znaczącym stopniu ciężar odpowiedzialności za bezpieczeństwo. W szybkim tempie rośnie zapotrzebowanie na naukowo uzasadnioną wiedzę, która wynika z naukowej eksploracji źródeł zagrożeń, ich konsekwencji dla człowieka i środowiska, w którym on żyje. Andrzej Wawrzusiszyn uważa, że „korzystanie ze zdobytej wiedzy jest nieodłącz-

---

¹ J. Stańczyk, *op. cit.*, s. 8.

ne w procesie prowadzenia badań nad bezpieczeństwem, jest również przedmiotem polemik i refleksji wielu badaczy. Praca naukowa powinna być nieodłączną częścią powszechnej działalności na rzecz bezpieczeństwa”².

Ważnym argumentem wskazującym na potrzebę podejmowania badań empirycznych jest potrzeba powiązania ich z praktycznym działaniem na rzecz bezpieczeństwa. Absolwenci kierunków studiów bezpieczeństwo narodowe, bezpieczeństwo wewnętrzne, inżynieria bezpieczeństwa podejmują pracę, służbę w organach państwa, które monitorują zagrożenia i stan bezpieczeństwa w wielu obszarach codziennej aktywności. Wiedza i umiejętności metodologiczne pozwalają im lepiej rozpoznawać i rozwiązywać problemy praktyczne, mieszczące się w zakresie ich obowiązków. Istnieje, zatem potrzeba metodologicznego wsparcia studentów w zakresie prowadzenia badań, interpretowania wyników oraz upowszechniania ich w postaci prac dyplomowych³.

Analiza literatury przedmiotu jednoznacznie wskazuje, że jest to dzisiaj jedna z najmłodszych dyscyplin naukowych⁴, która została również przeniesiona z dziedziny nauk humanistycznych do dziedziny nauk społecznych i umieszczono ją obok, nauk o polityce, psychologii, socjologii i nauk o obronności i w ten oto sposób można uznać, że metodologia badania problemów w obszarze bezpieczeństwa wykorzystuje interdyscyplinarną wiedzę.

Likwidacja nauk wojskowych i wyłonienie jako osobnych, nauki o bezpieczeństwie i nauki o obronności w powiązaniu z wieloma innymi naukami spowodowało, że nauki o bezpieczeństwie stając się nową dyscypliną aktualnie znajdują się na etapie tworzenia podstaw metodologicznych oraz określania i definiowania obszarów zainteresowań badawczych. Jedną z wielu takich prób podejmuje gen. Bogusław Pacek, który w swych rozważaniach przyjmuje, że: „przedmiotem badań nauk o bezpieczeństwie są współczesne systemy bezpieczeństwa w wymiarze militarnym i niemilitarnym oraz ich funkcjonowanie na różnych poziomach organizacyjnych. Systemy te obejmują działania instytucji o charakterze państwowym, rządowym i samorządowym, przedsiębiorców i organizacji społecznych”⁵.

Odmienne spojrzenie na powyższą problematykę posiadają inni autorzy, którzy uważają, że w odniesieniu do przedmiotu poznania nauki o bezpieczeństwie priorytetową rolę odgrywać powinno państwo i instytucje międzynarodowe, które mają wpływ na ogół zjawisk i relacji związanych z zapewnieniem właściwego poziomu bezpieczeństwa w skali krajowej jak i globalnej.

Metodologia badania bezpieczeństwa na gruncie nauk społecznych zawsze dotyczy dwóch sfer (wymiarów): natury społecznej bezpieczeństwa, czyli jego

² A. Wawrzyszyn, *Praca dyplomowa z bezpieczeństwa*, Difin, Warszawa 2016, s. 8.

³ *Ibidem*

⁴ Uchwała Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów z dnia 28 stycznia 2011 r., MP 2011, nr 14, poz. 149, zmieniająca uchwałę w sprawie określenia dziedzin nauki i dziedzin sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych.

⁵ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych, Dz.U. z 2011 r., Nr 179, poz. 1065.

ontologii oraz stosunku naszej wiedzy do niej, czyli epistemologii⁶. Zbigniew Ściborek, podaje, że w naukach społecznych, do których należą nauki o bezpieczeństwie, metodologię rozumie się jako zestaw dyrektyw badawczych wynikających z przyjętych założeń teoretycznych, sposób (sposoby) formułowania, uzasadniania i sprawdzania twierdzeń.

Z perspektywy bardziej pragmatycznej, do charakterystycznych zabiegów poznawczych wypełniających jej misję należy zaliczyć:

- stawianie i rozwiązywanie problemów;
- formułowanie (nazywanie, klasyfikowanie) zjawisk zarówno o pozytywnym, jak i negatywnym charakterze;
- opis i wyjaśnienie tych zjawisk;
- prowadzenie badań i uzasadnienie twierdzeń;
- upowszechnienie naukowego sposobu wnioskowania⁷.

Metodologia nauk o bezpieczeństwie posiada znaczenie ogólne i szczegółowe.

W kontekście ogólnym ma znaczenie:

- czynnościowe – jest systemem działalności poznawczej zmierzającej do wytworzenia systemu wiedzy o metodach naukowych i metodach badawczych stosowanych w naukach o bezpieczeństwie;
- przedmiotowe – jest systemem wiedzy naukowej o metodach badań naukowych bezpieczeństwa, tworzenia systemów wiedzy naukowej o bezpieczeństwie oraz wytwarzania i utrwalania osiągnięć wiedzy naukowej.

Natomiast w ramach szczegółowej metodologii nauk o bezpieczeństwie wyróżnia się:

- ogólne problemy metodologii – określające metodologię badań, jej cel, obiekt i przedmiot oraz wskazują metody;
- problemy badań naukowych bezpieczeństwa – wskazujące procedury,
- problemy tworzenia systemu teorii – wykrywanie prawidłowości i zależności w otoczeniu wiedzy o bezpieczeństwie, budowanie nowych teorii naukowych;
- problemy terminologiczne – tworzące język pojęć, twierdzeń i hipotez, pisemne opracowanie badań⁸.

Badanie problemów bezpieczeństwa wymaga systemowego postrzegania obiektu i przedmiotu badań, ponieważ przedmiot bezpieczeństwa funkcjonuje w świecie systemów. Rozpoczynając proces badawczy na jego wstępie trzeba określić przedmiot. Za przedmiot badań niniejszej pracy przyjęto zawód żołnierza

⁶ R. Zięba, *O tożsamości nauk o bezpieczeństwie*, „Zeszyty Naukowe AON” 2012, nr 1 (186), s. 8.

⁷ B.R. Kuc, Z. Ściborek, *Podstawy metodologiczne nauk o bezpieczeństwie*, Warszawa 2013, s. 79–80.

⁸ A. Czupryński, *Właściwości badań naukowych bezpieczeństwa*, [w:] *Bezpieczeństwo w teorii i badaniach naukowych*, red. B. Wiśniewski, Szczytno 2011, s. 117.

Sił Zbrojnych RP oraz zagadnienie skutków stresu bojowego w świetle funkcjonowania systemu bezpieczeństwa narodowego.

W kolejnym etapie istotnym jest uzmysłowienie sobie, co jest celem w prowadzonych badaniach naukowych. Celem głównym niniejszego opracowania było przedstawienie czynników wpływających na to, że zawód żołnierza SZ RP stanowi gwarancję rozwoju społecznego dla młodego pokolenia Polaków, a także analiza opinii na temat wpływu skutków stresu bojowego na poziom funkcjonowania systemu bezpieczeństwa narodowego. Żołnierze i pracownicy wojska oraz ich rodziny są jedną z wielu specyficznych (mundurowych) grup społecznych, które charakteryzują się dużą stresogennością. Szczególnie interesujące są zachowania osób, które w przeszłości uczestniczyły pośrednio lub bezpośrednio w zdarzeniach traumatycznych. Należy przyjąć, że podstawowym warunkiem zezwalającym na rozpoczęcie badań jest uświadomienie sobie przez badacza problemu badawczego, czyli określenia, czego nie wiemy, czego nie jesteśmy pewni, co może nas zaskoczyć, co stanowi niewiadomą istotną dla celu badań. Według Pietera, problemy badawcze z metodologicznego punktu widzenia, są to pytania, na które szuka się odpowiedzi na drodze badań naukowych. Wysuwając je zadajemy pytanie „przyrodzie” i „otoczeniu”, a nie osobie drugiej. Staramy się znaleźć odpowiedzi na postawione przez nas pytania poprzez własny wysiłek nie zaś poprzez oczekiwanie gotowej odpowiedzi od innego człowieka⁹.

Jednak, aby sformułować taki problem, trzeba najpierw odpowiedzieć sobie na określone pytania:

- co chcemy badać?
- ze względu na co chcemy to badać?
- czego chcemy się dowiedzieć?¹⁰.

Formułowanie problemów badawczych w naukach o bezpieczeństwie tak jak i we wszystkich innych naukach, polega na rozbiciu tematu na pytania poznawcze, których treść jest zdeterminowana samym problemem badawczym: ma on ponadto, decydujący wpływ na przyjęcie określonych założeń metodologicznych. O zainteresowaniach decydują preferencje badacza, jego upodobania, doświadczenia lub zwykła ciekawość świata¹¹.

Biorąc pod uwagę przedmiot i cel badań, główny problem badawczy sformułowano w postaci dwóch pytań:

- Co w zawodzie żołnierza wpływa na to że stanowi on gwarancję rozwoju społecznego dla młodego pokolenia Polaków? oraz w części drugiej;
- W jakim zakresie skutki stresu bojowego mogą mieć wpływ na poziom bezpieczeństwa narodowego?

⁹ J. Pieter, *Ogólna metodologia pracy naukowej*, Wrocław 1967, s. 67.

¹⁰ Z.M. Zimny, *Zarys metodologii badań społecznych*, Częstochowa 2001, s. 83.

¹¹ B.R. Kuc, Z. Ściborek, *op. cit.*, s. 104.

Do tak sformułowanych problemów badawczych przyjęto problemy szczegółowe, które przedstawiono w postaci następujących pytań:

- Czym charakteryzuje się osoba wykonująca zawód żołnierza i jakie są czynniki ryzyka z nim związane?
- Jaki jest poziom zaufania do zawodu żołnierza w kontekście gwarancji stabilnego rozwoju młodego pokolenia i co wpływa na taki stan rzeczy?
- Jak można udoskonalić system zabezpieczenia socjalnobytowego żołnierzy i ich rodzin z wagi na zagrożenia wynikające z charakteru wykonywanej profesji?
- Jaka jest opinia badanych na temat funkcjonowania systemu bezpieczeństwa narodowego i roli sił zbrojnych w tym systemie?
- Jak aktualne środowisko bezpieczeństwa w Europie i na Bliskim Wschodzie wpływa na sprawność funkcjonowanie systemu bezpieczeństwa narodowego?
- Jaka jest opinia badanych na temat stresu bojowego, jego skutków, form profilaktyki i opieki żołnierzy z PTSD?

W literaturze przedmiotu spotyka się różnorodne stanowiska wobec definiowania metod i technik stąd też jest duży wachlarz w ujęciu definicyjnym oraz w podejściu do podziału i tworzeniu klasyfikacji.

W procesie badawczym nie da się też pominąć technik badawczych, które podążają w ślad za doбором metody. Z kolei narzędzia badawcze ujmowane są jako przedmioty, które służą do realizacji wybranej techniki¹².

Jedną z częściej spotykanych klasyfikacji metod, jest podział stworzony przez T. Pilcha, który dzieli je na cztery typy (resztę stanowią techniki im podporządkowane: obserwacja, wywiad, analiza treści, techniki projekcyjne, analiza dokumentów, wywiad) i wymienia następujące metody:

- 1) eksperyment pedagogiczny;
- 2) monografia pedagogiczna;
- 3) metoda indywidualnych przypadków;
- 4) metoda sondażu diagnostycznego¹³.

W niniejszych badaniach w pierwszej części opracowania, kierując się klasyfikacją M. Krajewskiego za metodę główną autorzy przyjęli sondaż diagnostyczny oraz wywiad swobodny, a za metody uzupełniające: analizę i krytykę źródeł archiwalnych oraz źródeł prawa, a także badanie dokumentów i wytworów badanego środowiska.

Spośród technik badawczych zastosowano ankietę oraz wywiad. W przypadku niniejszego opracowania kwestionariusz ankiety skierowany był do studentów Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego w Krakowie składał się z pytań zarówno otwartych jak i zamkniętych oraz miał na celu zbadanie opinii badanych na temat zawodu żołnierza z uwzględnieniem tematu pracy i proble-

¹² T. Pilch, *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa 1995, s.42

¹³ *Ibidem*, s. 76–92, 117–180.

matyki badawczej. Zawierał on część wprowadzającą z instrukcją uzupełniania ankiety, metryczkę oraz część główną z pytaniami do ankietowanych. Wywiady przeprowadzono z ekspertami związanymi bezpośrednio z Wojskiem Polskim. Była to rozmowa oparta na pytaniach otwartych, pozwalająca na dużą swobodę wypowiedzi ekspertów na temat badanego zagadnienia.

Kolejna zastosowana technika badawcza to analiza dokumentów. W niniejszych badaniach analizie dokumentów poddane zostały w głównej mierze akty normatywne w postaci ustaw, rozporządzeń i innych ogólnodostępnych dokumentów, tworzonych przez organy zajmujące się ustawodawstwem oraz organy zajmujące się polityką bezpieczeństwa narodowego i obrony kraju, odwołania do nich podane są w trakcie opisu analizy. Analiza dostępnej literatury przedmiotu pozwala przedstawić jedną z wielu opinii na temat wyboru najlepszej metody badawczej. Pomimo tego, że nauki o bezpieczeństwie są stosunkowo młodymi naukami, to w dotychczasowych swych badaniach korzystały z wielu metod badawczych stosowanych w takich naukach jak: pedagogika, socjologia czy psychologia. Obecnie nauki o bezpieczeństwie są na etapie budowy swoich metod, a zarazem bardzo chętnie korzystają z innych dostępnych.

Kwestionariusz ankiety został opracowany i podzielony na bloki tematyczne, które stanowią pewną zwartą, logiczną całość. Blok pierwszy dotyczy danych personalnych (metryczka) respondenta oraz informacji dotyczących udziału w operacjach wojskowych poza granicami państwa, treść bloku drugiego obejmuje pytania o opinię dotyczącą sytuacji bezpieczeństwa międzynarodowego i jej wpływu na bezpieczeństwo narodowe, w bloku trzecim zadaniem respondenta jest ocena udziału Sił Zbrojnych RP w operacjach wojskowych poza granicami państwa i ich wpływu na bezpieczeństwo natomiast blok czwarty poświęcony jest problemom skutków stresu bojowego wśród żołnierzy i pracowników wojska uczestniczących w operacjach wojskowych oraz skutków ich oddziaływania na rodziny i najbliższe otoczenie. Część pytań dotyczyła znajomości programów naprawczych i zasad oraz możliwości z ich korzystania, które zastały przygotowane przez Ministerstwo Zdrowia i Ministerstwo Obrony Narodowej.

W celu potwierdzenia lub nie potwierdzenia wyników badań uzyskanych techniką ankiety przeprowadzono dwa wywiady eksperckie, z których jeden dotyczył przedmiotowej problematyki wynikającej z uwarunkowań operacji wojskowych realizowanych w ramach NATO (Irak, Afganistan). Wywiad przeprowadzono osobiście z dowódcą jednej ze zmian Polskiego Kontyngentu Wojskowego natomiast drugi wywiad przeprowadzono z uczestnikiem misji pokojowych ONZ oraz misji KFOR i NATO w Afganistanie. Uczestnikiem wywiadu był żołnierz realizujący swoje zadania służbowe na różnorodnych stanowiskach szczebla średniego. Można uznać, że był to IDI (individual in-depth interview) – indywidualny wywiad pogłębiony. Celem tak przygotowanych i następnie przeprowadzonych wywiadów było porównanie punktów widzenia ekspertów na badane problemy oraz ocena ich realizacji mogąca mieć wpływ na poziom bezpieczeństwa państwa.

Technika analizy dokumentów miała za zadanie pokazania wyników aktualnych badań dotyczących bezpieczeństwa państwa na przestrzeni kilku ostatnich lat, ze szczególnym uwzględnieniem bezpieczeństwa europejskiego i regionalne-

go (Syria, Ukraina, Turcja, Pakistan – Indie oraz Korea Płn, USA – Chiny).

Niniejsze badania przeprowadzono w grudniu 2016 roku wśród studentów Krakowskiej Akademii im. Frycza Modrzewskiego w Krakowie, która jak można wyczytać na jej stronie internetowej „jest największą i najlepiej ocenianą niepubliczną Uczelnią w południowej Polsce, co potwierdzają rankingi szkół wyższych. Od lat wg Rankingu Perspektyw zajmujemy pierwsze miejsce wśród uczelni niepublicznych w Małopolsce, w tym roku awansowaliśmy na 7 pozycję w kraju i jako jedyna Uczelnia niepubliczna otrzymaliśmy nagrodę specjalną – Awans Roku 2015. W Rankingu Wydziałów Prawa w latach 2013–2015 przygotowanym przez Perspektywy, wśród uczelni niepublicznych Wydział Prawa, Administracji i Stosunków Międzynarodowych naszej Uczelni zajmuje pierwsze miejsce. Coraz lepiej absolwentów Krakowskiej Akademii oceniają pracodawcy. Nasza uczelnia zajmuje trzecie miejsce w Polsce, jeśli chodzi o prestiż wśród pracodawców w Rankingu Niepublicznych Uczelni Magisterskich miesięcznika Perspektywy¹⁴.

Dobór miejsca i badanej grupy był celowy. Badaniom poddani zostali chętni studenci Wydziału Nauk o Bezpieczeństwie na kierunku Bezpieczeństwo narodowe I i II stopnia oraz Bezpieczeństwo wewnętrzne I stopnia, ponieważ autor uznał, że będą oni mieli swoje stanowisko i odpowiedni poziom wiedzy, by móc podać miarodajne opinie na temat poruszanej problematyki.

Badania przeprowadzono na terenie Uczelni. Rozdano 110 ankiet, ale do badań zakwalifikowano z nich 80, ponieważ część odrzucono z uwagi na wiek badanych, który przekraczał 35 rok życia, a pozostałą część ze względu na źle wypełnione kwestionariusze, które nie dawały miarodajnego materiału badawczego (tabela 2).

Tabela 2. Dane metryczkowe badanych studentów

Pytania metryczkowe		Odpowiedzi	
		[n]	[%]
Miejsce zamieszkania:	miasto powyżej 200 tysięcy mieszkańców	47	58,75
	miasto poniżej 200 tysięcy mieszkańców	11	13,75
	wieś	22	27,5
Wiek	20–25 lat	59	73,75
	25–29 lat	15	18,75
	30–35 lat	6	7,5
Stan cywilny	w związku małżeńskim	44	55
	panna/kawaler	35	43,75
	wdowa/wdowiec	1	1,25

Źródło: badania własne.

Po wstępnej selekcji do analizy badań własnych poddano wyniki zebrane od 80 studentów, w tym:

¹⁴ Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego w Krakowie, <https://www.ka.edu.pl> [dostęp: 20.02.2017 r.].

- 47 mężczyzn (58,75%),
- 33 kobiety (41,25%).

Większość z nich to studenci pochodzący mieszkający w mieście, w tym 47(58,75%) z dużej aglomeracji oraz mniejszego miasta 11 (13, 75%). Pozostali to mieszkańcy wsi 22 (27,5%).

Wywiad z ekspertem (oficerem w stopniu generała, który jeszcze do niedawna piastował wysokiej rangi funkcję zastępcy dowódcy NATO do spraw transformacji w Norfolk w stanie Wirgnia w USA. Ekspert poprosił o pozostanie anonimowym) przeprowadzono na terenie Uczelni w miesiącu styczniu 2017 roku.

W drugiej części niniejszego opracowania drugi z autorów przyjął metodykę badań własnych, która została w pełni dostosowana do celu i zakresu podjętych badań. Przyjęty problem badawczy stał się podstawowym determinantem zastosowania przyjętych metod badawczych, które stosowane są w naukach społecznych. Badania przebiegały w dwóch etapach: przygotowawczym i realizacji badań właściwych.

Pierwszy etap badań postanowiono zrealizować w trzech podetapach przygotowania:

- merytorycznego (oppanowanie wiedzy na temat przedmiotu i celu badań poprzez studium literatury i analiz krytycznych literatury badanego problemu);
- metodologicznego (metodyka badań, opracowanie ankiety oraz ankiety wywiadu i pytań do wywiadu pogłębionego);
- organizacyjnego (weryfikacja ankiety, dobór próby badawczej przeprowadzenie badań wybranej próby populacji).

Realizacja przedsięwzięć etapu przygotowawczego polegała na:

- wyborze problematyki badawczej i wstępnym sformułowaniu tematu pracy;
- opracowaniu koncepcji pracy;
- zbieraniu i studiowaniu literatury przedmiotu przyszłych badań oraz opracowaniu rozdziału teoretycznego;
- przygotowaniu problematyki metodologicznej oraz projektu kwestionariusza ankiety i kwestionariusza wywiadu.

Etap przygotowawczy zakończony został przeprowadzeniem badań pilotażowych. Na podstawie przeprowadzonych badań pilotażowych możliwe było dokonanie korekt kwestionariuszy ankiet zanim trafiły one do wszystkich respondentów.

W drugim etapie, czyli etapie realizacji badań właściwych dokonano zebrania danych, redukcji danych, analizy danych oraz prezentacji i oceny wyników badań (wykresy graficzne i ich krótka charakterystyka z wnioskami częściowymi).

Terenem prowadzonych badań były cztery obszary (jednostki organizacyjne) na terenie województwa małopolskiego. Badania przeprowadzone zostały w okresie od września do października 2016 roku na bazie wybranych celowo grup należących do:

- Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w Krakowie – wrzesień 2016 rok;
- Związku Żołnierzy Wojska Polskiego (Oddział / Koło w Krakowie) – wrzesień 2016 rok;

- Stowarzyszenie Weteranów Misji Pokojowych ONZ – Koło 33 w Krakowie – październik 2016 rok;
- 20 Wojskowego Szpitala Uzdrawiskowo-Rehabilitacyjnego w Krynicy Zdroju – uczestnicy turnusów rehabilitacyjnych po powrocie z misji wojskowych – październik 2016 rok.

W budowaniu koncepcji przeprowadzenia badań niezwykle ważne miejsce oprócz wyboru metody badań, techniki i narzędzi badawczych odgrywa dobór próby. Przez dobór próby rozumie się wyselekcjonowanie dla celów badawczych np. pewnej liczby osób wchodzących w skład ściśle określonej zbiorowości nazywanej populacją, którą badacz jest w szczególności w sposób zainteresowany. Prawny dobór próby do badań wymaga dobrej znajomości populacji, na podstawie której jest on dokonywany. Ważną rzeczą jest jej dokładne określenie czy scharakteryzowanie. Dotyczyć może ona różnych osób, czyli może odnosić się do zbiorowości najróżniejszego rodzaju. Jest ona jednak zawsze zbiorowością składającą się z osób o pewnych ściśle określonych cechach. Nie jest też zazwyczaj ani całkowicie jednorodna, ani całkowicie różnorodna. Pobrana próba upoważnia do wyciągania wniosków o właściwościach całej populacji tylko wówczas, gdy stanowi ona rzeczywiście integralną jej część. W zasadzie regułą jest, że dana próba jest uważana za próbę reprezentatywną wtedy, gdy wyprowadzane przez badacza wnioski na podstawie badania próby są podobne do wniosków, które badający otrzymałby w przypadku przeprowadzenia badań z całą populacją.

Właściwością wspólną próby badawczej przyjętej do badań jako próby reprezentatywnej jest wykonywany zawód obecnie lub w przeszłości, środowisko i najbliższe otoczenie (rodzina), doświadczenia zawodowe i przeżycia związane ze służbą wojskową lub pracą w jednostkach organizacyjnych realizujących zadania i świadczenia, usługi na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa. Jedną z wielu zmiennych różniących wybraną próbę jest: wiek, staż pracy, stan cywilny, miejsce zamieszkania i inne. W tej sytuacji można powiedzieć, że do badań w nielosowym schemacie doboru prób wykorzystano rodzaj próby celowej, która została przez badacza dobrana w sposób subiektywny, aby w ten sposób otrzymać próbę, która wydaje się reprezentować populację.

Do badań wybrano próbę celową, aby w ten sposób zwiększyć prawdopodobieństwo otrzymania rzetelnych, szczerych i najbardziej wiarygodnych wyników. Próba reprezentatywna w początkowym etapie liczyła 150 respondentów. Po zebraniu ankiet – kwestionariuszy oraz weryfikacji wstępnej do ostatecznej analizy i oceny pozostawiono 126 ankiet – kwestionariuszy. Ta wielkość próby zaliczana jest do próby dużej. Część ankiet – 16, nie została zwrócona a pozostałe 8 uznano za niepełne. Badania przeprowadzono anonimowo w czterech jednostkach organizacyjnych i ze względu na sposób rozprawdzenia w trzech przypadkach ankiety środowiskowe zostały rozprawdzone w określonych środowiskach¹⁵ i audytoryj-

¹⁵ Ankiety kwestionariusze rozdano dla członków Związku Żołnierzy Wojska Polskiego Koło w Krakowie, członków Stowarzyszenia Weteranów Misji Pokojowych ONZ, Koło w Krakowie, uczestników turnusów Rehabilitacyjno-Zdrowotnych w 20 Wojskowym Szpitalu Uzdrawiskowo-Rehabilitacyjnym w Krynicy Zdroju.

ne – wypełniane jednocześnie przez daną grupę respondentów w obecności badacza¹⁶. Badania przeprowadzono w miesiącu wrześniu i październiku 2016 roku. Charakterystyczną cechą wspólną całej populacji jest bardzo dobra znajomość badanej problematyki, duże doświadczenie zawodowe oraz cechy wspólne środowiska związane z życiem i funkcjonowaniem rodzin oraz najbliższego otoczenia w czasie poza służbowym.

Bardzo istotną rolę w badaniach odegrały wywiady eksperckie, których głównym zadaniem było potwierdzenie lub też zaprzeczenie opiniom uzyskanym na podstawie ankiety – kwestionariusza. Ekspertci zostali wybrani również celowo, aby uzyskać pogłębione opinie o misjach organizowanych pod auspicjami Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz opiniach o udziale w operacjach wojskowych organizowanych przez NATO, którego jesteśmy wiarygodnymi członkami. Ekspertci udzielający wywiadów, to żołnierze wciąż czynni zawodowo. Jeden z nich w czasie operacji wojskowych pełnił stanowiska dowódcze na poziomie grupy bojowej (brygady) w Iraku i Afganistanie, uczestniczył w nich dwukrotnie. Drugi, to żołnierz zawodowy, który był wielokrotnym uczestnikiem misji ONZ (Liban – UNIFIL i Syria – UNDOF) oraz brał udział w operacjach wojskowych w Iraku i Afganistanie. Tak dobrani eksperci dawali pewność uzyskania rzetelnych i obiektywnych opinii, uwag i własnych przemyśleń na zadane pytania. Ważnym założeniem autora, było uzyskanie odpowiedzi na badane problemy z dwóch poziomów odpowiedzialności za realizację otrzymywanych zadań służbowych. Jeden z nich był na stanowisku dowódczym, a drugi był wykonawcą otrzymywanych zadań. Według autora pozwoliło, to na pewną weryfikację i ocenę badanej problematyki. Ekspertci są doświadczonymi żołnierzami z prawie trzydziestoletnim doświadczeniem zawodowym. Szczegółowe treści opinii i ocen ekspertów przedstawiono w rozdziale trzecim.

---

¹⁶ Pracownicy WSzW w Krakowie.

ROZDZIAŁ 3

ŻOŁNIERZ ZAWODOWY JAKO ZAWÓD GWARANTUJĄCY STABILNY ROZWÓJ SPOŁECZNY

3.1. ZAWÓD ŻOŁNIERZA ZAWODOWEGO W DOBIE WSPÓŁCZESNOŚCI

Zawód żołnierza to profesja wykonywana przez osobę odbywającą służbę na stałe lub tymczasowo w narodowych siłach zbrojnych danego kraju. W Polsce są to zatem jednostki pełniące służbę w SZ RP. Nadrzędnym zadaniem żołnierza jest bronienie terytorium państwa, któremu służy, a także uczestnictwo w akcjach oraz misjach zbrojnych poza jego granicami (na terenach innych państw). Zadania te realizuje on zarówno w czasie wojny z innym państwem (czyli w momencie, gdy państwo jest agresorem), jak i podczas misji pokojowych (są to tzw. działania militarne o charakterze pokojowym), związanych z wywiązaniem się z różnorodnych, międzynarodowych sojuszy podpisanych przez państwo, któremu żołnierz służy. Zadania te realizuje również w ramach sił „szybkiego reagowania w sytuacjach zmuszających społeczność międzynarodową do natychmiastowego, zbrojnego współdziałania (operacje reagowania kryzysowego)”¹, ale także w czasie pokoju, podczas pomocy ludności cywilnej, m.in. podczas kryzysu wywołanego katastrofą, bądź też w czynnościach zaradczych, zapobiegających zagrożeniom niemilitarnym. Bywa też tak, że wojsko wkracza do działania w momencie, gdy wewnątrz macierzystego państwa, któremu służy żołnierz, panuje, z powodu różnych czynników (wewnętrznych bądź/lub zewnętrznych) stan wojenny.

W Polsce nie ma obecnie powszechnego obowiązku służby wojskowej. Został on zniesiony 1 stycznia 2010 roku. Spowodowało to, że w polskiej armii służą jedynie żołnierze zawodowi. Reforma i przekształcenia miały przynieść poprawę jakości wojska i panujących w nim warunków pracy. Miało to też przyciągnąć do wojska specjalistów, w tym osób z wykształceniem wyższym z przydatnych dziedzin życia, np. inżynierów czy medyków, do czego miała zachęcać również podwyżka wynagrodzenia.

---

¹ Hasło: żołnierz, <https://pl.wikipedia.org/wiki/%C5%BB%C5%82nierz> [dostęp: 3.12.2016 r.].

Zgodnie z Ustawą z dnia 11 września 2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych (wraz z jej późniejszymi zmianami), „żołnierzem zawodowym może być osoba posiadająca obywatelstwo polskie, o nieposzlakowanej opinii, której wierność dla Rzeczypospolitej Polskiej nie budzi wątpliwości, posiadająca odpowiednie kwalifikacje oraz zdolność fizyczną i psychiczną do pełnienia zawodowej służby wojskowej”². Zdolności te orzeka specjalna komisja lekarska, a także wynik testu sprawnościowego, jaki osiągnął kandydat ubiegający się o stanowiska żołnierza zawodowego. Testy te są uszczegółowione, ściśle dobrane do płci, jednostki, do której się chce dostać kandydat czy wieku kandydata – przykładowe tabele norm kwalifikacyjnych zaprezentowano w aneksie – załączniki 1 do 5.

Do struktur armii SZ RP można się dostać również poprzez służbę w Narodowych Siłach Rezerwowych (NSR). NSR to „wyselekcjonowany ochotniczy zasób żołnierzy rezerwy, posiadających przydziały kryzysowe na określone stanowiska służbowe w jednostkach wojskowych, nadane w wyniku ochotniczo zawartych kontraktów na pełnienie służby wojskowej w rezerwie i pozostających w dyspozycji do wykorzystania w przypadku realnych zagrożeń militarnych i niemilitarnych, zarówno na terenie kraju, jak i za granicą. Narodowe Siły Rezerwowe przeznaczone są do wzmocnienia potencjału sił zbrojnych w przypadkach uzasadnionych potrzebami obrony państwa, potrzebami sił zbrojnych lub zarządzania kryzysowego, np.:

- 1) w celu zwalczania klęsk żywiołowych i likwidacji ich skutków, w akcjach poszukiwawczych i ratowania życia ludzkiego;
- 2) w celu oczyszczania terenu z materiałów wybuchowych lub niebezpiecznych pochodzenia wojskowego oraz ich unieszkodliwiania;
- 3) w celu ochrony mienia;
- 4) w celu udziału w działaniach antyterrorystycznych;
- 5) w celu wykonywania zadań przez siły zbrojne poza granicami państwa³. Kandydat zgłaszający się na kwalifikacje do służby powinien posiadać przede wszystkim dowód osobisty, książeczkę wojskową, zaświadczenie lekarskie potwierdzające możliwość przystąpienia do egzaminu z wychowania fizycz-

² Ustawa z dnia 11 września 2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych (Dz.U. z 2014 r., poz. 1414 z późn. zm.), [w:] Załącznik do obwieszczenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 16 września 2016 r. (poz. 1726), art. 2. Ustawa ta obejmuje swoim zakresem siedem głównych aspektów, które określa jej art. 1.:

- „1) zasady powoływania do zawodowej służby wojskowej;
- 2) przebieg służby wojskowej żołnierzy zawodowych;
- 3) podstawowe uprawnienia i obowiązki służbowe żołnierzy zawodowych, w tym uprawnienia w zakresie działalności publicznej;
- 4) zasady otrzymywania uposażenia i innych należności pieniężnych przez żołnierzy zawodowych;
- 5) zasady zwalniania żołnierzy zawodowych z zawodowej służby wojskowej;
- 6) przebieg służby wojskowej kandydatów na żołnierzy zawodowych;
- 7) przebieg służby wojskowej żołnierzy zawodowych i kandydatów na żołnierzy zawodowych w razie ogłoszenia mobilizacji, stanu wojennego i w czasie wojny.”

³ *Narodowe Siły Rezerwowe*, WKU w Skierniewicach, <http://skierniewice.wku.wp.mil.pl/pl/4169.html> [dostęp: 27.12.2016 r.].

nego oraz dokumenty potwierdzające posiadanie odpowiednich kwalifikacji zawodowych. Po poprawnym przejściu egzaminu z wychowania fizycznego oraz procesu rekrutacji, kandydat wkracza w szeregi NSR, które stanowią bezpośrednio, a zarazem ochotnicze wzmocnienie armii Wojska Polskiego⁴.

Żołnierzy SZ RP można pogrupować na kilka kategorii. Najważniejsze z nich związane są z ich stosunkiem do służby wojskowej, rodzajem pełnionej przez nich służby oraz nadanym stopniem wojskowym – tabela 3.

Tabela 3. Podział żołnierzy z uwzględnieniem stosunku służby, rodzaju służby oraz stopnia wojskowego

Rodzaj kategorii podziału	Podział żołnierzy
ze względu na stosunek do służby wojskowej	żołnierze czynnej służby wojskowej (w czasie pokoju i podczas wojny); żołnierze rezerwy;
ze względu na rodzaj pełnionej służby	żołnierze zawodowej służby wojskowej, żołnierze pełniących służbę z tytułu powszechnego obowiązku wojskowego (w Wojsku Polskim ostatnie wcielenie odbyło się w 2008 roku); żołnierze zasadniczej służby wojskowej, żołnierze nadterminowi;
ze względu na stopień wojskowy	szeregowych, podoficerów, chorążych – w Wojsku Polskim, od 1 lipca 2004 roku chorążowie wchodzą w skład korpusu osobowego podoficerów, oficerów.

Źródło: Podział żołnierzy, http://www.ramotowscy.pl/strona-C5%BB%C5%82nierz_zawodowy.asp [dostęp: 21.01.2017 r.].

W myśl Ustawy o służbie wojskowej..., żołnierze zawodowi tworzą kadre SZ RP, która dzieli się na:

- 1) „korpus oficerów zawodowych, do którego zalicza się:
  - a) oficerów młodszych,
  - b) oficerów starszych,
  - c) generałów i admirałów;
- 2) korpus podoficerów zawodowych, do którego zalicza się:
  - a) podoficerów młodszych,
  - b) podoficerów,
  - c) podoficerów starszych;
- 3) korpus szeregowych zawodowych”⁵.

⁴ *Ibidem*, szerzej o: kryteriach i warunkach, jakie powinien spełniać ochotnik – kandydat do Narodowych Sił Rezerwowych, zawarcie kontraktu NSR, świadczeniach i uprawnieniach żołnierzy NSR, właściwościach organów w sprawie powołania do NSR.

⁵ Ustawa z dnia 11 września 2003 r. o służbie wojskowej..., art. 4, pkt 2.

Powyższe korpusy zaś „dzielą się na korpusy osobowe. Korpusy osobowe dzielą się na grupy osobowe, w których występuje podział na specjalności wojskowe”⁶.

W armii Wojska Polskiego, jako żołnierze zawodowi mogą służyć osoby powołane do służby stałej lub służby kontraktowej. Wskazuje na to zapis wyżej przytoczonej ustawy, zamieszczony w art. 9, który brzmi następująco:

1. „Powołanie do zawodowej służby wojskowej następuje:
  - 1) do służby stałej – na czas nieokreślony;
  - 2) do służby kontraktowej – na czas określony w kontrakcie.
2. Powołanie do zawodowej służby wojskowej może nastąpić, jeżeli przemawiają za tym potrzeby Sił Zbrojnych.
3. Powołanie do zawodowej służby wojskowej następuje:
  - 1) do służby stałej – w korpusach oficerów zawodowych i podoficerów zawodowych;
  - 2) do służby kontraktowej – w korpusach oficerów zawodowych, podoficerów zawodowych i szeregowych zawodowych.
4. Stosunek służbowy żołnierza służby stałej powstaje w drodze powołania, na podstawie dobrowolnego zgłoszenia się do tej służby.
5. Stosunek służbowy żołnierza służby kontraktowej powstaje w drodze powołania, na podstawie kontraktu zawartego między osobą, która dobrowolnie zgłosiła się do tej służby, a właściwym organem.
6. Termin rozpoczęcia pełnienia zawodowej służby wojskowej oraz stanowisko służbowe, na jakim będzie pełniona ta służba, określa rozkaz personalny, a w przypadku żołnierzy kontraktowych – kontrakt, z zastrzeżeniem art. 14 ust. 3 i 3a”⁷.

OPERACJA REAGOWANIA KRYZYSOWEGO ORAZ
KRAJOWY PLAN ZARZĄDZANIA KRYZYSEM JAKO PRZYKŁAD SZEROKIEGO
ZAKRESU DZIAŁAŃ PODEJMOWANYCH PRZEZ WSPÓŁCZESNE WOJSKO

„Operacje reagowania kryzysowego mieszczą się wyłącznie w obszarze działalności Sojuszu Północnoatlantyckiego. NATO istnieje już ponad 60 lat, jednak silne zaangażowanie w obszarze zarządzania kryzysowego rozwinęło się w latach 90. XX wieku. Było to skutkiem zakończenia zimnej wojny, rozpadu Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich i struktur Układu Warszawskiego. Z chwilą ustania dwubiegunowego podziału świata, zwrócono uwagę na pojawiające się nowe zagrożenia (np. proliferacja broni masowego rażenia, terroryzm) i potencjalne miejsca, w których konflikty o charakterze nacjonalistycznym i często na tle etnicznym uległy rozmrożeniu (np. Jugosławia). Dostrzeżono potrzebę angażowania się Sojuszu w różnego rodzaju sytuacje konfliktowe i kryzysowe, aby im zapobiegać, zwalczać istniejące i pomagać w stabilizacji po takich doświadczeniach”⁸.

⁶ *Ibidem*, pkt 3.

⁷ *Ibidem*, art. 9, pkt 1–6.

⁸ M. Kwiecińska, *Znaczenie i rola operacji reagowania kryzysowego dla międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa*, „Obronność. Zeszyty Naukowe AON” 2015, nr 1 (13), s. 39.

Najważniejsze, ogólne i generalne wytyczne odnoszące się do prowadzenia operacji reagowania kryzysowego znajdują się w doktrynie operacji połączonych określonej jako: AJP-01(D)⁹, wydanej po szczycie lizbońskim w 2010 roku. Doktryna ta mówi, iż NATO będzie angażować się tam, gdzie jest to możliwe i konieczne, aby zapobiegać kryzysom. Dokumentem zawierającym bardziej szczegółowe zapisy i podlegającym AJP-01(D) jest AJP- 3.4(A), czyli Sojusznicza Doktryna Operacji Reagowania Kryzysowego (*Allied Joint Doctrine for Non-Article 5 Crisis Response Operations*). Zamieszczono w nim definicję pojęcia operacji reagowania kryzysowego wraz z ich podziałem i opisem, oraz charakterystyką innych kwestii zajmujących wysoką wagę z pozycji powodzenia tych operacji¹⁰.

W Polsce, ważnym dokumentem mówiącym o podstawowych terminach z problematyki kryzysu, przebiegu działań i czynności w czasie kryzysu oraz o procedurach organizacyjnych z zakresu zarządzania kryzysowego jest Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym wraz z jej późniejszymi zmianami oraz Krajowy Plan Zarządzania Kryzysowego¹¹.

⁹ AJP-01(D) *Allied Joint Doctrine, North Atlantic Treaty Organization NATO Standardization Agency (NSA) NATO Letter of Promulgation*, Cihangir AKSIT, TUR Civ, Director NSA, 21 December 2010.

¹⁰ M. Kwiecińska, *op. cit.*, s. 41.

¹¹ „KPZK składa się z trzech części, w tym: planu głównego, zespołu przedsięwzięć na wypadek sytuacji kryzysowej oraz załączników funkcjonalnych. Plan główny zawiera:

- a) charakterystykę zagrożeń oraz ocenę ryzyka ich wystąpienia, w tym dotyczących infrastruktury krytycznej, oraz mapy ryzyka i mapy zagrożeń;
- b) zadania i obowiązki uczestników zarządzania kryzysowego w formie siatki bezpieczeństwa;
- c) zestawienie sił i środków planowanych do wykorzystania w sytuacjach kryzysowych. Zespół przedsięwzięć na wypadek sytuacji kryzysowych określa:
  - a) zadania w zakresie monitorowania zagrożeń;
  - b) tryb uruchamiania niezbędnych sił i środków, uczestniczących w realizacji planowanych przedsięwzięć na wypadek sytuacji kryzysowej;
  - c) procedury reagowania kryzysowego, określające sposób postępowania w sytuacjach kryzysowych;
  - d) współdziałanie między niezbędnymi siłami.

Załączniki funkcjonalne do planu określają natomiast:

- a) procedury realizacji zadań z zakresu zarządzania kryzysowego, w tym związane z ochroną infrastruktury krytycznej;
- b) organizację łączności, poza załącznikiem wykaz infrastruktury krytycznej zlokalizowanej na terenie kraju, który nie stanowi elementu składowego KPZK. Stanowi on odrębny dokument sporządzony zgodnie z art. 5b ust. 7 pkt 1 ustawy o zarządzaniu kryzysowym i objęty jest klauzulą niejawności;
- c) organizację systemu monitorowania zagrożeń, ostrzegania i alarmowania;
- d) zasady informowania ludności o zagrożeniach i sposobach postępowania na wypadek zagrożeń;
- e) organizację ewakuacji z obszarów zagrożonych;
- f) organizację ratownictwa, opieki medycznej, pomocy społecznej oraz pomocy psychologicznej;
- g) wykaz zawartych umów i porozumień związanych z realizacją zadań zawartych w planie zarządzania kryzysowego;

W myśl *Ustawy o zarządzaniu kryzysowym*, zarządzanie kryzysowe jest działalnością organów administracyjnych (organów administracji publicznej), która stanowi element kierowania bezpieczeństwem narodowym. Ta część w problematyce polityki bezpieczeństwa opiera się na dążeniu do zapobiegania (przeciwdziałania) sytuacjom kryzysowym, podejmowaniu czynności przygotowawczych do przejmowania nad sytuacjami kryzysowymi kontroli (panowania) w drodze zaplanowanych działań, na reagowaniu w chwili gdy dochodzi do wystąpienia sytuacji kryzysowych oraz na usuwaniu ich skutków, a także na odtwarzaniu zasobów oraz infrastruktury krytycznej¹². Z kolei przez pojęcie sytuacji kryzysowej, kierując się zapisem ustawy, należy rozumieć „sytuację wpływającą negatywnie na poziom bezpieczeństwa ludzi, mienia w znacznych rozmiarach lub środowiska, wywołującą znaczne ograniczenia w działaniu właściwych organów administracji publicznej, ze względu na nieadekwatność posiadanych sił i środków”¹³. Infrastruktura krytyczna to: „systemy oraz wchodzące w ich skład powiązane ze sobą funkcjonalnie obiekty, w tym obiekty budowlane, urządzenia, instalacje, usługi kluczowe dla bezpieczeństwa państwa i jego obywateli oraz służące zapewnieniu sprawnego funkcjonowania organów administracji publicznej, a także instytucji i przedsiębiorców. Infrastruktura krytyczna obejmuje systemy:

- a) zaopatrzenia w energię, surowce energetyczne i paliwa;
- b) łączności;
- c) sieci teleinformatycznych;
- d) finansowe;
- e) zaopatrzenia w żywność;
- f) zaopatrzenia w wodę;
- g) ochrony zdrowia;
- h) transportowe;
- i) ratownicze;
- j) zapewniające ciągłość działania administracji publicznej;
- k) produkcji, składowania, przechowywania i stosowania substancji chemicznych i promieniotwórczych, w tym rurociągi substancji niebezpiecznych”¹⁴.

---

h) zasady oraz tryb oceniania i dokumentowania szkód;

i) procedury udostępniania rezerw strategicznych;

j) priorytety w zakresie ochrony oraz odtwarzania infrastruktury krytycznej”. [za:] Krajowy Plan Zarządzania Kryzysowego 2013/2015 Rządowe Centrum Bezpieczeństwa (RCB), s. 4.

¹² Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym, Dz.U. z 2013 r., poz. 1166, art. 2, [w:] Załącznik do obwieszczenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 26 stycznia 2017 r. (poz. 209).

¹³ *Ibidem*, art. 3, pkt 1.

¹⁴ *Ibidem*, art. 3, pkt 2.

Rysunek 9. Standardowe procedury operacyjne z zakresu zarządzania kryzysowego wg Krajowego Planu Zarządzania Kryzysowego

SPO-1	ZWOŁANIE POSIEDZENIA RZĄDOWEGO ZESPOŁU ZARZĄDZANIA KRYZYSOWEGO
SPO-2	URUCHOMIENIE DODATKOWYCH ŚRODKÓW FINANSOWYCH
SPO-3	ZASADY INFORMOWANIA LUDNOŚCI O ZAGROŻENIACH – ORGANIZACJA PROCESU KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ W SYTUACJI KRYZYSOWEJ
SPO-4	ZAWIESZENIE POSTANOWIEŃ KONWENCJI SCHAENGEN
SPO-5	URUCHOMIENIE PRZEDSIĘWZIĘĆ I PROCEDUR SYSTEMU ZARZĄDZANIA KRYZYSOWEGO
SPO-6	WPROWADZENIE STANU KLĘSKI ŻYWIŁOWEJ
SPO-7	WPROWADZENIE STANU WYJĄTKOWEGO
SPO-8	WPROWADZENIE STANU WOJENNEGO
SPO-9	NARZĘDZIE SYSTEMOWE W SYTUACJI UPROWADZENIA TERRORYSTYCZNEGO OBYWATELA POLSKIEGO POZA OBSZAREM RP
SPO-10	DZIAŁANIA W PRZYPADKU MASOWEGO NAPŁYWU CUDZDZIEMCÓW NA TERYTORIUM RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Źródło: *Krajowy Plan Zarządzania Kryzysowego 2013–2015, część III – Załączniki funkcjonalne planu głównego*, s. 464.

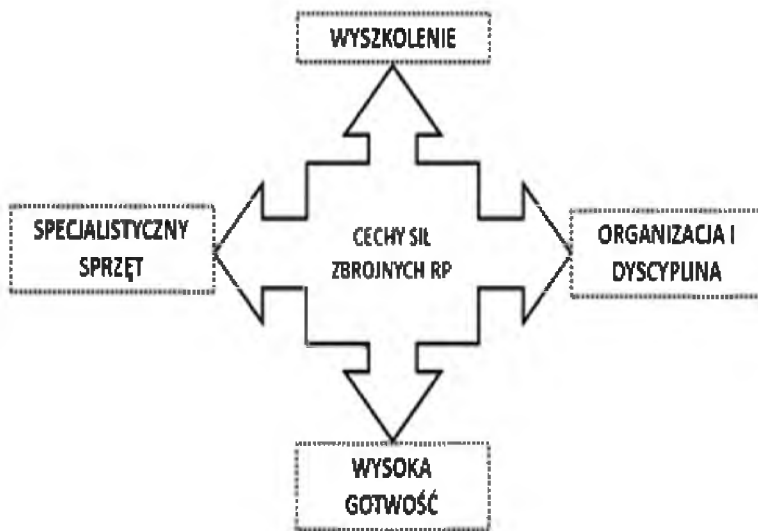
Zgodnie z *Krajowym Planem Zarządzania Kryzysowego* Ministerstwa Obrony Narodowej, dokonano rozplanowania ujęć zadaniowych w postaci 10 załączników przedsięwziętego planu, których kolejne nazwy brzmią następująco:

1. *Użycie Sił Zbrojnych RP w działaniach antyterrorystycznych i utrzymania porządku publicznego.*
2. *Użycie Sił Zbrojnych RP w izolowaniu zagrożonego obszaru oraz działaniach zabezpieczających, ratowniczych i ewakuacyjnych przy zagrożonych obiektach budowlanych i zabytkach.*
3. *Użycie Sił Zbrojnych RP w akcjach poszukiwawczo-ratowniczych.*
4. *Użycie Sił Zbrojnych RP w sytuacjach wymagających użycia specjalistycznego sprzętu, a także oczyszczania terenu z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych pochodzenia wojskowego oraz ich unieszkodliwianie.*
5. *Użycie Sił Zbrojnych RP w monitorowaniu i ocenie skutków zagrożeń niemilitarnych.*
6. *Użycie Sił Zbrojnych RP w likwidacji skażeń chemicznych i promieniotwórczych.*
7. *Użycie Sił Zbrojnych RP w naprawie i odbudowie zniszczonej infrastruktury technicznej oraz zapewnieniu przejezdności szlaków komunikacyjnych.*
8. *Użycie Sił Zbrojnych RP w działaniach przeciwepidemicznych, sanitarnohigienicznych, udzielaniu pomocy medycznej oraz likwidowaniu skażeń i zakażeń biologicznych.*
9. *Użycie Sił Zbrojnych RP w ewakuacji ludności i mienia oraz ochronie terenu podczas zagrożeń niemilitarnych.*
10. *Ochrona i zabezpieczenie obiektów infrastruktury krytycznej użytkowanych przez MON¹⁵.*

¹⁵ *Użycie Sił Zbrojnych RP do wsparcia administracji publicznej w sytuacjach kryzysowych*, Centrum Zarządzania Kryzysowego MON, AON Rembertów, 28 lutego 2013 r.

Powyższy przekrój przytoczonych tytułów załączników prezentuje szeroki zakres podejmowanych czynności i obszarów zainteresowania oraz reagowania SZ RP. Nie da się zatem zaprzeczyć faktom przemawiającym za tym, że armia polska i jej struktury to bardzo prężnie działająca organizacja, która w szerokim wymiarze nadzoruje bezpieczeństwo cywilów zarówno w czasie pokoju, wojny i innych sojuszniczych działań, podejmowanych przez nasz kraj. Żołnierz w dobie współczesności to nie tylko jednostka wyszkolona do akcji bojowej w ramach podejmowanych czynności wojennych, ale również jednostka, która ma służyć pomocą w czasie kryzysu i sytuacji kryzysowych, panujących zarówno na terenie kraju jak i poza jego granicami. To w ostateczności jednostka, która ma służyć swojemu narodowi, wykonując rozkazy i wiernie pełniąc służbę określoną kanonem wielu zasad, wytycznych, które żołnierz zaakceptował, składając przysięgę wojskową oraz podpisując umowę określającą zasadność jego stanowiska pracy oraz należyte pensum (uposażenie i inne świadczenia związane z pełnionym stanowiskiem pracy i miejscem zatrudnienia).

Rysunek 10. Cechy Sił Zbrojnych RP przydatne w obronie państwa i w zwalczaniu terroryzmu

Źródło: <http://www.nowastrategia.org.pl/sily-zbrojne-a>, oprac. na podst.: T. Ciszewski, *Udział Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej w zapobieganiu oraz usuwaniu skutków zagrożeń niemilitarnych*, „Zeszyty Naukowe WSOWL” 2011, nr 2, s. 363.

Na zakończenie tych rozważań warto zaznaczyć, że aby sprostać wszystkim wymaganiom z zakresu dbałości o bezpieczeństwo narodowe i obronę kraju, należy posiadać szeroko wyspecjalizowany personel i zaplecze bojowe. W dążeniu do realizacji wszelkich założeń, Siłom Zbrojnym RP pomagają specjalistyczne wykształcenie podległych pracowników, organizacja i dyscyplina, wysoka gotowość do działania oraz specjalistyczny sprzęt. Wszystkie te aspekty tworzą cechy charak-

teryzujące wojskowość kraju i stanowiące o ich przydatności w polityce bezpieczeństwa i obrony narodowej (rysunek 10), a także świadczą o przygotowaniu do działań wojennych żołnierzy dostosowanych do wymogów współczesnych, panujących w kraju i poza jego granicami.

3.2. SKUTKI STRESU BOJOWEGO

W KSZTAŁTOWANIU BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO

*...nieustannie dążymy do tego, by dokończyć nasze wspólne dzieło, opatrzeć rany Narodu i otoczyć opieką wszystkich, którzy musieli znieść wojenne trudy, a także wdowy po nich i sieroty...*¹⁶.

Abraham Lincoln

Bardzo często wszelkiego rodzaju dolegliwości występujące u żołnierzy powracających z misji wrzucamy do tzw. „wspólnego worka” i oceniamy jako PTSD. Okazuje się jednak, że w większości przypadków chodzi o szerokie spektrum problemów związanych z adaptacją. W tej sytuacji rodzi się pytanie, czy nie nadużywamy, często nieświadomie lub celowo, określenia „*posttraumatic stress disorder*”? *Utarło się przekonanie, że jeśli żołnierz, który wrócił z misji, ma problemy psychiczne, to jest to PTSD. Doszło do tego, że terminów „PTSD”, „zaburzenia adaptacyjne” i „stres bojowy” używamy zamiennie. To duży błąd. Stres bojowy nie jest terminem medycznym, lecz jedynie określa charakter stresorów, które działały na żołnierza podczas misji. Dlatego takiego uogólnienia nie można stosować. Rozpiętość zaburzeń związanych z udziałem w misjach jest szeroka. Nie wszystkie mają związek z PTSD, na który składa się zespół objawów, zgodnie z kryteriami Światowej Organizacji Zdrowia czy Amerykańskiego Towarzystwa Psychiatrycznego*¹⁷.

STRESORY I STRES BOJOWY NA WSPÓŁCZESNYM POLU WALKI

Z dużą dozą prawdopodobieństwa możemy powiedzieć, że wśród wielu przykrych przeżyć człowieka, najbardziej traumatycznym doświadczeniem będzie czynny udział w konflikcie zbrojnym. Każda wojna, oprócz ludzkich tragedii mimo wszystko przyczynia się do rozwoju ludzkości. Generał Sikorski twierdził, że „od początku istnienia człowieka i od chwili, gdy jego historia jest znana, wojna uchodzi za jedną z reguł rozwoju ludzkości”¹⁸. Skutki działań militarnych były zauważone dużo wcześniej. Już Homer uważał, że mają one swój wpływ na funkcjonowanie człowieka, a przykładem miało być ukazanie Achillesa jako bohatera „Iliady”, który w ostateczności okazał się istotą zdruzgotaną kosztem strat, jakie prawdopodobnie poniósł w trakcie wojny. Podobnie przedstawił w „Odysei” Odysa, który na

¹⁶ Zob. druga Mowa Inauguracyjna, sobota, 4 marca 1865 r.

¹⁷ A. Gumińska, R. Tworus, J. Szymańska, *Najtrudniejsze przed nami*, <http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleinmagazineshow/12463?t=NAJTRUDNIEJSZE-PRZD-NAMI> [dostęp: 27.04.2014 r.].

¹⁸ W. Sikorski, *Przyszła wojna*, Wydawnictwo MON, Warszawa 1984, s. 29.

jawie, jako weteran wojny trojańskiej, wciąż wraca do obrazów przeżytych scen traumatycznych.

Warto również wspomnieć o *chorobie szwajcarskiej*, którą później nazywano *nostalgia*. Choroba ta została opisana przez Johanna Hoffera, który obserwując szwajcarskich najemników, służących we Francji, zauważył dolegliwości i pewne zachowania, które określał jako przygnębienie, utrzymującą się melancholię, myślenie o domu, zaburzenia snu, osłabienie organizmu, utratę apetytu, lęk, problemy z sercem. Często zdarzały się przypadki, że żołnierze umierali lub popadali w obłąd.

Dokonując pewnego przeskoku w czasie, nie należy zapominać o okresie wojny secesyjnej (1861–1865) w USA, w którym to stres związany z udziałem w walkach, przebywaniem na froncie, nazywano syndromem *irritable hart lub soldier's hart, Da Costa's Syndrome*. Objawiał się on skróconym oddechem, palpitacjami serca, bólami głowy, zmęczeniem, zaburzeniami snu, a także tęsknotą za domem, nostalgią. Towarzyszyły jej: silna apatia, utrata apetytu, biegunka oraz obsesyjne myśli związane z domem¹⁹. W okresie trwania wojny secesyjnej zdiagnozowano około 2500 przypadków zaburzeń psychicznych (insanity) i prawie 5000 przypadków nostalgii, które kończyły się leczeniem szpitalnym. Do tej liczby obowiązkowo należy doliczyć około 200 tys. dezertersów i 160 tys. przypadków silnych zaburzeń układu pokarmowego, określanych jako *precombat syndrome*. Podsumowując, w wojnie secesyjnej uczestniczyło ok. 3 miliony żołnierzy, z czego 970 tys. zostało zabitych lub rannych. Ci, którzy przeżyli, w późniejszym okresie swego życia mieli poważne problemy ze zdrowiem fizycznym lub psychicznym. Najbardziej narażeni na tego rodzaju problemy zdrowotne byli najmłodszy żołnierze z pododdziałów, które w czasie walk poniosły największe straty²⁰.

W okresie I wojny światowej, po długotrwałym pobycie na froncie i udziale w walkach u żołnierzy występowały bóle i zawroty głowy, trudności z koncentracją, roztargnienie, koszmary nocne. Lekarze wskazywali na zaburzenia związane ze stresem walki nazywane *shell shock* lub *trench neurosis* (szok artyleryjski lub nerwica okopów).

Zwrócono uwagę, że nerwice okopów dotyczyły głównie żołnierzy bez obrażeń fizycznych²¹. W okresie II wojny światowej, szczególną uwagę zwrócono na konsekwencje długiego przebywania na pierwszej linii frontu. Skutkami okazał się silny lęk i nasilone objawy depresyjne, które często stawały się główną przyczyną załamania. Ogromne znaczenie miało naukowe potwierdzenie, że lęk może być głównym źródłem i pochodzić z realiów pola walki, a także, że stres związany z walką (*combat neuroses*) nie jest zjawiskiem jednorodnym, lecz procesem ciągłym i rozwijającym się, z ostrymi i chronicznymi fazami, który bezwzględnie będzie podlegał szczególnej obserwacji po to, aby można było podjąć właściwą i skuteczną diagnozę.

¹⁹ A. Korolczuk, A. Gołębiowski, M. Tomko-Gwoździwicz, *Od nostalgii do PTSD*, „Zeszyty Naukowe WSOWL” 2009, nr 3 (153), s. 116.

²⁰ *Ibidem*, s. 116–117.

²¹ *Ibidem*.

Szczególne znaczenie dla prowadzenia badań nad stresem związanym z walką miała wojna wietnamska, w czasie której stwierdza się niewielką liczbę klasycznych zespołów zmęczenia bitwą. Poważnymi problemami stały się natomiast frustracja i samotność, a nawet odmowa udziału w walce czy zabójstwa dowódców. W latach 1970–1971, z powodu stanów neuropsychiatrycznych, z Wietnamu wycofano 60% żołnierzy. Jednym z najpoważniejszych problemów stała się asymilacja weteranów do życia w cywilu i reasymilacja ze społeczeństwem amerykańskim. Nadużywanie alkoholu, uzależnienie od narkotyków przybrały charakter epidemii²². Wojna w Wietnamie to przykład wojny, w której ważną rolę odegrały narkotyki. Zażywanie narkotyków przez żołnierzy nazwano syndromem ewakuacyjnym (*evacuation syndrome*). Był to jeden ze sposobów ewakuacji ze strefy działań wojennych, ponieważ w przypadku stwierdzenia w moczu żołnierza śladów heroiny decydowano się na odesłanie go do kraju.

Nie mniej ważne znaczenie dla badań nad przedmiotowym problemem miała wojna w Izraelu w 1973 roku. Z doświadczeń tej wojny wynika, że nawet godzina walki może przynieść dla żołnierza duże straty psychiczne. Tak krótki okres prowadzenia walki nie został uznany za wyczerpanie. Izraelscy naukowcy preferują z tego powodu nowe określenie – *Combat Stress Reaction (CSR)*, – czyli reakcja stresu pola walki, zmęczenie walką, które przejawia się niepokojem, zahamowaniem psychomotorycznym, jękaniem się, utratą kontroli, nudnościami, wymiotami i dezorientacją. W wielu przypadkach przyjmuje się, że CSR to niezdolność żołnierzy do radzenia sobie ze stresem traumatycznym i podejmowania stosownych działań w obliczu stresu. W okresie operacji w Zatoce Perskiej (Pustynna Tarcza, Pustynna Burza, Irak 1991, 2005), obok występujących zespołów wyczerpania walką miały miejsce zaburzenia spowodowane oddaleniem od rodziny i przemęceniem. Tylko dzięki pomocy lekarzy psychiatrii i psychologom o połowę zmniejszono ewakuację z rejonu działań zbrojnych z przyczyn psychiatrycznych²³. Określenie CSR, używane przez lekarzy izraelskich, jest kolejną propozycją nazewnictwa reakcji części żołnierzy w obliczu stresu walki.

Od 1980 roku w DSM (*Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* – system klasyfikacji i diagnozy zaburzeń psychicznych Amerykańskiego Towarzystwa Psychiatrycznego) – obecnie w DSM-IV R²⁴ funkcjonuje kategoria PTSD – *Post Traumatic Stress Disorder* – zaburzenie po stresie traumatycznym. Lis-Turlejska uważa, że PTSD według DSM-IV charakteryzuje się poniższymi kryteriami:

- ekspozycją na doświadczenia zagrożenia życia;
- ponownym odtwarzaniem traumy;
- uporczywym unikaniem lub zmniejszaniem ogólnej reaktywności;
- utrzymującymi się objawami zwiększonego pobudzenia²⁵.

²² *Ibidem*, s. 119.

²³ *Ibidem*, s. 121.

²⁴ DSM-IVR to nowa wersja DSM-IV. DSM-IV w zakresie zaburzeń po stresie traumatycznym nie wnosi nic nowego. DSM-IV opublikowano w 1994 r., zaś DSM-IVR w 2004 r.

²⁵ M. Lis-Turlejska, *Stres traumatyczny. Występowanie następstwa terapia*, Warszawa 2002, s. 9.

Od 1990 roku Departament Obrony USA na podstawie wydanej dyrektywy zatwierdza stosowanie terminu reakcja na stres bojowy (CSR), a dodatkowo na wniosek przedstawicieli marynarki wojennej i sił powietrznych, którzy w swym postulatcie uważają, że stres występuje zarówno w operacjach pokojowych, jak i wojennych, wprowadzony został termin bojowo-operacyjne reakcje stresowe (COSR – *combat-operational stress reactions*). Zadaniem tego terminu jest wyjaśnienie objawów stresu w czterech obszarach funkcjonowania: fizycznej, poznawczej, emocjonalnej i behawioralnej²⁶.

William P. Nash, uważa, że wcale nie musimy nosić munduru wojskowego, aby mieć pojęcie o stresorach, jakich dostarcza każdy rodzaj współczesnej wojny. Scenariusze popularnych filmów (Karbala) i powieści, które starają się w najbardziej prawdopodobny przedstawiać i fascynować nas przeżyciami wojennymi, na pewno pozwoliły zapoznać widzów z tym, co znaczy brać udział w walce i w wysuniętym wsparciu bojowym. Ogromną rolę w tej dziedzinie odgrywają wszelkiego rodzaju media, w tym redaktorzy, korespondenci i dziennikarze wojenni. Relacje z najbardziej niebezpiecznych rejonów walk często narażają ich na utratę zdrowia, a nawet życia. To wszystko pozwala przeciętnemu obywatelowi postrześć i w miarę obiektywnie ocenić zagrożenia-stresory współczesnego pola walki, w jakich prowadzą działania wojenne żołnierze i różnego rodzaju oddziały uzbrojone (np. separatyści, islamscy wojownicy i inne ugrupowania bojowe)²⁷.

W literaturze przedmiotu wyróżnia się szereg grup czynników stresogennych (stresorów), występujących na polu walki. Do pięciu podstawowych zaliczamy:

- stresory o charakterze fizycznym;
- stresory o charakterze poznawczym;
- stresory o charakterze emocjonalnym;
- stresory o charakterze społecznym;
- stresory o charakterze duchowym²⁸.

Stresory fizyczne obejmują grupę czynników natury fizycznej, działających na żołnierza i jego zmysły. Są to:

- temperatura otoczenia (wysoka i niska temperatura);
- wilgotność powietrza (niska i wysoka wilgotność);
- zapylenie i zadymienie powietrza;
- dźwięki o dużym natężeniu (strzały, eksplozje, odgłosy pracujących silników);
- błyski i podmuchy eksplozji;
- niedożywienie i odwodnienie organizmu;
- brak snu;
- drobne choroby i kontuzje (nie kwalifikujące się do ewakuacji i hospitalizacji)²⁹.

²⁶ A. Piotrowski, *Psychospołeczne konsekwencje stresu operacyjno-bojowego*, „Zeszyty Naukowe WSOWL” 2012, nr 2 (164), s. 133.

²⁷ *Stres bojowy. Teorie, badania, profilaktyka i terapia*, red. Ch.R. Figley, W.P. Nash, S. Il-nicki (red. przekładu polskiego), Warszawa 2010, s. 15.

²⁸ *Ibidem*, s. 81.

²⁹ *Ibidem*, s. 82, 86.

Stresory poznawcze obejmują grupę czynników, które negatywnie wpływają na zdolność postrzegania i analizy informacji przez żołnierza. Są one bardziej złożone i obejmują:

- brak lub nadmiar informacji (tzw. kontrast informacyjny), niejasność i niejednoznaczność informacji;
- niejasne priorytety misji, niejasne lub zmienne zasady wejścia do walki i brak możliwości jednoznacznej identyfikacji przeciwnika;
- znużenie i monotonia służby (rutyna obniżająca zdolność postrzegania niebezpieczeństwa)³⁰.

Stresory emocjonalne stanowią grupę czynników działających na sferę emocjonalną żołnierza, powodując jej zaburzenia. Są to:

- utrata kolegów na polu walki (rany lub śmierć towarzyszy broni);
- strach przed śmiercią, ranami lub niewolą (ma to ogromne znaczenie w przypadku przeciwnika nie stosującego się do prawa wojennego);
- uczucie wstydu i winy za dokonane czyny (wobec innych żołnierzy, ludności cywilnej czy bliskich);
- bezsilność wobec przeciwnika (brak możliwości skutecznego jego zwalczania);
- świadomość okrucieństwa wojny (widok ofiar i zniszczeń wojennych)³¹.

Stresory społeczne są tą grupą, która obejmuje czynniki wpływające na socjologiczne aspekty życia żołnierza i jego miejsca w zbiorowości. Stanowią stosunkowo nieliczną grupę, do której zaliczamy:

- izolację społeczną żołnierza (np. brak kontaktu lub utrudniony kontakt z rodziną, odcięcie od tradycyjnych więzi społecznych i zastąpienie ich nowymi w ramach pododdziału, syndrom nowego żołnierza);
- brak prywatności;
- oddziaływanie opinii społecznej w kraju macierzystym (istotne zwłaszcza w przypadku negatywnej oceny wojny przez media)³².

Stresory o charakterze duchowym obejmują dwa czynniki, które są ściśle związane z kwestiami wiary i aspektem duchowym życia żołnierza. Są to:

- kryzys lub utratę wiary w Boga (bezsilność lub przyzwolenie Boga na okrucieństwa człowieka);
- wyrzuty sumienia (brak możliwości uzyskania wybaczenia za czyny popełnione w czasie wojny)³³.

Wymieniając stresory współczesnego pola walki, nie sposób nie wspomnieć o prowadzeniu walki w terenie zabudowanym, który ze względu na swoją charakterystykę uznawany jest za specyficzne i skrajnie odmienne środowisko walki. W odróżnieniu od działań polowych, walka w mieście charakteryzuje się koniecz-

---

³⁰ *Ibidem*, s. 87, 91.

³¹ *Ibidem*, s. 91, 95.

³² *Ibidem*, s. 95, 97.

³³ *Ibidem*, s. 97, 98.

nością prowadzenia działań taktycznych na kilku poziomach, tworzących przestrzeń walki. Są to następujące poziomy:

- poziom przestrzeni powietrznej;
- poziom dachów;
- poziom wewnątrz budynków;
- poziom ulicy (poziom gruntu);
- poziom podziemny (piwnice, kanały, kolej podziemna).

Przedstawiona wielowymiarowość środowiska walki, jakim jest teren zurbanizowany powoduje, że staje się on najniebezpieczniejszym terenem do prowadzenia działań taktycznych, co powoduje zdecydowane zwielokrotnienie działania czynników stresogennych na żołnierza. Doskonałym przykładem potwierdzającym to stwierdzenie jest walka polskich i bułgarskich żołnierzy o utrzymanie Ratusza (City Hall) w dniu 6 kwietnia 2004 roku w Kabulu.

STRES BOJOWY I SKUTKI TRAUMY WTÓRNEJ WŚRÓD ŻOŁNIERZY I PRACOWNIKÓW WOJSKA

*Są rany i blizny fizyczne, są też i moralne. I nie wiadomo często,
która bardziej piecze, która silniej boli – czy ta, co przez kulę i bagniet zadana,
czy ta, co w głębi serca sięga lub mózg wierci i przegrzyza.*

Józef Piłsudski, *O inwalidach*, 1925

Przystępując do analizy powyższego problemu, możemy na podstawie aktualnych danych i analiz z przeprowadzonych badań przyjąć, że udział żołnierzy polskich w misjach poza granicami kraju zawsze przynosi dla nich oraz ich rodzin wymierne skutki w wielu aspektach, m.in. w aspekcie psychologicznym, zdrowotnym oraz społecznym. Wielkość i rodzaj tych skutków wpływa bardzo często w stopniu decydującym na poczucie jakości życia tych rodzin. Wyniki badań wskazują, że do pozytywnych skutków udziału w misjach (nie tylko pokojowych) można zaliczyć poprawę warunków materialnych i możliwość zaspokojenia większych potrzeb ekonomicznych rodziny. Nie ustrzegamy się przy tym negatywnych konsekwencji, do których możemy zaliczyć możliwość rozbitcia rodziny, osamotnienie jej członków oraz coraz częstsze problemy wychowawcze z dziećmi. Więź łącząca rodzinę i współczesną armię jest bardzo duża i wynika z uwarunkowań w sferze sprawnego funkcjonowania obu tych instytucji.

Przegląd dostępnej literatury, obejmującej temat traumatyzacji wtórnej u żon weteranów wojennych cierpiących na PTSD, pozwala na zapoznanie się z wieloma terminami, które funkcjonowały i funkcjonują dla opisu tego zjawiska. Należy wspomnieć, że „Traumatyzacja wtórna” (*secondary traumatization*) jest jednym z kilku terminów, takich jak:

- „stres współczucia”;
- „zmęczenie współczuciem”;
- „wiktymizacja wtórna”;
- „współ-wiktymizacja”;

- „traumatyczne przeciwprzeniesienie”;
- „traumatyzacja zastępcza”.

Termin ten, w literaturze przedmiotu bardzo często stosowany jest w znaczeniu zarówno wąskim, jak i szerokim. W wąskim znaczeniu odnosi się on do przekazywania swoim bliskim koszmarów nocnych, natrętnych myśli, nagłych przeżyć wspomnień i innych objawów, których doświadczają osoby strauumatyzowane. Natomiast w szerokim znaczeniu używany jest w przypadku każdego przenoszenia się udręki czy cierpienia z kogoś, kto doświadczył urazu, na osoby w jego otoczeniu i obejmuje szeroki zakres przejawów cierpienia psychicznego w dodatku do tych, które naśladują zespół stresu pourazowego PTSD)³⁴.

Pierwszymi relacjami, dotyczącymi traumatyzacji wtórnej u żon weteranów cierpiących na PTSD, były opublikowane opisy kliniczne życia z weteranami wojny wietnamskiej. Nie stosowano wówczas jeszcze terminu „traumatyzacja wtórna”, nie wspomniano również o zespole stresu pourazowego, który nie był jeszcze dobrze znany. Zarówno Williams (1980), Moloney (1988), jak i Panience Mason (1990), na podstawie swych badań i relacji przedstawiają, jak może wyglądać życie ze strauumatyzowanym weteranem, jakie trudności i cierpienia może ono powodować.

Przedmiotem badań nad traumatyzacją wtórną u żon weteranów, którzy cierpią na PTSD, były cierpienia emocjonalne (dystres) tych kobiet oraz sposób postrzegania przez nie swoich relacji małżeńskich. Wszystkie dotychczasowe badania ukierunkowane były w trzech obszarach, do których możemy zaliczyć następującą problematykę, z którą najczęściej borykają się kobiety żyjące w związku z weteranem, który doświadczył skutków stresu pourazowego:

- udręka żon (żony weteranów PTSD informowały o istotnie niższym poczuciu szczęścia, zadowolenia z życia i większym zniechęceniu, niż żony weteranów niecierpiących na PTSD; ponadto intymny charakter relacji małżeńskiej sprawia, że żona jest bardziej podatna na traumatyzację wtórną niż członkowie dalszej rodziny);
- relacja małżeńska (weterani z PTSD informowali o mniejszej satysfakcji małżeńskiej, bliskości ekspresywności i otwartości, jak również o większej wrogości i przemocy fizycznej w porównaniu z weteranami nie cierpiącymi na PTSD. Warte uwagi są wyniki badań Dirkwagera z zespołem (2005), którzy wykazali, że 24–39% partnerek żołnierzy sił pokojowych z objawami PTSD, w porównaniu do 16% kobiet, których partner nie miał symptomów PTSD, uzyskało wyniki świadczące o występowaniu w ich związku problemów o charakterze klinicznym. Wyniki tych badań świadczą o tym, że zwiększenie dystresu małżeńskiego (tzn. przykrych doświadczeń małżeńskich), pogorszenie wzajemnych relacji w diadzie są także przejawami traumatyzacji wtórnej);
- separacja i rozwód – w tym przypadku należałoby spodziewać się wyższych wskaźników rozwodów i separacji.

³⁴ *Ibidem*, 116–117, 160.

Ciekawym zjawiskiem, w świetle aktualnych danych, są wyniki badań przeprowadzone w 1979 roku w Izraelu (Dekel i in. 2005). Większość kobiet mówiła o dobrych relacjach małżeńskich zanim u mężów rozwinął się PTSD. Opisywały szczęśliwe życie z mężami, którzy byli zdrowi, silni, stanowili dla nich pomoc i oparcie. To właśnie umacniało ich przywiązanie do mężów oraz moralny obowiązek, by przetrwać trudny czas razem z nimi. Uważały one, że nie porzucą się męża przeżywającego ciężki okres. U większości badanych kobiet to poczucie obowiązku było spotęgowane przez przekonanie, dominujące w całym izraelskim społeczeństwie, że rannego żołnierza nie pozostawia się na polu walki. Oto jak powiedziała jedna z nich: „Według mnie jest to podobne do pozostawienia rannego żołnierza na polu bitwy lub do porzucenia kogoś chorego... Razem stworzyliśmy rodzinę; nasz związek powstał przedtem; to nie przypomina dzielenia całego bagażu, ponieważ on nie ciągnie swojego ciężaru. To nie jest tak”³⁵. Niektóre z kobiet próbowały odejść, twierdziły, że trzymają je w małżeństwie groźby, dobitnie formułowane przez mężów, że popełniliby samobójstwo po ich odejściu. Wszystkie wyniki badań, opinie, wypowiedzi żon świadczą o tym, że na sposób, w jaki poszczególne rodziny rozwiązują swoje problemy i radzą sobie z niepełnosprawnością swych członków, ogromny wpływ posiada jedyny w swoim rodzaju społeczny, historyczny i kulturowy kontekst społeczeństwa, w którym żyją (Boss 1987; Tubus, Boss 2000)³⁶.

„Gdy wrócił z kolejnej wojskowej misji, klucz do drzwi jego domu nie pasował. To żona zmieniła zamek. Wkrótce stracił nie tylko ją, ale i syna – wywiozła go za granicę – oraz oszczędności. Rozwód to cena, jaką płacą niektórzy polscy żołnierze za pobyt w Iraku i Afganistanie. Misja jest wyzwaniem dla całej rodziny, nie tylko dla osoby, która wyjeżdża – mówi w rozmowie z „Polską Zbrojną” porucznik Barbara Duraj-Dec, zajmująca się profilaktyką psychologiczną³⁷.

PROFILAKTYKA I PROGRAMY WSPARCIA SPOŁECZNEGO W LECZENIU SKUTKÓW STRESU BOJOWEGO

*Nie istnieje lepsze lekarstwo od nadziei.
Nie ma wspanialszego bodźca i większego pokrzepienia
niż oczekiwanie, że jutro będzie lepiej.
Orison Swett Marden*

Jeszcze kilka lat temu można było powiedzieć, że problematyka związana z funkcjonowaniem weteranów, rzadziej z weteranami, pojawiała się zazwyczaj z okazji ważnych rocznic i towarzyszących im różnego rodzaju spotkań. Oczywiście w trakcie spotkań dominującą była tematyka dotycząca bohaterstwa, historii oręza polskiego, odbywało się wręczanie medali i odznaczeń państwowych oraz awansów

³⁵ *Ibidem*, s. 163–167.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ <http://konflikty.wp.pl/kat,1020347,title,Misje-wojskowe-czas-proby-dla-rodzin-polskich-zolnierzy,wid,14519842,wiadomosc.html> [dostęp:11.06.2017 r.].

na kolejne stopnie wojskowe. Na tym, w zasadzie, kończyła się pamięć o tych bohaterach, a trudy życia codziennego pozostawały na niezmiennym poziomie.

Kiedy mówimy o wojsku, mamy na myśli żołnierzy pełniących służbę w kraju i na misjach pokojowych. Zazwyczaj są oni w centrum uwagi w okresie przebywania w rejonie działań i wykonywania obowiązków. Pamięć o nich i ich ewentualnych problemach zazwyczaj kończy się po powrocie do kraju i macierzystej jednostki (dotyczy to również pracowników wojska). Służba w wojsku, często z udziałem w działaniach wojennych – odciska poważne piętno na zdrowiu, a nawet życiu żołnierzy zawodowych i ich rodzin. Można uznać za pewnego rodzaju paradoksalny fakt, że poziom przeżywanego stresu jest tym większy, im niższe jest realne zagrożenie.

Stanisław Ilnicki w swojej ocenie z doświadczeń Kliniki Psychiatrii i Stresu Bojowego Wojskowego Instytutu Medycznego, którą kierował podaje, że polscy żołnierze i pracownicy wojska w latach 1953–2010 uczestniczyli w 84 misjach i operacjach wojskowych poza granicami państwa. Wzięło w nich udział ponad 110 tys. żołnierzy zawodowych, żołnierzy zasadniczej i nadterminowej służby zasadniczej i pracowników wojska. W misjach tych według danych straciło życie łącznie 107 żołnierzy, z których 9 popełniło samobójstwo. Wszystkie wypadki samobójstw miały miejsce podczas misji poza Irakiem i Afganistanem. W dalszym ciągu brak jest dokładnych informacji na temat skutków zdrowotnych uczestnictwa w misjach poza granicami państwa. Według szacunkowych danych, w tych latach ok. 400 uczestników misji doznało trwałego uszczerbku na zdrowiu, skutkującego inwalidztwem. Po przystąpieniu w 2003 roku do operacji wojskowych w Iraku i Afganistanie, w przybliżeniu tyle samo żołnierzy PKW zostało inwalidami. Z wycinkowych badań sondażowych wynika natomiast, że u ok. 10% weteranów Polskich Kontyngentów Wojskowych (PKW) występują objawy niepełnego lub rozwiniętego zespołu stresu potraumatycznego (PTSD). Z przyczyn medycznych, przedterminowo rotowanych było do kraju ok. 15 żołnierzy na 1000 wchodzących w skład PKW w Afganistanie.

W 2010 roku, ok. 30% powracających do kraju żołnierzy PKW skierowanych zostało na turnusy profilaktyczno-lecznicze do oddziałów psychiatrycznych, działających w pięciu szpitalach wojskowych w Bydgoszczy, Krakowie, Wrocławiu, Gdańsku Oliwie i w Warszawie. Jedną z przyczyn takiego stanu opieki zdrowotnej weteranów, których dosięgły skutki stresu bojowego, była dezintegracja instytucji zajmujących się ochroną zdrowia psychicznego żołnierzy, która utrudniała przez to komunikację między nimi, powodowała nieuzasadnione powtarzanie takich samych badań diagnostycznych oraz rozpraszała dane osobowo-poznawcze żołnierzy i tym samym generowała zbędne koszty.

Wyrazem dostrzegania potrzeb w tym zakresie były działania podjęte na rzecz usankcjonowania systemu wsparcia psychologicznego. W ostatnich latach opracowano i wdrożono dokumenty, których zadaniem było między innymi unormowanie trybu, zakresu i formy pomocy psychologicznej.

Do podstawowych dokumentów, regulujących powyższą problematykę, należy zaliczyć:

- Ustawę z dnia 19 sierpnia 2011 roku o weteranach działań poza granicami państwa (Dz.U. Nr 205, poz. 1203);
- Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 12 marca 2012 roku w sprawie pomocy psychologicznej udzielanej weteranowi żołnierzowi lub weteranowi poszkodowanemu żołnierzowi oraz najbliższym członkom jego rodziny (Dz.U. poz. 291);
- Decyzję Nr 4/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 12 stycznia 2012 r. w sprawie organizacji systemu pomocy rodzinom zmarłych żołnierzy i pracowników wojska oraz poszkodowanym żołnierzom i pracownikom wojska (Dz. Urz. MON, poz.4 ze zm.);
- Decyzję Nr 444/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 29 grudnia 2009 r. w sprawie profilaktyki psychologicznej w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. Urz. MON Nr 24, poz. 270, ze zm.);
- Program osłony psychologicznej uczestników misji poza granicami państwa i ich rodzin, Sekretarza Stanu ds. Społecznych i Profesjonalizacji MON z dnia 20 lipca 2010 r.;
- Decyzja Nr 434/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 24 grudnia 2013 r. w sprawie wprowadzenia w resorcie obrony narodowej profilaktycznego programu zdrowotnego „Program pomocy i edukacji w zespołach zaburzeń stresu pourazowego ujęciu psychologiczno-psychiatrycznym” (Dz.Urz. MON poz. 389).

W odniesieniu do Decyzji Nr 434 warto zaznaczyć, że celem ogólnym przedmiotowego programu jest zapobieganie skutkom traumy wojennej poprzez podjęcie działań prowadzących do wzmocnienia odporności jednostki, utrwalenie prawidłowych wzorców zdrowego stylu życia, a także poprzez optymalne wykorzystanie potencjału ludzkiego i jego zasobów w radzeniu sobie w sytuacjach trudnych. Przede wszystkim jednak, celem programu jest przygotowanie uczestnika do samodzielnego, konstruktywnego radzenia sobie w sytuacjach trudnych, wyuczenie adekwatnych do sytuacji zachowań i sposobów postępowania, a także przyjmowania i udzielania wsparcia i pomocy psychologicznej³⁸.

Bardzo istotnym dla bezpieczeństwa żołnierzy na współczesnym polu walki jest prowadzenie badań nad projektem programu „Afgan”. Jak określa Grzegorz Gielerak, jego ideą jest wprowadzenie w transporterach takich rozwiązań konstrukcyjnych, które zminimalizowałyby skutki eksplozji min i poprawiły bezpieczeństwo pasażerów żołnierzy (program Afgan jest następstwem zaniedbań bezpieczeństwa żołnierzy w pierwszym okresie funkcjonowania naszych PKW). W pracach nad tym programem biorą udział specjaliści z różnych dziedzin, między innymi z Wojskowej Akademii Technicznej, Akademii Sztuki Wojskowej,

---

³⁸ Decyzja Nr 434/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 24 grudnia 2013 r. w sprawie wprowadzenia w resorcie obrony narodowej profilaktycznego programu zdrowotnego „Program pomocy i edukacji w zespołach zaburzeń stresu pourazowego ujęciu psychologiczno-psychiatrycznym” (Dz.Urz. MON, poz. 389).

Wojskowego Instytutu Techniki Pancernej i Samochodowej oraz firmy AMZ Kutno S.A. Badaniami medycznymi objęto 221 żołnierzy.

Poza klasycznymi metodami leczenia zaburzeń stresowych pozauranowych, Stanisław Ilnicki w swoim wywiadzie wspominał również o psychoterapii poznawczo-behawioralnej oraz innych metodach uznanej skuteczności. Ponadto, stosowana jest terapia wykorzystująca ekspozycję na stresory w rzeczywistości wirtualnej oraz w rzeczywistych warunkach służby (np. trening strzelecki). Techniki wirtualne wykorzystywane są również w tzw. treningu uodparniania na stres żołnierzy przygotowywanych do wyjazdu na misje. Ważną rolę przyznaje się sprawowaniu indywidualnej opieki psychologicznej nad ciężko rannymi żołnierzami, hospitalizowanymi w różnych klinikach szpitala przy ul. Szaserów w Warszawie. Tą formą pomocy zajmują się członkowie Studenckiego Koła Naukowego, wspólnie z członkami rodzin żołnierzy oraz rodziców żołnierzy poległych w czasie misji.

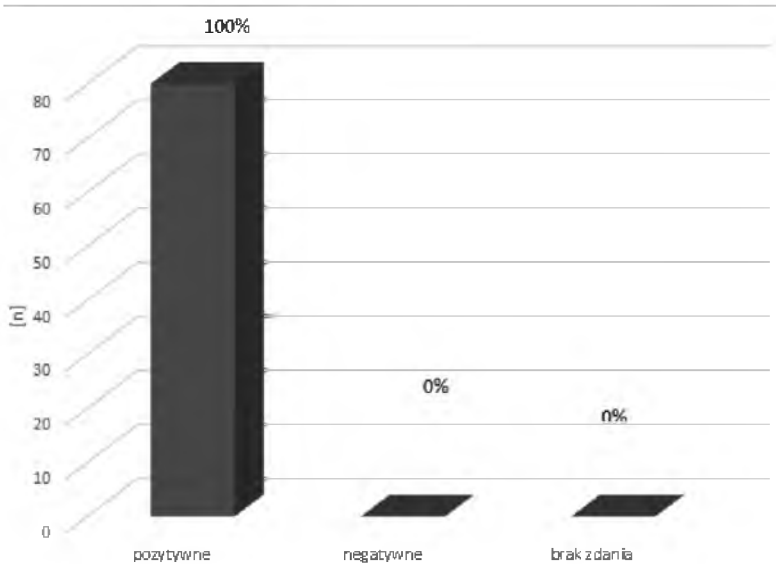
Jak wynika z najbardziej aktualnych danych, obecnie w prawie 100 tys. armii zawodowej zatrudnionych jest ponad 350 psychologów i psychiatrów. Jeden specjalista z dziedziny ochrony zdrowia psychicznego przypada na ok. 300 żołnierzy. Najliczniejsza grupa ok. 190 psychologów jednostek wojskowych: konsultantów dowódców ds. psychoprofilaktyki podlega pod Departament Społeczny MON, 120 psychologów Wojskowych Pracowni Psychologicznych podlega pod Inspektorat Wsparcia Sił Zbrojnych RP. W porównaniu do innych armii sojuszu północnoatlantyckiego, przedstawione powyżej możliwości naszych Sił Zbrojnych nie są zbyt optymistyczne i nie zapewniają w pełni potrzeb w tym zakresie.

3.3. ZAWÓD ŻOŁNIERZA

I CZYNNIKI RYZYKA Z NIM ZWIĄZANE

Zawód żołnierza to profesja, która od samego początku wymaga od kandydata odpowiednich warunków i umiejętności z zakresu sprawności fizycznej i psychicznej oraz zdrowotnej, ponieważ osoby służące w wojskowości mogą w każdej chwili być powołani do walki zbrojnej i czynnego udziału na polu bitewnym. Ponadto, w czasie pokojowych działań istnieje ogrom czynności, które są podejmowane przez różne rodzaje NS RP, w tym pomoc w sytuacjach kryzysowych, gdzie żołnierz musi wykazać się wieloma umiejętnościami i sprawnościami. Z tego powodu, w trakcie badań zapytano respondentów o to, jakie odczucia wywołuje u nich zawód żołnierza i odbywanie służby wojskowej, będącej pracą zawodową. Na 80 badanych, wszystkie osoby odpowiedziały: pozytywne. Nikt nie wybrał alternatywy negatywnej oraz nie mam zdania. Od razu widać zatem, że zawód żołnierza budzi wśród badanych ciepłe emocje, które świadczą o tym, że jest to profesja doceniana w oczach badanych respondentów.

Wykres 1. Nastawienie badanych studentów do zawodu żołnierza

Źródło: badania własne.

Zapytano ankietowanych o to, jakie cechy charakteru i osobowości powinien przejawiać w ich odczuciu żołnierz.

Z zebranych danych, zaprezentowanych w tabeli 4, wynika, iż w opinii badanych respondentów, żołnierz wykonujący swą pracę powinien dysponować przede wszystkim odwagą, odpornością na stres oraz gotowością do wykonywania rozkazów. Te odpowiedzi stanowią łącznie aż 30% ogółu. Każdy ankietowany dokonał ich wyboru, co świadczy o tym, że stanowią one priorytet w postrzeganiu tej profesji przez badanych. Tuż za nimi uplasowały się gotowość do podejmowania szybkich decyzji (60 odpowiedzi, 7,5% ogółu), zdolność do podejmowania szybkich decyzji (60 odpowiedzi, 7,5% ogółu), lojalność i dyskrecja (59, 7,375% ogółu) oraz dokładność (50, 6,25% ogółu), zdecydowanie (47, 5,875% ogółu) i zaradność (43, 5,375% ogółu). Na dalszych miejscach, w zbliżonych proporcjach wybrano wytrwałość i opanowanie (łącznie 74 odpowiedzi, czyli 9,5% z ogółu), determinację, spostrzegawczość oraz samodzielność. Padło też 23 odpowiedzi z możliwością samodzielnego uzupełnienia. Wśród nich ankietowani najczęściej wymieniali honor (8 odpowiedzi) i patriotyzm (6 odpowiedzi), a także komunikatywność (5 odpowiedzi) i samodyscyplina (4 odpowiedzi).

Powyższe dane świadczą o tym, że zawód żołnierza wymaga, w opinii badanych, ogromnej odwagi i odporności psychicznej, a także charakteru stabilnego, potrafiącego dostosować się do panujących reguł i zasad, a zarazem osobowości, która będzie potrafiła sobie poradzić w opresji, szybko zareagować i przy tym zachować poufne informacje dla siebie, a równocześnie wykaże się ogromną lojal-

nością. Dane te dowodzą też o tym, że badana grupa respondentów ma świadomość tego, jak trudna i ważna jest to profesja i jakie miejsce w zakresie polityki bezpieczeństwa oraz obrony narodowej zajmuje jednostka służąca państwu. Nie każda jednostka ma predyspozycje do tak ciężkich warunków pracy, jakie mogą stać na drodze żołnierzowi. Nie każdy posiada aż tak ogromne predyspozycje osobowościowe i tak niezłomne cechy charakteru.

Tabela 4. Cechy charakteru i osobowości, które powinien posiadać żołnierz w opinii badanych studentów

Cechy charakteru i osobowości	Odpowiedzi	
	[n]	[%]
a) pracowitość	15	1,875
b) zdolności przywódcze	15	1,875
c) posuszeństwo	20	2,5
d) samodzielność	21	2,625
e) inne	23	2,875
f) spostrzegawczość	30	3,75
g) determinacja	31	3,875
h) opanowanie	38	4,75
i) wytrwałość	38	4,75
j) zaradność	43	5,375
k) zdecydowanie	47	5,875
l) dokładność	50	6,25
m) lojalność i dyskrecja	59	7,375
n) zdolność do podejmowania szybkich decyzji	60	7,5
o) gotowość do podjęcia ryzykownych działań	70	8,75
p) gotowość do wykonywania rozkazów	80	10
q) odporność na stres	80	10
r) odwaga	80	10
Suma	800	100

Źródło: badania własne.

Opinie badanych pokrywają się ponadto z głównymi wymaganiami stawianymi w procesie selekcji żołnierza. Dotyczą one selekcji pod względem psychologicznym – tabela 5. Bardzo istotna w tej profesji jest, wspomniana już wcześniej, kondycja fizyczna i predyspozycje związane z ciałem i zdrowiem żołnierza. Aby móc zostać żołnierzem należy przejść test sprawnościowy, wykazujący stan kondycji fizycznej kandydata – przykład warunków i norm stawianym podczas selekcji zamieszczono w aneksie – załączniki od 1–5.

Tabela 5. Wymagania psychologiczne, fizyczne i zdrowotne stawiane wobec kandydata na żołnierza oraz żołnierza w służbie czynnej

Kategoria wymagań	Rodzaj cech i zdolności
psychologiczne	<ul style="list-style-type: none"> • odporność psychiczna • umiejętność radzenia sobie ze stresem • stabilność emocjonalna • nastawienie na pokonywanie nowych wyzwań • umiejętność podporządkowania się • optymizm • zdolność kojarzenia i logicznego myślenia • zdyscyplinowanie • komunikatywność • wysoka motywacja • umiejętność pracy w zespole
fizyczne i zdrowotne	<ul style="list-style-type: none"> • zdolność przystosowania się do zmieniających się warunków • dobra kondycja fizyczna • bardzo dobry stan zdrowia • właściwe funkcjonowanie w warunkach dyskomfortu • brak niepełnosprawności

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentu: *Zawód żołnierz*, Centra Informacji i Planowania Kariery Zawodowej Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie, Nowym Sączu i Tarnowie.

Jeżeli chodzi o czynniki ryzyka istniejące w zawodzie żołnierza, z zebranego materiału wynika, iż respondenci mają w tym zakresie szeroką wiedzę. Prezentowali oni podział czynników ryzyka zarówno z typu zagrożeń militarnych, jak i niemilitarnych. Wśród najczęściej padających odpowiedzi, występowały następujące:

- konflikty zbrojne, w tym wewnętrzne (lokalne) i zewnętrzne – te zagranicą;
- napaść zbrojna;
- szantaż militarny;
- ataki terrorystyczne;
- katastrofy związane z żywiołami;
- nieprzestrzeganie praw człowieka oraz swobód obywatelskich;
- epidemie;
- choroby bojowe;
- stres;
- urazy ciała;
- terroryzm i jego nieobliczalność i nieprzewidywalność;
- śmierć;
- zagrożenie utraty pracy na skutek wygaszenia umowy czy kontraktu;
- rozłąka z rodziną i zaburzenia więzi rodzinnej;
- załamania psychiczne;
- użycie broni jądrowej bądź innych środków masowego rażenia.

W badaniach poproszono studentów o wybranie najczęściej występujących w ich opinii zagrożeń militarnych, z którymi ma styczność żołnierz w swoim zawodzie.

Tabela 6. Zagrożenia militarne najczęściej występujące w zawodzie żołnierza w opinii badanych studentów

Zagrożenia militarne	Odpowiedzi	
	[n]	[%]
inne (jakie?)	0	0
blokady militarne	15	3,13
dywersje militarne	20	4,17
demonstracje siły	31	6,46
konflikt lokalny	31	6,45
napaść zbrojna grup nieformalnych	40	8,33
szantaż militarny	47	9,79
provokacje militarne	66	13,75
incydenty graniczne	70	14,58
konflikt militarny w strefie przygranicznej	80	16,67
konflikt między państwami	80	16,67
Suma	480	100

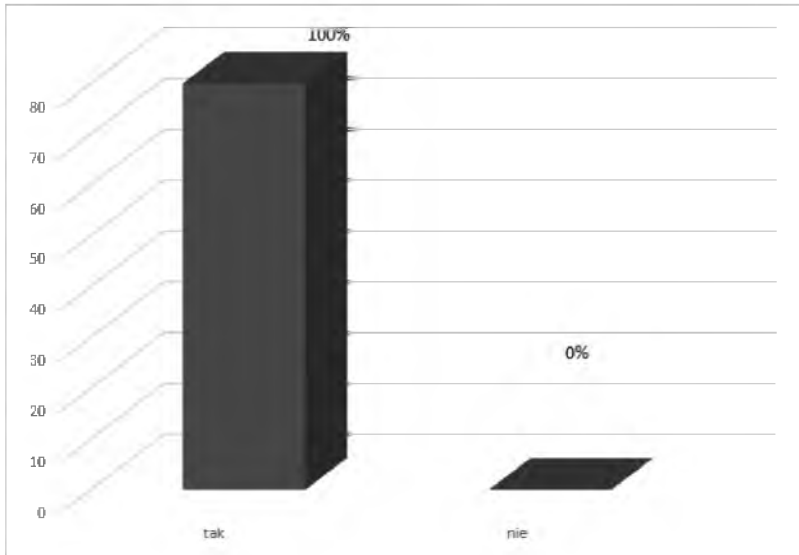
Źródło: badania własne.

Z danych zebranych w tabeli 6 wyraźnie widać, iż w zagrożeniach militarnych, najczęściej występujących w zawodzie żołnierza, który kieruje się bezpieczeństwem własnego kraju, są działania dotyczące zagrożeń występujących na pograniczu państwa (80 odpowiedzi) oraz incydenty, które występują na jego granicy (70 odpowiedzi) w trakcie jego uczestnictwa w konfliktach między państwami (80 odpowiedzi), co stanowi 47,92% wszystkich odpowiedzi. Wskazano na szantaż militarny (47 odpowiedzi, 9,79% ogółu), napaść zbrojną grup nieformalnych (40 wskazań, czyli 8,33% ogółu) oraz na równi konflikt lokalny i demonstracje siły (po 31 wskazań, po 6,46%). Najmniejszą ilość wskazań uzyskały dywersje militarne (20 odpowiedzi, 4,17%) oraz blokady militarne (15 wskazań, 3,13%).

Wśród zagrożeń niemilitarnych, z jakimi ma styczność żołnierz wymieniano najczęściej:

- urazy ciała podczas ćwiczeń i szkoleń (złamania);
- choroby i uszczerbki na zdrowiu z nimi związane;
- utrata stanowiska pracy związana z redukcją etatów, wygaszeniem umowy czy kontraktu;
- udary cieplne;
- odmrożenia;
- przeforsowania organizmu.

Wykres 2. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie o ich wiedzę na temat zagrożeń niemiilitarnych w zawodzie żołnierza

Źródło: badania własne.

Można zatem śmiało stwierdzić, iż zawód żołnierza wymaga od niego ogromnych predyspozycji fizycznych, psychicznych oraz zdrowotnych. Nie każda osoba nadaje się do wykonywania tej profesji. Nie każda osoba podjęłaby się służby wojskowej, nawet gdyby spełniała fizyczne wymogi. Ogromną rolę odgrywa tu również psychika ludzka, ponieważ w czasie wojny lub wyjazdów na misje pokojowe dochodzi do testu psychiki i wielu sytuacji, w których sprawdzana jest wytrzymałość ludzkiego potencjału.

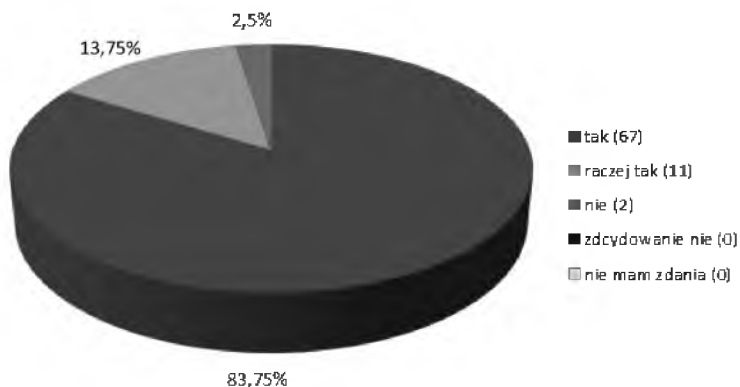
Bezpieczeństwo w kraju pozwala być podwaliną i determinantem stabilnego rozwoju młodego pokolenia Polaków jako obywateli RP. Brak zaufania społecznego do Sił Zbrojnych państwa świadczyłby o tym, że potrzeba bezpieczeństwa jest zachwiana, a to przekładałoby się na konsekwencje w zaburzonym rozwoju społecznym.

Zdanie na temat roli żołnierza polskich Sił Zbrojnych w zapewnianiu bezpieczeństwa narodowego i ochrony narodowej to szereg pozytywnych opinii, a wśród najczęściej występujących znajdowała się rola SZ RP w zapewnieniu bezpieczeństwa narodowego oraz obrony terytorialnej kraju, a także pełnienia działań w misjach pokojowych i różnych czynności w kontekście działań zabezpieczających państwo przed różnorodnymi przyczynami katastrof i kryzysów, jak również pomoc w minimalizowaniu szkód w trakcie ich wystąpienia.

Takie wypowiedzi i opinie świadczą o tym, że istnieje duża wiedza z zakresu problematyki SZ RP i głównych zadań, które wpisane są w rolę i misje tej jakże cennej dla państwa struktury organizacyjnej.

Pokłada się bardzo duże zaufanie w działaniach SZ RP, bowiem Wojsko Polskie daje stabilną gwarancję poczucia zachowania bezpieczeństwa narodowego – wykres 3. Aż 78 badanych opowiada się za takim stanem rzeczy (97,5%). Tylko 2 osoby były przeciwnego zdania (2,5%).

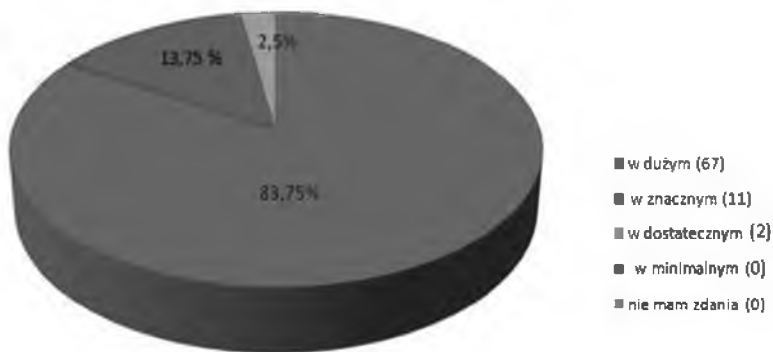
Wykres 3. Opinia badanych dotycząca narodowych Sił Zbrojnych RP dających stabilną gwarancję w zachowaniu poczucia bezpieczeństwa narodowego

Źródło: badania własne.

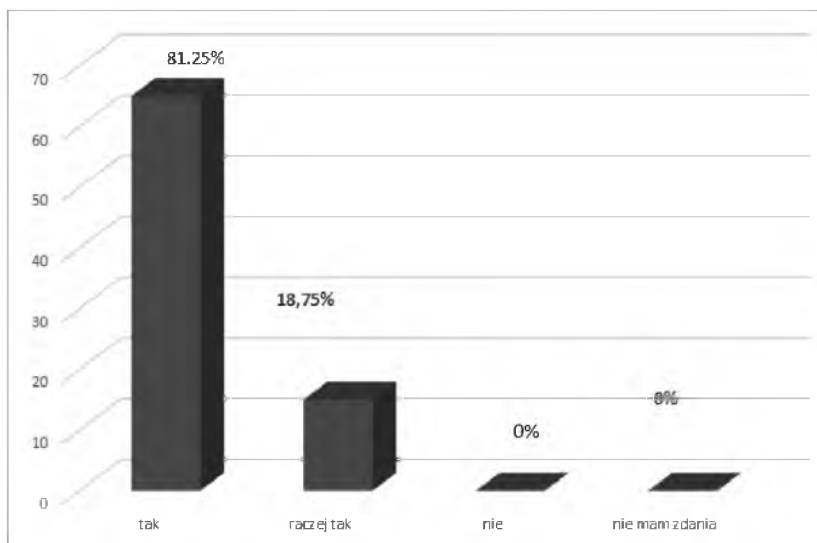
Stan zadowolenia z poczucia zabezpieczenia bezpieczeństwa narodowego potwierdzają również odpowiedzi dotyczące stopnia zadowolenia z aktualnego obrazu i struktury polskiej armii. Podobnie jak poprzednio, aż 78 osób potwierdziło swoje zadowolenie – 67 w stopniu dużym (83,75%), a 11 (13,75%) w stopniu znacznym. Tylko 2 osoby (2,5%) wskazały na stopień dostateczny. Nikt nie wybrał odpowiedzi minimalny oraz nie wstrzymał się od zdania – wykres 4.

Wykres 4. Stopień zadowolenia z z aktualnego obrazu i struktury polskiej armii badanych studentów

Źródło: badania własne.

Wykres 5. Opinia badanych dotycząca żołnierzy zawodowych SZ RP posiadających odpowiednie przygotowanie do obrony narodowej kraju i czuwania nad bezpieczeństwem narodowym

Źródło: badania własne.

W ogólnym odczuciu, żołnierze zawodowi Sił Zbrojnych RP posiadają odpowiednie przygotowanie do obrony narodowej kraju i czuwania nad bezpieczeństwem narodowym – wykres 5. Wszyscy badani odpowiedzieli pozytywnie. Aż 65 z nich wskazało na pewne „tak” (81,25%) a 15 na „raczej tak” (18,75%). Nikt nie skłonił się do odpowiedzi „nie” oraz „nie mam zdania”. W zbliżony sposób badani opowiedzieli się również za tym, że selekcja kandydatów do służby wojskowej jest odpowiednia i pozwala w wystarczający sposób wybrać potencjalnych kandydatów na żołnierza – 70 osób wybrało „tak” (87,5%) a 10 „raczej tak” (12,5%) – wykres 6. Takie odpowiedzi potwierdzają wysoki stan zaufania do pełniących przez żołnierzy SZ RP rolę.

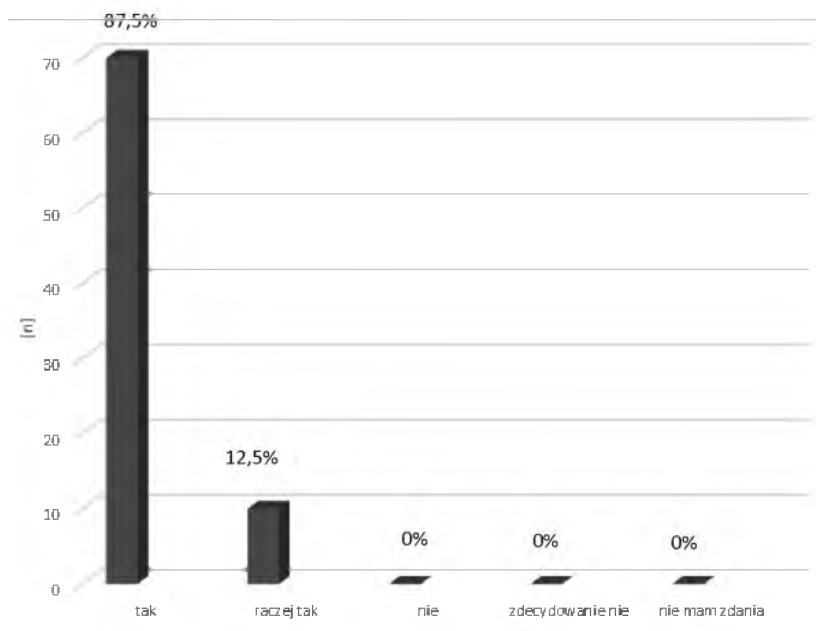
Wszyscy badani deklarowali znajomość podziału SZ RP na rodzaje (80 odpowiedzi na „tak”, 100%). W wyrażeniu opinii na temat tego, który rodzaj SZ RP wymaga w ich odczuciu największych umiejętności w zawodzie żołnierza, 71 osób (88,75%) wskazało na odpowiedź „inne”, uzasadniając to tym, że każdy z rodzajów SZ ma swój swoisty charakter, ale wymaga od żołnierza wielu umiejętności z zakresu psychofizycznego oraz doskonałego zdrowia. Pozostałe 9 osób wskazało na Wojska Specjalne, uzasadniając to tym, że mają one specyficzny charakter, a co za tym idzie selekcja do jednostek WS jest zaostrzona, ponieważ wyłania spośród żołnierzy przyszłych komandosów. Żołnierze jednostek WS muszą dążyć do zachowania jak najlepszych predyspozycji i sprawności, a także poszerzania wiedzy i nabytych już umiejętności. Wyniki te świadczą o tym, że dla większości

ankietowanych, każdy rodzaj SZ RP i służba w nich wymaga wielkich predyspozycji. Nie ma większego rozróżnienia na Wojska Lądowe (WL); Siły Powietrzne (SP); Marynarkę Wojenną (MW) Wojska Specjalne (WS) czy Wojska Obrony Terytorialnej (WOT), ponieważ każdy z tych rodzajów ma swoją specyfikę działania i wymaga ogromnego zakresu predyspozycji oraz umiejętności od jednostki, która pełni w niej stanowisko służbowe.

Przychylnie opinie na temat zawodu i roli żołnierza wypływają z odpowiedzi ankietowanych na pytanie, czy żołnierze polskich Sił Zbrojnych są w odpowiedni sposób przygotowani do działania w przypadku sytuacji kryzysowych panujących w kraju i poza jego granicami. Większość badanych odpowiedziała „tak” (aż 72 osoby – 90% ogółu), 6 „raczej tak” (7,5%) a 2 „nie” (2,5%) i tym razem nie uzasadniała swojego wyboru.

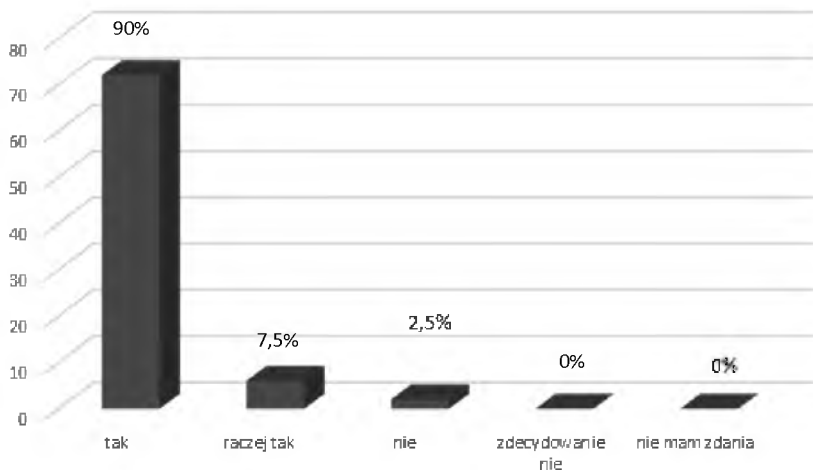
Obawy co do zapewnienia bezpieczeństwa narodowego i obrony terytorialnej kraju przez żołnierzy Sił Zbrojnych RP znajdują odzwierciedlenie w uzyskanych odpowiedziach od respondentów. 75 osób wskazało na „tak” (93,75%), a 5 osób wskazało na „raczej tak” (6,25%) – wykres 8. Swoje obawy badani widzą w zagrożeniach terrorystycznych oraz w niepokojącej sytuacji za granicą wschodnią oraz różnych ruchach politycznych na Ukrainie, a także z głośną polityką nakłaniającą kraje UE do przyjmowania uchodźców.

Wykres 6. Odpowiedzi badanych dotyczące selekcji kandydatów do służby wojskowej pozwalającej w odpowiedni sposób wybrać potencjalnych kandydatów na żołnierza

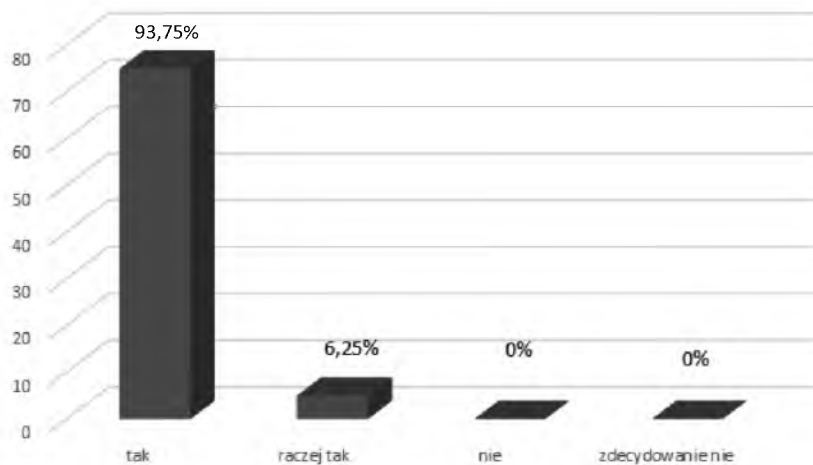
Źródło: badania własne.

Wykres 7. Odpowiedzi badanych dotyczące żołnierzy polskich Sił Zbrojnych przygotowywanych do działania w przypadku sytuacji kryzysowych panujących w kraju i poza jego granicami

Źródło: badania własne.

Wykres 8. Odpowiedzi badanych dotyczące obaw co do zapewnienia bezpieczeństwa narodowego kraju przez żołnierzy Sił Zbrojnych RP

Źródło: badania własne.

3.4. SYSTEM SOCJALNY ZABEZPIECZENIA ŻOŁNIERZY I ICH RODZIN ORAZ PROPOZYCJA JEGO UDOSKONALENIA

Zawód żołnierza ma swoistą specyfikę, związaną z formą pracy i podejmowanymi w niej czynnościami. Jest on wysoce ryzykowny i wymaga odrębnej specyfiki systemu zabezpieczenia socjalnobytowego żołnierzy i ich rodzin, aby zapewnić żołnierzowi wsparcie i poczucie bezpieczeństwa psychicznego w danym obszarze życia.

Z analizy dokumentów wynika, że wachlarz zabezpieczenia socjalnego jest szeroki, ale przeważnie jednorazowy lub cykliczny, mieszczący się w konkretnych ramach czasowych. Żołnierzowi przysługują bowiem przede wszystkim następujące świadczenia:

1. Zasiłek na zagospodarowanie – jednorazowy, kwota miesięcznej pensji³⁹;
2. Dodatkowe uposażenie roczne – raz w roku, w pierwszym kwartale miesiąca po przepracowanym roku, wysokość 1/12 sumy rocznego uposażenia;
3. Nagrody i zapomogi – przyznawane przez dowódców jednostek wojskowych w ramach funduszu w nich tworzonych, w wysokości 1,5%, oraz 1,0, w ramach funduszu pozostającego w dyspozycji MON. Nagrody przyznaje się jako wyróżnienie, zapomogi zaś przeważnie na wniosek żołnierza lub z urzędu, w przypadku gdy dojdzie do zdarzeń losowych, klęsk żywiołowych, długotrwałej choroby lub śmierci członka rodziny oraz w przypadku powstania innych przyczyn, powodujących istotne pogorszenie warunków materialnych żołnierza i jego rodziny;
4. Nagrody jubileuszowe – następują okresowo i przysługują żołnierzowi w określonej kwocie adekwatnej do przepracowanych lat pracy⁴⁰;
5. Należności za podróże z tytułu odbywania podróży służbowych (krajowych lub zagranicznych) w postaci diet, zwrotów kosztu dojazdu i przejazdu, zwrotów kosztów noclegu i zwrotów innych wydatków (np. opłaty winiet, parkingu);
6. Należności z tytułu przeniesienia służbowego, w tym diety dla żołnierza i członków jego rodziny za czas przejazdu i pierwszą dobę pobytu oraz ryczałt na pokrycie ich kosztów przejazdu do nowego miejsca zamieszkania (w wysokości 50% najniższego uposażenia zasadniczego żołnierza zawodowego) oraz zasiłek osiedleniowy w wysokości: 250% najniższego uposażenia, jeżeli żołnierz przesiedla się z członkami rodziny lub 50% najniższego uposażenia

³⁹ Przysługuje jednorazowo w czasie służby, w chwili uzyskania pierwszego lub drugiego kontraktu na stałe po objęciu stanowiska służbowego, ma on wartość jednomiesięcznego uposażenia zasadniczego wraz z dodatkami o charakterze stałym.

⁴⁰ Nagroda liczona z kwoty miesięcznego uposażenia wraz z dodatkami o charakterze stałym w następującej wysokości: po 20 latach czynnej służby wojskowej – 75%; po 25 latach czynnej służby wojskowej – 100%; po 30 latach czynnej służby wojskowej – 150%; po 35 latach czynnej służby wojskowej – 200%; po 40 latach czynnej służby wojskowej – 300%. Do stażu służby uprawniającego do nagrody jubileuszowej zalicza się okresy czynnej służby wojskowej i okresy zatrudnienia przed powołaniem do zawodowej służby wojskowej.

- w przypadku przeniesienia samego żołnierza. Przysługuje tu także zwrot kosztów przewozu urządzenia domowego;
7. Gratyfikacja urlopowa – wypłacana żołnierzowi zawodowemu, współmałżonce i dzieciom, pozostającym na jego utrzymaniu w związku z rozpoczęciem urlopu wypoczynkowego (35% najniższego uposażenia zasadniczego żołnierza zawodowego);
  8. Dodatkowe wynagrodzenie za dodatkowo powierzone, czasowe pełnienie obowiązków służbowych i za wykonywanie czynności powierzonych wykraczających poza zadania wynikające z zajmowanego stanowiska służbowego;
  9. Należności związane ze zwolnieniem z zawodowej służby wojskowej (odprawa, uposażenie wypłacane co miesiąc przez rok, ekwiwalent wypoczynkowy);
  10. Należności związane z pełnieniem zawodowej służby wojskowej poza granicami państwa, w tym: dodatek wojenny, zasiłek adaptacyjny, jednorazowa należność pieniężna – w wysokości najniższego uposażenia zasadniczego żołnierza zawodowego, należność zagraniczna – w zależności od rangi zajmowanego stanowiska służbowego;
  11. Należności w przypadku śmierci żołnierza zawodowego lub członka jego rodziny, w tym: zasiłek pogrzebowy, odprawa pośmiertna, pokrycie kosztów pogrzebu⁴¹.

Po wnikliwym przeanalizowaniu uwidacznia się fakt, iż zabezpieczenie to nie jest wystarczające w porównaniu do skali ryzyka związanego z tym zawodem. Osoba dbająca o bezpieczeństwo kraju i obronę jego granic powinna mieć zapewnione podstawy do spokojnego pełnienia służby, mając świadomość, że w przypadku niefortunnego splotu zdarzeń może liczyć na wsparcie, które obejmie zarówno jego, jak i jego rodzinę. Aktualnie wsparcie to nie jest w pełni miarodajne, w przypadku świadczeń socjalnych są to kwoty jednorazowe, lub cykliczne, w przypadku innych form wsparcia – wymagają od żołnierza wielu starań (np. w przypadku potrzeby wsparcia w aspekcie doszkalania, czy pomocy regeneracji psychicznej lub zdrowotnej).

PROPOZYCJE UDOSKONALENIA POLSKIEGO ZABEZPIECZENIA SOCJALNOBYTOWEGO ŻOŁNIERZY

Poprzez szeroką i wnikliwą analizę dokumentacji dotyczącej sytuacji zabezpieczenia socjalnego żołnierzy i ich rodzin oraz materiału badawczego, pozyskanego w wywiadzie, można śmiało stwierdzić, że najistotniejsze jest:

- zagwarantowanie ciągłości zatrudnienia;
- zagwarantowanie pracy w momencie tymczasowego lub trwałego pogorszenia zdrowia;
- zabezpieczenie sytuacji materialnej rodziny w chwili śmierci żołnierza podczas pełnienia służby;

⁴¹ Profesjonalizacja a zabezpieczenie socjalne dla żołnierzy. System motywacyjny dla żołnierzy zawodowych oraz kierunki jego zmiany w związku z profesjonalizacją Sił Zbrojnych.

- zagwarantowanie żołnierzom odchodzących ze służby wojskowej możliwości przekwalifikowania zawodowego.

Żołnierz podejmujący służbę w SZ RP, wraz ze złożeniem przysięgi i założeniem munduru przyjmuje na siebie wielką odpowiedzialność w postaci reprezentowania ojczyzny, dbania o jej bezpieczeństwo i bezpieczeństwo cywilów ją zamieszkujących, a także obrony terytorium państwa, mając świadomość możliwości zaistnienia sytuacji zagrożenia, w trakcie której dojdzie do narażenia życia, możliwości poniesienia całkowitego uszczerbku na zdrowiu (czy też fizycznego czy też psychicznego), a także śmierci. Zawód ten wymaga nieustannej pracy nad kondycją fizyczną, wiąże się z nieustannymi rozłąkami z rodziną. Mimo to wciąż jest niedoceniany pod względem zagwarantowania stabilności i spokoju ducha osobie wkładającej tyle zaangażowania i poświęceń.

W chwili obecnej żołnierze nie posiadają gwarancji ciągłości zatrudnienia (ciągłości służby wojskowej), można rzec – niezależnie od pełnionego stanowiska – rozpoczynają służbę na podstawie wyznaczenia na stanowisko lub na podstawie kontraktu. Wszystko jest określone ściśle ramami czasowymi. Przeważnie rozpiętość ta wynosi od 3 do 5 lat i choć w danej umowie widnieje adnotacja o możliwości przedłużenia to istnieje znaczne ryzyko, że ostatecznie to nie nastąpi. Wiąże się to z szeregiem warunków, jakie musi spełnić żołnierz ubiegający się o przedłużenie:

- wysoka ocena dotychczasowego przebiegu służby;
- nienaganny stan zdrowia, odpowiedni do pełnionego stanowiska;
- przynajmniej dobra ocena uzyskana z egzaminu sprawności fizycznej;
- udokumentowane doskonalenie i podnoszenie kwalifikacji w trakcie upływającej służby.

Sprostanie tym wymogom nadal nie daje pewności przedłużenia służby na danym stanowisku. Brakuje zatem stabilności w perspektywie finansowego zaplecza.

Kolejnym aspektem wymagającym poprawy, podkreślanym przez ekspertów, jest potrzeba zagwarantowania żołnierzowi, który podczas wykonywania służby nabył uszczerbek na zdrowiu lub stan zdrowia pogorszył się trwale lub tymczasowo i nie pozwala mu na osiągnięcie dobrej noty sprawnościowej na testach z wychowania fizycznego, pracy na innym stanowisku – wykorzystującym potencjał wiedzy i doświadczenia (o ile stan fizyczny zdrowia na objęcie takiego stanowiska pozwoli). Aktualnie, gdy stan zdrowia ulega pogorszeniu, przeważnie dochodzi do rozwiązania kontraktu i zakończenia służby. Żołnierzom powinna też przysługiwać gwarancja możliwości przekwalifikowania się zawodowo, by w momencie różnorodnych splotów okoliczności mogli mieć możliwość znalezienia zatrudnienia w innym zawodzie, w którym wykorzystaliby wykształcenie lub nabyte uprawnienia. Zawód żołnierza prowadzi często do sytuacji, w których osoba nie jest w stanie pełnić służby – chociażby ze względu na ciężkie doświadczenia zdobyte podczas misji i konsekwencje potrzeby zmiany ze względu na ciężar psychiczny z jakim boryka się żołnierz. Środowisko pracy żołnierza, jakim jest armia polska,

powinno zatem dać mu możliwość zabezpieczenia się na wypadek konieczności zmiany tego zawodu.

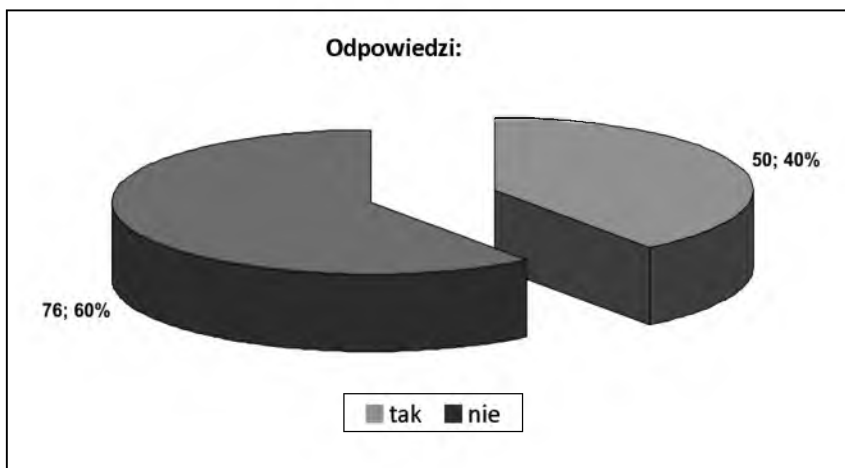
Ostatnim ważnym obszarem, który wysuwa się na główny plan modernizacji, jest potrzeba objęcia większą opieką socjalną rodzin żołnierzy, którzy zginęli w trakcie służby. Aktualnie opieka państwa nie jest wystarczająca, ogranicza się do pokrycia kosztów transportu zwłok, pogrzebu i odszkodowania, które jest zależne od wysługi lat i najczęściej stanowi kwotę niewystarczającą do pomocy rodzinie w tej krytycznej chwili. Później rodzina pozostawiona jest własnemu losowi.

ROZDZIAŁ 4

ANALIZA ZAWODU ŻOŁNIERZA ORAZ RYZYKA Z NIM ZWIĄZANE I OCENA JEGO SPOŁECZNEJ RANGI

4.1. PROBLEMATYKA STRESU BOJOWEGO

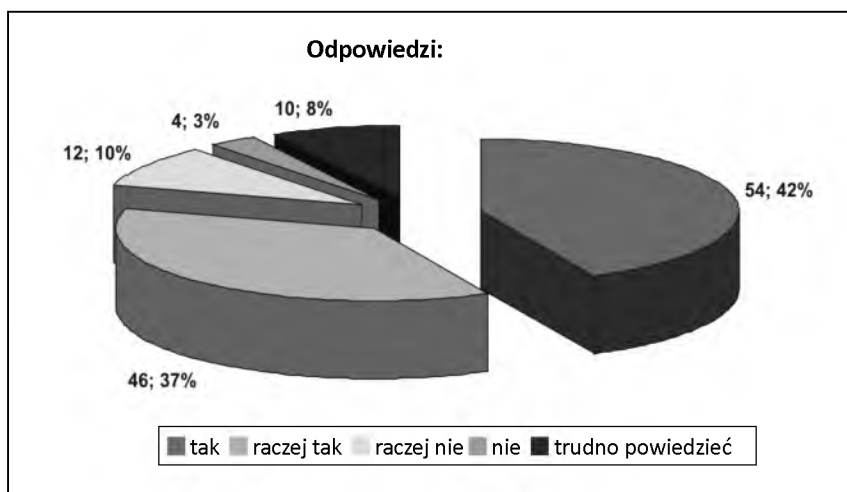
Wykres 9. Odpowiedzi badanych dotyczące narażenia na traumatyczne wydarzenia podczas służby przez zawodowego żołnierza

Źródło: badania własne.

Na tak zadane pytanie 60% respondentów zdecydowało się odpowiedzieć negatywnie, natomiast 40% respondentów doświadczyła lub była narażona na traumatyczne wydarzenie.

Wykres 10. Odpowiedzi badanych dotyczące PTSD wśród żołnierzy powracających z misji

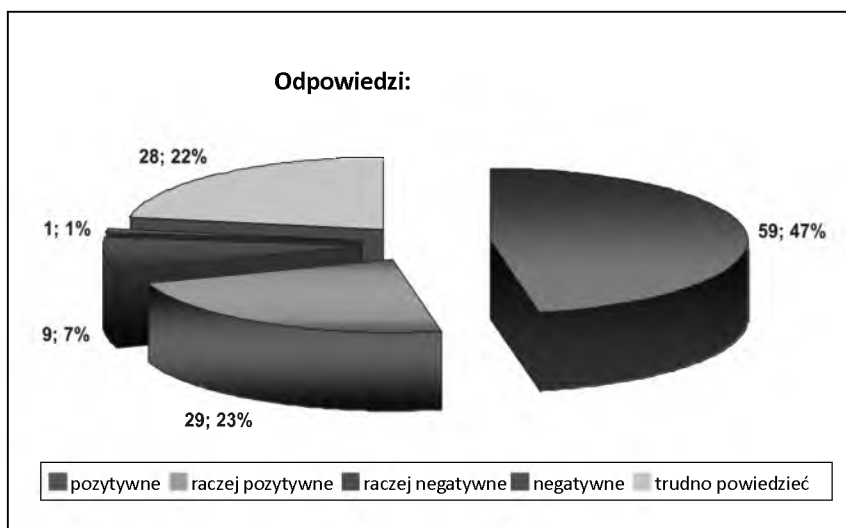

Źródło: badania własne.

Na tak sformułowane pytanie 42% respondentów uważa, że PTSD wśród żołnierzy powracających z misji jest ważnym problemem społecznym, 37% uważa, że raczej tak, 10% ankietowanych uważa, że stres bojowy wśród żołnierzy powracających z misji raczej nie jest ważnym problemem społecznym. 8% badanych uważa, że trudno im ocenić ten problem i zająć stanowisko, co znaczy, że zaznaczyło odpowiedź – trudno powiedzieć.

W tej sytuacji prawie 80% ankietowanych uznało, że problemy wynikające ze skutków stresu bojowego wśród żołnierzy powracających z misji powinny być widziane z pozycji społeczeństwa a nie tylko osoby poszkodowanej jego rodziny i najbliższego otoczenia.

Wykres 11. Odpowiedzi badanych dotyczące odczuć własnych względem żołnierzy z PTSD

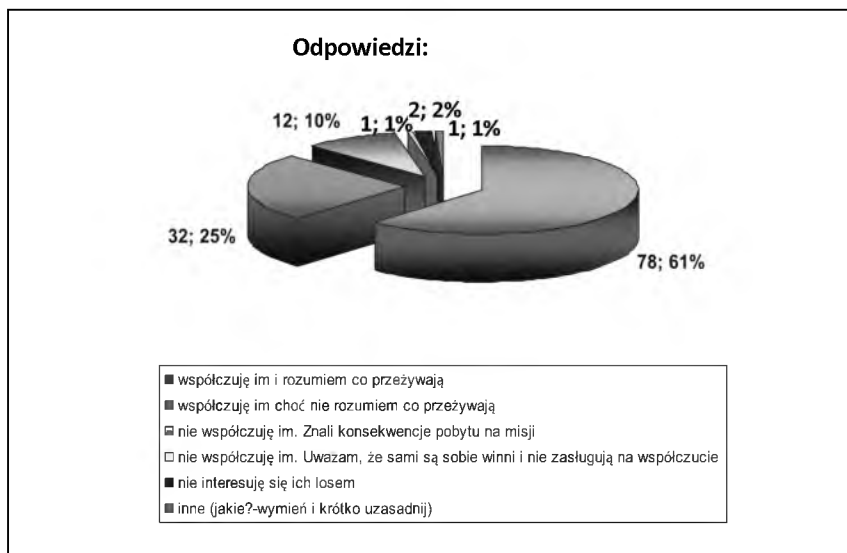

Źródło: badania własne.

Na tak zadane pytanie 47% uważa, że ich nastawienie jest pozytywne i w pełni rozumieją ich problemy, wyrażają swoje współczucie i są gotowi udzielić pomocy osobistej lub szukać innych możliwości pomocy. 23% respondentów podchodzi do problemu z pewną dozą umiarkowania, ale nastawienie jest raczej pozytywne. 22% respondentów być może z różnych niezależnych powodów wybrała odpowiedź – trudno powiedzieć. 7% respondentów posiada nastawienie do tych żołnierzy raczej negatywne, a tylko 1% respondentów ma zdecydowanie negatywne nastawienie.

Podsumowując, 70% respondentów posiada pozytywne nastawienie do żołnierzy z problemami skutków stresu bojowego, 8% populacji przychyła się do negatywnego nastawienia, natomiast dość duża grupa, bo aż 22% nie potrafiła się określić.

Wykres 12. Odpowiedzi badanych dotyczące odczuć własnych względem żołnierzy z PTSD

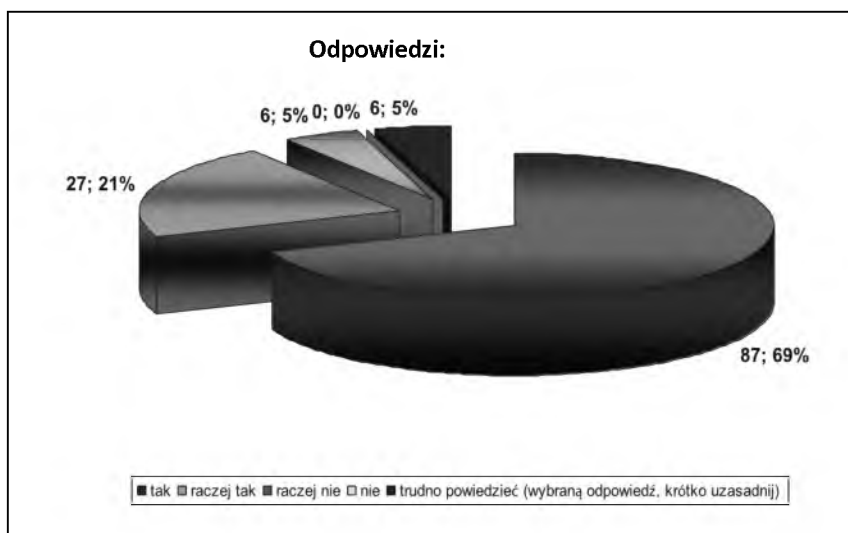

Źródło: badania własne.

W odpowiedzi na tak postawione pytanie 61% badanych stwierdziło, że współczuje im i rozumie, co przeżywają, 25% współczuje im, choć nie rozumie, co przeżywają, 10% ankietowanych nie współczuje tym żołnierzom, ponieważ przed wyjazdem na misję byli zapoznani z ewentualnymi konsekwencjami pobytu na misji. 2% respondentów nie interesuje los tych żołnierzy, 1% badanych przyznaje się do tego, że nie współczuje im, ponieważ uważają, że sami są sobie winni i nie zasługują na współczucie. 1% wskazało, że nie ma podstaw do współczucia dla człowieka, który zna warunki wyjazdu, zagrożenia dla zdrowia wynikające z pobytu, liczy się ze skutkami uszczerbku zdrowia psychicznego, a mimo wszystko decyduje się na (często), pozostawienie rodziny, aby uzyskać korzyści finansowe. W innych uzasadnieniach swoich wypowiedzi rozgraniczono wyjazdy ochotnicze od wyjazdów obowiązkowych wynikających z warunków umowy – kontraktu.

Reasumując, 86% badanych deklaruje współczucie, zrozumienie i pomoc, a 14% negatywnie odnosi się do odczuć współczucia i zrozumienia.

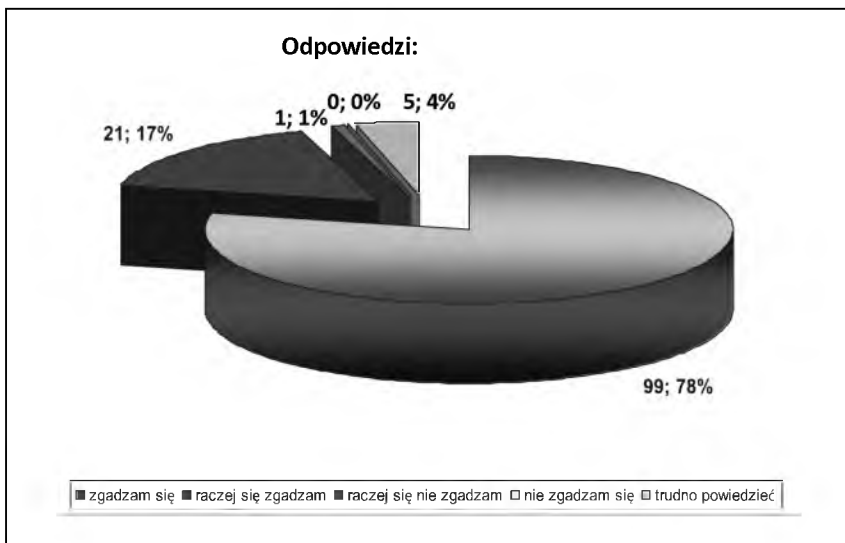
Wykres 13. Odpowiedzi badanych dotyczące szacunku społeczeństwa dla żołnierzy z syndromem PTSD

Źródło: badania własne.

Żołnierzom z syndromem PTSD należy się szacunek ze strony społeczeństwa: ku takiej odpowiedzi skłoniło się 69%, raczej tak – to odpowiedź kolejnych 21% ankietowanych. 5% ankietowanych uważa, że ze strony społeczeństwa szacunek dla żołnierzy z syndromem stresu bojowego raczej się nie należy. 5% nie potrafiło zająć stanowiska i wskazało odpowiedź – trudno powiedzieć. Nikt z badanych nie wskazał na odpowiedź – nie. W uzasadnieniach swych stanowisk wskazywano: dobrowolność wyjazdów, szukanie przygód czy zyski finansowe. Wskazywano nawet na pewne uzależnienia od wyjazdów żołnierzy, którzy na misję wyjeżdżali kolejny raz. Zasadniczym wnioskiem jest stwierdzenie, że 90% respondentów populacji uważa, że wszystkim żołnierzom i innym uczestnikom misji i operacji wojskowych, posiadającym syndrom stresu bojowego, należy się szacunek ze strony społeczeństwa.

Wykres 14. Odpowiedzi badanych dotyczące występowania syndromu PTSD i jego zrozumienia w środowisku żołnierzy biorących udział w misjach oraz ewentualnego objęcia ich fachową opieką psychologiczną

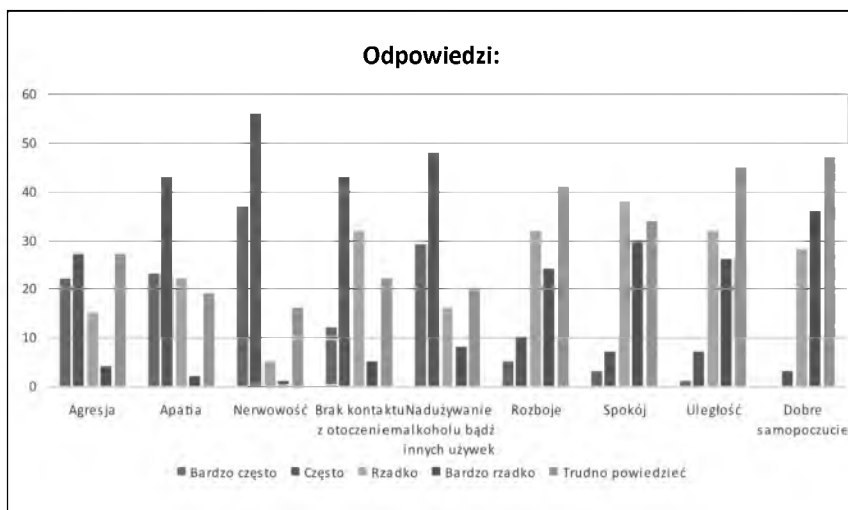

Źródło: badania własne.

Występowanie syndromu PTSD jest całkowicie zrozumiałe w środowisku żołnierzy biorących udział w misjach i powinni oni być objęci fachową opieką psychologiczną. Na tak postawiony problem 78% ankietowanych odpowiedziało – zgadzam się, 17% odpowiedziało – raczej się zgadzam. 4% nie miało zdania i zaznaczyło odpowiedź – trudno powiedzieć, 1% użyło sformułowania raczej się nie zgadzam i nikt (0%) nie użył odpowiedzi – nie zgadzam się.

Wykres 15. Odpowiedzi badanych dotyczące zachowania występującego u żołnierzy z PTSD

Źródło: badania własne.

Oto wskaźniki statystyczne najniebezpieczniejszych zachowań, które występują u żołnierzy z PTSD:

Agresja – b. często i często: 50%; rzadko i b. rzadko: 17%;

Apatia – b. często i często: 66%; rzadko i b. rzadko: 23%;

Nerwowość – b. często i często: 95%; rzadko i b. rzadko: 5%

Brak kontaktu z otoczeniem – b. często i często: 43%; rzadko i b. rzadko: 36%

Nadużywanie alkoholu, używek – b. często i często: 78%; rzadko i b. rzadko: 25%

Rozboje – b. często i często: 15%; rzadko i b. rzadko: 55%

Spokój – b. często i często: 10%; rzadko i b. rzadko: 68%

Uległość – b. często i często: 8%; rzadko i b. rzadko: 59%

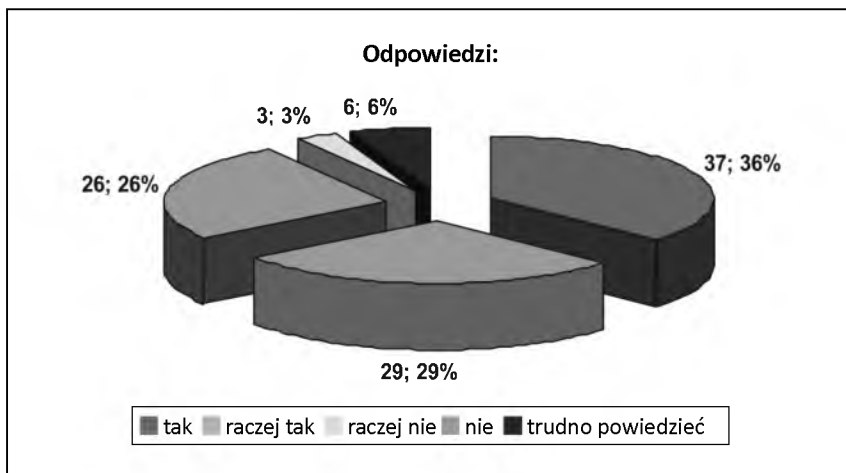
Dobre samopoczucie – b. często i często: 3%; rzadko i b. rzadko: 65%

Jak wynika z uzyskanych danych statystycznych, do najgroźniejszych zachowań jakie występują u osób z PTSD należą: agresja, apatia, nerwowość, nadużywanie alkoholu i używek, brak kontaktu z otoczeniem.

Tego rodzaju niebezpieczne zachowania bardzo często są przyczyną tragedii osobistych żołnierzy oraz członków ich rodzin. Tego typu zachowania są zasadniczym przyczynkiem do stosowania przemocy w rodzinie, rozwodów i moralnego upadku osób cierpiących i ich najbliższych.

4.2. STRES BOJOWY JAKO ZAGROŻENIE CIĄGŁOŚCI WYKONYWANIA ZAWODU

Wykres 16. Odpowiedzi badanych dotyczące objawów PTSD stanowiących zagrożenie dla otoczenia

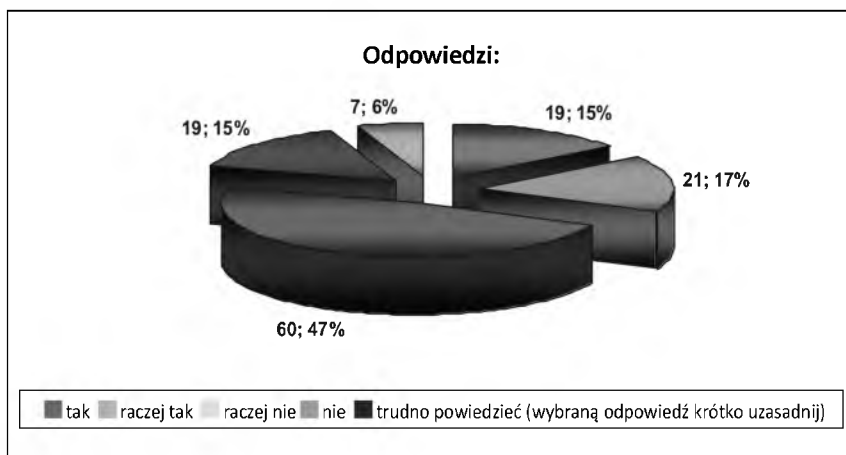

Źródło: badania własne.

Na tak postawione pytanie 26% badanych stwierdza, że żołnierze z objawami PTSD raczej nie stanowią zagrożenia dla swego najbliższego otoczenia, 29% uważa, że raczej tak, 3% uważa, że nie, 36% uważa, że tak, a 6% nie jest pewna i odpowiada – trudno powiedzieć.

Otrzymane wyniki (65%) dają podstawę do wnioskowania, że żołnierze z objawami PTSD stanowią zagrożenia dla swego najbliższego otoczenia. Trudnością jest określenie stopnia tego zagrożenia.

Wykres 17. Odpowiedzi badanych dotyczące zdolności do pełnienia funkcji w społeczeństwie oraz w środowisku pracy

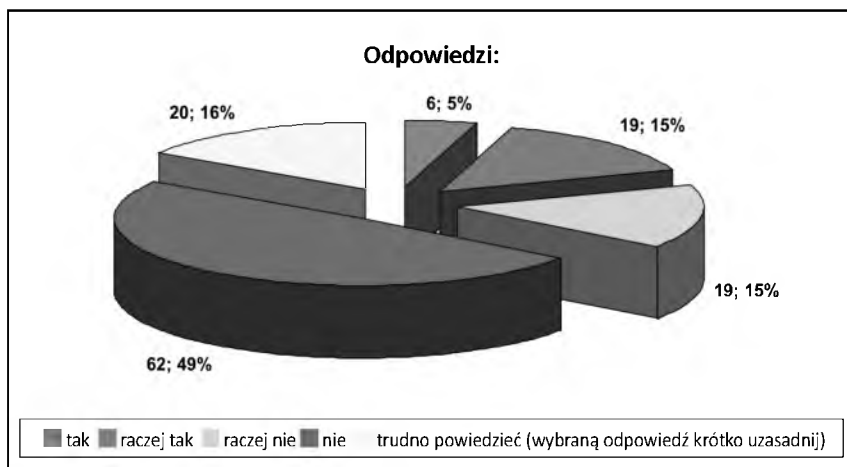
Źródło: badania własne.

Na tak postawione pytanie 17% ankietowanych udzieliło odpowiedzi – raczej tak, 15% zdecydowanie uznało, że tak, 47% badanych uważa, że raczej nie, 15% twierdzi, że nie, natomiast 6% nie potrafi lub nie zna bliżej zachowań osób, których dotknęły skutki stresu bojowego, dlatego też nie chcąc krzywdzić tych osób zdecydowały się na odpowiedź – trudno powiedzieć.

W uzasadnieniach dotyczących ról i obowiązków, które miałyby realizować osobnik, u którego stwierdzono skutki stresu bojowego, w wielu przypadkach przedstawiano wątpliwości co do pełnienia ról i odpowiedzialnych zadań w różnych grupach ludzkich. Charakterystyka zachowań i poziom ich występowania, które opracowano na podstawie treści 27 pytania, powinny automatycznie eliminować te osoby z wykonywania obowiązków i zadań przedstawionych w tym pytaniu.

Wniosek: 62% populacji uważa, że żołnierze z PTSD są niezdolni do pełnienia poniżej przedstawionych ról: w rodzinie (męża, ojca, syna), w środowisku pracy (żołnierza zawodowego – spełniającego rolę obrońcy kraju).

Wykres 18. Odpowiedzi badanych dotyczące korzystania z udostępnionych programów profilaktycznych w przypadku doznanych urazów stresu bojowego

Źródło: badania własne.

Prawie połowa (49%) próby reprezentatywnej uważa, że żołnierze i pracownicy wojska po powrocie z misji nie wyrażają chęci i nie korzystają z udostępnionych programów profilaktycznych w przypadku doznanych urazów stresu bojowego, kolejne 15% jest przekonanych, że raczej nie, 5% uważa, że tak, 15% sądzi, że raczej tak, a 16% wykorzystuje możliwość uniknięcia odpowiedzi i twierdzi, że trudno powiedzieć. Zdarzały się uzasadnienia odpowiedzi, w których na niechęć do korzystania z pomocy psychologicznej lub innej pomocy terapeutycznej wpływ miała obawa o swoją reputację, miejsce wśród kolegów, utrata pracy lub utrata szansy na kolejny wyjazd na misję. Często posługiwano się terminem „misjonarz”, „twardziel”. Spotkanie z psychologiem lub korzystanie z pomocy psychologicznej jest źle postrzegane w środowisku żołnierskim.

Z analizy wyników uzyskanych z części ankiety dotyczącej problematyki skutków stresu bojowego i zdarzeń traumatycznych, jednoznacznie wynika, że tego obszaru zagadnień nie należy unikać, lekceważyć lub uważać za mało znaczący dla problematyki obejmującej bezpieczeństwo narodowe. Badana populacja, w przedziale 60–90%, uznaje, że wszyscy poszkodowani w wyniku stresu bojowego i innych zdarzeń traumatycznych powinni być objęci opieką psychologiczną, należy im się szacunek, wszelka pomoc i współczucie od całego społeczeństwa.

Do najważniejszych opinii w wynikających z przeprowadzonych badań w tym obszarze autor zalicza przede wszystkim:

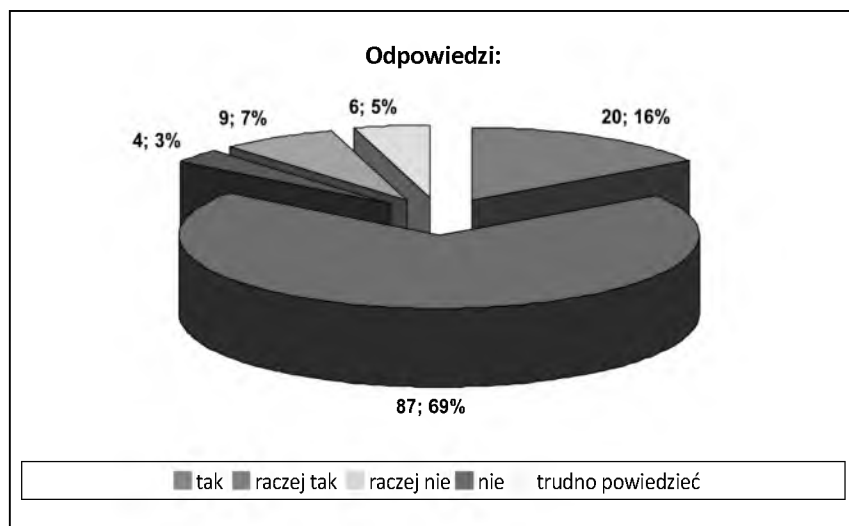
- 78% respondentów do najgroźniejszych zachowań jakie występują u osób z PTSD zalicza: agresję, apatię, nerwowość, nadużywanie alkoholu i używek oraz brak kontaktu z otoczeniem;
- 65% badanych uważa, że żołnierze z objawami PTSD stanowią zagrożenie dla swego najbliższego otoczenia. Trudnością jest określenie stopnia tego zagrożenia;

- 62% populacji uważa, że żołnierze, z PTSD są niezdolni do pełnienia poniżej przedstawionych ról: w rodzinie (męża, ojca, syna), w środowisku pracy (żołnierza zawodowego – spełniającego rolę obrońcy kraju);
- 64% próby reprezentatywnej uważa, że żołnierze i pracownicy wojska po powrocie z misji nie wyrażają chęci i nie korzystają z udostępnionych programów profilaktycznych w przypadku doznanych urazów stresu bojowego.

Analiza przedstawionych powyżej danych wskazuje jednoznacznie na możliwości wystąpienia pewnych ograniczeń zdrowotnych wśród poszkodowanych skutkami stresu bojowego w kontekście ich angażowania do realizacji obowiązków obywatela w obszarze obronności i bezpieczeństwa państwa, w przypadku wystąpienia różnego rodzaju zagrożeń. W opinii autora, uzyskane dane są danymi cząstkowymi, ale mogą wskazywać na pewne ograniczenia w zakresie gromadzenia i szkolenia rezerw osobowych na potrzeby sił zbrojnych RP, co w konsekwencji wpływa na poziom funkcjonowania systemu bezpieczeństwa narodowego państwa.

4.3. OPINIE SPOŁECZNE DOTYCZĄCE FUNKCJONOWANIA SYSTEMU BEZPIECZEŃSTWA RP

Wykres 19. Odpowiedzi badanych dotyczące poczucia bezpieczeństwa w kraju

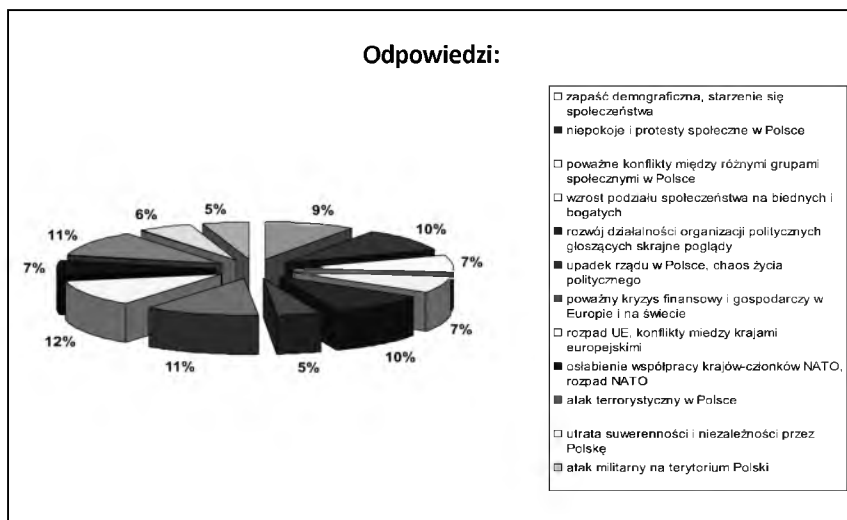
Źródło: badania własne.

W odpowiedzi na tak postawione pytanie 69% ankietowanych odpowiedziało – raczej tak, 16% swoje bezpieczeństwo wyraziło w formie – zdecydowanie tak, 7% jako odpowiedź wskazało – raczej nie, 5% ankietowanych nie wykazało zdecydowania i wskazało na – trudno powiedzieć, tylko 3% czyli 4 osoby wyrażają

swoje zaniepokojenie stanem bezpieczeństwa w Polsce i ocenia je na – zdecydowanie nie.

Reasumując można ocenić, że pozytywnie poczucie bezpieczeństwa w państwie ocenia 85% badanych. Otrzymany wynik można uznać za wysoki, a na jego poziom mogły mieć wpływ spokojne i bezpiecznie zrealizowane Światowe Dni Młodzieży w Krakowie oraz Obrady Szczytu NATO w Warszawie.

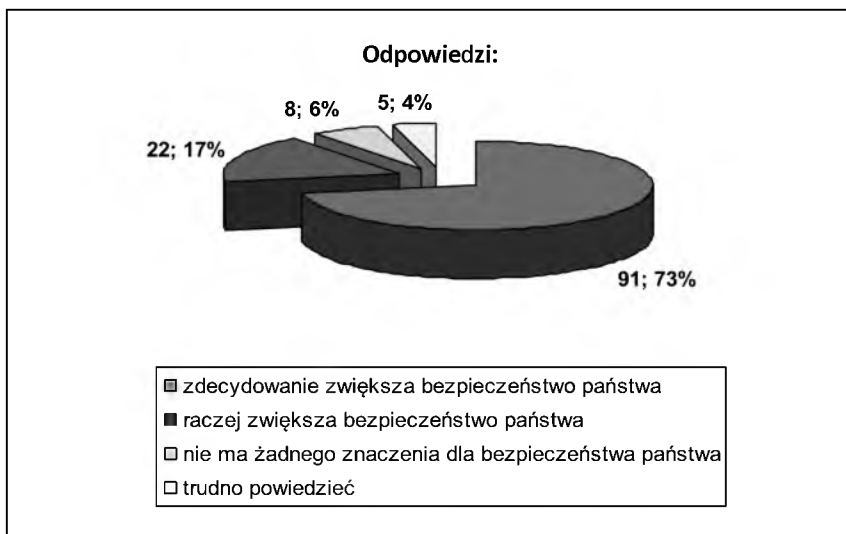
Wykres 20. Odpowiedzi badanych dotyczące zagrożeń dla bezpieczeństwa Polski

Źródło: badania własne.

Analizując otrzymane wyniki można ocenić, że przedstawione przez badacza warianty realnych zagrożeń dla bezpieczeństwa Polski zostały przez respondentów uznane prawie w jednakowym stopniu za ważne i realne. Jako najbardziej prawdopodobne zagrożenie (12%) respondentów wskazało – rozpad UE i konflikty między krajami europejskimi. Po 11% badanych opowiedziało się w sprawie poważnego kryzysu finansowego i gospodarczego w Europie i na świecie oraz ataku terrorystycznego w Polsce. Zagrożeniem dla 10% mogą być niepokoje i protesty społeczne w Polsce oraz rozwój działalności organizacji politycznych głoszących skrajne poglądy. Zapaść demograficzna i starzenie się społeczeństwa to zagrożenie dla 9% badanych. Po 7% jako zagrożenie otrzymały osłabienie współpracy krajów-członków NATO, rozpad NATO, wzrost podziału społeczeństwa na biednych i bogatych oraz poważne konflikty między różnymi grupami społecznymi w Polsce. 6% obawia się utraty suwerenności i niezależności Polski, 5% wskazuje jako zagrożenie upadek rządu, chaos życia politycznego oraz atak militarny na terytorium Polski.

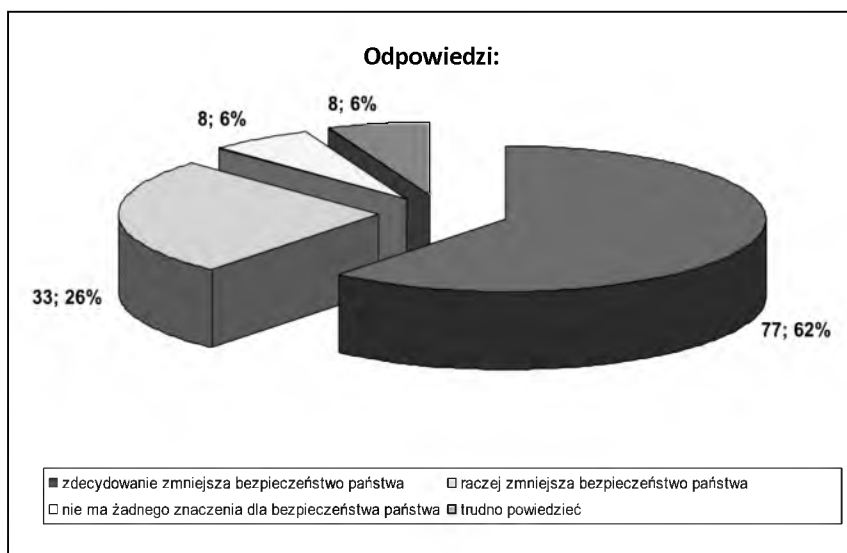
Wykres 21. Odpowiedzi badanych dotyczące rozwoju gospodarczego kraju i jego wpływu na poziom bezpieczeństwa narodowego

Źródło: badania własne.

Respondenci zdecydowanie pozytywnie ocenili takie uwarunkowania jak nowoczesna armia, sojusze militarne, funkcjonowanie systemu demokratycznego w kraju, zaufanie władzy do obywateli i obywateli do władzy oraz wysoki poziom rozwoju gospodarczego kraju. 73% badanych uznało, że zdecydowanie zwiększają one bezpieczeństwo państwa, 17% było zdania, że raczej zwiększają bezpieczeństwo państwa, według 6% badanych nie mają żadnego znaczenia dla bezpieczeństwa państwa, a tylko 4% nie miało wyrobionej opinii i stwierdziło, że trudno powiedzieć. Reasumując, można przyjąć, że 90% ankietowanych wymienione uwarunkowania uznaje za bardzo ważne dla kształtowania bezpieczeństwa państwa.

Wykres 22. Odpowiedzi badanych dotyczące wewnętrznych konfliktów społecznych i ich wpływu na poziom bezpieczeństwa państwa

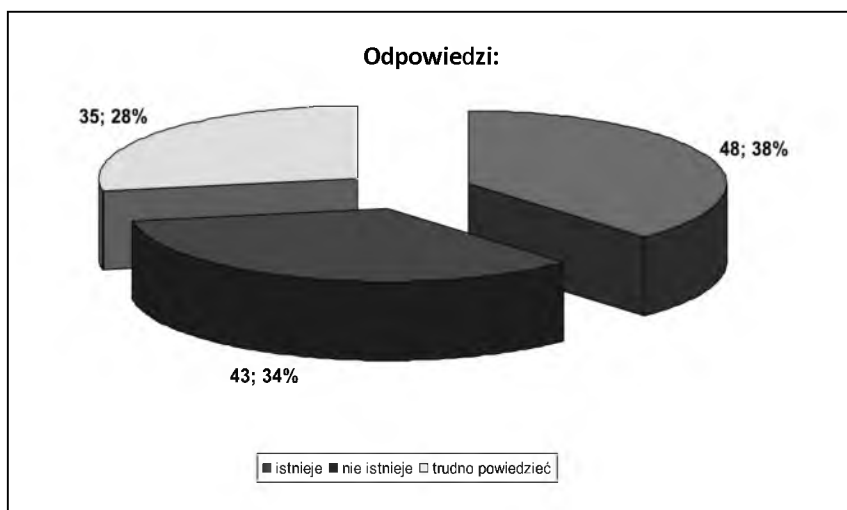

Źródło: badania własne.

Na tak postawione pytanie, w którym silne wewnętrzne konflikty społeczne, brak zaufania do władzy, słabe społeczeństwo obywatelskie, oraz słaba armia, ale trwały i pewny udział w sojuszu militarnym ma wpływ na poziom bezpieczeństwa państwa, 62% ankietowanych opowiedziało się za tym, że takie warunki zdecydowanie zmniejszają bezpieczeństwo państwa, 26% zdecydowało się na przyjęcie pozycji zdystansowanej, a po 6% respondentów zdecydowało się na odpowiedzi, że nie ma to żadnego znaczenia i trudno powiedzieć. W tej sytuacji należałoby zawierzyć grupie 62% badanych.

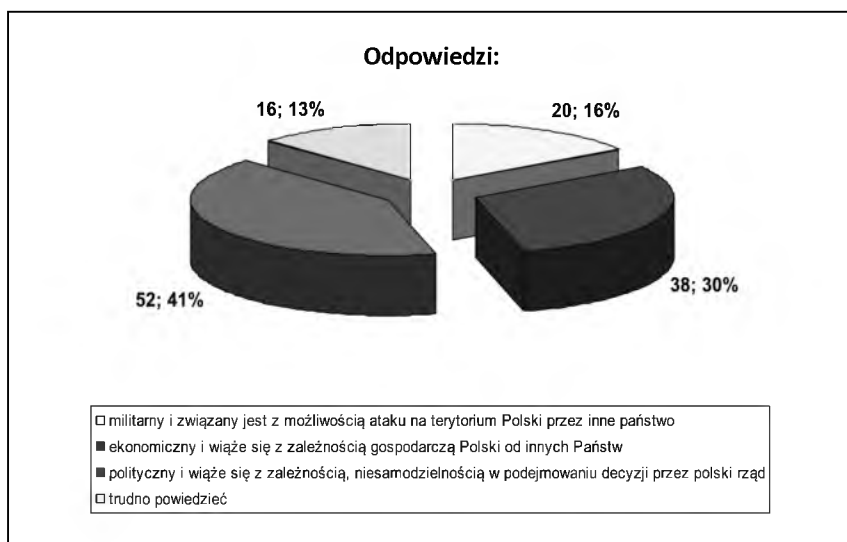
Wykres 23. Odpowiedzi badanych dotyczące aktualnej sytuacji międzynarodowej i realnych zagrożeń dla niepodległości Polski

Źródło: badania własne.

Na istnienie lub nie istnienie w aktualnej sytuacji międzynarodowej realnego zagrożenia dla niepodległości Polski, przy tej ilości podanych możliwości odpowiedzi, grupa podzieliła się na prawie trzy równe części. Na wyrażenie pozytywnej opinii o realnej możliwości zaistnienia zagrożenia dla niepodległości Polski zdecydowało się 38% co stanowiło 48 badanych, o nie istnieniu takiego realnego zagrożenia wypowiedziało się 34% respondentów, czyli 43 osoby, natomiast trudności z oceną aktualnej sytuacji, w której mogłyby zaistnieć przesłanki do powstania takich zagrożeń miało 28% badanych, co stanowiło 35 osób.

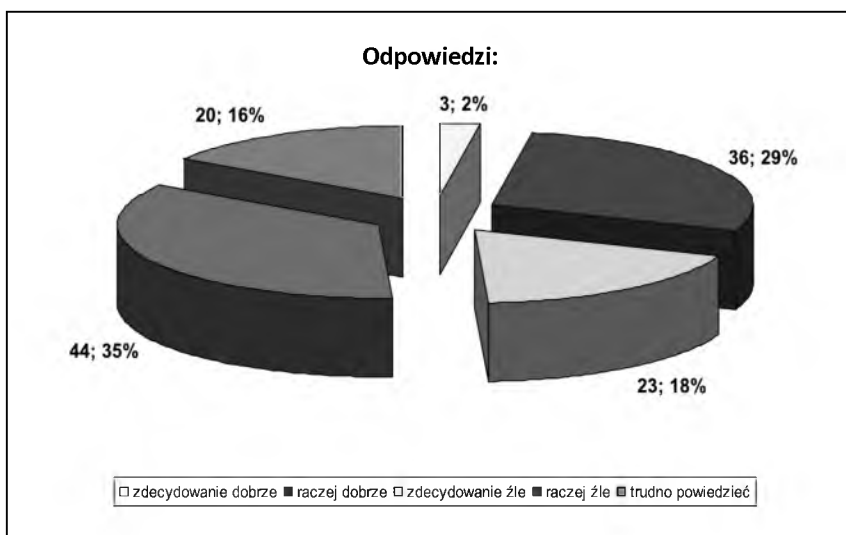
Wykres 24. Odpowiedzi badanych dotyczące ewentualnych zagrożeń dla suwerenności i niepodległości Polski

Źródło: badania własne.

Na tak sformułowane pytanie 41% odpowiedziało, że zagrożenie dla suwerenności, niepodległości Polski ma przede wszystkim charakter polityczny i wiąże się z zależnością, niesamodzielnością w podejmowaniu decyzji przez polski rząd. 30% uważa, że zagrożenie dla suwerenności, niepodległości Polski ma przede wszystkim charakter ekonomiczny i wiąże się z zależnością gospodarczą Polski od innych Państw. 16% respondentów przyznało, że ewentualne zagrożenie dla suwerenności, niepodległości Polski ma przede wszystkim charakter militarny i związane jest z możliwością ataku na terytorium Polski przez inne państwo, natomiast grupa 13% badanych nie potrafiła zdecydować się na wiążącą odpowiedź.

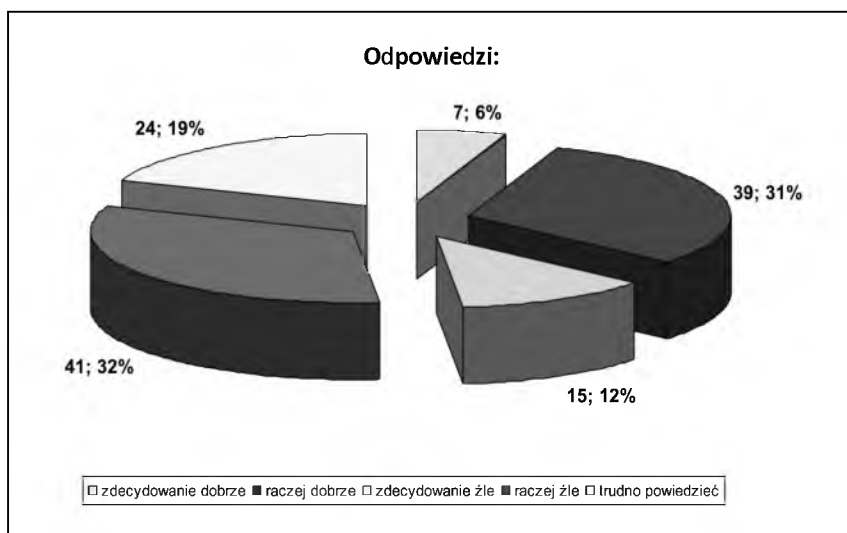
Wykres 25. Odpowiedzi badanych dotyczące przygotowania do działań na wypadek ataku terrorystycznego ze strony innych państw

Źródło: badania własne.

W odpowiedzi na to, czy Polska jest dobrze czy też źle przygotowana do działania na wypadek ataku terrorystycznego lub ataku militarnego ze strony innych państw, zaskakująco nisko, bo tylko 2% badanych jest zdania, że polska jest zdecydowanie dobrze przygotowana na tego typu zagrożenia i działania, 16% nie potrafi odpowiedzieć na to pytanie i uznaje, że najwłaściwiej jest zdecydować się na – trudno powiedzieć. 18% populacji ocenia, że zdecydowanie źle jesteśmy przygotowani do tego rodzaju działań, raczej dobrze, tak ocenia 29% badanych, a raczej źle – 35% badanych. Dwie ostatnie wartości, czyli 29% i 35% wskazuje na wielkie wątpliwości, co do przygotowania Polski do działania w warunkach tego rodzaju zagrożeń. A gdy do wartości 35% dodamy 18% populacji, która zdecydowanie negatywnie ocenia nasze możliwości to powyższe wskazuje na to, że 53% respondentów nie ma żadnych pewności, co do naszych możliwości prowadzenia działań obronnych.

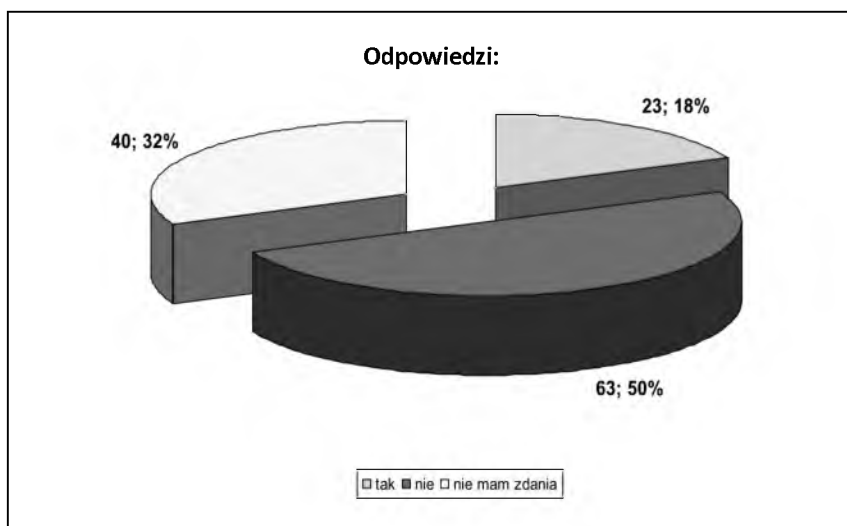
Wykres 26. Odpowiedzi badanych dotyczące przygotowania na wypadek katastrofy ekologicznej lub klęski żywiołowej

Źródło: badania własne.

Na pytanie czy Polska jest dobrze, czy też źle przygotowana na wypadek katastrofy ekologicznej lub klęski żywiołowej ankietowani odpowiadają, że zdecydowanie dobrze, w 6%, co przy próbie 126 osób stanowi tylko 7 badanych. Na bardzo niską ocenę i odpowiedź „zdecydowanie źle” zdecydowało się 12% badanych, czyli 15 osób, natomiast „raczej źle” oceniło 32%, co stanowi 41 osób. Można uznać, że pozytywnie przygotowanie Polski do działania na wypadek katastrofy ekologicznej lub klęski żywiołowej ocenia 31% ankietowanych, natomiast zdania nie ma 19% badanych.

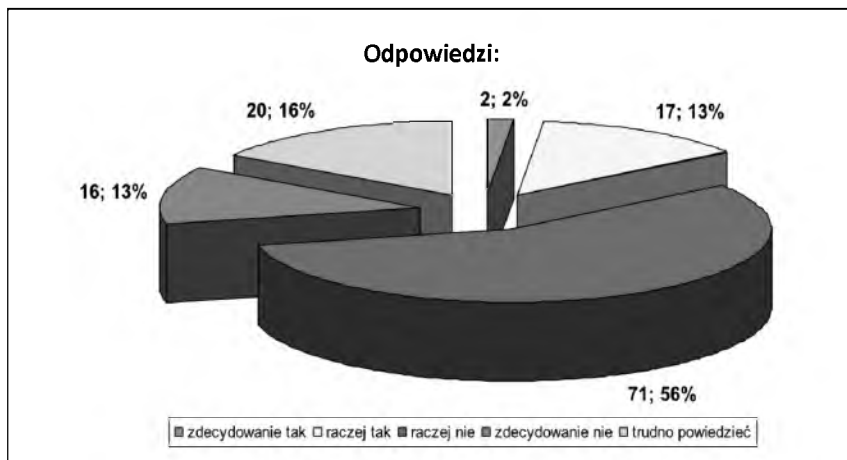
Wykres 27. Odpowiedzi badanych dotyczące misji wojskowej w Iraku i Afganistanie

Źródło: badania własne.

Na tak postawione pytanie dokładnie 50% (63 osoby) respondentów opowiedziało się za odpowiedzią – nie, tylko 18% odpowiedziało – tak, co świadczyć może o pełnej akceptacji udziału naszych sił zbrojnych w działaniach wojskowych poza granicami kraju w ramach sojuszu wojskowego i zobowiązań sojuszniczych na rzecz stabilizowania i umacniania bezpieczeństwa międzynarodowego. 32% ankietowanych (40 osób) stwierdziło, że w tej sprawie nie ma zdania. Biorąc pod uwagę wielkość grupy, można pokusić się o ocenę takiego niezdecydowania. Być może wypowiedzi ekspertów bardziej przybliżą ten problem.

Wykres 28. Odpowiedzi badanych dotyczące poczucia bezpieczeństwa

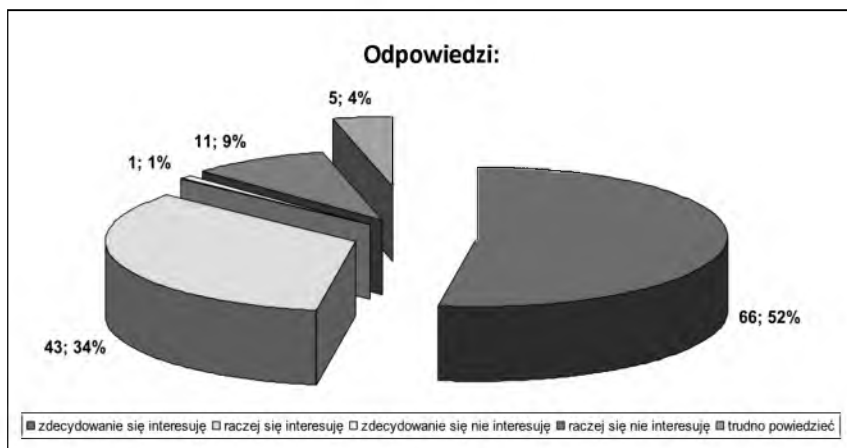

Źródło: badania własne.

Ponad połowa badanych, czyli 56% (71 osób) odpowiada, że „raczej nie”, 13% twierdzi, że „zdecydowanie nie”, kolejne 13% decyduje się na odpowiedź „raczej tak”, 16% to grupa badanych, którym trudno się zdecydować i wybierają odpowiedź „trudno powiedzieć”. Tylko 2% badanych daje odpowiedź bardzo pozytywną i twierdzi, że zdecydowanie bezpieczniej czuje się obecnie niż rok temu.

Takie wyniki nie sprzyjają pozytywnej ocenie naszego bezpieczeństwa. W dalszym ciągu dość duża grupa nie posiada pewności, co do bezpieczeństwa państwa i poczucia bezpieczeństwa osobistego w państwie.

Wykres 29. Odpowiedzi badanych dotyczące aktualnej sytuacji Sił Zbrojnych RP

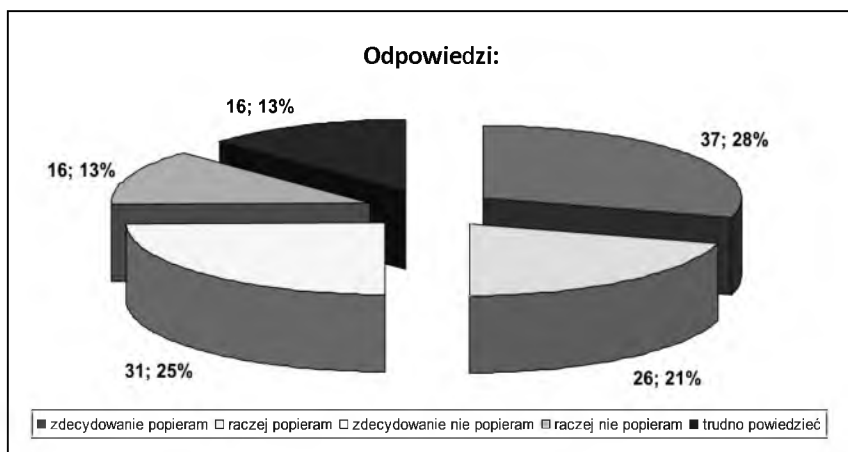

Źródło: badania własne.

W sytuacji ogromnych zmian zachodzących w siłach zbrojnych naszego państwa, wśród wybranej celowo próby badawczej tylko 1% czyli 1 osoba stwierdziła, że nie interesuje się aktualną sytuacją w siłach zbrojnych. Natomiast 52% (66 osób) potwierdza swe zainteresowanie wszelkimi zmianami i sposobami jej realizacji. Kilku respondentów (6 osób) uzupełniało dodatkowymi zapisami swoje uwagi, spostrzeżenia i zaniepokojenia, związane właśnie ze sposobami realizacji podejmowanych decyzji. 34% (43 osoby) oświadcza, że raczej się interesuje problemami i zmianami zachodzącymi w siłach zbrojnych. 9% respondentów przyznaje się do braku zainteresowania tą problematyką, a 4% (5 osób) nie potrafi się określić i odpowiada „trudno powiedzieć”.

Pozytywnym zjawiskiem w tej próbie badawczej jest to, że 86% badanych potwierdza swoje duże zainteresowanie problemami i zmianami zachodzącymi w siłach zbrojnych.

Wykres 30. Odpowiedzi badanych dotyczące zawieszenia obowiązkowego poboru wojskowego do służby wojskowej i zastąpienie go służbą żołnierzy zawodowych

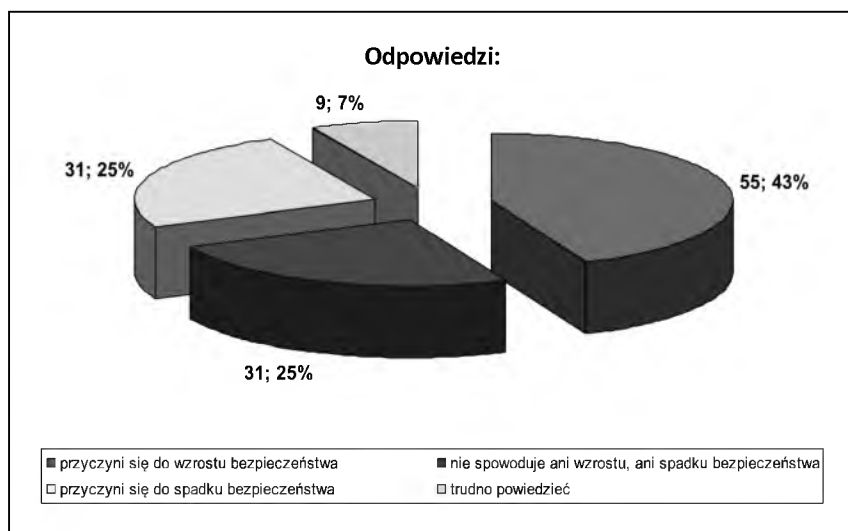

Źródło: badania własne.

Na tak sformułowane pytanie i zaproponowane możliwości odpowiedzi 28% ankietowanych zdecydowanie poparło tą decyzję i dało odpowiedź – zdecydowanie popieram, natomiast 25% opowiedziało się po stronie przeciwnej dając odpowiedź – zdecydowanie nie popieram. 21% badanych przychyliło się do zawieszenia obowiązkowego poboru wojskowego do służby wojskowej i zastąpienia go służbą żołnierzy zawodowych, natomiast 13% nie popiera tej decyzji i 13% określa swoje stanowisko jako niejednoznaczne, odpowiadając „trudno powiedzieć”.

Reasumując prawie połowa badanych (49%) popiera przyjęte rozwiązania dotyczące zawieszenia obowiązkowego poboru wojskowego do służby wojskowej i zastąpienia go służbą żołnierzy zawodowych.

Wykres 31. Odpowiedzi badanych dotyczące stworzenia armii żołnierzy zawodowych i jej wpływu na poziom bezpieczeństwa kraju

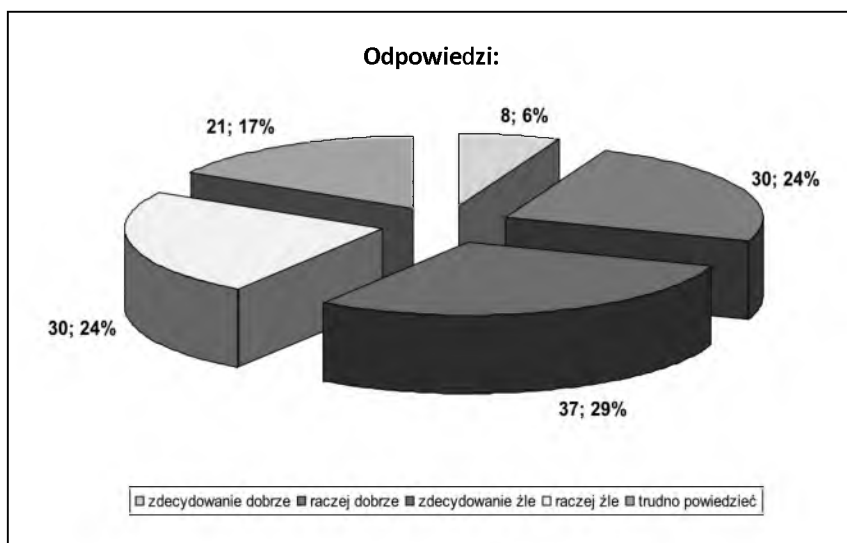

Źródło: badania własne.

Według opinii badanych, po stworzeniu armii składającej się tylko z żołnierzy zawodowych, 43% badanych uważa, że takie rozwiązanie przyczyni się do wzrostu poziomu bezpieczeństwa kraju. Po 25% respondentów ocenia, że przyczyni się to do spadku bezpieczeństwa, oraz że nie spowoduje to ani wzrostu, ani spadku bezpieczeństwa. Tylko 7% ankietowanych było niezdecydowanych. Analiza tak przedstawionych odpowiedzi wskazuje na trudności w jednoznacznej ocenie armii składającej się tylko z żołnierzy zawodowych i zapewnienia przez nią odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa kraju.

Wykres 32. Odpowiedzi badanych dotyczące współczesnej działalności Sił Zbrojnych RP

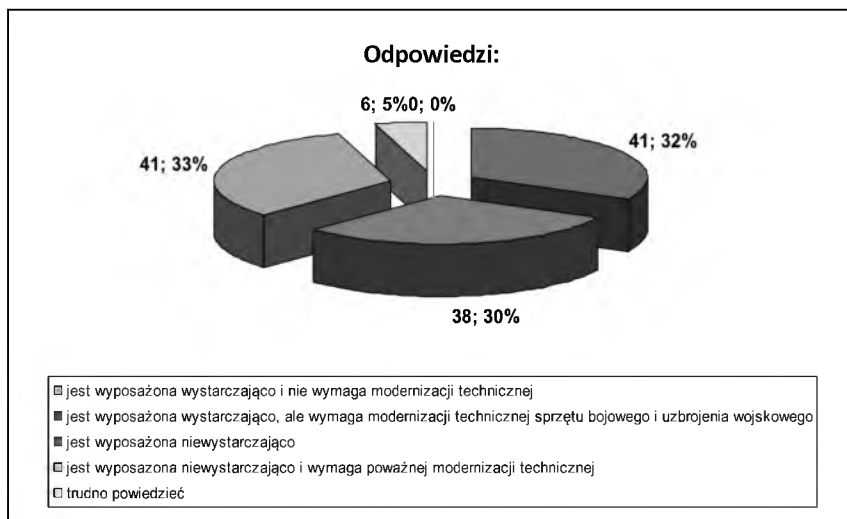

Źródło: badania własne.

Opinie na temat zarządzania siłami zbrojnymi RP podzieliły się na trzy zasadnicze grupy. Najwięcej respondentów, bo 29%, zarządzanie siłami zbrojnymi RP oceniło jako zdecydowanie złe, 24% jako raczej złe, 24% dotychczasowe zarządzanie siłami zbrojnymi RP ocenia na poziomie raczej dobrym, a 17% nie ma na ten temat zdania.

Tylko 6% badanej populacji jest zdania, że siły zbrojne RP są zarządzane zdecydowanie dobrze.

Wykres 33. Odpowiedzi badanych dotyczące modernizacji wyposażenia armii

Źródło: badania własne.

Na tak sformułowane pytanie 33% respondentów uznało, że polska armia jest wyposażona niewystarczająco i wymaga poważnej modernizacji technicznej, 32% uważa, że jest wyposażona wystarczająco, ale wymaga modernizacji technicznej sprzętu bojowego i uzbrojenia wojskowego, 30% badanych zdecydowanie stwierdza, że polska armia jest wyposażona niewystarczająco, tylko 5% ankietowanych nie potrafiło ocenić poziomu wyposażenia i uzbrojenia wojskowego, dlatego zdecydowało się na odpowiedź „trudno powiedzieć”. Nikt z badanej próby nie stwierdził, że polska armia jest wyposażona wystarczająco i nie wymaga modernizacji technicznej.

Podsumowując, 95% respondentów wskazuje na potrzebę doposażenia polskiej armii w sprzęt i uzbrojenie wojskowe i realizacji przedsięwzięć związanych z modernizacją techniczną aktualnie posiadanego przez siły zbrojne RP sprzętu i uzbrojenia wojskowego.

Analiza uzyskanych wyników w części dotyczącej oceny funkcjonowania systemu bezpieczeństwa narodowego wskazuje wyraźnie na dwa obszary, które mają decydujące znaczenie dla jego funkcjonowania. Do pierwszego obszaru można zaliczyć wskaźnik poczucia bezpieczeństwa i ewentualnych zagrożeń natomiast drugim obszarem jest ocena funkcjonowania i przygotowania do działania Sił Zbrojnych RP jako jednego z trzech (ale najważniejszego) podsystemu Systemu Obronnego Państwa. Z oceny badanych wynika, że 85% uznaje Polskę, jako państwo bezpieczne, a 5–12% zauważa realne zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa.

Zasadnicze wnioski:

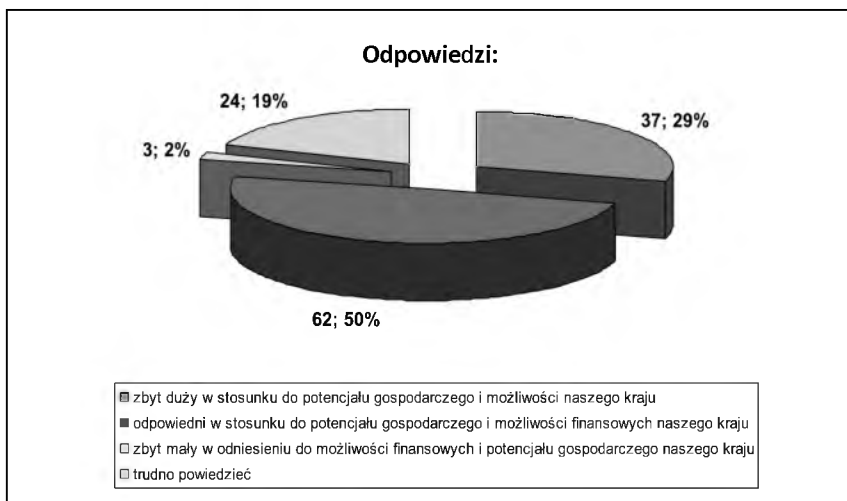
- 90% badanych uważa, że podstawą bezpieczeństwa państwa jest nowoczesna armia i pewne sojusze militarne;

- 95% wskazuje na potrzebę modernizacji technicznej i doposażenie armii;
- 53% badanej populacji uważa, że Polska jest niezdolna do samodzielnego prowadzenia działań obronnych;
- 6% pozytywnie ocenia możliwości państwa do zapobiegania i usuwania skutków zagrożeń naturalnych i terrorystycznych;
- 6% badanych jest zdania, że siły zbrojne RP SA dobrze zarządzane.

Reasumując, powyższe dane dotyczące ocenianych obszarów w podsystemie jednoznacznie wskazują, że funkcjonowanie systemu bezpieczeństwa narodowego nie gwarantuje zbyt wysokiego poziomu i płynności działania w przypadkach zagrożeń bezpieczeństwa narodowego. W ocenie respondentów, aby osiągnąć zakładany poziom funkcjonowania systemu bezpieczeństwa narodowego należy w jak najkrótszym terminie wprowadzić zakładane zmiany w jego wszystkich obszarach funkcjonowania.

4.4. WPŁYW ŚRODOWISKA ZEWNĘTRZNEGO NA STAN BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO

Wykres 34. Odpowiedzi badanych dotyczące udziału Polskich Sił Zbrojnych w operacjach wojskowych w Iraku i Afganistanie

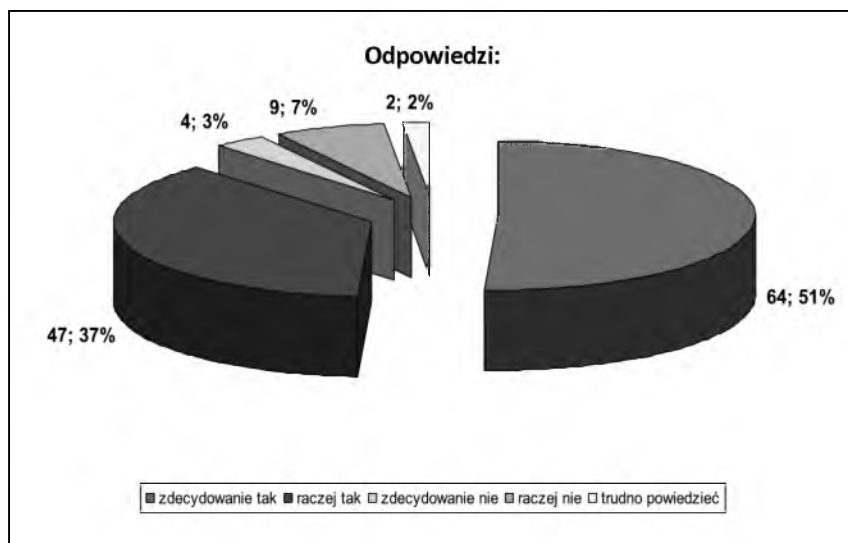

Źródło: badania własne.

W odpowiedzi na pytanie dotyczące oceny udziału Polskich Sił Zbrojnych w operacjach wojskowych w Iraku czy Afganistanie w odniesieniu do potencjału gospodarczego i możliwości finansowych naszego kraju w zasadzie uzyskano dwie przeciwstawne odpowiedzi. W pierwszej, 50% ankieterowanych stwierdziło, że nasz udział był odpowiedni w stosunku do potencjału gospodarczego i możliwości finansowych naszego kraju, a w drugiej 29% uważa, że był on zbyt duży

w stosunku do potencjału gospodarczego i możliwości naszego kraju, 19% badanych miało trudności w określeniu swego stanowiska i zdecydowało się na odpowiedź „trudno powiedzieć”. Tylko 2% uważa, że ten udział był zbyt mały w odniesieniu do możliwości finansowych i potencjału gospodarczego naszego kraju. Zastanawiające jest to, że prawie 1/5 populacji zdecydowała się na odpowiedź „trudno powiedzieć”.

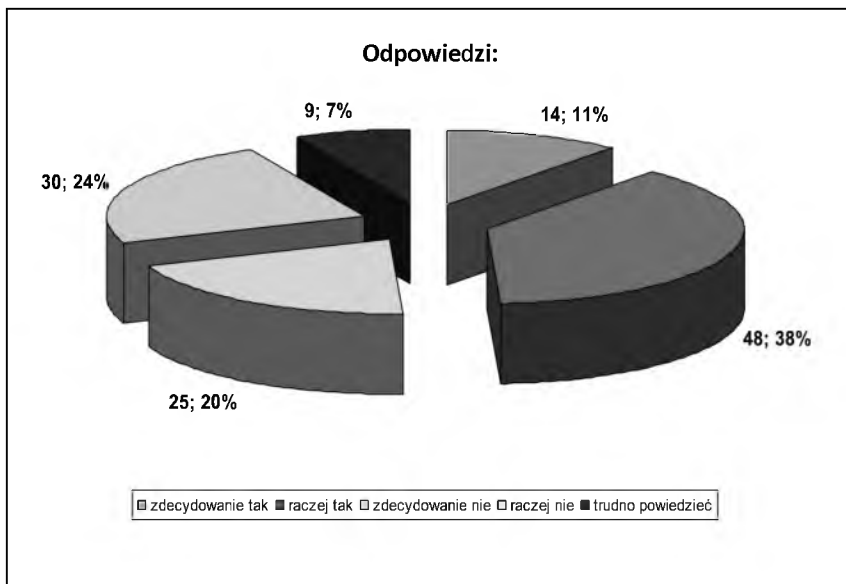
Wykres 35. Odpowiedzi badanych dotyczące korzyści Polski wynikających z udziału w trzech misjach wojskowych poza granicami kraju

Źródło: badania własne.

Odpowiadając na tak sformułowane pytanie, czy Polska odniosła korzyści wojskowe – w wyszkoleniu żołnierzy, doświadczeniu dowódców, wyposażeniu w sprzęt na podstawie doświadczeń wynikających z udziału w misjach wojskowych w Iraku i Afganistanie, ponad połowa (51%) respondentów uznała, że tego typu korzyści zdecydowanie osiągnęliśmy, 37% uważa, że raczej tak, 7% negatywnie ocenia osiągnięte korzyści w tym zakresie, 3% wypowiedziało się negatywnie w sposób zdecydowany i tylko 2% nie zajęło stanowiska w tej sprawie. W podsumowaniu należy stwierdzić, że 88% ankietowanych uznało osiągnięte korzyści za pozytywne, a tylko 10% oceniło je negatywnie.

Wykres 36. Odpowiedzi badanych dotyczące korzyści polityczne Polski na arenie międzynarodowej wynikających z udziału w3 misjach wojskowych poza granicami kraju

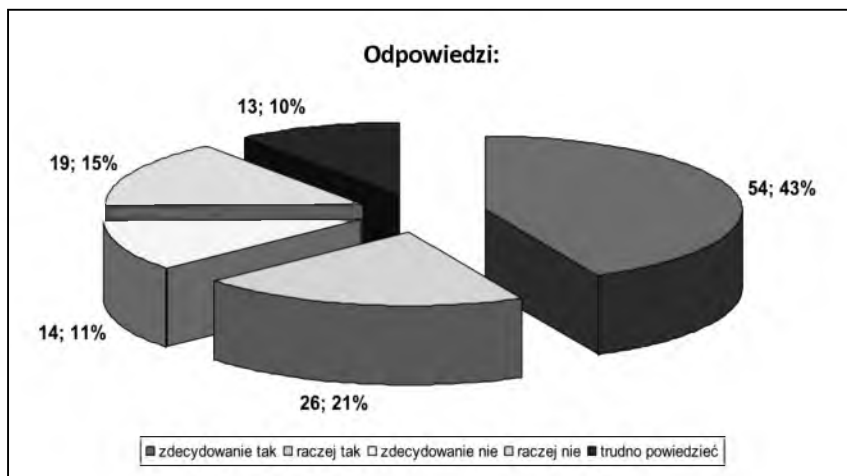

Źródło: badania własne.

W odniesieniu do treści powyższego pytania, 11% badanych uważa, że Polska odniosła i w dalszym ciągu odnosi korzyści polityczne na arenie międzynarodowej w związku z zaangażowaniem naszego państwa w operacje/misje wojskowe w Iraku i Afganistanie. 38% uważa, że raczej tak, 20% stoi na stanowisku, że zdecydowanie nie, 24% uważa, że raczej nie, a 7% populacji zdecydowało się nie określać swego stanowiska.

Taki układ procentowy odpowiedzi skłania do podjęcia następującego wniosku. W tej kwestii próba badawcza podzieliła swe stanowisko prawie na pół: 49% oceniło nasze korzyści pozytywnie, a 44% negatywnie.

Wykres 37. Odpowiedzi badanych dotyczące utworzenia Wojsk Obrony Terytorialnych

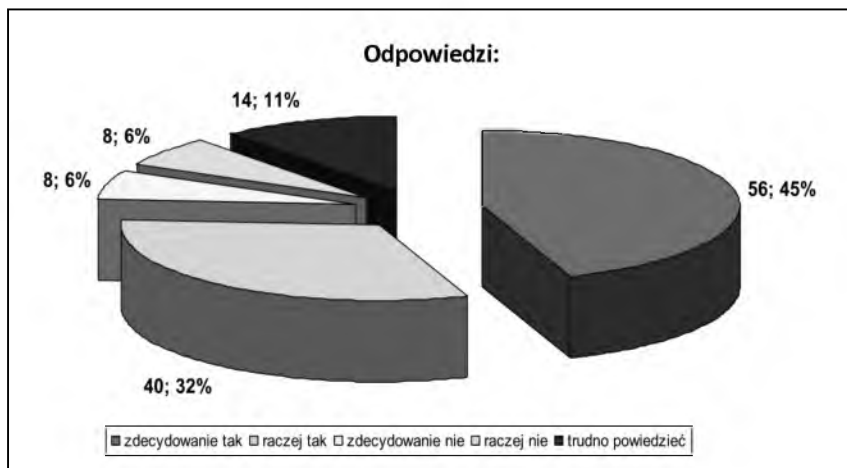

Źródło: badania własne.

Decyzja o utworzeniu Wojsk Obrony Terytorialnej została pozytywnie oceniona przez 43% badanych, 21% uważa, że raczej tak, 15% zdecydowało się na odpowiedź „raczej nie”, 11% uważa, że zdecydowanie nie, a 10% zaznaczyło odpowiedź „trudno powiedzieć”.

Za utworzeniem Wojsk Obrony Terytorialnej było 64% ankietowanych a przeciw było 26% badanych.

Wykres 38. Odpowiedzi badanych dotyczące zwiększenia stanu osobowego Sił Zbrojnych RP

Źródło: badania własne.

Podjęcie decyzji o ewentualnym zwiększeniu stanu osobowego Sił Zbrojnych RP spotkało się z poparciem 45% ankietowanych, 32% opowiada się za zwiększeniem stanu osobowego armii, 6% uważa, że zdecydowanie stan osobowy armii nie powinien być zwiększony, kolejne 6% decyduje się na odpowiedź „raczej nie” i 11% zdecydowało się odpowiedzieć w formie „trudno powiedzieć”.

Reasumując, 77% badanej populacji jest za zwiększeniem stanu osobowego Sił Zbrojnych RP a 12% uważa, że nie i 11% nie ma zdania, lub trudno określić jej swoje stanowisko.

Analiza i ocena wyników badań oparta jest o wyniki uzyskane z ankiety – kwestionariusza i dwóch wywiadów eksperckich. Dla sprawniejszego przygotowania i zweryfikowania zebranych wyników ankiet – kwestionariusz i kwestionariusz wywiadu zostały podzielone na panele tematyczne, wzajemnie się pokrywające. W ten sposób autor może dokonać analizy porównawczej poszczególnych pytań, pytań szczególnie ważnych w określonym panelu lub grupy pytań, które decydują o ocenie wybranego obszaru porównawczego. Problematykę z poszczególnych paneli ocenili: ankietowani, ekspert wywiadu sformalizowanego („S”), ekspert wywiadu pogłębionego – swobodnego (IDI). W miarę możliwości, dla porównania wykorzystano dostępne komunikaty Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS).

PANEL TEMATYCZNY DOTYCZĄCY OCENY BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA I ZAGROŻEŃ BEZPIECZEŃSTWA

Poczucie bezpieczeństwa

Opinia ankietowanych: 85% badanej próby ocenia, że Polska jest krajem bezpiecznym;

Opinia eksperta „S”: Polska jest krajem bezpiecznym, ale tylko w rzetelnym i wiarygodnym sojuszu z jednoczesnym unowocześnianiem i modernizowaniem własnych sił zbrojnych;

Opinia eksperta „IDI”: Polska jest krajem bezpiecznym i musi przyspieszyć realizację zakupów uzbrojenia i sprzętu wojskowego. Ważnym elementem jest posiadanie wyszkolonych rezerw osobowych i realne nadrobienie zaległości w tym zakresie.

Opinia CBOS: W 2014 roku 70% Polaków uznało, że Polska jest dziś krajem bezpiecznym, a 28% było przeciwnego zdania¹.

Realne zagrożenie dla Polski

Opinia ankietowanych: 12% uznało, że może to być rozpad UE i konflikty między krajami europejskimi;

Opinia eksperta „S”: ekspansywna polityka Rosji, nieprzewidywalność działań i reakcji USA, próba włączenia NATO do rozwiązywania tych problemów;

¹ <http://wiadomosci.onet.pl/kraj/sondaz-cbos--dla-bbn-polska-ceniona-jako-kraj-bezpieczny/rbn49> [dostęp: 22.12.2014 r.].

Opinia eksperta „IDI”: próby wyjścia z UE kolejnych państw, niepewna sytuacja po wyborach w Niemczech i Francji, obawy o Iran, zabezpieczenie południowej i wschodniej flanki NATO;

Opinia CBOS: zdaniem respondentów CBOS zagrożeń należy upatrywać w sytuacji wewnętrznej; 51% – zapaść demograficzna, 48% – złe warunki życia a 35% – wybuchy protestów społecznych i niepokoju².

Udział polski w misjach w Iraku i Afganistanie

Opinia ankietowanych: 50% ankietowanych odpowiedziało nie;

Opinia eksperta „S”: z punktu widzenia sojuszniczego zasadne, ze względu na doświadczenia wojskowe korzystne, ale i kosztowne;

Opinia eksperta „IDI”: każdy sojusz lub umowa koalicyjna jest zobowiązaniem wobec koalicjanta/sojusznika, poniesione koszty duże, efekty ekonomiczne dla kraju żadne, pomoc humanitarna i cywilno-wojskowa w ramach CIMIC wymierna, należy dodać koszty zdrowotne i społeczne, jakie poniosły rodziny żołnierzy i pracowników cywilnych. Biorąc pod uwagę przyszłość, udział Polski w misji był słuszny.

Opinia CBOS: 16% pytanym wierzyło, że wysłanie polskich żołnierzy do Iraku i Afganistanu służy bezpieczeństwu Polski, 31% uważa, że nie miało to znaczenia dla bezpieczeństwa naszego kraju³.

Realne zagrożenie niepodległości Polski

Opinia ankietowanych: 38% ocenia, że nie istnieje, 34% uważa, że realne zagrożenie istnieje;

Opinia eksperta „S”: nie istnieje realne zagrożenie dla niepodległości Polski;

Opinia eksperta „IDI”: realne zagrożenie nie istnieje, lecz pozostawanie w takim poczuciu sprzyja jego realności, zasadą jest wyprzedzać i odpowiednio wcześniej rozpoznawać i reagować na wszelkie przesłanki zagrożeń;

Opinia CBOS: 74% respondentów uważa, że niepodległość Polski nie jest obecnie zagrożona, a 16% wskazuje to zagrożenie⁴.

PANEL TEMATYCZNY DOTYCZY: SIŁ ZBROJNYCH RP

Zawieszenie obowiązkowego poboru wojskowego i zastąpienie go służbą żołnierzy zawodowych

Opinia ankietowanych: 49% popiera zawieszenie obowiązkowej służby zasadniczej, i zastąpienie go służbą żołnierzy zawodowych;

Opinia eksperta „S”: decyzję popiera, ale widzi potrzebę zreformowania lub przyjęcia nowego systemu szkolenia dla potrzeb rezerw osobowych zasilających siły zbrojne w razie potrzeb ich uzupełnienia;

² <http://wpolityce.pl/polityka/161521-prawie-60-polakow-uwaza-ze-polskie-sily-zbrojne-sa-w-stanie-zapewnic-nam-bezpieczenstwo-z-raportu-wynika-ze-polacy-bardziej-wierza-w-sile-zolnierskiego-ducha-niz-sprzetu-bojowego> [dostęp: 9.07.2013 r.].

³ <http://wiadomosci.onet.pl/kraj/respodenci-cbos-polska-jest-krajem-bezpiecznym/g9915>.

⁴ *Ibidem*.

Opinia eksperta „IDI”: decyzja pozytywna w kontekście unowocześniania i modernizowania sił zbrojnych, niezbędne jest przygotowanie, wprowadzenie w życie i bezwzględna realizacja szkolenia rezerw osobowych na uzupełnienie sił zbrojnych. Stan aktualny rezerw nie zaspakaja potrzeb w wielu uwarunkowaniach, np. nowoczesnego sprzętu, wymogów współczesnego pola walki i innych wymagań interoperacyjnych w ramach sojuszniczego współdziałania. Należy pamiętać, że potrzeby rezerw osobowych to nie tylko szeregowi zawodowi to również dowódcy.

Opinia CBOS: 71% respondentów popiera likwidację powszechnego, obowiązkowego poboru wojskowego, a 27% nie popiera⁵.

Zarządzanie siłami zbrojnymi

Opinia ankietowanych: 30% ocenia, że siły zbrojne są dobrze zarządzane;

Opinia eksperta „S”: zarządzanie i kierowanie siłami zbrojnymi w dzisiejszych czasach jest chaotyczne, nieprzewidywalne i realizowane zbyt pośpiesznie, w większości bezzasadne;

Opinia eksperta „IDI”: bardzo niepokojącym zjawiskiem, które daje się zauważyć jest decyzyjność i nie decyzyjność. Decyzyjność dotyczy ogromnych zmian kadrowych a nie decyzyjność to wciąż wielkie niewiadome związane z planem modernizacji technicznej Sił Zbrojnych RP. Proces modernizacji naszej armii trwa od 2001 roku, czyli przez 16 lat, a oprócz Leopardów (2a4 i 2a5) i Rosomaków, w Wojskach Lądowych, których wiele straciliśmy w Iraku i Afganistanie.

Opinia CBOS: 33% respondentów uważa, że Siły Zbrojne, RP są źle zarządzane⁶.

Modernizacja techniczna armii

Opinia ankietowanych: 95% uważa, że armia powinna być wyposażona w sprzęt i uzbrojenie wojskowe;

Opinia eksperta „S”: uzupełnienie w sprzęt i uzbrojenie wojskowe jest podstawą posiadania zdolności bojowych i gotowości do realizacji zadań operacyjnych zgodnie z przeznaczeniem.

Opinia eksperta „IDI”: sprzęt bojowy i uzbrojenie oraz odpowiedniej ilości amunicja i inne materiały szkoleniowe stanowią podstawę do prowadzenia szkolenia w ramach szkolenia programowego i prowadzenia ćwiczeń w ramach zgrzywania pododdziałów. Braki sprzętu i uzbrojenia bojowego uniemożliwiają osiągnięcie zakładanych celów szkoleniowych i osiągnięcie zdolności operacyjnych do działania na współczesnym polu walki. Pododdział bez sprzętu może być tylko „mięsem armatnim”

Opinia CBOS: 76% jest zdania, że armia jest niewystarczająco wyposażona w sprzęt i uzbrojenie bojowe⁷.

⁵ Komunikat Badań Centrum Badania Opinii Społecznej, *Polacy o siłach zbrojnych*, BS/144/2009.

⁶ *Ibidem*, s. 5.

⁷ *Ibidem*, s. 6.

Korzyści wojskowe z udziału w operacjach międzynarodowych sił zbrojnych w Iraku i Afganistanie

Opinia ankietowanych: 88% uznało, że uczestnicząc w operacjach międzynarodowych w Iraku i Afganistanie odnieśliśmy korzyści wojskowe w wyszkoleniu żołnierzy, doświadczeniu dowódców, wyposażeniu w sprzęt.

Opinia eksperta "S": Zgadzam się, że odnieśliśmy korzyści wojskowe w wyszkoleniu żołnierzy, doświadczeniu dowódców, wyposażeniu w sprzęt, uczyliśmy się działać w składzie koalicji międzynarodowych. Ale były też ujemne strony naszego udziału, do których przede wszystkim zaliczam utratę życia kolegów i podwładnych. Bardzo ważne są również straty moralne rodzin i najbliższych członków rodzin tych, którzy odeszli. Skutki tych przeżyć mogą pozostać do końca życia.

Opinia eksperta „IDI”: Jako żołnierz i uczestnik kilkunastu misji i operacji wojskowych w składzie narodowym i międzynarodowym, będąc żołnierzem ONZ i NATO z pełną odpowiedzialnością potwierdzam zdobywanie doświadczenia. Każda misja i operacja jest inna i posiada inne uwarunkowania. To ogrom wiedzy, przeżytych zdarzeń pozytywnych i negatywnych, które są lub będą wykorzystywane w innych okolicznościach na współczesnym polu walki. Ale najgorszym doświadczeniem jest doświadczenie stresu powstałego w wyniku oddziaływania stresorów pola walki, a do tego dodajmy stres psychologiczny. O tych doświadczeniach się nie mówi, bo przecież wciąż pokutuje przekonanie, że w wojsku przyznać się do PTSD to wstyd, a później jeszcze trudno o pomoc.

Opinia CBOS: 47% badanych uważa, że uczestnicząc w operacjach międzynarodowych w Iraku, Afganistanie odnieśliśmy korzyści wojskowe w wyszkoleniu żołnierzy, doświadczeniu dowódców, wyposażeniu w sprzęt.

PANEL TEMATYCZNY DOTYCZY: SKUTKÓW STRESU BOJOWEGO
WŚRÓD ŻOŁNIERZY POWRACAJĄCYCH DO KRAJU

Czy PTSD wśród żołnierzy powracających z misji do kraju jest ważnym problemem społecznym?

Opinia ankietowanych: 80% ankietowanych uznało, że problemy wynikające ze skutków stresu bojowego wśród żołnierzy powracających z misji powinny być widziane z pozycji społeczeństwa, a nie tylko osoby poszkodowanej, jego rodziny i najbliższego otoczenia;

Opinia eksperta „S”: Problem skutków stresu bojowego w Siłach Zbrojnych RP był i w dalszym ciągu jest tematem „tabu”. Pragnę zaznaczyć, że winę za tę sytuację ponoszą obie strony: poszkodowany i zobowiązany do udzielenia pomocy poszkodowanemu pracodawca. Można powiedzieć, że jak zwykle tragedie mobilizują i motywują do podejmowania działań w celu eliminowania negatywnych skutków stresu bojowego wśród żołnierzy powracających do kraju. Wielką rolę odegrały w tej sytuacji również media, dzięki którym opinia publiczna dowiadywała się o tragediach rodzinnych, jakie rozgrywały się w różnych rejonach Polski. Udział Sił Zbrojnych w międzynarodowych operacjach w Iraku i w Afganistanie na dobre zainicjował budowanie w zasadzie od

podstaw programu do usuwania skutków stresu bojowego.

Opinia eksperta „IDI”: Skutki stresu bojowego lub inaczej mówiąc pourazowego, według mojej opinii są bardzo ważne i powinny być uznawane za problem społeczny, chociażby ze względu na to, że w zasadzie zawsze są inicjatorami zachowań patologicznych a w warunkach funkcjonowania rodzin, po pewnym czasie przekształcają taką rodzinę w rodzinę dysfunkcyjną. Poszkodowani są wszyscy członkowie rodziny, a najbardziej jak zwykle dzieci. Bardzo często dochodzi do rozpadu takich rodzin. I w tym momencie nasuwa się pytanie do pracodawcy: gdzie jest, co zamierza zrobić, aby nie dopuścić do tragedii rodzinnych obywatela, który przecież realizował w rozłące z rodziną lub najbliższymi zadania na rzecz pracodawcy, dla jego wiarygodności, podnoszenia znaczenia i prestiżu w środowisku międzynarodowym. Pracodawca, czyli państwo zazwyczaj nie wykonuje działań wyprzedzających, a poszkodowany bojąc się o swój prestiż i możliwość utraty pracy nie przyznaje się do swoich problemów. Strata obopólna, ponieważ skutki takiego działania przekładają się na stan zdrowia obywateli, którzy w przyszłości mogą stać się znów obrońcami ojczyzny, ale nie będą do tego zdolni. Mam tu na myśli zarządzanie, przygotowywanie rezerw osobowych na potrzeby obronności, czyli Sił Zbrojnych RP.

Szacunek dla żołnierzy z syndromem PTSD

Opinia ankietowanych: 90% ankietowanych uważa, że wszystkim żołnierzom i innym uczestnikom misji i operacji wojskowych, posiadającym syndrom stresu bojowego, należy się szacunek ze strony społeczeństwa;

Opinia eksperta „S”: Syndrom stresu bojowego jest chorobą, którą nabywają nie tylko żołnierze, ale również wszystkie osoby uczestniczące w rejonie działań wojennych, czy konfliktu. Syndromu PTSD może doświadczyć żołnierz, ale również może to być dziennikarz, korespondent wojenny, lekarz, czy też wolontariusz akcji humanitarnej, np. Czerwonego Krzyża. O wielu żołnierzach nie wiemy, wielu żyje w odosobnieniu i nigdy nie przyznają się do posiadania tego syndromu.

Opinia eksperta „IDI”: Wiele powiedziano o żołnierzach, których syndrom PTSD dopadł w Iraku lub w Afganistanie i wszyscy to rozumieją. Osobiście spotkałem się z sytuacją na innej misji, a była to misja ONZ w Libanie i Syrii. Często słyszy się opinie, że to były misje – „wczasy”. Jakże złudne i nieprawdziwe, a przede wszystkim krzywdzące dla żołnierzy i pracowników cywilnych, którzy na okres pobytu zakładali mundur i zostawali żołnierzami. Ci żołnierze też doznawali syndromu PTSD, a po powrocie do kraju w żaden sposób nie potrafili znaleźć miejsca dla siebie. Wszystkim uczestnikom misji i operacji wojskowych, bez względu na rejon ich odbycia należy jest taki sam szacunek.

Opieka fachowa dla żołnierzy biorących udział w misjach i operacjach wojskowych

Opinia ankietowanych: 95% zgadza się z stwierdzeniem, że występowanie syndromu PTSD jest całkowicie zrozumiałe w środowisku żołnierzy biorących udział w misjach i powinni oni być objęci fachową opieką psychologiczną.

Opinia eksperta „S”: Oczywiście, że zgadzam się z tym, aby wszyscy powracający byli objęci taką opieką. Życie przynosi różne rozwiązania i osobiście znam takie przypadki, że nie dopełniono obowiązku sprawdzenia stanu zdrowia psychicznego wśród żołnierzy bezpośrednio po powrocie, tłumacząc to brakiem lekarzy psychologów.

Opinia eksperta „IDI”: Każdy żołnierz zobowiązany jest po powrocie do kraju stać się na komisję lekarską, a jednym z badań jest wywiad psychologiczny z psychologiem. Każdemu żołnierzowi przysługuje prawo pomocy specjalistycznej i wielu innych świadczeń wynikających z ustawy o weteranach i działających poza granicami kraju.

Zdolność żołnierza z objawami PTSD do pełnienia funkcji obronnych i rodzinnych

Opinia ankietowanych: 62% uznało, że żołnierze z PTSD są niezdolni do pełnienia w rodzinie roli męża, ojca, syna, natomiast w środowisku pracy żołnierza zawodowego jako przyszłego obrońcę kraju.

Opinia eksperta „S”: Bardzo trudno sprawiedliwie i rzetelnie ocenić każdego z nas nawet w czasie pokoju, ponieważ każdy z nas jest inny, posiada swoją osobowość, a często występując w roli żołnierza pewne cechy zanikają, a pewne funkcjonują ze zdwojoną siłą, co nie zawsze jest pozytywnie oceniane lub postrzegane przez innych.

Czasami bardzo szybko podejmując decyzje o takiej osobie możemy ją bardzo skrzywdzić a taka ocena może wywołać podwójnie negatywne skutki dla obu stron.

Opinia eksperta „IDI”: Moim zdaniem skutki stresu bojowego pozostawiają w psychice każdego z nas ślady swego oddziaływania i przy takiej ocenie w pewnym stopniu nie będziemy w stanie bezpiecznie dla innych osób realizować zadań na ich korzyść. Nie jesteśmy w 100% pewni, że pewne sytuacje czy okoliczności naszego działania w danej chwili nie wywołają przykrych czy też niepożądanych dla nas wspomnień, odczuć. Taka sytuacja może stwarzać zagrożenie dla najbliższych, których mamy bronić, opiekować się nimi lub stworzyć bezpieczne warunki do wspólnego funkcjonowania. Podjęcie decyzji o wyłączeniu z działalności takiego człowieka może być bardzo złe dla odbudowy jego wartości osobistych i postrzegania jego osoby przez otoczenie w określonym środowisku.

ZAKOŃCZENIE

Dynamika zdarzeń w dzisiejszym środowisku bezpieczeństwa nie odpowiada sytuacji w dniu następnym. Tak ogromne tempo rozwoju sytuacji bezpieczeństwa na świecie powoduje, że opóźnienie w działaniu chociażby na chwilę pozbawia nas możliwości oceny zagrożeń, a co za tym idzie możliwości przeciwdziałania im. W tej sytuacji bezpieczeństwo wciąż pozostaje priorytetem dla każdego szanującego swą suwerenność państwa.

Dla społeczeństwa funkcjonującego w dzisiejszym środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego, poczucie bezpieczeństwa i bezpiecznego rozwoju jest dla państwa zadaniem pierwszoplanowym.

Istnieje potrzeba dogłębnej weryfikacji i rzetelnej oceny przez państwo na wszystkich poziomach jego funkcjonowania zagadnień i przedsięwzięć związanych z bezpieczeństwem narodowym. W odniesieniu do tej problematyki, jako bardzo pozytywne należy przyjąć przez rząd w dniu 14.02.2017 roku „Strategii na rzecz odpowiedzialnego rozwoju”, która jest aktualizacją średniookresowej strategii rozwoju kraju¹.

„Strategia Rozwoju Kraju 2020”, przyjęta uchwałą Rady Ministrów 25 września 2012 roku, zgodnie z wymogami ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Dokument ten określa kierunki działania państwa na rzecz bezpieczeństwa i bezpiecznego rozwoju naszej społeczności. Posiada on w swej treści wiele wspólnych obszarów z zakresu przeprowadzonych badań, ponieważ dotyczy bezpieczeństwa społeczeństwa i bezpiecznego rozwoju kraju. Bezpieczeństwo społeczeństwa jest nierozłącznym partnerem bezpiecznego rozwoju państwa.

Merytoryczna wiedza i doświadczenie ekspertów, zdobyte na misjach i w operacjach wojskowych, w składzie koalicyjnym i narodowym, zarówno na misjach ONZ, jak i NATO, pozwoliła na gruntowną analizę i ocenę przedmiotu badań.

Pomimo tego, że próba reprezentatywna była wybrana celowo, to opinie i odpowiedzi na określone pytania były bardzo różnorodne. W ocenie autora taka sytuacja świadczy o rzetelnym podejściu do badanej problematyki, a jednocześnie zwiększa wiarygodność uzyskanych wyników.

W ocenie ankietowanych i ekspertów, bezpieczeństwo Polski jest na poziomie dobrym z pewnymi obawami co do zapewnienia bezpieczeństwa państwa samodzielnie, bez udziału sojusznicznych sił wsparcia i ewentualnych koalicjantów.

---

¹ „Strategia Rozwoju Kraju 2020”, przyjęta uchwałą Rady Ministrów 25 września 2012 r., zgodnie z wymogami ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Duże obawy budzi aktualna sytuacja w Siłach Zbrojnych RP w kontekście zarządzania, wyposażenia w uzbrojenie i sprzęt wojskowy, duże zmiany kadrowe na najwyższych stanowiskach dowódczych. Podniesiono również problem szkolenia rezerw osobowych na potrzeby Sił Zbrojnych oraz systemu gromadzenia tych zasobów. Szczególnie eksperci poruszali ten problem w aspekcie długofalowym, przy braku szkolenia bieżącego rezerw, starzeniu się społeczeństwa i niżu demograficznego. Bardzo często jako przyczynę stresu bojowego wśród żołnierzy będących na misjach i operacjach wojskowych poza granicami kraju, wskazywano na niski poziom techniczny używanego sprzętu wojskowego, szczególnie dotyczyło to wszelkiego rodzaju pojazdów używanych do patrolowania dróg i rejonów zaludnionych.

Zawód żołnierza Sił Zbrojnych RP wymaga od osoby, która podejmuje się go uprawiać, ogromnych predyspozycji i umiejętności fizycznych, psychicznych oraz zdrowotnych. Nie każda osoba nadaje się do wykonywania tej profesji. Nie każda osoba podjęłaby się służby wojskowej nawet gdyby spełniała fizyczne wymogi. Ogromną rolę odgrywa tu również psychika ludzka, ponieważ w chwilach zagrożenia (np. podczas operacji wojennych, wyjazdów na misje pokojowe), dochodzi niejednokrotnie do testu psychiki i wielu sytuacji, w których sprawdzana jest wytrzymałość ludzkiego potencjału. To przede wszystkim zawód, w który od początku wpisana jest śmierć i cierpienie ludzkie – osoba która podejmuje się służby w armii, ma świadomość, że w każdym momencie może być powołana do czynnego udziału na polu bitewnym, gdzie może być naocznym świadkiem wielu drastycznych dla ludzkiego oka scen, a w wielu z nich uczestniczyć. W takim miejscu i w takim czasie gra toczy się o wysoką cenę, a na jej szali postawione są ludzkie życia. Wobec powyższego, odpowiedni dobór kadry wojskowej i jego wyszkolenie wpływa w bezpośredni sposób na to, że stanowi on swojego rodzaju pewność i gwarancje dla cywilów i obywateli kraju, któremu on służy.

Praca żołnierza wymaga znakomitej kondycji fizycznej oraz doskonałego stanu zdrowia. Kondycja fizyczna jest niezbędna zwłaszcza na misjach pokojowych, podczas wyjazdów międzynarodowych na służbę w tereny z nieustabilizowaną sytuacją polityczną. W zawodzie żołnierza bardzo ważne są zmysły, szczególnie wzrok, słuch i węch, a zwłaszcza w sytuacjach przeprowadzania pilotowania (ogłędzin) czy też obserwacji w terenie. Wielce istotne jest też posiadanie przez żołnierza wysokiej sprawności narządu równowagi, a także prawidłowa koordynacja wzrokowo-ruchowa oraz wzrokowo-słuchowa, a w tym też i szybki refleks, który pomoże mu zareagować w sposób błyskawiczny i zdecydowany w obliczu różnorodnych czynników. Z tego względu dokonano analizy zebranego materiału zarówno z ankiet, wywiadu jak i dokumentów pod kątem istoty zawodu żołnierza oraz czynników ryzyka, wpływających z charakteru tej profesji oraz współczesności, w jakiej aktualnie rozgrywa się egzystencja ludzka polskiego żołnierza oraz związane z nią warunki pracy. Zawód żołnierza SZ RP jest pozytywnie postrzegany w oczach badanych studentów. Pokładają oni w umiejętnościach i działaniach armii polskiej duże nadzieje i deklarują duże poczucie bezpieczeństwa na terytorium naszego państwa. Jedyne obawy badani studenci łączą z zagrożeniami

mi związanymi z terroryzmem, destabilizacją na Ukrainie oraz przyjmowaniem uchodźców, narzuconym przez politykę UE.

Zawód żołnierza to ciężka praca, w którą wpisane jest wielkie ryzyko. Wymaga ona nieustannego dążenia do formy fizycznej, psychicznej i zdrowotnej, a także doszkalania i podnoszenia kwalifikacji. Aby żołnierz w pełni mógł oddać się misji bronięcia ojczyzny i sprostania wytycznym związanym z polityką bezpieczeństwa i obrony narodowej narzucanej Siłom Zbrojnym RP, należy objąć go szeroką opieką, w której skład wchodzi również zabezpieczenie socjalne zarówno jego, jak i jego rodziny.

Ważnymi opiniami, które miały znaczący przyczynek do ostatecznej oceny wpływu skutków stresu bojowego na bezpieczeństwo narodowe, były dane uzyskane w odpowiedziach, które pozwalały na ocenę przydatności osób poszkodowanych w wyniku oddziaływania na nich skutków stresu bojowego i ich przystosowania się do funkcjonowania w społeczeństwie. Niektórzy twierdzą, że to nie stres bojowy a umiejętności adaptacji do środowiska są najważniejszym czynnikiem pozbycia się skutków stresu bojowego.

Nie sposób w tym miejscu nie zaznaczyć, że skutków stresu bojowego doświadczają nie tylko żołnierze, uczestnicy misji i operacji wojskowych. Tego rodzaju obrażeń doznają inne grupy zawodowe, które z różnych powodów przebywają i funkcjonują w rejonach działań bojowych. Urazów związanych ze stresem bojowym doznają również dziennikarze, korespondenci wojenni, członkowie prywatnego sektora ochrony (firmy ochroniarskie, np. Blackwater).

Byłoby wielkim niedociągnięciem tego opracowania, gdybyśmy zapomnieli o rodzinach tych żołnierzy, dziennikarzy, korespondentów i innych zawodów. Tę część społeczeństwa dotyka trauma wtórna, która przynosi czasami większe straty społeczne, niż przeżyty stres bojowy.

Do wniosków, wynikających z przeprowadzonych badań, autor zalicza przede wszystkim:

- postrzeganie bezpieczeństwa narodowego jako priorytetu w funkcjonowaniu sprawnego oraz bezpiecznego państwa;
- podstawą sprawnego funkcjonowania systemu bezpieczeństwa narodowego musi być obywatel;
- przygotowanie i sprawne funkcjonowanie systemu bezpieczeństwa państwa zależy od podmiotu odpowiedzialnego za jego funkcjonowanie;
- dbałość o sprawność funkcjonowania systemu militarnego w ramach systemu obronnego państwa, jako podstawowego trzonu tego systemu;
- dbałość o poziom wyszkolenia Sił Zbrojnych;
- zapewnienie odpowiedniego wyposażenia i uzbrojenia wojskowego dla właściwego funkcjonowania systemu bezpieczeństwa narodowego;
- zapewnienie żołnierzom i wszystkim uczestnikom misji i operacji międzynarodowych poza granicami kraju warunków pomocy w zakresie zwalczania skutków stresu bojowego;
- pełna realizacja przyjętych zobowiązań w stosunku do osób poszkodowanych skutkami stresu bojowego;

- rozszerzenie pomocy i programów rehabilitacyjnych na inne grupy społeczeństwa, uczestniczące w umacnianiu bezpieczeństwa narodowego;
- podjęta problematyka badawcza powinna być kontynuowana, ponieważ jest ona bardzo istotna w perspektywie zagrożeń wynikających z niżu demograficznego i braku wyszkolonych rezerw osobowych na potrzeby Sił Zbrojnych;
- podjęte badania są skromną próbą wskazania ważności problemu dla bezpieczeństwa narodowego.

Warto nadmienić również, iż na podstawie analizy uzyskanych wyników autor proponuje włączyć do dalszych badań kolejne grupy społeczne (dotyczy pozostałych służb mundurowych). Należy również pamiętać o całej rzeszy pracowników mediów, którzy stali się nieodłącznym elementem funkcjonującym na współczesnym polu walki. W szczególności dotyczy to dziennikarzy, korespondentów wojennych i ich rodzin, również doświadczających podobnych problemów, które w ogólnym ujęciu mają istotny wpływ na poziom życia społecznego, a tym samym na bezpieczeństwo narodowe. Można powiedzieć, że zdrowe i pewne bezpiecznego rozwoju społeczeństwo to podstawa sprawnie funkcjonującego systemu bezpieczeństwa narodowego.

BIBLIOGRAFIA

Opracowania zwarte

- Bailey Reinhold B., *Toksyczna praca, Jak przezwyciężyć stres, przeciążenie i znużenie i jak ożywić swoją karierę zawodową*, Dom Wydawniczy REBIS, Poznań 1998.
- Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, red. R. Zięba, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
- Brzeziński J., *Elementy metodologii badań psychologicznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1984.
- Brzeziński J., *Elementy metodologii w badaniach psychologicznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997.
- Brzeziński J., *Metodologia badań psychologicznych*, Wybór testów, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- Brzeziński J., *Metodologia badań psychologicznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- Cenin M., *Trening Psychologiczny, Analiza efektywności w trudnych sytuacjach zadaniowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1993.
- Chmiel N., *Psychologia pracy i organizacji*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2000.
- Cieślarczyk M., *Teoretyczne i metodologiczne podstawy badania problemów bezpieczeństwa i obronności państwa*, Siedlce 2009.
- Creswell J.W., *Projektowanie badań naukowych. Metody jakościowe, ilościowe i mieszane*, Kraków 2013.
- Czaputowicz J., *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa – aspekty teoretyczne*, [w:] *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa*, red. S. Dębski, B. Górka-Winter, Warszawa 2003.
- Człowiek w sytuacji stresu, Problemy teoretyczne i metodologiczne*, red. I. Heszten-Niejodek, Z. Ratajczak, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1996.
- Człowiek w środowisku pracy*, red. G.E. Kwiatkowska, A. Siudem, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2011.
- Czupryński A., *Właściwości badań naukowych bezpieczeństwa*, [w:] *Bezpieczeństwo w teorii i badaniach naukowych*, red. B. Wiśniewski, Szczytno 2011.
- Dytkowski A., *Sily zbrojne w zwalczaniu zagrożeń terrorystycznych*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2012, nr 2.
- Feler W., *O pojęciu bezpieczeństwa państwa*, [w:] *Bezpieczeństwo państw i narodów w procesie integracji europejskiej*, red. W. Śmiałek, J. Tymanowski, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2002.

- Hembree E.A., Olasov B., Rothbaum E., Foa B., *Odzyskaj życie po traumie*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2014.
- Hembree E.A., Olasov B., Rothbaum E., Foa B., *Przedłużona ekspozycja w terapii PTSD*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2014.
- Heszen-Niejodek I., *Stres i radzenie sobie – główne kontrowersje*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1996.
- Hobfoll S., *Stres, kultura i społeczność, Psychologia i filozofia stresu*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2006.
- Jakubczak R., *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku. Wyzwania i strategię*, Dom Wydawniczy „Bellona”, Warszawa 2011.
- Jakubczak R., Marczak J., Gąsiorek K., Jakubczak W., *Podstawy bezpieczeństwa narodowego Polski w erze globalizacji*, Warszawa 2008.
- Jasińska M., *Rola i zadania Sił Zbrojnych RP w systemie obronnym państwa*, Muzeum Historii Polski, „Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej” 2012, nr 1.
- Juczyński Z. i Ogińska-Bulik N., *Narzędzia pomiaru stresu i radzenia sobie ze stresem*, Pracownia Testów Psychologicznych, Warszawa 2009.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997.*
- Korzeniowski L.F., *Podstawy nauk o bezpieczeństwie*, Warszawa 2012.
- Korzeniowski L.F., *Securitologia na początku XXI wieku*, „Securitologia” 2007, nr 6.
- Kozak S., *Patologie w środowisku pracy. Zapobieganie i leczenie*, Difin S.A., Warszawa 2009.
- Koziej S., Brzozowski A., *25 lat polskiej strategii bezpieczeństwa*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2014, nr 2.
- Koziej S., *Między piekłem a rajem. Szare bezpieczeństwo na progu XXI wieku*, Toruń 2008.
- Krajewski M., *O metodologii nauk i zasadach pisarstwa naukowego. Uwagi podstawowe*, Uniwersytet Śląski, Gliwice 2010.
- Kuc B.R., Ściborek Z., *Podstawy metodologiczne nauk o bezpieczeństwie*, Warszawa 2013.
- Kuliczkowski M., *Przygotowania obronne państwa Systemie Bezpieczeństwa narodowego RP – podział i charakterystyka zadań obronnych*, Bezpieczeństwo Narodowe i Obronność Państwa, Wydział Bezpieczeństwa Narodowego AON, „Zeszyty Naukowe AON” 2013, nr 4(93).
- Kulisz M.Z., *Zarządzanie systemem bezpieczeństwa państwa*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2010/2011, nr 100, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach.
- Kwecińska M., *Znaczenie i rola operacji reagowania kryzysowego dla międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa*, „Obronność. Zeszyty Naukowe” 2015, nr 1(13).
- Leksykon politologii*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wydawnictwo Alta 2, Wrocław 2002.
- Liedel K., *Zwalczanie terroryzmu międzynarodowego w polskiej polityce bezpieczeństwa*, Warszawa 2010.

- Lis-Turlejska M., *Stres traumatyczny. Występowanie następstwa terapia*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2002.
- Litzke S.M., Schuh H., *Stres, mobbing i wypalenie zawodowe*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2007.
- Łobocki M., *Metody badań pedagogicznych*, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2007.
- Łobocki M., *Metody badań pedagogicznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1984.
- Łosiak W., *Psychologia emocji*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne Spółka z o. o., Warszawa 2007.
- Łosiak W., *Psychologia stresu*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne Spółka z o. o., Warszawa 2008.
- Majewski T., *Ankieta i wywiad w badaniach wojskowych*, Warszawa 2002.
- Makowska H., Poprawa R., *Radzenie sobie ze stresem w procesie budowania zdrowia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2001.
- Maszke A.W., *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2008.
- Metody, techniki i narzędzia badawcze oraz elementy statystyki stosowane w pracach magisterskich i doktorskich*, red. M. Cieślarczyk, Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 2003.
- Metody, techniki i narzędzia badawcze oraz elementy statystyki stosowane w pracach magisterskich i doktorskich*, red. M. Cieślarczyk, Warszawa 2006.
- Nowak S., *Metodologia badań socjologicznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.
- Obrona narodowa w tworzeniu bezpieczeństwa III RP Podręcznik dla studentek i studentów*, red. R. Jakubczak, Dom Wydawniczy „Bellona”, Warszawa 2004.
- Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2004.
- Pacek B., *Oddziały specjalne żandarmerii wojskowej*, Warszawa 2007.
- Perski A., *Poradnik na czas przełomu o stresie, wypaleniu oraz drogach powrotu do życia w równowadze*, Aleksander Perski 2002.
- Pieńkos J., *Słownik łacińsko-polski*, Warszawa 1996.
- Pietraś M., *Hybrydowość późnowestfalskiego ładu międzynarodowego*, [w:] *Bezpieczeństwo państwa w późno westfalskim środowisku międzynarodowym*, red. M. Pietraś, K. Marzęda, Warszawa 2003.
- Pilch T., Bauman T., *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Warszawa 2001.
- Pilch T., *Zasady badań pedagogicznych*, Wydawnictwo Naukowe „Żak”, Warszawa 1995.
- Piłzys J., *Leksykon bezpieczeństwa ekonomicznego*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2011.
- Piwowarski J., *Fenomen bezpieczeństwa*, Kraków 2014.
- Podgórzanska R., Piątek J., *Bezpiecznie czy niebezpiecznie?: Wybrane aspekty globalnej i polskiej polityki bezpieczeństwa na przełomie XX i XXI wieku*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2007.

- Pokruszyński W., *Teoretyczne Aspekty Bezpieczeństwa*, Podręcznik Akademicki, Józefów 2010.
- Rubacha K., *Metodologia badań nad edukacją*, Warszawa 2008.
- Sabak Z., *Strategia Ewolucja paradygmatu Konkluzja na XXI wiek*, Akademia Obrony Narodowej Warszawa 2012.
- Selye H., *Stres okiełznany*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1978.
- Selye H., *Stres życia*, Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa 1960.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2008.
- Soloma L., *Socjologia*, Olsztyn 1991
- Stańczyk J., *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 1996.
- Strelau J., *Osobowość a ekstremalny stres*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2004.
- Strelau J., Zawadzki B., Karczmarek M., *Konsekwencje psychiczne traumy uwarunkowania i terapia*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2009.
- Stres bojowy Teorie, badania, profilaktyka i terapia*, red. Ch.R. Figley, W.P. Nash, S. Ilnicki (red. przekładu polskiego), Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa 2010.
- Sztumski J., *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 2005.
- Sztumski J., *Wstęp do metod i techniki badań społecznych*, Śląsk Wydawnictwo Naukowe, Katowice 2005.
- Sztumski J., *Wstęp do metodologii i technik badań społecznych*, Wydawnictwo Naukowe Śląsk, Katowice 1995.
- Zubrycht T., *Leksykon bezpieczeństwa morskiego*, AMW, Gdynia 2008.
- Zsulc B., Czupryński A., Wolejszo J., Krakowski K., Wiśniewski J., *Możliwości badań we współczesnych konfliktach*, Warszawa 2009.
- Zsulc B.M., *Metodologiczne i epistemologiczne dylematy nauk o bezpieczeństwie i nauk o obronności*, [w:] *Interdyscyplinarność nauk o bezpieczeństwie. Paradygmat. Wiedza. Demarkacja*, Warszawa 2013.
- Szyjko C.T., *Kształtowanie bezpieczeństwa europejskiego*, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Filia w Piotrkowie Trybunalskim, Warszawa 2008.
- Świniarski J., *Bezpieczeństwo w ujęciu aksjologicznym*, [w:] *Zarządzanie bezpieczeństwem – wyzwania XXI wieku*, red. M. Lisiecki, Warszawa 2008.
- Teoretyczne i kliniczne aspekty radzenia sobie ze stresem psychologicznym*, red. I. Heszen-Niejodek, Stowarzyszenie Psychologia i Architektura, Poznań 2002.
- Terelak J.F., *Człowiek i stres*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz–Warszawa 2008.
- Terelak J.F., *Człowiek w sytuacji pracy w okresie ponowoczesności*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana, Warszawa 2011.
- Terelak J.F., *Psychologia stresu*, Oficyna Wydawnicza „Branta”, Bydgoszcz 2001.
- Terelak J.F., *Stres psychologiczny*, Oficyna Wydawnicza „Branta”, Bydgoszcz 1995.
- Terelak J.F., *Stres zawodowy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana, Warszawa 2007.
- Urbanek A., *Współczesny człowiek w przestrzeni bezpieczeństwa. W poszukiwaniu teoretyczności bezpieczeństwa personalnego*, Słupsk 2015.

- Wawrzusiszyn A., *Praca dyplomowa z bezpieczeństwa*, Difin, Warszawa 2016.
- Zaczyński W., *Praca badawcza nauczyciela*, Wydawnictwo WNiS, Warszawa 1995.
- Zawadzki R., *Stres – sztuka życia*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne S.A., Warszawa 2007.
- Zielińska I., *Metodologiczne podstawy badań społecznych*, Rypin 2008.
- Zięba R., *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego – koncepcje – funkcjonowanie*, Warszawa 2004.
- Zimny Z.M., *Zarys metodologii badań społecznych*, Częstochowa 2001.

Artykuły

- Gocuł M., *Współczesne uwarunkowania funkcjonowania i rozwoju Sił Zbrojnych RP*, „Bezpieczeństwo i Obronność. Kwartalnik Bellona” 2014, nr 1.
- Korolczuk A., Gołębiowski A., Tomko-Gwoździwicz M., *Od nostalgii do PTSD*, „Zeszyty Naukowe WSOWL” 2009, nr 3 (153).
- Koziej S., *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, „Bezpieczeństwo Narodowe II” 2011, nr 18.
- Koziej S., *Wstęp do teorii i historii bezpieczeństwa*, skrypt internetowy, Warszawa Ursynów 2010.
- Kuźniar R., *Po pierwsze bezpieczeństwo*, „Rzeczpospolita”, 9.01.1996 r.
- Pacek B., *Nauki o obronności i nauki o bezpieczeństwie w badaniach techniki i technologii obronnych*, http://www.dnisw.mon.gov.pl/plik/file/Konkurs_2014/AON.pdf.
- Piotrowski A., *Psychospołeczne konsekwencje stresu operacyjno-bojowego*, „Zeszyty Naukowe WSOWL” 2012, nr 2 (164).
- Wojnarowski J., *Dekompozycja systemu obronnego państwa w systemie bezpieczeństwa narodowego*, „Zeszyty Naukowe AON, Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej” 2014, nr 4(97).
- Zięba R., *O tożsamości nauk o bezpieczeństwie*, „Zeszyty Naukowe AON” 2012, nr 1.
- Zięba R., *Pojęcie i istota bezpieczeństwa państwa w stosunkach międzynarodowych*, „Sprawy Międzynarodowe” 1989, nr 10.

Akty prawne

- AJP-01(D) Allied Joint Doctrine, North Atlantic Treaty Organization NATO Standardization Agency (NSA) NATO Letter of Promulgation, Cihangir AKSIT, TUR Civ, Director NSA, 21 December 2010.
- Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2013.
- Decyzja Nr 4/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 12 stycznia 2012 r. w sprawie organizacji systemu pomocy rodzinom zmarłych żołnierzy i pracowników wojska oraz poszkodowanym żołnierzom i pracownikom wojska (Dz. Urz. MON, poz.4 ze zm.).
- Decyzja Nr 434/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 24 grudnia 2013 r. w sprawie wprowadzenia w resorcie obrony narodowej profilaktycznego programu zdrowotnego „Program pomocy i edukacji w zespołach zaburzeń

- stresu pourazowego ujęciu psychologiczno-psychiatrycznym” (Dz.Urz. MON poz. 389).
- Decyzja Nr 444/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 29 grudnia 2009 r. w sprawie profilaktyki psychologicznej w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.Urz. MON Nr 24, poz. 270, ze zm.).
- Komunikat Badań CBOS, *Opinie o Bezpieczeństwie Narodowym*, Nr 18/2014, Warszawa 2014.
- Komunikat Badań CBOS, *Polacy o Bezpieczeństwie Narodowym i NATO*, Nr 48/2014, Warszawa 2014.
- Komunikat Badań CBOS, *Polacy o Siłach Zbrojnych*, BS/144/2009, Warszawa 2009.
- Komunikat Badań CBOS, *Zdrowie Psychiczne Polaków*, BS/132/2012, Warszawa 2012.
- Komunikat CBOS, *Sytuacja Międzynarodowa i Bezpieczeństwo Polski*, Nr 80/2014, Warszawa 2014.
- Krajowy Plan Zarządzania Kryzysowego 2013/2015, Rządowe Centrum Bezpieczeństwa (RCB).
- Minister Zdrowia, *Informacja o realizacji działań wynikających z Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego w 2011 roku*, Warszawa 2013.
- Polityka bezpieczeństwa i strategia obronna Rzeczypospolitej Polskiej, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, 1992.
- Program osłony psychologicznej uczestników misji poza granicami państwa i ich rodzin Sekretarza Stanu ds. Społecznych i Profesjonalizacji, Ministerstwo Obrony Narodowej z dnia 20 lipca 2010 r.
- Regulamin Ogólny Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, Ministerstwo Obrony Narodowej, Sztab Generalny Wojska Polskiego, Szt. Gen. 1613/2009, Warszawa 2009.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych (Dz.U. 2011, Nr 179, poz. 1065).
- Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 12 marca 2012 roku w sprawie pomocy psychologicznej udzielanej weteranowi żołnierzowi lub weteranowi poszkodowanemu żołnierzowi oraz najbliższym członkom jego rodziny (Dz.U. poz. 291).
- Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 3 czerwca 2004 r. w sprawie ćwiczeń wojskowych żołnierzy rezerwy (Dz.U. Nr 142, poz. 1505, z późn. zm.).
- Rzeczypospolitej Polskiej Ministerstwo Obrony Narodowej Warszawa 2009.
- Sprawy Bezpieczeństwa Narodowego w czasie prezydentury Bronisława Komorowskiego 2010–2015*, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2015.
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, zatwierdzona przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Bronisława Komorowskiego 5 listopada 2014 r. na wniosek Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2014, Rozdział III, *Koncepcja działań strategicznych. Strategia operacyjna*.
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2000.

- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2003.
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2007.
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2014.
- Strategia Obronności Rzeczypospolitej Polskiej Strategia sektorowa do Strategii Bezpieczeństwa Narodowego.
- Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej. Strategia sektorowa do strategii bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej opublikowanym w 2009.
- Strategia rozwoju systemu bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022 – przyjęta uchwałą Rady Ministrów z dnia 9 kwietnia 2013 r.
- Strategiczny Przegląd Bezpieczeństwa Narodowego Główne wnioski i rekomendacje dla Polski, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2012.
- Uchwała Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów z dnia 28 stycznia 2011 r., MP 2011, nr 14, poz. 149, zmieniająca uchwałę w sprawie określenia dziedzin nauki i dziedzin sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych.
- Uchwała Nr 123 Rady Ministrów z dnia 23 czerwca 2014 r. zmieniająca uchwałę w sprawie ustanowienia programu wieloletniego „Priorytetowe Zadania Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w ramach programów operacyjnych” (Dz.U. 2014 r. poz. 558).
- Ustawa o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 21 listopada 1961 roku, Dz.U. 1967 NR 44 poz. 220. Wraz z późniejszymi zmianami (tj. Dz.U. z 2016 r. poz. 1534, 2138, z2017 r. poz. 60.).
- Ustawą z dnia 11 września 2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych (Dz.U. z 2014 r. poz. 1414, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 roku o *weteranach działań poza granicami państwa* (Dz.U. Nr 205, poz. 1203).
- Ustawa z dnia 21 czerwca 2013 r. o zmianie ustawy o urzędzie Ministra Obrony Narodowej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2013 poz. 852).
- Ustawa z dnia 21 czerwca 2013 r. o zmianie ustawy o urzędzie Ministra Obrony Narodowej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2013 poz. 852).
- Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2004 r. Nr 241, poz. 2416, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r.o zarządzaniu kryzysowym (Dz.U. z 2013 r. poz. 1166).
- Uzupełnienie nr 1 do regulaminu Ogólnego Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, Szt. Gen. 1613/2009, Warszawa 2011.*
- Wybrane dokumenty oraz opracowania wydane przez Biuro Bezpieczeństwa Narodowego w latach 2010–2015, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2015.*
- Załącznik do obwieszczenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 16 września 2016 r. (poz. 1726).

Załącznik do obwieszczenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 26 stycznia 2017 r. (poz. 209).

Założenia polskiej polityki bezpieczeństwa, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, 1992.

Zięba R., Zajac J., *Budowa zintegrowanego systemu bezpieczeństwa narodowego Polski (ekspertyza sporządzona na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego w ramach prac nad aktualizacją średniookresowej strategii rozwoju kraju)*, Warszawa 2010.

Źródła internetowe

Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, <http://www.bbn.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-narodowe/system-bezpieczenstwa-n/bezpieczenstwo-spolectn/5978,Potencjal-spolectny.html>, 13 listopada 2016, 10:26.

Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, <https://www.bbn.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-narodowe/minislownik-bbn-propozy/6035,MINISLOWNIK-BBN-Propozycje-nowych-terminow-z-dziedziny-bezpieczenstwa.html>.

Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, <https://www.bbn.gov.pl/pl/wydarzenia/7-652,Prezydent-na-targach-XXIV-Miedzynarodowego-Salonu-Przemyslu-Obro-nnego-Bezpieczen.html>.

Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, www.bbn.gov.pl, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Doktryna Komorowskiego.

Defence 24, <http://www.defence24.pl/287702,globalne-zagrozenie-2016-roku-poczate-k-balkanizacji-europy-zachodniej-bliski-wschod-bez-kontroli-opportunity-gap-putina-prognoza%20>.

Defence 24, <http://www.defence24.pl/481632,potencjal-gospodarczy-gwarantem-bezpieczenstwa-kownacki-mozliwy-zakup-trzeciego-ndr-i-integracja-z-wisla>, opublikowano 02. listopada 2016, 12:54.

Gumińska A., [w:] wywiad z Tworus R. płk dr n. med. Radosław Tworus – Kierownik Kliniki Psychiatrii, Stresu Bojowego i Psychotraumatologii., *Najtrudniejsze przed nami*, <http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleinmagazineshow/12463?t=NAJTRUDNIEJSZE-PRZED-NAMI>,

Hasło bezpieczeństwo narodowe, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Bezpieczenstwo>.

Narodowe Siły Rezerwowe, WKU w Skierniewicach, <http://skierniewice.wku.wp.mil.pl/pl/4169.html>.

Nowe Dowództwo Operacyjno-Strategiczne UE, <https://www.bbn.pl/pl/wydarzenia/7/7165,Nowe-Doeodztwo-Op...>, udst.

Polityka bezpieczeństwa – zasadnicze pojęcie, Stosunki międzynarodowe, <http://stosunki-miedzynarodowe.pl/bezpieczenstwo/884-polityka-bezpieczenstwa-zasadnicze-pojecia>.

Portal Wirtualna Polska, <http://konflikty.wp.pl/kat,1020347,title,Misje-wojskowe-czas-proby-dla-rodzin-polskich-zołnierzy,wid,14519842,wiadomosc.html>.

Postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 listopada 2011 r. w sprawie określenia głównych kierunków rozwoju Sił Zbrojnych Rzeczypo-

spolitej Polskiej oraz ich przygotowań do obrony państwa na lata 2013–2022, [za:] S. Koziej, *Reforma systemu kierowania i dowodzenia Siłami Zbrojnymi RP*, prezentacja multimedialna Szefa BBN dostępna na: <https://www.bbn.gov.pl/pl/.../4396,Reforma-systemu-kierowania-i-dowodzenia.html>.

Tygodnik Polityka, <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1626291.1.najwieksze-zagrozenia-swiata-oczami-obywateli-40-krajow.read>.

Ujednolicony system kierowania armią”. MON: Ustawa w uzgodnieniach resortowych<http://www.defence24.pl/515669,ujednolicony-system-kierowania-armia-mon-ustawa-w-uzgodnieniach-resortowych>.

Użycie Sił Zbrojnych RP do wsparcia administracji publicznej w sytuacjach kryzysowych, Centrum Zarządzania Kryzysowego MON, AON Rembertów, 28 lutego 2013 r. slajd 7.

Wikipedia, https://pl.wikipedia.org/wiki/Misja_Polska_do_Komisji_Nadzorczej_Pa%C5%84stw_Neutralnych_w_Korei.

Żołnierz, <https://pl.wikipedia.org/wiki/%C5%BB%C5%82nierz>.

ZAŁĄCZNIKI

ZAŁĄCZNIK 1. NORMY SPRAWDZIANU KWALIFIKACYJNEGO SPRAWNOŚCI FIZYCZNEJ DLA KANDYDATÓW NA STANOWISKA W KORPUSIE SZEREGOWYCH ZAWODOWYCH ORAZ DO NSR W 6 BPD

Mężczyźni:

Marszobieg na 3000 m – odbywa się w stroju sportowym na bieżni lekkoatletycznej, drodze lub terenie o równej i twardej nawierzchni (o równej sumie spadków i wzniesień terenowych). Sposób prowadzenia: seriami (grupami) na czas, grupa powinna liczyć do 30 kandydatów. Na komendę „Start” lub sygnał grupa kandydatów rozpoczyna bieg. Czas mierzy się z dokładnością do 1 sekundy od sygnału startu do momentu przekroczenia linii mety.

Podciąganie się na drążku wysokim – odbywa się w stroju sportowym. Minimalna wysokość drążka wysokiego do wykonania ćwiczenia – 220 cm. Na komendę „Gotów” kandydat wykonuje zwis nachwytem o ramionach wyprostowanych w stawach łokciowych – pozycja wyjściowa. Na komendę „Ćwicz!” podciąga się tak, aby broda znalazła się powyżej prętnika drążka wysokiego i wraca do pozycji wyjściowej, następnie ponawia ćwiczenie. Oceniający (kontrolujący) głośno podaje ilość wykonanych prawidłowo podciągnięć. Jeżeli kontrolowany nie wykona ćwiczenia zgodnie z opisem, np.: „nie podciągnie się do wymaganej pozycji lub nie wróci do zwisu o ramionach wyprostowanych w stawach łokciowych” oceniający (kontrolujący) powtarza ostatnią liczbę wykonanych prawidłowo podciągnięć.

Skłony tułowia w przód w czasie 2 minut – odbywa się w stroju sportowym. Na komendę „Gotów” kandydat przyjmuje pozycję: leżąc tyłem z palcami rąk splecionymi i ułożonymi z tyłu na głowie, ramiona dotykają materaca, nogi ugięte w stawach kolanowych (maksymalnie do kąta prostego), stopy rozstawione na szerokość bioder, które mogą być przytrzymywane przez współćwiczącego lub zaczepione o dolny szczebel drabinki. Na komendę „Ćwicz!” wykonuje skłon tułowia w przód z jednoczesnym dotknięciem łokciami kolan i natychmiast powraca do leżenia, tak aby splecione palce na głowie dotknęły podłoża (pierwsze powtórzenie). Oceniający (kontrolujący) głośno wymienia kolejno ilość prawidłowo wykonanych powtórzeń. Jeżeli kontrolowany nie wykona ćwiczenia zgodnie z opisem, np.: „nie dotknie łokciami kolan lub w pozycji wyjściowej do ponowienia ćwicze-

nia nie dotknie powierzchni materaca obiema łopatkami oraz splecionymi i ułożonymi z tyłu na głowie palcami rąk”, oceniający (kontrolujący) powtarza ostatnią liczbę wykonanych prawidłowo skłonów.

Bieg wahadłowy 10 x 10 m – odbywa się w stroju sportowym. Na komendę „Start” (sygnał dźwiękowy) kandydat rozpoczyna bieg w kierunku przeciwległej chorągiewki, obiega ją, wraca do chorągiewki na linii startu, obiega ją i pokonuje tę trasę pięciokrotnie. Przewrócenie chorągiewki powoduje powtórzenie próby, która jest próbą ostateczną. Czas mierzy się z dokładnością do 0,1 sekundy, od sygnału startu do momentu przekroczenia linii mety. Do ćwiczenia wykorzystywane są „chorągiewki” o parametrach: wysokość co najmniej 160 cm, średnica podstawy nie przekraczająca 30 cm i wadze do 3,5 kg.

Kobiety:

Bieg na 1000 m – odbywa się w stroju sportowym na bieżni lekkoatletycznej, drodze lub terenie o równej i twardej nawierzchni (o równej sumie spadków i wzniesień terenowych). Sposób prowadzenia: seriami (grupami) na czas, grupa powinna liczyć do 15 kandydatek. Na komendę „Start” lub sygnał grupa kandydatek rozpoczyna bieg. Czas mierzy się z dokładnością do 1 sekundy od sygnału startu do momentu przekroczenia linii mety.

Uginanie i prostowanie ramion w podporze leżąc przodem na ławeczce – odbywa się w stroju sportowym. Na komendę „Gotów” kontrolowana wykonuje podpór leżąc przodem na ławeczce, nogi złączone lub w lekkim rozkroku – maksymalnie na szerokość bioder. Na komendę „Ćwicz!” ugina ramiona tak, aby stawy barkowe znalazły się poniżej stawów łokciowych (sylwetka wyprostowana – tzn. barki, biodra i kostki stóp stanowią linię prostą), następnie wraca do podporu i ponawia ćwiczenia. Ćwiczenie wykonuje się w jednym ciągu (bez przerw między kolejnymi powtórzeniami). Oceniający (kontrolujący) głośno odlicza ilość wykonanych prawidłowo powtórzeń. Jeżeli kontrolowana wykona ćwiczenie niezgodnie z opisem np.: nie ugnie ramion lub ich całkowicie nie wyprostuje, zatrzyma się, nie utrzyma całego ciała w linii prostej, oceniający (kontrolujący) podaje ostatnią liczbę wykonanych prawidłowo powtórzeń.

Skłony tułowia w przód w czasie 2 minut – odbywa się w stroju sportowym. Na komendę „Gotów” kandydatka przyjmuje pozycję: leżąc tyłem z palcami rąk splecionymi i ułożonymi z tyłu na głowie, ramiona dotykają materaca, nogi ugięte w stawach kolanowych (maksymalnie do kąta prostego), stopy rozstawione na szerokość bioder, które mogą być przytrzymywane przez współćwiczącego lub zaczepione o dolny szczebel drabinki. Na komendę „Ćwicz!” wykonuje skłon tułowia w przód z jednoczesnym dotknięciem łokciami kolan i natychmiast powraca do leżenia, tak aby splecione palce na głowie dotknęły podłoża (pierwsze powtórze-

nie). Oceniający (kontrolujący) głośno wymienia kolejno ilość prawidłowo wykonanych powtórzeń. Jeżeli kontrolowana nie wykona ćwiczenia zgodnie z opisem, np.: „nie dotknie łokciami kolan lub w pozycji wyjściowej do ponowienia ćwiczenia nie dotknie powierzchni materaca obiema łopatkami oraz splecionymi i ułożonymi z tyłu na głowie palcami rąk”, oceniający (kontrolujący) powtarza ostatnią liczbę wykonanych prawidłowo skłonów.

Bieg zygzakiem „koperta” – odbywa się w stroju sportowym w miejscu, gdzie na podłożu oznacza się kredą lub farbą punkty prostokąta ABCD o bokach 3 x 5 m i środek przekątnych E, jak również strzałki wskazujące trasę biegu. Na punktach ustawia się „chorągiewki” o parametrach: wysokość co najmniej 160 cm, średnica podstawy nie przekraczająca 30 cm i wadze do 3,5 kg. Sposób prowadzenia: na komendę „Start” (sygnał dźwiękowy) kontrolowana rozpoczyna bieg zgodnie z oznaczonym kierunkiem, omijając „chorągiewki” od strony zewnętrznej. Trasę przebiega trzykrotnie. Po każdym okrążeniu oceniający (kontrolujący) informuje o liczbie powtórzeń, np.: „jeszcze dwa razy”, „jeszcze raz”. Przewrócenie „chorągiewki” powoduje powtórzenie próby, która jest próbą ostateczną.

Ogólne warunki prowadzenia sprawdzianu:

- 1) Sprawdzian organizuje i jednocześnie ponosi całkowitą odpowiedzialność za jego przeprowadzenie dowódca (komendant, szef itp.) jednostki wojskowej. Do jego przeprowadzenia powołuje komisję (wyznaczoną w rozkazie dziennym dowódcy jednostki wojskowej), w skład której powinien wchodzić: zastępca dowódcy, oficer, podoficer lub pracownik cywilny o kwalifikacjach, o których mowa w art. 44 ust. 1 ustawy z dnia 18 stycznia 1996 r. o kulturze fizycznej (Dz.U. z 2007 r. Nr 226, poz. 1675) i obowiązkowo lekarz jednostki z pojazdem sanitarnym, który przed rozpoczęciem sprawdzianu dokonuje przeglądu medycznego kandydatów. W jednostkach (instytucjach) wojskowych, w których nie ma etatowego oficera (instruktora) wychowania fizycznego w sprawdzianie uczestniczy specjalista wychowania fizycznego z jednostki nadrzędnej, po wcześniejszym uzgodnieniu z dowódcą tej jednostki. Za przygotowanie, organizację i przebieg sprawdzianu pod względem merytorycznym odpowiada oficer, podoficer lub pracownik cywilny o kwalifikacjach wymienionych w pkt. 1 jednostki wojskowej (instytucji, uczelni).
- 2) Za przygotowanie, organizację i przebieg sprawdzianu pod względem merytorycznym odpowiada oficer, podoficer lub pracownik cywilny o kwalifikacjach wymienionych w pkt. 1 jednostki wojskowej (instytucji, uczelni).
- 3) Sprawdzianowi podlega każdy kandydat na stanowisko w korpusie szeregowych zawodowych bez względu na wiek i płeć. Kandydat zalicza wszystkie konkurencje. Ocenę ze sprawdzianu sprawności fizycznej ustala się na podstawie średniej arytmetycznej ocen z poszczególnych ćwiczeń, uzyskanych przez kandydata podczas tego sprawdzianu w następujący sposób:

- a) średnia 4,51 i wyższa – ocena bardzo dobra;
  - b) średnia od 3,51 do 4,50 – ocena dobra;
  - c) średnia od 2,51 do 3,50 – ocena dostateczna;
  - d) średnia 2,50 i niższa – ocena niedostateczna.
- 4) Warunkiem otrzymania oceny pozytywnej ze sprawdzianu kwalifikacyjnego sprawności fizycznej jest uzyskanie przez kandydata na stanowisko w korpusie szeregowych zawodowych co najmniej trzech ocen pozytywnych z czterech ćwiczeń.
- 5) Sprawdzian sprawności fizycznej zalicza się w ciągu jednego dnia. Wszystkie ćwiczenia objęte sprawdzianem zalicza się w ubiorze sportowym.
- 6) **Warunkiem zakwalifikowania kandydata na stanowisko w korpusie szeregowych zawodowych do jednostek powietrznodesantowych jest uzyskanie średniej – 3,75 – ocena dobra.**
- 7) Dla celów sprawdzianu kwalifikacyjnego sprawności fizycznej ustala się podział na następujące grupy wiekowe:
- a) Grupa wiekowa do 25 lat;
  - b) Grupa wiekowa 26 – 30 lat;
  - c) Grupa wiekowa powyżej 30 lat.

Przynależność kandydata do danej grupy wiekowej ustala się przez odjęcie od roku kalendarzowego, w którym przeprowadzany jest sprawdzian kwalifikacyjny sprawności fizycznej, roku urodzenia kandydata.

- 8) Sprawdzian kwalifikacyjny sprawności fizycznej jest sprawdzianem wstępnym, prowadzonym w celu określenia poziomu sprawności fizycznej kandydatów na stanowiska w korpusie szeregowych zawodowych.
- 9) Po pierwszych trzech miesiącach szkolenia kandydaci będą poddawani sprawdzianowi sprawności fizycznej w ramach certyfikacji zakończenia okresu szkolenia podstawowego, według ćwiczeń i norm zawartych w załączniku do Rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 20 listopada 2008 r. w sprawie przeprowadzania sprawdzianu sprawności żołnierzy zawodowych.
- 10) Kandydaci na stanowiska w korpusie szeregowych zawodowych do jednostek desantowo-szturmowych, desantowych, rozpoznawczych i specjalnych – do pododdziałów bojowych, odbywają sprawdzian sprawności fizycznej według norm dla „żołnierzy zawodowych zajmujących stanowiska służbowe w pododdziałach desantowo-szturmowych, desantowych, rozpoznania, zespołach bojowych jednostek specjalnych oraz w Oddziale Specjalnym ŻW w Warszawie” zgodnie z przynależnością kandydata do danej grupy wiekowej.

Ćwiczenia i normy sprawdzianu kwalifikacyjnego sprawności fizycznej dla kandydatów do służby w NSR w jednostkach 6 BPD

MĘŻCZYŹNI

Motoryka	Nazwa ćwiczenia	Jednostka miary	Grupa wiekowa do 25 lat			Grupa wiekowa 26–30 lat			Grupa wiekowa powyżej 30 lat		
			5	4	3	5	4	3	5	4	3
Wytrzymałość	Marszbieg na 3000 m	min/sek.	13,50	14,50	16,10	14,15	15,15	16,35	14,40	15,40	17,00
Siła	Podciąganie się na drążku wysokim	ilość	10	8	6	9	7	5	8	5	3
	Sklony tułowia w przód w czasie 2 min.		50	40	35	45	35	30	40	30	25
Szybkość	Bieg wahadłowy 10 x10 m	sek.	31,0	32,0	33,2	31,4	32,4	33,6	31,8	32,8	34,0

KOBIETY

Motoryka	Nazwa ćwiczenia	Jednostka miary	Grupa wiekowa do 25 lat			Grupa wiekowa 26–30 lat			Grupa wiekowa powyżej 30 lat		
			5	4	3	5	4	3	5	4	3
Wytrzymałość	Bieg na 1000 m	min/sek.	4,45	5,10	5,50	5,00	5,20	6,05	5,15	5,35	6,20
Siła	Uginanie i prostowanie ramion w podporze leżąc przodem na ławeczce	ilość	28	23	18	25	20	15	22	17	12
	Sklony tułowia w przód w czasie 2 min.		37	32	28	35	30	26	33	28	24
Szybkość	Bieg zygzakiem „koperta”	sek.	27,0	28,0	29,5	27,5	28,5	30,0	28,0	30,0	30,5

Ćwiczenia i normy sprawdzianu kwalifikacyjnego sprawności fizycznej dla kandydatów na stanowiska w korpusie szeregowych zawodowych do jednostek 6 BPD – pododdziały bojowe

MĘŻCZYŹNI

Motoryka	Nazwa ćwiczenia	Jednostka miary	Grupa wiekowa do 25 lat			Grupa wiekowa 26–30 lat			Grupa wiekowa powyżej 30 lat		
			5	4	3	5	4	3	5	4	3
Wytrzymałość	Marszobieg na 3000 m	min/sek.	12,15	13,15	14,30	12,30	13,30	14,45	13,00	14,00	15,10
Siła	Podciąganie się na drążku wysokim	ilość	14	12	10	12	10	8	11	9	7
	Skłony tułowia w przód w czasie 2 min.		75	65	60	65	60	55	60	55	50
Szybkość	Bieg wahadłowy 10 x10 m	sek.	29,2	30,2	31,2	29,5	30,5	31,5	29,8	30,8	31,8

KOBIETY

Motoryka	Nazwa ćwiczenia	Jednostka miary	Grupa wiekowa do 25 lat			Grupa wiekowa 26–30 lat			Grupa wiekowa powyżej 30 lat		
			5	4	3	5	4	3	5	4	3
Wytrzymałość	Bieg na 1000 m	min/sek.	4,15	4,45	5,30	4,30	5,00	5,45	4,45	5,15	6,00
Siła	Uginanie i prostowanie ramion w podporze leżąc przodem na ławeczce	ilość	33	28	23	30	25	20	27	22	17
	Skłony tułowia w przód w czasie 2 min.		42	37	32	40	35	30	38	33	28
Szybkość	Bieg zygzakiem „koperta”	sek.	26,0	27,0	28,5	26,5	27,5	30,0	27,0	28,0	29,5

Ćwiczenia i normy sprawdzianu kwalifikacyjnego sprawności fizycznej
dla kandydatów na stanowiska w korpusie szeregowych zawodowych
do jednostek 6 BPD – pododdziały zabezpieczenia

MĘŻCZYŹNI

Motoryka	Nazwa ćwiczenia	Jednostka miary	Grupa wiekowa do 25 lat			Grupa wiekowa 26–30 lat			Grupa wiekowa powyżej 30 lat		
			5	4	3	5	4	3	5	4	3
Wytrzymałość	Marszobieg na 3000 m	min/sek.	12,30	13,30	14,40	12,45	13,45	14,55	13,00	14,00	15,10
Siła	Podciąganie się na drążku wysokim	ilość	13	11	9	11	9	7	10	8	6
	Skłony tułowia w przód w czasie 2 min.		65	60	55	60	55	50	55	50	45
Szybkość	Bieg wahadłowy 10 x10 m	sek.	29,8	30,8	31,8	30,1	31,1	32,1	30,4	31,4	32,4

KOBIETY

Motoryka	Nazwa ćwiczenia	Jednostka miary	Grupa wiekowa do 25 lat			Grupa wiekowa 26–30 lat			Grupa wiekowa powyżej 30 lat		
			5	4	3	5	4	3	5	4	3
Wytrzymałość	Bieg na 1000 m	min/sek.	4,15	4,45	5,30	4,30	5,00	5,45	4,45	5,15	6,00
Siła	Uginanie i prostowanie ramion w podporze leżąc przodem na ławeczce	ilość	33	28	23	30	25	20	27	22	17
	Skłony tułowia w przód w czasie 2 min.		42	37	32	40	35	30	38	33	28
Szybkość	Bieg zygzakiem „koperta”	sek.	26,0	27,0	28,5	26,5	27,5	30,0	27,0	28,0	29,5

**ZAŁĄCZNIK 2. ĆWICZENIA I NORMY SPRAWDZIANU KWALIFIKACYJNEGO
SPRAWNOŚCI FIZYCZNEJ DLA KANDYDATÓW NA STANOWISKA W KORPUSIE
SZEREGOWYCH ZAWODOWYCH**

MĘŻCZYŹNI

Motoryka	Nazwa ćwiczenia	Jednostka miary	Grupa wiekowa do 25 lat			Grupa wiekowa 26–30 lat			Grupa wiekowa powyżej 30 lat		
			5	4	3	5	4	3	5	4	3
Wytrzymałość	Marszobieg na 3000 m	min/sek	13,50	14,50	16,10	14,15	15,15	16,35	14,40	15,40	17,00
Siła	Podciąganie na drążku wysokim	ilość	10	8	6	9	7	5	8	5	3
	Skłony tułowia w przód w czasie 2 min.		50	40	35	45	35	30	40	30	25
Szybkość	Bieg wahadłowy 10x10 m	sek.	31,0	32,0	33,2	31,4	32,4	33,6	31,8	32,8	34,0

KOBIETY

Motoryka	Nazwa ćwiczenia	Jednostka miary	Grupa wiekowa do 25 lat			Grupa wiekowa 26–30 lat			Grupa wiekowa powyżej 30 lat		
			5	4	3	5	4	3	5	4	3
Wytrzymałość	Bieg na 1000 m	min/sek	4,45	5,10	5,50	5,00	5,20	6,05	5,15	5,35	6,20
Siła	Uginanie i prostowanie ramion w podporze leżąc przodem na ławeczce	ilość	28	23	18	25	20	15	22	17	12
	Skłony tułowia w przód w czasie 2 min.		37	32	28	35	30	26	33	28	24
Szybkość	Bieg zygakiem „koperta”	sek.	27,0	28,0	29,5	27,5	28,5	30,0	28,0	30,0	30,5

Źródło: *Normy sprawdzianu kwalifikacyjnego, WKU w Skierniewicach*, <http://skierniewice.wku.wp.mil.pl/pl/4374.html> [dostęp: 27.12.2016 r.].

ZALĄCZNIK 3. ĆWICZENIA I NORMY SPRAWDZIANU KWALIFIKACYJNEGO
SPRAWNOŚCI FIZYCZNEJ DLA KANDYDATÓW NA STANOWISKA W KORPUSIE
SZEREGOWYCH ZAWODOWYCH DO JEDNOSTEK DESANTOWO-SZTURMOWYCH,
DESANTOWYCH, ROZPOZNAWCZYCH I SPECJALNYCH – PODODDZIAŁY
BOJOWE

MĘŻCZYŹNI

Motoryka	Nazwa ćwiczenia	Jednostka miary	Grupa wiekowa do 25 lat			Grupa wiekowa 26–30 lat			Grupa wiekowa powyżej 30 lat		
			5	4	3	5	4	3	5	4	3
Wytrzymałość	Marszobieg na 3000 m	min/sek	12,15	13,15	14,30	12,30	13,30	14,45	13,00	14,00	15,10
Siła	Podciąganie na drążku wysokim	ilość	14	12	10	12	10	8	11	9	7
	Skłony tułowia w przód w czasie 2 min.		70	65	60	65	60	55	60	55	50
Szybkość	Bieg wahadłowy 10x10 m	sek.	29,2	30,2	31,2	29,5	30,5	31,5	29,8	30,8	31,8

KOBIECY

Motoryka	Nazwa ćwiczenia	Jednostka miary	Grupa wiekowa do 25 lat			Grupa wiekowa 26–30 lat			Grupa wiekowa powyżej 30 lat		
			5	4	3	5	4	3	5	4	3
Wytrzymałość	Bieg na 1000 m	min/sek	4,15	4,45	5,30	4,30	5,00	5,45	4,45	5,15	6,00
Siła	Uginanie i prostowanie ramion w podporze leżąc przodem na ławeczce	ilość	33	28	23	30	25	20	27	22	17
	Skłony tułowia w przód w czasie 2 min.		42	37	32	40	35	30	38	33	28
Szybkość	Bieg zygakiem „koperta”	sek.	26,0	27,0	28,5	26,5	27,5	30,0	27,0	28,0	29,5

Źródło: Normy sprawdzianu kwalifikacyjnego, WKU w Skierniewicach, <http://skierniewice.wku.wp.mil.pl/pl/4374.html> [dostęp: 27.12.2016 r.].

**ZAŁĄCZNIK 4. ĆWICZENIA I NORMY SPRAWDZIANU KWALIFIKACYJNEGO
SPRAWNOŚCI FIZYCZNEJ DLA KANDYDATÓW NA STANOWISKA W KORPUSIE
SZEREGOWYCH ZAWODOWYCH DO JEDNOSTEK DESANTOWO-SZTURMOWYCH,
DESANTOWYCH, ROZPOZNAWCZYCH I SPECJALNYCH – PODODDZIAŁY
ZABEZPIECZENIA**

MĘŻCZYŹNI

Motoryka	Nazwa ćwiczenia	Jednostka miary	Grupa wiekowa do 25 lat			Grupa wiekowa 26–30 lat			Grupa wiekowa powyżej 30 lat		
			5	4	3	5	4	3	5	4	3
Wytrzymałość	Marszobieg na 3000 m	min/sek	12,30	13,30	14,40	12,45	13,45	14,55	13,00	14,00	15,10
Siła	Podciąganie na drążku wysokim	ilość	13	11	9	11	9	7	10	8	6
	Skłony tułowia w przód w czasie 2 min.		65	60	55	60	55	50	55	50	45
Szybkość	Bieg wahadłowy 10x10 m	sek.	29,8	30,8	31,8	30,1	31,1	32,1	30,4	31,4	32,4

KOBIETY

Motoryka	Nazwa ćwiczenia	Jednostka miary	Grupa wiekowa do 25 lat			Grupa wiekowa 26–30 lat			Grupa wiekowa powyżej 30 lat		
			5	4	3	5	4	3	5	4	3
Wytrzymałość	Bieg na 1000 m	min/sek	4,15	4,45	5,30	4,30	5,00	5,45	4,45	5,15	6,00
Siła	Uginanie i prostowanie ramion w podporze leżąc przodem na ławeczce	ilość	33	28	23	30	25	20	27	22	17
	Skłony tułowia w przód w czasie 2 min.		42	37	32	40	35	30	38	33	28
Szybkość	Bieg zygzakiem „koperta”	sek.	26,0	27,0	28,5	26,5	27,5	30,0	27,0	28,0	29,5

Źródło: Normy sprawdzianu kwalifikacyjnego, Wku w Skierniewicach, <http://skierniewice.wku.wp.mil.pl/pl/4374.html> [dostęp: 27.12.2016 r.].

Załącznik 5**Kodeks Honorowy Żołnierza Zawodowego Wojska Polskiego**

Dziennik Urzędowy
Ministra Obrony Narodowej z 2008 r. Nr 5

— 565 —

Poz. 55

Załącznik do obwieszczenia
Ministra Obrony Narodowej
z dnia 3 marca 2008 r. (poz. 55)

*„Honor służby jest jak sztandar,
z którym żołnierz rozstaje się wraz z życiem”*

JÓZEF PIŁSUDSKI

**KODEKS HONOROWY
ŻOŁNIERZA ZAWODOWEGO WOJSKA POLSKIEGO**

SIŁY ZBROJNE RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ służą ochronie niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic.

Zawodowa służba wojskowa jest powołaniem i świadomym wyborem. Stawia żołnierza w szczególnej dyspozycji wobec Ojczyzny, obrony jej niepodległości i bezpieczeństwa z gotowością poniesienia ofiary życia włącznie.

Żołnierze zawodowi pełnią służbę wojskową dla dobra Rzeczypospolitej Polskiej. Służba ta wymaga dyscyplinowania, lojalności i poświęcenia.

Podstawy powinności żołnierskich określa Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej oraz ustawa o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych.

**GODNOŚĆ I HONOR
ŻOŁNIERZA ZAWODOWEGO**

1. Godność żołnierza zawodowego, to wartość wypływająca z szacunku dla samego siebie, poczucia dumy z przynależności do społeczności wojskowej i podjęcia szczególnych zobowiązań wobec Ojczyzny.

2. Honor żołnierza zawodowego to postawy i działania, które znamionują uczciwego i prawnego człowieka. Jest źródłem jego czci oraz moralnych wartości środowiska zawodowego.

3. Fundamentalnymi cnotami żołnierza zawodowego są: patriotyzm, męstwo, uczciwość, odpowiedzialność, sprawiedliwość, prawdomówność i solidarność zawodowa.

4. Żołnierz zawodowy otacza szczególną czcią godło, barwy narodowe i hymn państwowy. Jest wierny przysiędze wojskowej i sztandarowi. Szanuje mundur wojskowy, który uosabia uświęcone tradycją wartości oręża polskiego.

5. Utożsamia się z tradycjami i dobrym imieniem macierzystej jednostki wojskowej.

6. Respektuje normy prawne i społeczne. Szanuje instytucje państwa i społeczeństwa.

7. Cechuje go szczerłość i szacunek dla innych. Stawia zawsze dobro służby ponad ambicje osobiste. Dbą o wizerunek wojska i etos służby, z którymi się utożsamia.

8. Nie dopuszcza się czynów, narażających na uszczerbek jego honoru i dobre imię wojska. Czynami niegodnymi żołnierza są w szczególności: zdrada Ojczyzny, tchórzostwo na polu walki, obluda, prywata, niewywiązywanie się z przyjętych zobowiązań.

ŻOŁNIERZ ZAWODOWY W SŁUŻBIE

1. Jest gotów do spełniania obowiązków wobec Ojczyzny nawet za cenę własnego życia.

2. Jest świadomy, że swoim postępowaniem zawsze reprezentuje państwo polskie i jego siły zbrojne.

3. Kształtuje pozytywne cechy charakteru i podnosi kwalifikacje zawodowe.

4. W stosunku do przełożonych przejawia szacunek, szczerłość oraz gotowość do realizacji zadań.

5. Zawsze poczuwa się do odpowiedzialności za podjęte decyzje i działania. Nie obarcza winą innych.

6. Jako przełożonego w każdej sytuacji obowiązuje go kultura dowodzenia.

7. Rozkazy i polecenia zawsze podporządkowuje dobru służby. Rozkaz wydane z innych pobudek jest nieetyczny.

8. W relacjach z podwładnymi i współpracownikami wyraża szacunek dla drugiego człowieka i jego godności osobistej, kieruje się poczuciem sprawiedliwości oraz dąży do umacniania więzi koleżeńskich.

ŻOŁNIERZ ZAWODOWY W SYTUACJACH BOJOWYCH

1. W sytuacjach bojowych postępuje zgodnie z normami międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych.

2. Na polu walki cechuje go męstwo, odwaga i roztropność. Swoją postawą daje przykład innym żołnierzom.

3. Wykazuje szczególną troskę o współtowarzyszy broni, a w sytuacjach zagrożenia życia jest gotów do niesienia im pomocy.

4. W postępowaniu z jeńcami wojennymi i ludnością cywilną kieruje się zasadami humanitaryzmu i poszanowania wartości życia człowieka.

5. W niewoli zachowuje się godnie i dochowuje wierności przysiędze wojskowej. Nie podejmuje i nie uczestniczy w działaniach, mogących szkodzić Ojczyźnie i współtowarzyszom broni.

ŻOŁNIERZ ZAWODOWY POZA SŁUŻBĄ

1. W środowisku społecznym prezentuje najwyższe wartości moralne i obyczajowe. Jest wzorem kultury osobistej i dobrego wychowania.

2. Dąży do umiejętnego łączenia potrzeb służby z troską o dobro swojej rodziny.
3. Odnosi się z szacunkiem i zrozumieniem do obowiązków i potrzeb rodzinnych swoich podwładnych i kolegów.
4. Dąży do integracji swojego środowiska zawodowego, a w kontaktach towarzyskich prezentuje postawę otwartości.
5. Nie jest obojętny wobec negatywnych postaw i poczynań. Udziela pomocy potrzebującym i występuje w obronie pokrzywdzonych.
6. Nie podejmuje działalności, która naruszałaby jego dobre imię i dobre imię Sił Zbrojnych RP

POSTĘPOWANIE W SPRAWACH HONOROWYCH

1. W sprawach objętych Kodeksem Honorowym żołnierz ma prawo do publicznego prezentowania swojego stanowiska na właściwym zebraniu (zgromadzeniu) korpusu zawodowego.
2. Potępia wszelkie zachowania, naruszające honor i godność żołnierza zawodowego.
3. W uzasadnionych sytuacjach występuje w obronie innych żołnierzy zawodowych.
4. Żołnierz zawodowy, naruszający honor i godność żołnierską, podlega odpowiedzialności honorowej.
5. W sprawach o naruszenie godności osobistej żołnierze zawodowi powinni dążyć do polubownego załatwienia sporu zaistniałego między nimi.
6. Do prowadzenia mediacji uprawniony jest mąż zaufania zebrania żołnierzy zawodowych, właściwy dla żołnierza, któremu postawiono zarzut.
7. Mediację prowadzi się na wniosek pokrzywdzonego. W postępowaniu mediacyjnym uczestnicy sporu powinni działać poprzez swoich przedstawicieli.
8. W sprawie honorowej każdy żołnierz ma prawo złożyć wniosek o jej rozpatrzenie przez właściwe zebranie korpusu zawodowego (zgromadzenie).
9. Jeżeli charakter sprawy tego wymaga, w celu ustalenia odpowiedzialności za naruszenie zasad honoru i godności, zebranie (zgromadzenie) właściwe dla żołnierza, któremu postawiono zarzut powołuje zespół arbitrow. Zespołowi przewodniczy odpowiednio mąż zaufania lub dziekan korpusu zawodowego.
10. Z przeprowadzonego postępowania zespół arbitrow składa zebraniu (zgromadzeniu) sprawozdanie wraz z wnioskami.
11. Zebranie (zgromadzenie) po rozpatrzeniu sprawozdania zespołu arbitrow może podjąć uchwałę:
  - 1) o uznaniu wniosku o rozpatrzenie naruszenia za bezzasadny;
  - 2) o odstąpieniu od dalszego postępowania w razie uznania przez sprawcę winy i naprawienia skutków naruszenia.Uchwałę podejmuje się bezwzględną większością głosów.
12. W razie uznania wniosku za uzasadniony zebranie (zgromadzenie) podejmuje uchwałę w sprawie środka zmierzającego do naprawienia krzywdy bądź przeciwdziałającego dalszym naruszeniom, a w szczególności:
  - 1) zobowiązuje do przeproszenia pokrzywdzonego;
  - 2) zobowiązuje do naprawienia wyrządzonej szkody;
  - 3) zobowiązuje do przestrzegania w przyszłości zasad postępowania honorowego;
  - 4) wyłącza na czas określony z udziału w zebraniach żołnierzy korpusu zawodowego (poddziału, jednostki, instytucji wojskowej);
  - 5) przekazuje uchwałę do wiadomości środowiska żołnierzy korpusu zawodowego żołnierza (poddziału, jednostki, instytucji wojskowej);

6) przekazuje uchwałę organowi kadrowemu celem dołączenia do akt osobowych żołnierza. Uchwałę podejmuje się bezwzględną większością głosów w głosowaniu tajnym.

13. W przypadkach uzasadnionych dotychczasowym zachowaniem żołnierza zebranie (zgromadzenie) może udzielić poręczenia w toczącym się wobec niego postępowaniu.

POSTANOWIENIA KOŃCOWE

1. Kodeks Honorowy wchodzi w życie z dniem podjęcia uchwały przez zgromadzenie Mężów Zaufania Sił Zbrojnych RP

2. Zmiany postanowień Kodeksu Honorowego wymagają uchwały Zgromadzenia, o którym mowa wyżej w pkt 1, bezwzględną większością głosów.

3. W sprawach, dotyczących wykładni zastosowanych w Kodeksie Honorowym definicji lub postanowień, rozstrzyga uchwałą Konwent Dziekanów Korpusu Oficerów Zawodowych Wojska Polskiego.

**KONWENT DZIEKANÓW
KORPUSU OFICERÓW
ZAWODOWYCH WP**

SPIS RYSUNKÓW I WYKRESÓW

Rysunek 1. Schemat ilustrujący elementy systemu bezpieczeństwa państwa za M.Z. Kuliszem.....	46
Rysunek 2. Znowelizowany system bezpieczeństwa narodowego RP za J. Wojnarowskim	48
Rysunek 3. Istota strategii bezpieczeństwa narodowego (bezpieczeństwa państwa) oraz obronności narodowej (za S. Koziejem)...	51
Rysunek 4. Miejsce wojskowości w strategii bezpieczeństwa narodowego oraz obrony narodowej państwa	53
Rysunek 5. System kierowania i dowodzenia SZ RP – przekrój następujących zmian do i po roku 2014	58
Rysunek 6. System kierowania i dowodzenia w Wojsku Polskim	59
Rysunek 7. Szef Sztabu Generalnego WP – struktura organizacyjna	60
Rysunek 8. Klasyfikacja zadań obronnych systemu obronnego państwa według kryterium rodzaju za <i>Strategią obronności RP</i>	62
Rysunek 9. Standardowe procedury operacyjne z zakresu zarządzania kryzysowego wg Krajowego Planu Zarządzania Kryzysowego	81
Rysunek 10. Cechy Sił Zbrojnych RP przydatne w obronie państwa i w zwalczaniu terroryzmu	82
Wykres 1. Nastawienie badanych studentów do zawodu żołnierza	94
Wykres 2. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie o ich wiedzę na temat zagrożeń niemiilitarnych w zawodzie żołnierza	98
Wykres 3. Opinia badanych dotycząca narodowych Sił Zbrojnych RP dających stabilną gwarancję w zachowaniu poczucia bezpieczeństwa narodowego.....	99
Wykres 4. Stopień zadowolenia z z aktualnego obrazu i struktury polskiej armii badanych studentów.....	99
Wykres 5. Opinia badanych dotycząca żołnierzy zawodowych SZ RP	100
posiadających odpowiednie przygotowanie do obrony narodowej kraju i czuwania nad bezpieczeństwem narodowym.....	100
Wykres 6. Odpowiedzi badanych dotyczące selekcji kandydatów do służby wojskowej pozwalającej w odpowiedni sposób wybrać potencjalnych kandydatów na żołnierza.....	101
Wykres 7. Odpowiedzi badanych dotyczące żołnierzy polskich Sił Zbrojny przygotowywanych do działania w przypadku sytuacji kryzysowych panujących w kraju i poza jego granicami	102

Wykres 8. Odpowiedzi badanych dotyczące obaw co do zapewnienia bezpieczeństwa narodowego kraju przez żołnierzy Sił Zbrojne RP	102
Wykres 9. Odpowiedzi badanych dotyczące narażenia na traumatyczne wydarzenia podczas służby przez zawodowego żołnierza	107
Wykres 10. Odpowiedzi badanych dotyczące PTSD wśród żołnierzy powracających z misji	108
Wykres 11. Odpowiedzi badanych dotyczące odczuć własnych względem żołnierzy z PTSD	109
Wykres 12. Odpowiedzi badanych dotyczące odczuć własnych względem żołnierzy z PTSD	110
Wykres 13. Odpowiedzi badanych dotyczące szacunku społeczeństwa dla żołnierzy z syndromem PTSD	111
Wykres 14. Odpowiedzi badanych dotyczące występowania syndromu PTSD i jego zrozumienia w środowisku żołnierzy biorących udział w misjach oraz ewentualnego objęcia ich fachową opieką psychologiczną	112
Wykres 15. Odpowiedzi badanych dotyczące zachowania występującego u żołnierzy z PTSD	113
Wykres 17. Odpowiedzi badanych dotyczące zdolności do pełnienia funkcji w społeczeństwie oraz w środowisku pracy	115
Wykres 18. Odpowiedzi badanych dotyczące korzystania z udostępnionych programów profilaktycznych w przypadku doznanych urazów stresu bojowego	116
Wykres 20. Odpowiedzi badanych dotyczące zagrożeń dla bezpieczeństwa Polski	118
Wykres 21. Odpowiedzi badanych dotyczące rozwoju gospodarczego kraju i jego wpływu na poziom bezpieczeństwa narodowego	119
Wykres 22. Odpowiedzi badanych dotyczące wewnętrznych konfliktów społecznych i ich wpływu na poziom bezpieczeństwa państwa	120
Wykres 23. Odpowiedzi badanych dotyczące aktualnej sytuacji międzynarodowej i realnych zagrożeń dla niepodległości Polski	121
Wykres 24. Odpowiedzi badanych dotyczące ewentualnych zagrożeń dla suwerenności i niepodległości Polski	122
Wykres 25. Odpowiedzi badanych dotyczące przygotowania do działań na wypadek ataku terrorystycznego ze strony innych państw	123
Wykres 26. Odpowiedzi badanych dotyczące przygotowania na wypadek katastrofy ekologicznej lub klęski żywiołowej	124
Wykres 27. Odpowiedzi badanych dotyczące misji wojskowej w Iraku i Afganistanie	125
Wykres 28. Odpowiedzi badanych dotyczące poczucia bezpieczeństwa	126
Wykres 29. Odpowiedzi badanych dotyczące aktualnej sytuacji Sił Zbrojnych RP	126
Wykres 30. Odpowiedzi badanych dotyczące zawieszenia obowiązkowego poboru wojskowego do służby wojskowej i zastąpienie go służbą żołnierzy zawodowych	127

Wykres 31. Odpowiedzi badanych dotyczące stworzenia armii żołnierzy zawodowych i jej wpływu na poziom bezpieczeństwa kraju	128
Wykres 32. Odpowiedzi badanych dotyczące współczesnej działalności Sił Zbrojnych RP	129
Wykres 33. Odpowiedzi badanych dotyczące modernizacji wyposażenia armii	130
Wykres 34. Odpowiedzi badanych dotyczące udziału Polskich Sił Zbrojnych w operacjach wojskowych w Iraku i Afganistanie	131
Wykres 35. Odpowiedzi badanych dotyczące korzyści Polski wynikających z udziału w trzech misjach wojskowych poza granicami kraju	132
Wykres 36. Odpowiedzi badanych dotyczące korzyści polityczne Polski na arenie międzynarodowej wynikających z udziału w 3 misjach wojskowych poza granicami kraju	133
Wykres 37. Odpowiedzi badanych dotyczące utworzenia Wojsk Obrony Terytorialnych	134
Wykres 38. Odpowiedzi badanych dotyczące zwiększenia stanu osobowego Sił Zbrojnych RP	134

